MINISTERUL EDUCAȚIEI ŞI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
Facultatea de Istorie şi Filosofie
Departamentul Istoria Românilor, Universală şi Arheologie

Ion Valer XENOFONTOV, Lidia PRISAC

PROFESORUL
VLADIMIR POTLOG (1927–2022):
Povestea vieții
Studiu de istorie orală

Chişinău, 2022

Lucrarea a fost recomandată spre editare la ședința Consiliului științific al Universității de Stat din Moldova, proces-verbal nr. 11 din 18 mai 2022.

Volumul a fost elaborat în cadrul proiectului nr. 20.80009.1606 *Patrimoniul academic universitar din RSS Moldovenească: investigarea și valorificarea bunelor practici.*

Redactor științific: Liliana Rotaru, doctor în istorie, conferențiar universitar

Referenți științifici:
Anatol Petrencu, doctor habilitat în istorie, profesor universitar
Sergiu Matveev, doctor în istorie, conferențiar universitar

Redactor: Vitalie Țurcanu
Paginare computerizată: Nadia Potângă
Copertă: Natalia Berebiuc

Surse iconografice: Agenția de Inspectare și Restaurare a Monumentelor din Republica Moldova, Arhiva Națională a Republicii Moldova, Arhiva privată a familiei Potlog, Arhiva foto a Bibliotecii Naționale a României, Arhiva foto a Facultății de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova, Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei, Manole Brihuneț, Svetlana Boeva, Mihai Ciorbă, Vasile Șoimaru, Iurie Șveț, Ion Valer Xenofontov

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Profesorul Vladimir Potlog (1927–2022): Povestea vieții : Studiu de istorie orală / Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie, Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie ; [elaborare]: Ion Valer Xenofontov, Lidia Prisac ; redactor științific: Liliana Rotaru ; referenți științifici: Anatol Petrencu, Sergiu Matveev. – Chișinău : S. n., 2022 (Lexon-Prim). – 227, [1] p. : fot., il.
Rez.: lb. engl. – Lista lucrărilor științifice și didactice elaborate de V. Potlog: p. 191-201. – Bibliogr.: p. 185-189. – Ind. de nume, geogr.: p. 217-226. – 100 ex.
ISBN 978-9975-163-44-6.
CZU 94:[016+929(478)]
P 95

Monografia este consacrată profesorului Vladimir Potlog, cadru didactic universitar din domeniul istoriei cu o activitate profesională prodigioasă desfășurată pe parcursul anilor 1953–2011 în RSS Moldovenească/Republica Moldova. Este prezentată biografia protagonistului în diferite ipostaze: didactică, științifică, managerială. Din vizor nu a fost exclusă nici biografia privată. Lucrarea este adresată profesorilor, cercetătorilor științifici, istoricilor, pedagogilor, doctoranzilor, masteranzilor și studenților.

EDITURA LEXON
MD-2049, mun. Chișinău, str. Pan Halippa 6G/13A
GSM: 0 699 04 555; 0 795 29 555
fax. 022 28 81 78; www.lexon.md
e-mail: lexonprim2001@gmail.com

SUMAR

ABREVIERI 10

PREFAȚĂ (dr., conf. univ. *Liliana ROTARU*) 11

ARGUMENT 14

I. POVESTEA VIEȚII
I.1. Repere metodologice 20
I.2. Locul istoriei orale în cercetarea istoriei vieții 21

II. VLADIMIR POTLOG ÎNTRE BIOGRAFIA PRIVATĂ ȘI CEA PUBLICĂ
II.1. Copilăria și adolescența 24
II.2. Anii studenției 26
II.3. Activitatea didactică 31
II.4. Comsomolist, comunist 36
II.5. Manager 37
II.6. Caietele studentului Victor Druță 41
II.7. Biografia științifică 49
II.8. Activități obștești. Varia 54
II.9. Profil de personalitate: discipolii și colegii despre Vladimir Potlog 55
II.10. Familia 62
II.11. Biblioteca cărturarului 63
II.12. Evocări 65

III. ISTORIA NARATĂ ȘI TRĂITĂ. INTERVIU CU VLADIMIR POTLOG
Baștina 68
Era datoria mea să fac istoria satului 68
Poeta Lidia Codreanca: pregătită pentru a scrie istoria satului 69
Noiman [Natan] Solomonovici Grinbaum 70
Părinții 70
Pământul 71
Regățean și basarabean 71

Provinciile românești și lecțiile de geografie 71
Caligrafia 72
Cu pantofii în mână 72
Icoana Maicii Domnului de Hârbovăț 72
Croitoriile de la mănăstiri 72
Hârjauca 72
Dantură cu aurul de pe timpul țarismului 73
Leii românești 74
Caietul și creionul 74
Banii se făceau greu, foarte greu! 74
Evreii din sat 75
Bulmag 78
Magazinele românești 78
Vin rușii 79
Deportarea: primul val 79
Bomboane sovietice 79
Boii cu coada scurtă 80
Frica 80
La lucru în Rusia 80
Vrei să te duci la școală? Eeee! 81
Poveștile lui Ion Creangă 81
Școala am pornit-o noi vreo șase inși,
dar am terminat-o doar doi 81
Limba rusă 82
Citea Maria Neagră în loc de Marea Neagră 82
De frică, la școală: *likbezul* sovietic 83
Trupele germane în sat 84
Zemstvele 84
Grigore Cotovschi 85
Școala de Viticultură 85
Televiziunea pe o plantație de vie 87
Via de la Stăuceni 87
Vinăria de lângă Universitatea de Stat din Moldova 87
Școala Agricolă de la Cricova 87
Livada frumoasă 89
Satul evacuat 89
Satul cu două armate 89
Războiul are legile lui [...] 90
Evacuarea: 30–40 km pe zi 90

„Am văzut România toată, uite așa, cu carul cu boi” 92
Basarabeni, moldoveni, români 93
Cine vrea să se repatrieze? 93
La descărcat trenurile care veneau din Basarabia
încărcate cu armament 94
Statuia lui Cuza era îmbrăcată în scânduri 94
Din țară în țară prin hotarul Uniunii Sovietice 94
Au luat cartea și au zvârlit-o cât colo 95
La trei focuri de armă – adunarea 95
Așteptau și ele să le vină bărbații acasă 96
Buruienile erau cât omul 96
Jukov 96
Basarabia golită de învățători 97
Revenirea la școală: era așa de frig că nu puteam
ține tocul în mână 97
Învățătorul și Cricova [...], și nostalgia
după Școala de Agricultură 99
Destine în vremuri tulburi 99
Situația de acasă: sfârșitul anului 1944–1945 99
Sursele de existență 100
Foametea: au murit vreo opt rude 100
Foametea între propagandă și „ajutor” sovietic 102
Femeile au fost mai rezistente decât bărbații [...] 102
Cazuri de canibalism 103
Ne-au snopit și natura, și autoritățile 103
Emilian Bucov 103
La moară 104
Activități agricole 105
Deportările: i-a lăsat numai cu sufletul 105
Grigorie Osipov 107
Un cuzist nedeportat 107
S-a dus Vanea [...] și dus a fost [...] 107
Formarea colhozurilor 108
Aceștia trăiesc foarte bine! 110
Voi sunteți români! 110
Un banc 110
Informatorii lui Stalin 110
Liceele din Chișinău și absolvenții acestora [...] 110
Școli vechi, școli noi. Promovați cei de peste Nistru 114

Balta 115
Din partea stângă a Nistrului 115
În sat era urât să fii comsomolist 115
Între Universitate și Institut 116
Studentul eminent 116
Pregătirea de sesiune [...] în Cimitirul Armenesc 117
Profesorii de la Institutul Pedagogic de Stat din Chișinău 117
Profesori din perioada stalinistă 117
Timp pierdut 118
Limba rusă 118
Limbi străine 119
Istoricul fără latină și greacă 120
Am învățat obiecte pe care le trecusem și în școală 120
Conspectele 120
Profesori mai mulți de la Iași 121
Cleopatra Mihailovna Vnorovschi 121
Lev Abramovici Kaț 123
Obiecte și profesori plictisitori 124
Andrei Procopievici Guzun 125
Iosif Moiseevici Șlaen 125
Cursuri pentru învățători tineri 126
Afanasie Repida 126
Lucheria Repida: pătrunsă de ideile comuniste 127
Promovări în spiritul timpului 127
Durata lecțiilor 128
Teze de an 128
Moartea lui Stalin: sfârșitul lumii 128
O adevărată bombă! 129
Chișinăul dărâmat 129
Casa Eparhială 129
Hotarul orașului Chișinău 130
Străzile din Chișinău 130
Ovidiu 131
Discuții lingvistice 131
Sub vremuri 132
La votare 132
Disciplina comunistă 133
Angajarea la facultate 134
Un democrat în suflet 134

La începutul carierei profesionale 135
Mai lejer după vreo 5-6 ani de predare 136
Istoria Antică – cea mai aproape de suflet 136
Cronologia istorică și *Istoriografia* 137
Istoria creștinismului 137
Istoria și politica 138
Antichitatea, mai puțin politizată 138
Primul manual cumpărat 139
Institutul Pedagogic: itinerarul 139
Studenții 140
Studenți informatori 141
Translatorul lui Brejnev 141
Studenți la Moscova 142
Marele secret 142
Caligrafia 142
Soția 142
Căsătoria 142
Fiica 143
Am umblat nomad 143
Ne-am mutat noi de nouă ori 143
Cu traiul în cămin 144
Apartamentul cu beci 145
Apartament primit după 20 de ani de muncă
la universitate 146
Traiul lui Drachenberg 146
Drumul până la universitate 146
Crăciunii 147
Propagandă răsplătită cu [...] vin 148
Tema de cercetare 149
Teza de doctorat 150
Brâseachin 152
Pavel Cocârlă, membru al Sfatului Țării 152
Dacă erai ascultător, intrai în partid 152
Iaca am adus [...]! 154
Prorector pentru studenții de la Secția cu frecvență redusă ... 155
Activități administrative conexe 156
Activitatea cea mai importantă 157
Conspecte cu alfabet latin 157
Muncă epuizantă 157

Control de la Moscova 157
Boierit decan 157
Alexandru Moșanu 158
Timpul demonstrațiilor 160
Leonida Lari în fața tancului 162
Un semnal, și veneau toți 163
Greva studențească din primăvara anului 1995 163
Gheorghe Palade 164
Oleg Cernei 165
ULIM 166
Valeriu Matei 166
Petru Lucinschi 167
Stăvilă: s-a ridicat încet 168
Valeriu Pasat 168
Vasile Filat 168
Echipa lui Vlad Filat 169
Varta 169
Iurie Roșca 169
O studentă ucraineancă 170
Marina Iabanju 170
Tanasoglu 170
Costandoglo 170
Artiom Lazarev 171
Studente din sudul Basarabiei 172
Giurgiulești și Cahul [...] 172
Metroul din Moscova 172
Uciderea prim-secretarului 173
Excursia din Constantinopol 173
Excursii 173
Vărzărești 175
Theodor Mommsen 175
Școala germană 175
Despre armeni 175
Marietta Șaghinian 176
«Известия» 177
Rușii lipoveni 177
Achiziții de carte 177
Profesia de învățător 178
Anatol Codru 179
Coruri și coriști 179

Vorniceni 180
Nici nu-ți puteai imagina așa ceva
în perioada României Regale 180
Satele noastre 180
Lumea s-a risipit 180
Cât îți trebuie, omule? 180
Sunt unionist din cap până în picioare 181
Mentalitatea basarabenilor 181
Povara de la Răsărit 181
M-am pensionat la 84 de ani neîmpliniți 182
Familia 183
Studenții de azi 183
La 90 de ani! 183
Noi deja suntem la capăt 184

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ 185

ANEXE
1. Itinerarul parcurs de studentul Vladimir Potlog
în contextul celui de-al Doilea Război Mondial (1944) 190
2. Lista lucrărilor științifice și didactice elaborate
de Vladimir Potlog 191
Autoreferat 191
Teză de candidat (doctor)în științe istorice 191
Manuale și materiale didactice 191
Lucrări enciclopedice 192
Articole în reviste științifice 193
Articole și rezumate în culegeri științifice 193
Articole de popularizare a științei 196
Personalia 198
3. Documente 202
4. Distincții. Recunoașterea activității didactice 206
5. Viniete cu absolvenți 212
6. Invitații din partea absolvenților 215
7. Arborele genealogic al familiei Potlog 216

INDICE DE NUME 217
INDICE GEOGRAFIC 223
ABSTRACT 227

ABREVIERI

Acad. – academician
ACAȘM – Arhiva Centrală a Academiei de Științe a Moldovei
ANRM – Arhiva Națională a Republicii Moldova
AOSPRM – Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova
AȘM – Academia de Științe a Moldovei
AUSM – Arhiva Universității de Stat din Moldova
bd. – bulevard
CC – Comitetul Central
CC al PC(b)M – Comitetul Central al Partidului Comunist (bolșevic) al Moldovei
cca – circa
conf. univ. – conferențiar universitar
crt. – curent
d. – dosar
dr. – doctor
F. – Fond
f. – filă
inv. – Inventar
mun. – municipiu
n. – născut
n.n. – nota noastră
nr. – număr
or. – oraș
PCM – Partidul Comunist din Moldova
RASSM – Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească
rn. – raionul
RSS Moldovenească – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească
RSSM – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească
rus. – rusă
s. – satul
sec. – secolul
s.n. – sublinierea noastră
str. – strada
SUA – Statele Unite ale Americii
ULIM – Universitatea Liberă Internațională din Moldova
URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
USC – Universitatea de Stat din Chișinău
USM – Universitatea de Stat din Moldova
vol. – volum

PREFAȚĂ

Era în vara anului ’ 88. L-am văzut pentru prima oară în timpul admiterii la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Chișinău[1]. Venisem la examen cu un vraf de hărți și atlase pe care le-am clădit cuminte pe bancă ca să-mi ție de reazem la *proba de foc* și să-mi tempereze tumultul emoțiilor pe parcursul concursului. La puțin timp după începutul examenului, un domn sobru, într-un costum de un gri deschis ca și părul grizonant, și inteligent dat peste cap, s-a apropiat cu pas molcom de banca în care stăteam și cu o grijă deosebită (de parca nu erau niște hărți, ci obiecte din porțelan) a răsfoit atlasele, unul după altul. Mi-a pus apoi părintește mâna pe umăr și mi-a urat succes. M-a impresionat și mi-a dat aripi gestul profesorului (nici nu puteam admite că poate avea altă calitate!). De aici știam că voi reuși. La ieșire, i-am povestit mamei (Elena Efrim), și ea absolventă a Facultății de Istorie a Universității de Stat din Chișinău, despre profesorul care mi-a verificat atlasele și m-a încurajat. Pe măsură ce-l descriam pe Omul care s-a apropiat de banca în care-mi scriam examenul, vedeam cum pe fața mamei se luminează și i se așterne o blândețe răscolitoare. „Cred că era Vladimir Ivanovici!”, zice mama. „E felul lui de a fi. Îți va preda *Istoria Greciei* și *Romei antice*, așa cum ne-a predat și nouă. Nu cred că există vreun învățător de istorie căruia să nu-i fi predat sau care să nu-i cunoască numele”.

La 1 septembrie 1988 m-am convins că mama avusese dreptate. Prima oră de curs pe care am ascultat-o la facultate a fost lecția profesorului Vladimir Potlog, care în anul admiterii mele era și decanul Facultății de Istorie a Universității de Stat din Chișinău. I-am ascultat cu nesaț lecțiile pe care le-a predat cu vocea-i blândă într-o limbă română frumoasă și elegantă, fascinându-ne irezistibil, făcându-ne să ne transpunem într-un mod cu totul în alte timpuri și să coparticipăm imaginar la evenimentele despre care povestea. La anul I, am ales să scriu teza de an sub îndrumarea sa. Când l-am anunțat că vreau să scriu teza la o temă din istoria Romei antice, s-a uitat scrutător la mine și mi-a zis:

[1] Denumirea *Universitatea de Stat din Chișinău* a fost deținută de această instituție de învățământ superior până în anul 1989, ulterior s-a utilizat denumirea ei actuală, *Universitatea de Stat din Moldova*.

„Pentru o pământeancă de-a mea am și o temă interesantă!”. Am aflat apoi că „interesantă” nu era doar tema dictaturilor antice, dar mai ales lista bibliografică și istoriografia luxuriantă pe care mi-a recomandat-o. M-a motivat, pas cu pas să studiez toată, dar toată literatura științifică cu referire la problema cercetată care se găsea atunci la Chișinău și mai ales sursele! Și când mi-a părut că gata, am isprăvit teza!, Vladimir Ivanovici și-a amintit că mai este o trilogie artistică și că ar fi bine să mai includ un paragraf, unde să analizez gradul de apropiere a operei artistice de realitățile istorice. A știut să măsoare cu mult discernământ și să obțină de la un novice în ale cercetării istorice necesarul absolut și imperativ, fără ca să demotiveze sau descurajeze, dimpotrivă, m-a învățat „să sap în adâncimea” problemei cu acribie și atenție.

Atunci când am îmbrăcat și eu, la rându-mi, roba profesorului universitar și am devenit colegi de catedră, profesorul Potlog s-a lăsat „descoperit” din perspectiva mentorului prudent și a colegului plin de atenție și respect. S-a arătat preocupat întotdeauna de calitatea actului didactic și a corpului profesoral, de posibilitatea perpetuării umanismului academic, de păstrarea demnității relațiilor dintre profesori și studenți, de asigurarea continuității educației istorice și de multe alte probleme mai mari sau mai mărunte ale învățământului superior și ale educației în general. A fost un mare profesionist și s-a apropiat de activitatea didactică cu multă corectitudine, pasiune și dedicație. A fost dascălul care a reușit să găsească secretul îndrăgostirii studenților de disciplina pe care o preda și să păstreze povestea istoriei antice în limitele rigorii științifice. A renunțat cu multă noblețe la postul de la catedră după mai bine de jumătate de veac de activitate în sistemul educațional, dar a rămas să creadă cu fidelitate că educația și cultura sunt pilonii care pot să asigure existența și perpetuarea neamului nostru.

Sunt aproape convinsă că și colegii mei din toate generațiile, care au urmat studiile la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova sau la cea a Institutului Pedagogic din Chișinău, au amintiri frumoase și încearcă sentimente asemănătoare pentru patriarhul învățământului istoric.

Vladimir Potlog ne-a lăsat drept moștenire modelul profesorului intelectual și nobil, modelul Omului de înaltă cultură – modele sculptate și manifestate în, și prin, întreaga sa biografie zbuciumată de intemperi-

ile secolului în care a trăit. Iar arhitectura biografiei lui Vladimir Potlog urmează pe cea a istoriei noastre. Profesorul Potlog a făcut istoria și a fost parte a istoriei învățământului superior din RSS Moldovenească și din Republica Moldova și, în acest sens, experiența intelectualului Vladimir Potlog formează o valoare a patrimoniului academic universitar.

În acest sens, biografia elaborată de cercetătorii Ion Valer Xenofontov și Lidia Prisac în baza lungilor interviuri cu profesorul Vladimir Potlog, a mărturiilor foștilor colegi de facultate, discipoli, rude, dar și a informațiilor din documentele inedite de arhivă, evocând modelul uman și profesionist al profesorului, valorifică o experiență a parcursului academic al intelectualității românești în sec. XX – experiență care poate contribui la crearea modelelor de intelectual al sec. XXI, care poate sugera idei și oportunități pentru îmbunătățirea politicilor naționale în educație și cercetare.

Trecând peste emoțiile și sentimentele acumulate în nenumăratele ore de discuții cu patriarhul învățământului istoric de la noi, în timpul intervievării persoanelor care l-au cunoscut și care mai întotdeauna l-au elogiat pe Vladimir Potlog, trebuie să recunoaștem că autorii au știut să evite cu abilitate și probitate științifică capcana sentimentalismului. Cu multă perspicacitate și finețe, într-o mustoasă și frumoasă limbă românească, cercetătorii științifici Ion Valer Xenofontov și Lidia Prisac reușesc să pună cu strălucire în lumină personalitatea și experiența personală și profesională autentică a profesorului Vladimir Potlog.

Apariția acestei monografii consacrate profesorului Vladimir Potlog este mai mult decât un gest pios și de recunoștință pentru profesorul profesorilor, pentru patriarhul Facultății de Istorie a Universității de Stat din Moldova. Este o încercare de a pune în valoare oamenii care sunt și au creat istorie, or actualitatea noastră are nevoie mai mult decât oricând de exemple ale înțelepciunii, vocației și demnității umane.

Dr., conf. univ. **Liliana ROTARU**

ARGUMENT

Profesorul Vladimir Potlog, istoric prin vocație, om de o educație deosebită, înaltă ținută culturală și spirituală, intelectual de elită, este o figură emblematică a sistemului universitar din spațiul pruto-nistrean de la mijlocul sec. XX – începutul sec. XXI.

„Pedagog și istoric remarcabil”[1], „Dascălul nepereche”[2], „Un profesor de cea mai mare calitate, sub toate aspectele” (Sergiu Matveev), „Marele profesor”[3], „Profesorul profesorilor”[4], „Un patrician al timpurilor noastre”[5], „cel mai bun Profesor pe care l-am avut până în prezent, un exemplu în viață”[6], este considerat „un maestru al artei și științei pedagogice... venerat și apreciat de multe promoții de istorici”[7]. Mulți discipoli pot afirma, pe bună dreptate, în unison: „Mă mândresc că sunt unul dintre discipolii Marelui Profesor Vladimir Potlog” (Aurel Sâmboteanu); „Mi-a rămas în memorie, m-a însoțit tot timpul, ca un ideal, cum trebuie să fie un Profesor” (Emil Dragnev).

Promoția anului 1961, formată din personalități notorii (Dumitru Matcovschi, Andrei Strâmbeanu, Mircea Druc, Ion Buga, Ion Stici, Nina Băieșu, Aculina Chișca, Gheorghe Smișnoi ș.a.), l-a apreciat la superlativ, vorbind despre profesorul Potlog drept „Omul care ne-a instruit și omenit”[8].

---

[1] Gheorghe Rusnac, Valeriu Cozma, *Octogenarul Vladimir Potlog – pedagog și istoric remarcabil*. În: *Studia Universitas*. Revista Științifică a Universității de Stat din Moldova, nr. 2007, pp. 307-309.

[2] V. Ciubucciu, *Dascălul meu neperche.* În: *Făclia*, 29 septembrie, 2007, p. 5.

[3] Ion Xenofontov, *„11” considerente pentru Marele Profesor Vladimir Potlog.* În: *Moldova suverană*, 2015, nr. 114 (1870), 4 august, pp. 1, 2; Ion Valer Xenofontov, Lidia Prisac, *Vladimir Potlog, profesorul care visează faraoni*. În: *Săptămîna*, nr. 30 (1224), 5 august 2016, p. 9.

[4] Ion Valer Xenofontov, *Enciclopedia curiozităților. Trecut și prezent*. Vol. I, Iași, Lumen, 2016, pp. 72-76.

[5] *Vladimir Potlog: un patrician al timpurilor noastre [Interviu realizat de Sergiu Matveev].* În: *Patrimoniul educațional universitar: dascăli și discipoli:* [în vol.] /Resp. de ed.: Rodica Ursu Naniu, Igor Șarov, Chișinău, Cartdidact, 2019, pp. 7-32.

[6] Andrei Prodan, *La Mulți Ani, Vladimir Ivanovici!* În: *Moldova suverană*, 2015, nr. 114 (1870), 4 august, p. 2.

[7] Gheorghe Rusnac, Valeriu Cozma, *Ani trăiți cu demnitate: [Vladimir Potlog, dr. în șt. istorice]*. În: *Literatura și arta*, 2002, 1 august, p. 6.

[8] *Omul care ne-a instruit și omenit*. În: *Literatura și arta*, 2007, nr. 34-36, 6 septembrie.

Poetul-academician Dumitru Matcovschi (1939–2013)[1], absolvent al Facultății de Istorie și Filologie, l-a apreciat pe dascălul său și i-a consacrat o poezie-imn: *„Pe noi profesorul Vladimir Potlog /Cu limba lui fără pereche; /Istoria Antică, veche /El ne citea; /Roman era de Roma când ne povestea; /Era ca fierul, sau ca piatra, /Când ajungea la Cleopatra... /La lecțiile lui – un dor /Trăiam, mereu înălțător; /Adevărați studenți – credeam /În mamă, tată și în neam /Și din străbuni latini veneam"*[2].

Itinerarul vieții profesorului Vl. Potlog a fost considerat de unii discipoli drept „povestea magului călător în timp"[3].

Vladimir Potlog s-a născut la 1 august 1927, în comuna Sinești, plasa Cornești, județul Bălți, Basarabia. De fapt, membrii familiei și însuși Vladimir Potlog considerau că anul nașterii a fost 1926.

Formatul școlii românești interbelice este acel marcaj care și-a lăsat o amprentă puternică asupra vocației profesionale și a „felului de a fi".

În anii 1949–1953, Vl. Potlog a studiat la Institutul Pedagogic Moldovenesc de Stat. După absolvirea instituției a început cariera la *Alma mater*, având cea mai longevivă carieră didactică universitară a unui profesor care a activat în două epoci: sovietică și postsovietică. A conferențiat în mediul universitar din 1953 până în 2011. Inițial, a fost angajat în calitate de lector de istorie universală (15 august 1953 – 27 iunie 1956), lector superior (28 iunie 1956 – 2 iulie 1960) la Catedra de istorie universală.

În 1960, după fuziunea Institutului Pedagogic Moldovenesc de Stat cu USC, Vl. Potlog a activat, în noua structură, în calitate de lector superior (1 septembrie 1960 – 21 mai 1974), conferențiar universitar (22 mai 1974) la Catedra de istorie universală, conferențiar la Catedra de arheologie și istorie antică (27 februarie 1991 – 29 august 2011). Alături de cariera didactică a exercitat și funcții administrative: prodecan (pe baze obștești) (1972–1974), prorector la Secția de studii cu frecvență redusă (26 septembrie 1974 – 24 octombrie 1983), decan interimar (24 octombrie 1983 – 27 decembrie 1983) și decan (27 decembrie 1983 – 12 ianuarie

[1] Vezi și: Daniela Hadîrca, Lidia Prisac, Ion Valer Xenofontov, *Dumitru Matcovschi, un poet în Academia de Științe a Moldovei*. În: *Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*, Cahul, 2020, vol. 7, Partea 2, pp. 337-344.

[2] *Arhiva familiei Potlog.*

[3] Andrei Prohin, *Povestea magului călător în timp* (Omagiu profesorului Vladimir Potlog). În: *Universitatea*, 2007, nr. 6 (73), 23 ianuarie, p. 7.

1989) la Universitatea de Stat din Chișinău. S-a eliberat din funcția de conferențiar universitar la 30 august 2011[1].

Deși a deținut și funcții administrative, a considerat că menirea sa principală a fost cea de profesor, căreia i s-a dedicat cu multă abnegație și dăruire.

Vladimir Potlog a fost profesorul a câtorva generații de istorici, pedagogi, filologi. A fost profesorul președinților de stat, de parlament, prim-miniștrilor, miniștrilor, diplomaților etc. A reușit să se impună grație talentului oratoric, erudiției și exigențelor față de nivelul de pregătire a studenților. Cuvântul profesorului Vl. Potlog despre colegii săi de breaslă configurează o profunzime a cunoașterii umane și a aprecierii valorii autentice a acestora[2].

Calitățile nobile ale profesorului Vl. Potlog au fost observate și apreciate de personalități nu doar din domeniul istoriei: „Era ceva să vezi un bărbat cu o ținută adevărat intelectuală, nici preoți n-am văzut cu o așa ținută intelectuală! Câți oameni/studenți au rămas în urma lui? Cu Vladimir Potlog o viață am fost prieteni [...] distanța dintre noi era vreo 25 de ani" (Vasile Șoimaru).

Opera științifică a profesorului Vl. Potlog însumează cca 50 de publicații științifice și metodice, inclusiv 25 de articole și studii referitoare la viața și activitatea „domnului între cărturari și cărturar între domni", Dimitrie Cantemir. În 1973 a susținut cu brio teza de doctor: „Dimitrie Cantemir – istoricul". Este un reprezentant de vază al cantemirologilor din Republica Moldova. A editat studii în domeniul religiei, articole enciclopedice în domeniul istoriei antice, este coautor de manuale, a realizat traduceri, considerate mostre de limbaj științific și literar.

Cercetătorul științific Vladimir Potlog a fost consultant științific la Editura „Cartdidact", la alcătuirea hărților referitoare la istoria antică. În anii 2008–2017 a fost consultant, expert și autor la Institutul de Studii Enciclopedice al AȘM (reorganizat, la 15 decembrie 2014, în Biblioteca Științifică „Andrei Lupan" [Institut] a Ministerului Educației, Culturii și Cercetării).

---

[1] A se vedea: *Arhiva Universității de Stat din Moldova* (infra: *AUSM*). Dosar personal Vladimir Potlog.

[2] Vladimir Potlog, *Gheorghe Palade (1950–2016): istoric și om al cetății.* În: *In memoriam Gheorghe Palade, 1950–2016* /Editori: Valentin Arapu, Anatol Petrencu, Corneliu Ciucanu, Chișinău, Bons Offices, 2018, p. 77.

Biografia didactică și științifică a profesorului Vladimir Potlog dezvoltă o imagine de excepție a unei personalități autentice în peisajul tumultuos socio-pedagogic și de cercetare științifică de la mijlocul sec. XX și începutul sec. XXI. Este exemplu de profesor, savant, om care transgresează cu demnitate dificultățile și epocile, prin profesionalism și vocație.

A fost distins cu Diploma de Onoare a Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM (1972), Insigna „Eminent al Învățământului Public din RSSM" (1973), Diploma de Onoare a Ministerului Învățământului Public din RSSM/Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului al Republicii Moldova (1977, 1987, 1997), Diploma de Onoare a Universității de Stat din Moldova (2001, 2004, 2007), titlul onorific de „Lucrător emerit al școlii superioare din RSS Moldovenească" (1985). Pentru activitatea pedagogică și științifică prodigioasă a fost decorat cu medaliile de stat și departamentale „Veteran al Muncii" (1983), „Meritul Civic" (1998), „Alexie Mateevici" (2008).

Profesorul Vladimir Potlog a decedat la 19 februarie 2022. Slujba de înmormântare a avut loc la Biserica Tuturor Sfinților, fiind oficiată de preotul Octavian Moșin. La 22 februarie a fost petrecut pe ultimul drum de către familie, prieteni, colegi, studenți, fiind îngropat în Cimitirul Central din Chișinău.

***

În vederea realizării lucrării de față ne bazăm pe interviurile cu profesorul Vladimir Potlog pe care le-am înregistrat în intervalul 31 octombrie 2014 – 31 martie 2017, acestea fiind efectuate în conformitate cu principiile istoriei orale. De un real folos, pentru a completa anumite goluri informaționale, ne-a fost și interviul oferit de profesorul Vladimir Potlog postului Radio România Internațional, pus în emisie la 2 iulie 2018 în cadrul rubricii „Românii de lângă noi" și care ne-a fost prezentat cu generozitate de dr., conf. univ. Vasile Șoimaru, un bun prieten al profesorului Potlog[1]. Din categoria surselor orale am apelat la interviurile, mărturiile foștilor colegi de facultate, discipoli, rude. În vederea utilizării unei game cât mai variate de surse istorice am apelat la documente

[1] *Radio România Internațional, Romanii de langa noi – Vladimir Potlog*. Disponibil la: https://www.youtube.com/watch?v=ICafjj_coQU (accesat: 30 martie 2022).

inedite. De un real folos ne-a fost dosarul personal al profesorului Vladimir Potlog studiat de noi în AUSM[1], dar și informațiile auxiliare studiate în ACAȘM, AOSPRM, ANRM.

În cele ce urmează ne vom axa pe anumite repere reconstitutive din biografia privată, pedagogică, științifică, atitudinea civică a protagonistului, care reflectă în mod direct sau indirect istoria Institutului Pedagogic Moldovenesc de Stat în anii 1949–1960, a Universității de Stat din Chișinău/Moldova (1960–2011). Profesorul Vladimir Potlog este considerat drept un martor cheie al evenimentelor istorice majore din sec. XX–XXI, fapt explorat la maximum de istorici consacrați[2].

Din perspectiva palierelor temporalității regimurilor politice în care a trăit și a activat Vladimir Potlog constatăm identități multiple în derularea biografiei. Acestea pot fi lejer revendicate în trei vieți sau trei identități: perioadele românească, sovietică și postsovietică.

***

La elaborarea lucrării de față nu am tins să prezentăm o biografie de gen hagiografic. Profesorul Vl. Potlog, ca orice om, a avut calități extraordinare, fiind adorat de generații de studenți, în anumite situații însă a ezitat, a făcut și compromisuri inerente epocii în care a activat și chiar a crezut.

[1] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, 206 f. + anexe.
[2] Anatol Petrencu, *Teroarea stalinistă în Basarabia: studii, documente, memorii*, Chișinău, S.n., 2013, pp. 145-147.

I. POVESTEA VIEȚII

I.1. REPERE TEORETICO-METODOLOGICE

Suportul teoretic și metodologic al studiului se circumscrie modelului de istorie realizat de școala italiană diriguită de Luisei Passerini, care consideră mărturia orală, în cazul nostru cea oferită de profesorul Vladmir Potlog, în primul rând, sursă adiacentă reconstituirii istoriei, realitate reflectată în dimensiuni culturale, lingvistice, sociologice, antropologice etc. Informația orală este structurată, decupată și valorificată la nivel documentar în edificarea demersului istoriografic[1].

În vederea elaborării lucrării de față ne-am ghidat de lucrări teoretico-metodologice care oferă un autentic instrument de lucru. Potrivit cercetătorului Robert Atkinson, autorul cunoscutei lucrări „Povestea Vieții. Interviul", narațiunea în formă nonverbalizată și verbalizată oferă imagine și sens acțiunilor: „Adesea, gândim și vorbim sub formă de poveste și dăm sens vieţii noastre prin intermediul povestirilor"[2]. Totodată, se formează o conexiune psihoemoțională puternică între cel care transmite mesajul și cel care-l recepționează: „A spune sau a asculta o povestire a vieţii este o trăire puternică"[3]. Dezideratul final al memoriei – proces de recunoaștere și de identificare – îl constituie recuperarea istoriei, ca un remediu contra uitării. Informațiile extrase din memorie sunt organizate, localizate, configurate la diferite paliere ale temporalității[4].

„Secolul extremelor"[5] a marcat profund omul sec. XX. Ideologiile totalitare, puterile politice au redirecționat imaginile trecutului, influențând profund memoria colectivă și individuală, au distorsionat-o, fixând-o, totodată, și pe anumite dimensiuni conjuncturale ale societății. Din această perspectivă, se tinde pentru a impune tăceri, interdicții, teme prioritare. Recuperarea și conservarea memoriei este realizată cu scopul de a salva trecutul pentru a servi prezentul și viitorul[6]. Memoria provocată redă reevaluări și sensuri faptelor și evenimentelor istorice

---

[1] A se vedea: Doru Radosav, *Editorial*. În: *AIO – Anuarul Institutului de Istorie Orală*, II, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2001, p. 8.
[2] Robert Atkinson, *Povestea Vieții. Interviul*, Iași, Polirom, 2006, p. 4.
[3] *Ibidem*, p. 4.
[4] Simona Nicoară, *Istorie și imaginar. Eseuri de antropologie istorică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 35.
[5] Sintagma ,,secolul extremelor" îi aparține istoricului englez Eric Hobsbawn, autorul lucrării omonime. Vezi: Eric Hobsbawn, *Secolul extremelor*, Cluj-Napoca, Editura Lider, 1994.
[6] Simona Nicoară, *op. cit*., pp. 45-49.

(aflate deseori în antiteză cu conținuturile actuale), marcând, astfel, o „forță extraordinară care schimbă în general sensul realității trecute".

I.2. LOCUL ISTORIEI ORALE ÎN CERCETAREA ISTORIEI VIEȚII

Istoria trăită și narată a fost fixată prin intermediul interviurilor de tip povestea vieții (*life (hi)story*). Ca metodă fundamentală și consubstanțială de investigație a universului empiric, interviul a permis reconstituirea biografiei private și publice.

Potrivit istoricului clujean Doru Radosav, „Biografia și istoria ilustrează modul în care marea istorie este trăită la persoana întâi singular și modul în care aceeași istorie a marcat derularea biografiei individuale a martorilor"[1]. Același autor reliefează importanța memoriei ca „alternativă la memoria oficială a regimurilor dictatoriale, se conturează în zona discursului cu o serie de semnificații precum cele simbolice, martirologice, de responsabilitate, etice și justițiare"[2].

Studierea vieții oamenilor din trecut, prin oferirea de largi posibilități de reconstrucție a propriei lumi, punându-se în valoare diverse forme de a gestiona propria lume, se realizează prin filiera istoriei orale[3].

Specialiștii estimează că cercetările de istorie orală se fundamentează pe evocările martorilor la evenimentele din trecutul unei comunități, descrierea unor conținuturi ale memoriei colective transmise în formă orală de la o generație la alta[4].

În descifrarea demersului de istorie orală se va ține cont de o serie de factori care influențează în mod direct sau indirect acuratețea evocărilor la martor: stresul emoțional (evenimente trăite sub impact major emoțional), activarea emoțională (*arousal*), nivelul de activare/stres și

---

[1] Doru Radosav, *Editorial*. În: *AIO – Anuarul Institutului de Istorie Orală*, V, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2004, p. 9; *Idem*, *Istoria din memorie. Încercări de istorie orală,* Cluj-Napoca /Gatineau, Argonaut/ Symphologic Publishing, 2016, p. 37.

[2] *Idem*, *Memorie și eveniment. Câteva considerații*. În: *AIO – Anuarul Institutului de Istorie Orală*, VIII, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007, p. 15.

[3] J. Rüsen, *Desfacerea ordinii istoriei – modernitate, postmodernitate, istorie*. În: *Xenopoliana*, XI, nr. 3-4, Iași, 2003, p. 25.

[4] Constantin Ticu, *Acuratețea în memoria autobiografică*. În: *AIO – Anuarul Institutului de Istorie Orală*, VI, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2005, p. 19.

performanța memoriei, mărimea intervalului de retenție, avertizarea (îl face pe om mai rezistent la sugestii posttraumatice), modul de formulare a întrebărilor, autoritatea sau expertiza furnizorului de informații, diferențe sau predispoziții individuale, distorsiunile memoriei pot fi generate de credințele, așteptările sau motivațiile personale[1].

Atunci când martorul își reamintește din propriul trecut, el prezintă și evaluează cunoștințele și credințele din trecut din perspectiva cunoștințelor și credințelor lui recente, din aceea se extrag selectiv anumite informații, acestea fiind în conexiune directă cu interesele sale actuale. Sau, memoria autobiografică (a informației personalizate) reprezintă, în parte, „un proces de reconstrucție ghidat de teorii implicite asupra schimbării și stabilității"[2]. Din această perspectivă, percepția de sine actuală influențează memoria, existând un pericol real de deformare a amintirilor.

[1] *Ibidem*, pp. 35-41.
[2] D. Martinot, *Le soi les approces psyhosociales*, Grenoble, Presses Universitaire de Grenoble, 1995, pp. 29-31.

II. VLADIMIR POTLOG ÎNTRE BIOGRAFIA PRIVATĂ ŞI CEA PUBLICĂ

II.1. COPILĂRIA ȘI ADOLESCENȚA

Vladimir Potlog s-a născut la Sinești[1], într-o familie de țărani gospodari[2]. Părinții, mama Alexandra și tatăl Ion, au educat cinci copii. Familia dispunea de cca 6 ha de pământ arabil și două păduri. Pentru a se întreține, familia a luat în arendă pământ și de la preotul din localitate.

Așa cum menționează Vladimir Potlog, se lua pământ în arendă, iar roada era împărțită în jumătate cu proprietarul. În felul acesta, părinții au luat de la preot cam 2 ha de pământ. De obicei, se semăna grâu și porumb.

Părinții, născuți în Imperiul Rus, erau necunoscători de carte. Ulterior, în baza programului educațional de lichidare a analfabetismului, au studiat la o vârstă înaintată. Tatăl a efectuat stagiul militar în armata țaristă, făcând perfecționări și în cadrul armatei române.

Lumea rurală a fost abordată de Vladimir Potlog ca una puternic ancorată în sensibilitatea religioasă, dar și una care lejer cedează zvonurilor, rumorilor. Viața economică este prezentată printr-o abordare dihotomică: cea din perioada țaristă versus perioada românească. Nu este exclusă din vizor nici realitatea de peste Nistru, din RASSM. Banii se câștigau cu mare greutate.

Se prezintă imaginea identității (a localnicilor) în care alteritatea (evreii) este una bine integrată în viața socială și economică a satului. Se prezintă portrete de țărani, fii ai satului, care își găsesc un rost în viață prin implicare directă în viața comunității.

Născut în cadrul României întregite, Vladimir Potlog a studiat prin prisma educației românești, parcurgând, gradual, treptele legendarelor „șapte clase românești”: „Țin minte, la *Geografia* făcută pe timpul românilor trebuia să știm foarte multe – să desenăm în clasa a III-a fie-

[1] „Tot satul îl ține minte pe Vl. Potlog și-l stimează [...]! Satul acela este gură de rai – între Cula și Ichel, este un vârf înalt de unde se vede și Bâcul, și Cula, și Ichelul, poți să faci niște fotografii de o mai mare frumusețe, sute de cărți cu peisajele de carte [...]! Mi-a povestit despre o rudă de a lui, de la Sibiu, care a fost aviator în Armata Română, l-am întâlnit mai târziu [...]” (Vasile Șoimaru).

[2] În documentele din sec. XIX apare stolnicul Vasile Potlog, stăpânul moșiei Lozna, ținutul Botoșani. Vezi: *Documente privitoare la istoria Țării Moldova în perioada Războiului ruso-turc. August 1808 – iunie 1809*. Volum întocmit de D. Dragnev, L. Svetlicinâi (coordonatori editori), T. Candu, T. Ciobanu (editori), București-Brăila, Editura Academiei Române, Muzeul Brăilei „Carol I”, Editura Istros, 2017, doc. 411.

care provincie, cu munți și cu râuri [...], dacă învățam Banatul, trebuia să știm istoria Banatului, pe această provincie se făcea lecție specială [...]. Trebuia să vii cu caietelul de desen și cu harta Basarabiei, harta Moldovei și a Regatului, și foarte important să le desenezi" (Vladimir Potlog).

Vladimir Potlog a fost martorul primei anexări a Basarabiei de către Uniunea Sovietică. Ingerința Armatei Roșii a fost percepută ca una de lungă durată, plină de fobii: „În 1940 veneau cu mașini, camioane cu *polutorka*, mașini de o tonă jumătate, vopsite, soldați echipați, cu căști [...]. Au stat în sat un timp foarte îndelungat [...]".

În privința adaptării la sistemul de învățământ sovietic nu a întâmpinat dificultăți, datorită... sistemului de învățământ țarist. „Eu am învățat alfabetul chirilic înainte de a veni puterea sovietică și chiar înainte de a mă duce la școală. Mătușa noastră Ioana, care făcuse școală pe timpul țarului, ne-a învățat alfabetul dintr-o carte din perioada țaristă și n-a fost o problemă [...]. Țin minte, o colegă citea Maria Neagră în loc de Marea Neagră, nu știa să-l pronunțe pe *ia* chirilic" (Vladimir Potlog).

În septembrie 1943 – martie 1944 a studiat la Școala Agricolă de la Cricova „I.G. Ciorescu". În contextul escaladării conflagrației mondiale, Vl. Potlog a fost nevoit să se refugieze în România (martie 1944 – septembrie 1944): „Am văzut România toată, uite așa, cu carul cu boi" (Vladimir Potlog). Acest detaliu al refugiului în România ulterior a fost notat în autobiografia sa, iar aceste informații au fost subliniate cu un creion „de veghe".

„În toamna lui 1944, când am venit din România, m-am înscris la școala din Cornești, în clasa a VII-a. Având șapte clase românești și două la sovietici, am intrat deodată la Cornești, unde deja se deschisese școală deplină de 10 ani, în anul II de studiu. Școala avea, de bine de rău, cămin și chiar dacă o dată pe zi, totuși, ne dădeau mâncare" (Vladimir Potlog).

La Școala Medie din Cornești, grație harului didactic al profesorului Iacob Voldman, i-a fost cultivată dragostea de istorie.

Biografia individuală din perioada postbelică, prezentată prin prisma contextului istoric, este puternic marcată de foametea organizată (1946–1947), colectivizare, deportare.

II.2. ANII STUDENȚIEI

Între septembrie 1949 și iunie 1953, Vladimir Potlog a studiat la Institutul Pedagogic Moldovenesc de Stat.

O paranteză este necesară pentru a reda contextul istoric al activității Institutului Pedagogic Moldovenesc de Stat. Instituția, în care una dintre cele cinci facultăți era cea de istorie, a fost constituită în primul an de anexare a Basarabiei de către URSS, la 23 august 1940. A avut inițial sediul în cadrul Școlii Eparhiale de Fete din Chișinău[1], transferat ulterior în fostul bloc al Facultății de Teologie din Chișinău. Între 1941 și 1944 a fost evacuat în regiunea Orenburg, orașul Buguruslan, având denumirea Institutul Pedagogic Moldovenesc Unit. În 1944, Institutul a revenit la Chișinău[2]. La începutul anului 1945, majoritatea specialiștilor în domeniul învățământului superior erau concentrați la Institutul Agricol (57 de persoane) și la Institutul Pedagogic Moldovenesc (51 de persoane)[3].

Facultatea de Istorie a Institutului Pedagogic Moldovenesc a fost condusă de transnistrenii Iachim Grosul (15 februarie 1944 – 15 septembrie 1946)[4] și Andrei Gozun (1946–1950). S-au înființat Catedra bazele marxism-leninismului (în 1956, economie, politică și filosofie) și Catedra de istorie a PC(b) din toată Uniunea (1952, istoria PCUS). Aceste structuri asigurau predarea cursurilor ideologice la toate facultățile, inclusiv la cea de istorie[5]. În 1951, în urma unor comasări, s-a instituit Facultatea de Istorie și Filologie. Inițial, la Facultatea de Istorie a activat doar Catedra de istorie, ulterior Catedra de istorie a popoarelor URSS (șef: Iachim Grosul), Catedra de istorie universală (șef: Nicolae Koroliov) și Catedra de istorie a Moldovei (șef: Naum Narțov)[6]. În 1955, Catedra de istorie a popoarelor URSS și Catedra de istorie universală au fost comasate, fiind formată Catedra de istorie

---

[1] Cleopatra Vnorovschi, Ludmila Vnorovschi, *Școala Eparhială de Fete din Chișinău*, Chișinău, Museum, 1995, p. 26.
[2] *AOSPRM*, F. 51, inv. 2, d. 8, f. 292.
[3] *Ibidem*, inv. 3, d. 242, ff. 41-43; inv. 2, d. 9, ff. 124-127.
[4] *Ibidem*, inv. 3, d. 242, ff. 41-43.
[5] Adrian Dolghi, *Istorie și politică în comunism (1917–1965)*, Chișinău, Editura Pontos, 2016, p. 176.
[6] *ANRM*, F. 2991, inv. 5, d. 11, f. 51; *AOSPRM*, F. 51, inv. 3, d. 224, f. 48; d. 242, ff. 41-43.

(șef: S. Afteniuc)[1]. Printre problemele dificile cu care se confruntau catedrele era lipsa personalului științifico-didactic calificat. Astfel, pe parcursul a mai mulți ani, Catedra de istorie universală nu a avut niciun membru cu grad sau titlu științific. În primii ani postbelici, majoritatea profesorilor erau din raioanele din partea stângă a Nistrului.

În anii de constituire a sistemului de învățământ superior în RSS Moldovenească (1944–1946), circa 1/3 din corpul didactico-științific angajat în școlile de învățământ superior era calificat cu stigmatul studiilor superioare obținute în „școli burgheze" din afara Uniunii Sovietice[2]. Originea socială „sănătoasă" și loialitatea față de sistem au reprezentat principalii factori în criteriile de selecție a cadrelor pentru toate instituțiile din RSS Moldovenească, în detrimentul nivelului de pregătire și al competenței profesionale[3]. Pe parcursul anilor 1960, în RSS Moldovenească, pentru a avansa în carieră, nu era suficientă doar filiera socială „sănătoasă" și apartenența la partid, ci și obligativitatea de a avea diplomă de studii superioare.

După finalizarea celui de-al Doilea Război Mondial, în cadrul URSS, are loc ingerința directă a factorului politic în domeniul învățământului superior. Este vorba de campaniile ideologice staliniste desfășurate între anii 1946–1953, care au adus prejudicii enorme în desfășurarea activității instructive și științifice a instituțiilor de învățământ. Impactul negativ a cunoscut reflecții directe asupra programei de studii, dar și asupra personalului didactic, asupra calității în procesul de predare și cercetare, în particular, și asupra stării morale, în general.

---

[1] Aurel Tverdohleb, *Prima Facultate de Istorie din Republica Moldova*. În: Valentina Ursu (coord.), Profesori ai Facultății de Istorie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă" din Chișinău. Culegeri de studii, vol. I, Chișinău, Ed. Garamont Studio, 2016, pp. 7-9; Sergiu Musteață, *Prima Facultate de Istorie*. În: *O istorie multidimensională a carierelor universitare: instituții, rețele sociale, biografii* /Ed.: Sergiu Mustață, Chișinău, Ed. Arc, 2017, pp. 192-206; Andrei Antonov, *File din istoria Facultății de Istorie (1940–1960)*. În: *Ibidem*, pp. 207-224; Demir Dragnev, Ion Valer Xenofontov, *Istoricul din RSS Moldovenească între știință, politică și ideologie*. În: *Panorama comunismului în Moldova sovietică. Context, surse, interpretări* /Ed.: Liliana Corobca, Iași, Polirom, 2019, pp. 502-503.

[2] Liliana Rotaru. *Între intransigența ideologiei și pragmatismul ideologic. Angajarea absolvenților universităților europene în școala superioară din RSS Moldovenească (1940–1950)*. În: *In memoriam Gheorghe Palade. 1950–2016* /Ed.: Valentin Arapu, Anatol Petrencu, Corneliu Ciucanu, Chișinău, Bons Offices, 2018, pp. 452-468.

[3] Lilia Crudu, *The Staff Policy in the Moldavian SSR's Government in 1940–1941/1944*. În: *Elites of the Modern Period in the Romanian Historical Research (18-th centuary to 1948),* Anuarul Institutului de Istorie „G. Barițiu" al Academiei Române. Series Historica /Edited by Iosif Marin Balog, Vlad Popovici, Cluj-Napoca, Ed. Academiei Române, 2016, pp. 239-260.

La 29 august 1947, în discursul lui Zâkov, secretar al CC al PC(b)M, rostit la Plenara a XIII-a a CC al PC(b)M, se vorbea despre „intensificarea luptei cu ideologia burgheză printre intelectualii din RSSM”[1]. Totodată, oficialul accentua că „datorită grijii puterii sovietice, a guvernului sovietic, în republică au fost constituite: Baza Științifică a Academiei de Științe [a URSS], Institutul (corect: Universitatea, *n.n.*) de Stat, Institutul Pedagogic, de Medicină, alte instituții de învățământ, fapt care permite asigurarea unui nivel mai înalt de pregătire a cadrelor naționale și de dezvoltare a intelectualității științifice în Moldova”[2].

Atmosfera de la Institutul Pedagogic este descrisă de protagonistul lucrării de față: „La Institut, la nivelul ministerelor nu era bine gândită programa de învățământ. Am învățat obiecte pe care le-am trecut și-n școală, de exemplu, disciplina «Limba rusă» am învățat-o la același nivel, din aceleași manuale. Nu aveam manuale, totul am învățat din conspecte, la bibliotecă era un singur manual la toată grupa, trebuia să știm limba rusă, dar noi nu o posedam și ne era dificil (Vladimir Potlog).

O problemă dificilă o constituia și studierea limbilor străine, care „nu era în voga acelor ani”: „Când am venit în 1949 nu mai erau limbi străine, dacă doreai trebuia să te înscrii la cursuri suplimentare, benevol. Am decis atunci noi, 10 băieți, și-am făcut un an de franceză, iar când am terminat nu s-a mai luat în seamă ceea ce am făcut [...], la final figura doar un colocviu. La Facultatea de Istorie, limba străină era exclisă și nu doar la istorie. Soția mea, care a terminat Facultatea de Istorie și Filologie, Secția Filologie, n-a învățat limba franceză, doar în anul IV a început să li se predea franceza, însă la ce bun dacă erau pe finalizarea studiilor, trebuia făcută la anul I. Învățam la universitate, care s-a deschis în 1946, *materialismul* și *imperiocriticismul*, dar nu făceam limba latină, franceză [...]” (Vladimir Potlog).

Profesorii, în majoritate din raioanele din partea stângă a Nistrului, nu vorbeau într-o limbă literară. „Lecțiile se țineau în *limba moldovenească*, chiar și „Istoria Partidului”, într-o limbă foarte pocită” (Vladimir Potlog). Evident, au fost și excepții. Afecțiunea pentru istoria antică i-a fost altoită de profesorul Andrei Guzun, din Transnistria, „foarte bun profesor, avea un vocabular bogat, de unde cunoștea? Nu știu. Se spunea

[1] *AOSPRM*, F. 51, inv. 5, d. 14, f. 395.
[2] *Ibidem*, f. 396.

că mai avea și alte funcții, îl mai treceau în Basarabia, *incognito*, unde avea legătură cu comuniștii de aici, așa se vorbea despre el. A plecat la Bălți și acolo a început să predea *Istoria Partidului*. De la *Istoria Antică* la *Istoria Partidului*. Acolo a terminat cariera" (Vladimir Potlog).

Cei mai calificați erau profesorii care au absolvit universitățile din România, la Iași. Este vorba de profesoara de psihologie Cleopatra Mihailovna Vnorovschi, autoarea unui studiu despre Școala Eparhială de Fete din Chișinău. Tatăl ei era polonez. Ea absolvise Liceul Eparhial cu mențiune. Inițial a fost inspector, apoi a devenit profesoară la Institut și chiar a susținut teza la Moscova. „Cunoștea limbi străine, franceza și germana, limba română la perfecție". A fost conducătoarea activității practice a studentului Vl. Potlog la Școala nr. 20 în Chișinău, din sectorul Sculeni. „Mergeam pe jos cu ea și ne povestea istoria Chișinăului, ce a fost aici, a cui casă a fost dincolo, am trecut pe lângă Muzeul de Arte, aici a fost casa lui Herța, om bogat [...], pe drumul nostru spre școală era Cimitirul evreiesc, ne-am oprit acolo în cimitir, el era chiar lângă șosea, dar pe timpul sovieticilor l-au demolat, și ne arată, uitați-vă, mormântul ăsta e construit din piatră adusă din Palestina. Se păstra o tradiție la evrei, în general ei nu puneau în cimitire copaci pentru ca acesta să le amintească de țara lor, de munți. L-am avut profesor de literatură universală pe Lev Abramovici Kaț (Cezza), de altfel, și pictor amator. Era un enciclopedist. Venea în auditoriu, avea o geantă mare, o arunca pe masă [...], când ne vorbea despre marii scriitori, Balzac, de exemplu, făcea o analiză profundă. Devreme a plecat, nu știu de ce boală a suferit, era masiv, înalt. A fost coleg cu Vnorovschi la Iași, aceasta spunea despre Kaț (Cezza) că era un leneș, nu scria nimic la lecție, venea la colege să ia conspectele" (Vladimir Potlog).

În anii de studenție, Vl. Potlog considera că a consumat mult timp valoros cu audierea unor discipline inutile, care respectau în totalitate „rigorile timpului": „După mine, cel mai mult timp îl pierdeam la obiectele acestea despre partid – *Istoria Partidului*, după aceea era *Economia politică*, *Filosofia*, cu materialismul dialectic și materialismul istoric, erau atât de politizate [...], prin intermediul lor se demonstra superioritatea regimului politic sau că în Vest domina exploatarea, criza și șomajul, aici, în schimb, așa ceva nu era [...]" (Vladimir Potlog).

Istoria Partidului Comunist al URSS crea cea mai mare repulsie printre studenți. „Orele de *Istorie a Uniunii*, nemaivorbind de cele ale

Istoriei Partidului, ne-au provocat o senzație de respingere, nu doar că era *Istoria Partidului* (de care nu știam noi ce mâncare de pește este), dar de cine o preda [...], Kornițov, după nume pare să fi fost rus, dar de bine de rău știa limba, adevărat, foarte pocit, așa cum o vorbește un țăran totalmente necărturar [...]. Perioada cea începătoare cu lucrările lui Lenin era foarte plictisitoare [...]" (Vladimir Potlog). „Se punea accentul în primul rând pe obiectele de partid, *Istoria Partidului*, doi ani de această istorie, ore teoretice și seminare, ș-acolo îți spunea să faci conspecte! Pierdeam o mulțime de timp pe conspecte, și ce să conspectăm? Pe Lenin? Cele mai complicate erau lecțiile despre *imperialism* – nu ne puteam noi descurca, totul se preda în limba rusă" (Vladimir Potlog).

Literatura antică i-a fost predată în limba rusă de Natan Grinbaum, care cunoștea greaca, recitea uneori din „Iliada" în această limbă. A audiat cursurile de istorie a Evului Mediu ținute de profesorul Iosif Șlaen, iar Nicolae Koroliov i-a predat istoria modernă și contemporană. A frecventat cursurile ținute de Afanasie Repida. Nikita Kiricenko (fost rector al Institutului Pedagogic Moldovenesc de Stat) preda cursul de *Istorie a Uniunii Sovietice* într-o „limbă total transnistreană".

Printre profesori erau și din cei cu „licee românești", implicați în organizarea sistemului de învățământ sovietic: „Am avut un profesor evreu, Iosif Moiseevici Șlaen, cu Liceul din Tighina, n-a urmat studiile în România. A început să lucreze la Fabrica de Textile. În 1940 Institutul Pedagogic s-a transferat de la Tiraspol la Chișinău și Șlaen a frecventat cursurile la anul I, a urmat evacuarea Institutului Pedagogic în Buguruslan și acolo a absolvit studiile. Când a revenit, a început să predea la Institutul Pedagogic. Inițial a fost organizator al cursurilor pentru învățătorii tineri, îi recrutau prin sate, din cei cu 2-3 clase, care făceau câte o lună un fel de pregătire și îi îndreptau la școală" (Vladimir Potlog).

În anii de studenție a activat în calitate de agitator în detașamentele de construcție și pe parcursul a doi ani a exercitat funcția de șef de sindicate[1].

Moartea lui Stalin, din primăvara anului 1953, este descrisă în termeni apocaliptici: „Era sfârșitul lumii, o tragedie întreagă. Seara, la intrare în Parcul Pușkin (așa se numea parcul central), se afla o namilă de statuie dedicată «Marelui Stalin» [...], o coadă lungă, depuneri de flori

[1] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f. 9.

și-un plânset pe-acolo [...], domina o mâhnire totală, o durere care se suprapunea cu starea de sfârșit de lume [...]" (Vladimir Potlog).

Vl. Potlog a absolvit Facultatea de Istorie cu excelență. A avut doar două note de „4", la disciplinele *Limba rusă* și *Istoria pedagogiei*, din sistemul de apreciere de 5 puncte. În documentul de absolvire, scris cu grafie rusească, depistat de noi în Arhiva familiei Potlog, este notat: „Diplomă de *otlicinik*, J 477919, diploma de față este dată lui Potlog Vladimir Ivanovici, în aceea că el a fost înscris în anul 1949 la Institutul Pedagogic Moldovenesc de Stat și a *mântuit* în anul 1953 cursul deplin al Institutului numit Istoria prin Hotărârea Comisiei de examinare de stat de la 30 iunie 1953 și se dă *calificația* de învățător de istorie în școala *mijlocie*. Președintele Comisiei de examinare – Nicolae Corlăteanu. Rector – I. Cioban. Nr. de înregistrare 2276".

II.3. ACTIVITATEA DIDACTICĂ

După absolvirea Institutului Pedagogic Moldovenesc de Stat, Vladimir Potlog a început cariera la *Alma mater*, având cea mai longevivă carieră didactică universitară din Republica Moldova: a conferențiat în mediul universitar din 1953 până în 2011.

Inițial a fost angajat în calitate de lector (15 august 1953 – 27 iunie 1956), lector superior (28 iunie 1956 – 2 iulie 1960) la Catedra de istorie universală. „Eram patru membri ai catedrei, șeful catedrei era Șlaen, care preda *Evul Mediu*, Constantin Drachenberg, care a terminat înaintea mea. Mai era un domn, evreu de naționalitate, care preda pe jumătate de normă, dar el a mai lucrat o jumate de an și a plecat.

La început îmi era foarte greu, fiindcă cunoșteam mai bine istoria modernă decât istoria antică, pe care o uitasem de-a binelea, trebuia s-o iau de la zero [...]. A fost foarte, foarte complicat în grupele în care se preda în *limba moldovenească*, dar trebuia să predau și la cursul seral, la maturi, cursul de *Istorie a Romei*, căci audiase *Istoria Orientului și Istoria Greciei*, dar nu și pe cel de *Istorie a Romei*. Era un curs destul de mare de vreo 50 de ore, seminare, era grupă serala în limba rusă. Limba rusă n-o posedam într-atât de bine încât să susțin cursuri. Un an de zile mi-a fost extrem de dificil pentru a putea asimila și materia, dar și limba

rusă, pe care n-o cunoșteam la un nivel înalt. Era și o normă enormă, 800 de ore pentru un începător. Trebuia să stai și să te pregătești, mai ales în două limbi, și pe una care n-o posedai bine. Mă simțeam foarte stingherit. Erau persoane mai în vârstă decât mine, la grupa serală, oameni cu experiență, care lucrau în diferite domenii, printre care era și o profesoară de educație fizică" (Vladimir Potlog).

Penuria materialelor didactice constituia un impediment serios în desfășurarea cu succes a activităților didactice: „Primele manuale care le-am văzut și le-am putut cumpăra au fost «Новая история». Eu predam *Istoria Antică* și i-am oferit-o lui Drachenberg. Era un volum bun și expunea materialele până la revoluțiile engleză, franceză. Se editau niște broșuri de-a moscoviților, și ajungeau la noi, un fel de conspecte, dar nu erau suficiente. Pe urmă au început să se editeze manualele, la disciplina *Istoria Antică* – nici pomină" (Vladimir Potlog).

Tânărul specialist era în vizorul administrației institutului. Astfel, într-o caracteristică referitoare la Vl. Potlog semnată de directorul instituției, A. Grecul, doctor în istorie, și de G. Gornițov, secretarul Biroului de Partid, se specificau următoarele: „Are o atitudine responsabilă față de muncă, lecțiile le predă la un înalt nivel conceptual-teoretic, participă la activitățile obștești ale Institutului, predă lecții în fața lucrătorilor din republică"[1].

La 30 aprilie 1960, în baza Hotărârii CC al PC din RSSM și a Sovietului de Miniștri al RSSM, au fost comasate Universitatea de Stat din Chișinău și Institutul Pedagogic de Stat „Ion Creangă" cu păstrarea denumirii Universității de Stat din Chișinău. Catedra de istorie universală a Facultății de Istorie și Filologie s-a completat cu noi cadre didactice care posedau și predau cursurile în limba română. Astfel, alături de Vl. Potlog, activau C. Drachenberg, N. Koroliov, N. Șilințev, A. Mirchind, I. Șlaen. Începând cu 1962, are loc procesul de includere în activitatea catedrei a absolvenților facultății: Eudochia Untilă, I. Niculiță, A. Șaltoian, N. Tudoreanu, V. Bârnea, F. Caragea. În Planul de studii la specialitatea „Istorie" intrau disciplinele sociale, de profil, lingvistice, psiho-pedagogice, generale, auxiliare istorice[2].

---

[1] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f. 11.

[2] *Istoria Universității de Stat din Moldova* /Ion Eremia (coord.), Anatol Petrencu, Liliana Rotaru [et al.]; red. șt.: Ion Niculiță, Chișinău, CEP USM, 2016, pp. 75, 101, 147-148.

Corpul profesoral-didactic al Catedrei de istorie universală studia următoarele teme: istoria mișcării muncitorești și de eliberare națională (N. Koroliov, A. Silin, A. Mirchind, N. Șilinţev); legitățile dezvoltării istorice a societății și trecerii de la o formațiune social-economică la alta (R. Enghelgardt, V. Storojuc, N. Bregovskaia, C. Drachenberg); istoria științelor istorice (Vl. Potlog, I. Șlaen)[1]. În aceste împrejurări, putem constata faptul că Vl. Potlog a fost dispensat de predarea disciplinilor cu caracter politic.

La 27 mai 1969 a fost reorganizată Facultatea de Istorie. Alături de Catedra de istorie a URSS, au fost create trei catedre noi. În baza Catedrei de istorie universală au fost create alte două catedre: istorie antică și evul mediu; istorie modernă și contemporană. Suplimentar, a fost creată Catedra istoria Moldovei. În anul de studii 1970–1971, la Catedra de istoria antică și evul mediu activau șase cadre didactice, inclusiv doi conferențiari[2]. Catedra a fost condusă până în 1983 de prof. R. Enghelgardt, urmat de dr. I. Niculiță. Membrii catedrei au abordat o unică problemă științifică – „Formele istorice și particularitățile dezvoltării și schimbării formațiunilor social-economice"[3]. În septembrie 1990 a fost instituită Catedra de istorie antică și arheologie.

După fuziunea instituțiilor de învățământ superior din Chișinău, Vl. Potlog a activat, în noua structură, în calitate de lector superior la Catedra de istorie universală (1 septembrie 1960 – 1969), lector, conferențiar universitar (22 mai 1974) la Catedra de istorie antică și evul mediu (1969–1990), conferențiar la Catedra de arheologie și istorie antică (1990 – 29 august 2011).

În pofida contextului sociopolitic dificil, a știut să evite impactul nemijlocit al politicului în domeniul științei istorice prin predarea cursurilor de istorie antică, predilecția fiind cultura Greciei antice. *Istoricul Antichității*[4] în activitatea pedagogică din învățământul superior a ținut permanent cursul normativ de *Istoria societății primitive*, *Istoria lumii antice*, cursuri speciale și auxiliare: *Originea și evoluția creștinismului în Imperiul Roman*, *Cronologia istorică*, *Istoriografia istoriei antice*. La Facultatea de Litere a Universității de Stat din Moldova a ținut cursuri normative: *Istoria Greciei și a Romei antice*, *Istoria evreilor în Antichitate*.

---

[1] *Ibidem*, p. 177.
[2] *Ibidem*, pp. 105-106, 149.
[3] *Ibidem*, p. 178.
[4] *Dicționar de istorie*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Chișinău, Civitas, 2007, pp. 310-311.

Pe parcursul anilor 1951–1983, potrivit planului de studiu, numărul de ore la obiectul de studiu *Istoria societății primitive* a fost unul constant, constituind 36 de ore. Numărul de ore la disciplina *Istoria lumii antice* s-a majorat de la 132 de ore (1951), la 164 (1963) și, respectiv, la 170 de ore (1974, 1983)[1].

Talentul pedagogic a fost remarcat și de conducerea Facultății de Istorie a Universității de Stat din Chișinău. Într-o caracteristică din 18 februarie 1969, semnată de conf. univ. A. Repida, decanul facultății, C. Drachenberg, secretarul Biroului Politic, V. Storojuc, președintele Biroului Sindical, se menționa: „Vladimir Potlog este un pedagog erudit"[2]. La fel, calitățile pedagogice și cele de personalitate au fost remarcate și de alți colegi de la facultate – „pedagog excelent și personalitate receptivă. Este iubit de studenți nu doar în calitate de profesor, ci și de om" (Eudochia Untilă), „Vladimir Potlog este unul dintre cei mai buni profesori de la noi de la facultate" (Ion Niculiță)[3].

În perioada exercitării funcției de prorector, Vladimir Potlog nu a rupt niciodată legătura cu activitatea didactică, fiind remunerat pentru predarea a 240 de ore în cadrul Catedrei de istorie antică și medievală[4]. În anii 1980, activitatea didactică a profesorului Potlog era cuantificată în 760-800 de ore[5]. În anul de studii 2001–2002, Vladimir Potlog, angajat în funcția de conferențiar universitar cu norma 0,5, avea o normă didactică de 979 de ore, inclusiv 585 de ore de prelegeri, 100 de ore de seminare și 52 de ore de consultanță[6]. La lecțiile teoretice și practice, Vl. Potlog utiliza secvențe din filme artistice, slide-uri, diapozitive etc.[7].

În calitate de cadru didactic a fost apreciat ca fiind exigent față de studenți[8]. Despre calitatea prelegerilor se afirma că acestea „se disting prin claritate, cu un limbaj frumos, accesibil și o cunoaștere profundă a problemei științifice. Fiind un maestru al profesiei, conferențiarul V.I. Potlog desfășoară activități originale și practice"[9].

---

[1] *Istoria Universității de Stat din Moldova* /Ion Eremia (coord.).., p. 148.
[2] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f. 56.
[3] *Ibidem*, f.n.
[4] *Ibidem*, f. 104.
[5] *Ibidem*, f.n.
[6] *Ibidem*, f. 176.
[7] *Istoria Universității de Stat din Moldova în documente și materiale*. Volumul II /Ion Eremia (coord.), Liliana Rotaru, Valentin Tomuleț, Pavel Cocârlă, Chișinău, CEP USM, 2019, doc. 74, p. 237.
[8] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f.n.
[9] *Ibidem*, f.n.

La ședința Catedrei de istorie antică și medievală din 23 noiembrie 1989, prof. R. Enghelgardt specifica: „Ceea ce îmi place foarte mult la V.I. Potlog este nivelul lui intelectual. Este în sensul adevărat al cuvântului un intelectual. Lecțiile pe care le desfășoară au un limbaj elevat”[1]. La fel, Eudochia Untilă, cea care l-a cunoscut pe Vl. Potlog încă din 1957, fiind o discipolă a acestuia, menționa: „Vladimir Potlog este un mare erudit, prin cultura sa, el influențează nu doar mediul studențesc, ci și pe cel didactic”[2].

În activitatea didactică, Vl. Potlog a pus accentul pe educația estetică, deontologică și etică în formarea tinerilor specialiști. Prin darul narativ deosebit cu care era înzestrat, a dezvoltat imaginația audienților prin deplasarea lor virtuală în trecutul istoric, lucru deosebit de important, în mod special în perioada regimului totalitar sovietic, când puțini își puteau permite să viziteze fizic marile civilizații ale lumii – Grecia, Egiptul... Generații de studenți își amintesc cu nostalgie de prelegerile facultative pe care le susținea profesorul Vl. Potlog în afara programului de muncă, fără a fi remunerat, lucru necunoscut în prezent, într-o societate cu valori profund comerciale.

Chiar dacă a fost un profesor exigent față de studenți, aceștia l-au respectat și onorat. Au fost situații în care unii studenți, deși au picat examenele de mai multe ori, în final i-au zis mulțumesc deoarece i-a învățat să învețe. Secretul a constat în faptul că a văzut în fiecare student o personalitate unică și nu le-a știrbit din respectul uman, ci a tins să le cultive dragostea față de Carte și Istorie.

Ni s-a destăinuit că noaptea visa faraoni, eroi despre care le-a relatat cu drag generațiilor de studenți... Avea o mare remușcare: prin anii 1970 a pus nota „3” unei studente, care, posibil să fi meritat și nota „4”, deoarece era foarte străduitoare...

S-a eliberat din funcția de conferențiar universitar la 30 august 2011[3]. Deși a deținut și funcții administrative, a considerat că menirea sa principală a fost cea de profesor, căreia i s-a dedicat cu multă abnegație și dăruire.

---

[1] *Ibidem*, f.n.
[2] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f.n.
[3] A se vedea: *Arhiva Universității de Stat din Moldova* (infra: AUSM). Dosar „Vladimir Potlog”.

II.4. COMSOMOLIST, COMUNIST

În aprilie 1947, elevul Vladimir Potlog a fost inclus în rândurile comsomolului[1]. „Când mă duceam acasă scoteam insigna de comsomolist și-o puneam într-o haină anume unde o păstram (pe reverul sacoului, *n.n.*) [...], că dacă mă știau părinții acasă că sunt comsomolist [...]. În sat era urât să fii comsomolist [...], steluța mea cu Lenin o puneam aici[2] (pe rever, *n.n.*) să nu se vadă [...], când mă duceam la școală o puneam la loc de cinste [...]. Cel care era comsomolist, se considera că s-a dat [...] cu diavolul [...]" (Vladimir Potlog).

Refuzul de a fi inclus în componența comsomolului putea bara în mod automat admiterea în orice instituție de învățământ sovietic.

În profilul epocii, în 1965, Vladimir Potlog a aderat la Partidul Comunist. A fost menționat „printre cei mai buni executori ai obligațiunilor socialiste"[3]. Or, acest fapt, dar și calitățile profesionale și personale, i-au deschis calea inclusiv spre funcțiile administrative.

În 1967, în vederea îndeplinirii angajamentelor luate de Facultatea de Istorie cu „ocazia a 50 de ani de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie", lectorul superior Vl. Potlog a susținut 20 de lecții în rândurile populației[4].

La 25 mai 1987, Valeriu Cozma, prodecanul Facultății de Istorie, Tatiana Josan, secretarul Organizației de Partid a Facultății, și Pavel Cocârlă, președintele Comitetului Sindical al facultății, menționau faptul că „V.I. Potlog este devotat idealurilor Partidului Comunist, este foarte cinstit și un comunist principial"[5].

În contextul mișcării de eliberare națională de la sfârșitul anilor 1980, Vladimir Potlog se va detașa de ideile comuniste.

---

[1] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f. 2.
[2] Arată pe reverul hainei (*n.n.*).
[3] *Istoria Universității de Stat din Moldova în documente și materiale*. Volumul I, doc. 206, p. 520.
[4] *Ibidem*, doc. 192, p. 503.
[5] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f.n.

II.5. MANAGER

Astfel, alături de cariera didactică a exercitat și funcții de conducere. În anii 1972–1974, Vl. Potlog a fost prodecan (pe baze obștești) la Facultatea de Istorie.

La 19 august 1974, în baza Ordinului nr. 350-A semnat de S. Blaja, ministru adjunct al Învățământului Public, S. Panfilov a fost promovat în funcția de prorector pentru activitatea didactică, iar Vladimir Potlog l-a înlocuit în funcția de prorector la Secția de studii cu frecvență redusă[1]. În baza unui ordin din 26 septembrie 1974 semnat de profesorul Boris Melnic, rector al Universității de Stat din Chișinău (USC), Vl. Potlog a fost confirmat în funcția respectivă[2]. De menționat faptul că Secția de studii cu frecvență redusă a fost organizată la USC la 24 aprilie 1958, în baza Unității didactico-consultative a Institutului Unional de Finanțe cu studiile la frecvență redusă[3]. Vladimir Potlog a deținut funcția de prorector până pe 24 octombrie 1983. A fost apreciat de către administrația universității ca un „prorector care a manifestat bune aptitudini organizatorice și un conducător iscusit"[4]. Din această ipostază, Vl. Potlog a deținut și funcția de președinte al Biroului de legătură cu absolvenții[5].

Pentru a ne crea o imagine cantitativă și calitativă referitoare la numărul de studenți de la Secția de studii de învățământ cu frecvență redusă, coordonați nemijlocit de Vl. Potlog, menționăm faptul că în septembrie 1977 la USC pentru cele 905 locuri preconizate la secția respectivă și studii serale au fost depuse 2 211 cereri (cota de concurs constituind 2,44 persoane pentru un loc), examenele de admitere fiind promovate de 1 105 candidați la admitere (49,97%). În final, au fost admise 912 persoane, inclusiv 212 bărbați (23,2%), 700 de femei (76,8%), 109 membri ai PC al URSS (12,%), membri ai Uniunii Tineretului Comunist Leninist din întreaga Uniune – 693 (76,0%), fără apartenență la partid – 110 (12%); au finalizat școala medie 538 (59%); dispun de diplomă sau atestat de eminent – 50 (5,4%), 664 de oameni aveau inscripționate în Cartea de muncă mai mult

[1] *ANRM*, F. 3186, inv. d. 1290, f. 36.
[2] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f. 92-93.
[3] *Istoria Universității de Stat din Moldova în documente și materiale*. Volumul I, doc. 153, pp. 434-435.
[4] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f. 115.
[5] *Istoria Universității de Stat din Moldova în documente și materiale*. Volumul II, doc. 18, p. 57.

de doi ani (73,0%), activează în domeniu de profil sau domenii conexe – 659 (72,3%); muncitori – 110 (12,0%), funcționari – 794 (87,0%), colhoznici – 8 (1,0%), din mediul rural al Moldovei – 285 (31,2%), din orașele Moldovei – 616 (67,5), inclusiv din Chișinău – 437 (47,8%), din alte republicii unionale – 11 (1,2%); moldoveni – 514 (56,4%), ruși – 200 (47,8%), ucraineni – 133 (14,6), bulgari – 13 (1,4%), găgăuzi 15 (1,6%), evrei – 19 (2,1%), alte naționalități – 18 (2,%)[1].

Profesorul Vasile Șoimaru și-l amintește pe Vladimir Potlog în funcția administrativă de la USC: „L-am cunoscut pe prorectorul Vl. Potlog la 20 aprilie 1979. Am venit din SUA și Canada [...], am plecat în SUA cu Ansamblul Folcloric «Hora», în frunte cu Ion Bazatenco, cu mare zgomot, cu mare gălăgie și cu mare tragedie în Universitate. Iar noi venisem cu un an mai devreme la Universitate; Facultatea de Economie trecuse de la Politehnică [...]. Se datorează această minune de a vedea SUA și Canada prorectorului Panfilov: *du-te, măi Vasile, nu te uita la nimeni, că atâta șansă ai în viața asta!* Norocul meu a fost că rectorul Melnic plecase undeva, și acesta a semnat caracteristica [...] și eu mă duc [...], iar ei se temeau [...]. *Cum i-ați dat drumul, dar dacă nu se întoarce înapoi!?* Soția mea era tot dansatoare, dar nu a mers, ca să nu rămânem în SUA [...]. Cu mare greu au adunat câteva perechi de dansatori, că nu le corespundea caracteristica, ba una, ba alta [...]. Era un Ansamblu Folcloric din toată URSS, din opt republici. Eu am plecat și am zis: *o fi ce o fi!* Am venit după aceea și m-am împăcat cu Melnic, i-am adus un cadou frumos, o cutie de gume de *rugumat* [...], am nimerit în timpul constituirii comisiei de admitere și ca pedeapsă m-au băgat în comisia de admitere de la Facultatea de Economie și Comerț, la Secția fără frecvență, era facultate aparte, eu eram prodecan la fără frecvență. Patru luni și jumătate am fost în comisia de admitere [...]. Nu știu cum am rezistat, dar eram fericit că am văzut America. Vl. Potlog era prorector responsabil de frecvență redusă, și eu am venit la dânsul, am avut o plăcere deosebită de la oamenii aceștia".

În funcția de prorector, Vladimir Potlog menționa drept reușită majorarea numărului de studenți care au realizat teze de licență direcționate în sectorul de producție. Totodată, atenționa asupra necesității „educării bunelor maniere" ale studenților de la Secția cu frecvență redusă și de studii serale[2].

[1] *Ibidem*, doc. 19, p. 58.
[2] *Arhiva familiei Potlog*.

La 22 octombrie 1983, A. Repida, decanul Facultății de Istorie, a depus cererea de eliberare din această funcție și transferare a acestuia în calitate de șef al Catedrei de istorie a RSS Moldovenești. La funcția vacantă a fost înaintat Vl. Potlog, care a deținut interimatul în perioada 24 octombrie – 27 decembrie 1983. A fost ales în funcția de decan la 27 decembrie 1983. La ședința Consiliului Facultății de Istorie, prezidat de membrul corespondent Boris Melnic, rectorul USC, din 27 decembrie 1983, au participat 19 persoane din 22 înscrise în listă. Profesorul B. Melnic l-a prezentat pe Vladimir Potlog drept un specialist de înaltă calificare, care „va face față problemelor cu care se confruntă Facultatea de Istorie". Rectorul a menționat că îi este dificil să nu coopereze direct cu candidatura la funcția de decan în contextul în care interesele Universității și Facultății sunt prioritare pentru rectorat[1]. La fel, și profesorul S. Brâseachin a scos în evidență calitățile profesionale ale lui Vl. Potlog și a specificat că mizează pe calitățile noului decan. Toți cei prezenți au votat pentru candidatura lui Vl. Potog la funcția de decan. A deținut funcția de decan până pe 12 ianuarie 1989. Conducerea Universității l-a caracterizat drept un „decan cu capacități organizatorice și conducător cumpătat, cu cerințe mari față de sine și față de angajați"[2]. La fel, și colectivul Facultății de Istorie îl aprecia ca fiind un „conducător cu inițiativă, luptă fără a face compromisuri în privința respectării disciplinei în rândul studenților și al cadrelor didactice"[3].

În calitate de decan al Facultății de Istorie, Vl. Potlog nu a fost considerat un funcționar tipic, dogmatizat, ci unul cu o abordare democratică: „Atunci când Vl. Potlog era decan eu eram doctorand. În fiecare an mă duceam la conducătorul științific la Moscova, nu mai puțin de două luni, două luni și jumătate, lucram la arhivă. Conducătorul meu științific a fost Veaceslav Iachim(ovici) Grosul, care îl cunoștea foarte bine pe Vladimir Potlog, și odată mă întreabă: *cum e la Chișinău, reușești cu orele? Da, Vladislav Iachimovici, cu orele parcă reușesc, dar așa de multe adunări sunt, adunare de partid deschisă, adunarea sindicală a catedrei, adunarea catedrei, adunarea Facultății, practic în fiecare zi este câte o adunare și asta îmi răpește foarte mult timp!* El așa se uită la mine și-mi zice: *а вы на*

[1] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f.n.
[2] *Ibidem*, f.n.
[3] *Ibidem*, f.n.

них не ходите![1]. Și zic: *dar cum să nu mă duc, decan e Vl. Potlog, Dumneavoastră vă închipuiți?!* Da el zice: *вы знаете, Владимир Иванович такой порядочный человек, что если даже вы не будете ходить, ничего не будет, но вы попробуйте! Он и не заметит!*[2]. Bun, zic! Vin la Chișinău, prima adunare a fost una la Facultate. Eram în blocul III. Venind la Facultate, mă întâlnesc cu cineva din ai noștri și mă întreabă: *dar de ce nu ai fost la adunare?* Ceva am spus, nu am zis că special n-am venit! [...] și mi-a spus ce și cum [...] și mă ridic la etajul trei, iar Vl. Potlog se cobora: *tinere, de ce n-ai fost aseară la adunare?* Da' eu: *am fost Vladimir Ivanovici, Dumneavoastră, iată, ați zis așa, așa!* El se uită la mine, nu zice nimic și pe urmă chiar dacă nu mă mai duceam, el nu-mi mai făcea observații, și într-adevăr, așa a fost! Pe urmă, când mă duceam, când nu mă mai duceam! Iată ce impresii aveau oamenii despre Vl. Potlog [...]. A fost un profesor care merită toată recunoștința!" (Ion Eremia).

În legătură cu deplasarea dr. Emil Dragnev, șeful Catedrei de istorie a artei într-un stagiu de cercetare în Germania, de la 5 august 1996 și până la 30 iulie 1997, decanatul Facultății de Istorie l-a propus în calitate de șef de catedră provizoriu pe conf. univ. Vl. Potlog[3]. „Am obținut o bursă în Germania, și la plecare anume pe Vl. Potlog l-am rugat să tragă câte un ochi asupra Catedrei, ce se face acolo, așa să o tuteleze, paterneze. Și am venit într-o scurtă vacanță de Anul Nou și toți colegii îmi spuneau: *Vladimir Potlog nu ieșea de aici!* El mi-a spus să văd ce se face aici. O responsabilitate extraordinară, și-a luat din plin responsabilitatea, verifica tot să fie bine. Le-am făcut zile negre colegilor (*râde*), sigur că niciodată nu abuza și niciodată n-a trecut măsura. Asta îmi rămâne în memorie ca profesor, în primul rând, dar și ca coleg nu în ultimul rând. Și la ședințe am stat alături de dânsul, tot timpul conta mult. Nu spunea multe, dar totdeauna la loc și le plasa bine! E patrimoniul facultății noastre!" (Emil Dragnev).

Funcțiile administrative n-au constituit cele mai importante componente ale biografiei profesionale ale lui Vladimir Potlog. Așa cum menționa protagonistul acestei cărți, direcția sa de bază a fost, totuși, activitatea didactică.

---

[1] *Nu plecați la ele* (adunări, *n.n.*) (*rus.*).

[2] *Știți, Vladimir Ivanovici este un om de o cumsecădenie mare și chiar de veți lipsi, nu se va întâmpla nimic, încercați!* (*rus.*)

[3] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f.n.

II.6. CAIETELE STUDENTULUI VICTOR DRUȚĂ

În anul 2017, autorii cărții de față au elaborat un material aniversar consacrat profesorului Vladimir Potlog. Cunoscând faptul că Vl. Potlog citea cu regularitate hebdomadarul „Literatura și arta" (redactor-șef: Nicolae Dabija [1948-2021]) încă de la fondarea acestuia, am considerat că este ziarul cel mai potrivit pentru a publica articolul respectiv. Înainte de a transmite materialul la redacție, urma să facem niște precizări referitoare la datele biografice ale protagonistului, de aceea l-am anunțat pe nonagenar despre intențiile noastre și unde intenționam să publicăm articolul. Am rămas surprinși să vedem reacția promptă a dascălului: *Nu știu dacă o să vă publice Dabija, nu știu ce are cu mine*![1]. Nu prea am insistat să intrăm în detalii, considerând că oamenii se mai ceartă, se supără, se împacă...

Iată că au trecut cinci ani... În data de 30 martie 2022, la masa de pomenire a lui Vladmir Potlog, și cum este cazul în astfel de situații, mesenii și-au adus aminte de cel care a fost Vladmir Potlog, diferite momente din viață. I-am anunțat pe cei prezenți că intenționăm să elaborăm o carte despre Vladimir Potlog, de aceea i-am rugat să ne permită să includem reportofonul. Astfel încât, anumite evocări să le putem publica, ceea ce am și realizat în volumul de față. Într-un anumit moment, atenția noastră a fost focalizată pe amintirile profesorului Vasile Șoimaru, un bun prieten de-al lui Vladimir Potlog: „Acum ajunge el la 90 de ani, și-l sun eu, și-l întreb: *ce faceți?* Și zice el: *nu mă lasă un gând!* [...] Pentru că în «Literatura și arta» Nicolae Dabija a scris ceva într-un articol de fond de-al lui și i s-a părut că este despre dânsul! Iar un băiat de la Universitate a pătimit pentru că i-a prezentat niște caiete unde-și scria gândurile. Și se pare că băiatul era unul dintre cei care purta familia Druță! **Cum să-l găsesc, să nu creadă că eu l-am turnat cumva!** (*s.n.*). El a fost aruncat din Universitate din cauza a ceea ce scria! S-a dus după aceasta la Creangă![2] [...] Ce e drept, a văzut caietele acestea rectorul [...]".

---

1 Într-un final, a ieșit un alt material, apărut grație insistenței profesorului Teo-Teodor Marșalcovschi. Vezi: Ion Valer Xenofontov, Teo-Teodor Marșalcovschi, *Omagiu profesorilor nonagenari Vladimir Potlog (n. 1 august 1927) și Constantin Drahemberg (n. 14 septembrie 1927)*. În: *Literatura și arta*, 2017, nr. 37 (3758), joi, 14 septembrie, p. 8.

2 Institutul Pedagogic de Stat „Ion Creangă" (*n.n.*).

Printre cei prezenți la masă era și profesorul universitar Anatol Petrencu, care a ținut să precizeze: *E vorba de Victor Druță, am fost coleg cu el*.

Analizând anul admiterii la facultate și ținând cont de faptul că personalitatea respectivă părea una nonconformistă, am venit cu o neașteptată presupunere. I-am prezentat profesorului Petrencu fotografia profesorului meu de limbă și literatură română, fostul meu diriginte din Echimăuți, raionul Rezina, satul meu de baștină (este vorba de unul din coautorii lucrării, Ion Valer Xenofontov). *Da, el este*, a confirmat profesorul Petrencu... Recunosc, emoțiile au fost foarte mari, însă justiția istoriei, așa cum m-au învățat chiar profesorii mei Victor Druță, Vladimir Potlog, Anatol Petrencu, trebuia să triumfe...

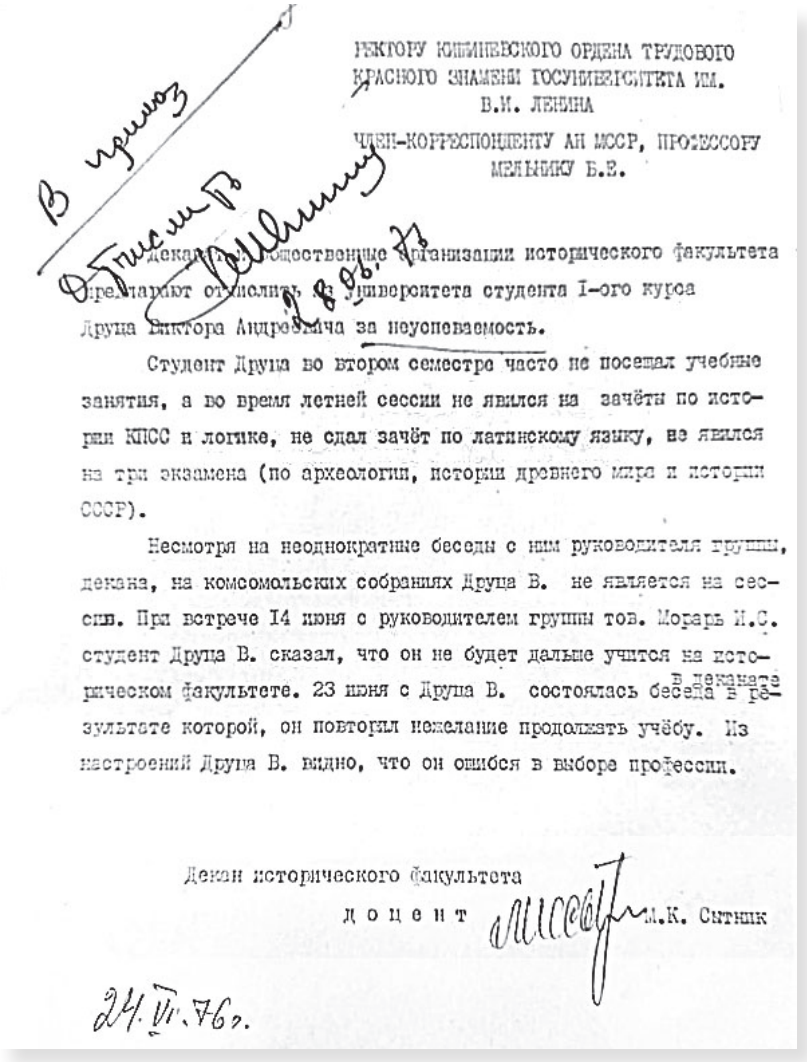
Și astfel, la 9 aprilie 2022 am avut o discuție la telefon cu Victor Druță, stabilit de mai mulți ani în Italia.

Din start, Victor Druță mi-a declarat că, având în vedere anii trecuți, dar și atmosfera în care se trăia în URSS, **el nu are niciun resentiment față de Vladimir Potlog. Din contra, îl respectă ca pe un mare profesor și pedagog.**

La 11 aprilie 2022 am cercetat dosarul personal al studentului Victor Druță la Arhiva Universității de Stat din Moldova[1], din care nu rezultă vreo referință la conflicte ideologice și nici la caietele de însemnări ale lui Victor Druță. Este prezentă o caracteristică pozitivă din Școala Medie din s. Țareuca, raionul Rezina, absolvită de Victor Druță, apoi informații despre examenele de admitere ale interesatului.

A susținut cu notă maximă toate cele patru examene de admitere la Facultatea de Istorie a Unversității de Stat din Chișinău: *Istoria URSS*, *Limba și literatura moldovenească* (oral), *Limba și literatura moldovenească* (scris), *Limba străină* (franceza). La exemenul de limbă și litertatură a scris compunerea cu subiectul „Rolul maselor populare în opera istorică a lui C. Negruzzi *Alexandru Lăpușneanu*". Lucrarea a fost examinată de Ion Țurcanu, care a evaluat-o cu nota „5" (cinci), notând „conținut f. bun"[2]. În urma susținerii cu succes a examenelor, la 21 august 1975, Victor Druță a fost admis în calitate de student în anul I la Facultatea de Istorie, specializarea Istorie, secția de zi.

[1] *AUSM*. Dosarul personal Victor A. Druță. F. 1, inv. 5, d. 3943, 15 f.
[2] *Ibidem*, f. 6.

РЕКТОРУ КИШИНЕВСКОГО ОРДЕНА ТРУДОВОГО КРАСНОГО ЗНАМЕНИ ГОСУНИВЕРСИТЕТА ИМ. В.И. ЛЕНИНА

ЧЛЕН-КОРРЕСПОНДЕНТУ АН МССР, ПРОФЕССОРУ МЕЛЬНИКУ Б.Е.

В ректорат общественные организации исторического факультета препарируют отчислить из университета студента I-ого курса Друца Виктора Андреевича за неуспеваемость.

Студент Друца во втором семестре часто не посещал учебные занятия, а во время летней сессии не явился на зачёты по истории КПСС и логике, не сдал зачёт по латинскому языку, не явился на три экзамена (по археологии, истории древнего мира и истории СССР).

Несмотря на неоднократные беседы с ним руководителя группы, декана, на комсомольских собраниях Друца В. не является на сессии. При встрече I4 июня с руководителем группы тов. Морарь И.С. студент Друца В. сказал, что он не будет дальше учится на историческом факультете. 23 июня с Друца В. состоялась беседа в деканате в результате которой, он повторил нежелание продолжать учёбу. Из настроений Друца В. видно, что он ошибся в выборе профессии.

Декан исторического факультета
доцент М.К. Сытник

24.VI.76г.

Demersul lui M. Sâtnic, decanul Facultății de Istorie, pe adresa membrului corespondent Boris Melnic, rectorului Universității de Stat din Chișinău, 24 iunie 1976.
Sursa: AUSM. Dosarul personal Victor A. Druță. F. 1, inv. 5, d. 3943, f. 8.

Anatol Petrencu își amintește despre fostul său coleg ca fiind un student foarte isteț, care îl punea în mare încurcătură pe Constantin Bârliba, autorul manualului de logică[1]. Mai mult ca atât, a considerat că anume acest fapt a generat exmatricularea de la facultate a lui Victor Druță.

[1] Constantin M. Bârliba, *Logica. Curs facultativ pentru clasele superioare ale școlii medii de cultură generală*, Chișinău, Lumina, 1979, 524 p.

Tot Anatol Petrencu ne relatează în ce formă se abordau la Facultatea de Istorie temele din domeniul politicii externe, lucru important pentru noi în studierea „cazului Victor Druță": „Subiectele, mai ales de politică externă, erau dezbătute în cadrul orelor educative în baza informațiilor oficiale, a presei sovietice (apropo, eram îndemnați de profesorii noștri, dar și pe linie comsomolistă, să ne abonăm la ziare, în mod special – la „Pravda", o abonare care nu era scumpă, dar constituia un semn de loialitate față de guvernarea URSS)"[1].

La sesiunea din iarna anului 1975–1976, Victor Druță a susținut cu calificativul „bine" cele trei examene (*Istoria Partidului Comunist*; *Bazele etnografiei*, *Istoria comunei primitive*) și a promovat cele opt colocvii.

Dar vine sesiunea de vară. În *Carnetul de note*, în dreptul exemenelor susținute în vara anului 1976, a fost trecută doar denumirea disciplinei *Limba latină*, fără indicarea notei. Cu alte cuvinte, studentul Victor Druță nu a promovat sesiunea.

La 23 iunie 1976, Victor Druță a semnat următoarea cerere: „Decanatului /Universității de Stat din Chișinău de la studentul anului I, grupa II, Druță Victor Andreevici. /Vă aduc la cunoștință că părăsesc studiile în Universitate din proprie inițiativă. Cauza este factura mea psihică neobișnuită, care nu-mi permite a exista în condițiile ce mi le oferă Universitatea. *Semnătura autografă. Data*"[2].

La 24 iunie 1976, conf. univ. M. Sâtnic, decanul Facultății de Istorie, îi scria membrului corespondent Boris Melnic, rectorului Universității, următorul demers: „Decanatul și organizațiile obștești ale Facultății de Istorie propun exmatricularea din Universitate a studentului anului I Druță Victor Andreevici din cauza restanțelor. Studentul Druță în a doua jumătate a semestrului deseori nu frecventa activitatea educațională, iar în timpul sesiunii de vară nu s-a prezentat să susțină colocviile la „Istoria URSS" și „Logică", nu a susținut colocviul la limba latină, nu s-a prezentat la trei examene („Arheologie", „Istoria Lumii Antice" și „Istoria URSS"). În pofida mai multor discuții avute cu șeful de grupă, decanul, la adunările comsomoliste, V. Druță nu s-a prezentat la sesiune. La 14 iunie, în timpul întâlnirii cu șeful de grupă I.S. Morari, a spus că nu

[1] Interviu realizat de Lidia Prisac cu profesorul Anatol Petrencu la 12 ianuarie 2021. *Arhivă privată.*

[2] *AUSM*. Dosarul personal Victor A. Druță. F. 1, inv. 5, d. 3943, f. 9.

va mai studia în continuare la Facultatea de Istorie. La 23 iunie a avut loc o discuție la decanat, în urma căreia V. Druță a reiterat că nu dorește să continue studiile. Din atitudinea sa se poate constata că el a greșit alegerea profesiei. *Semnătura autografă. Data*"[1].

În baza Ordinului nr. 151 din 5 iulie 1976, semnat de profesorul A. Sîcev, rector interimar al Universității de Stat din Chișinău, Victor Druță, student în anul I, a fost exmatriculat de la Universitate pentru nereușită academică. Drept motiv a fost evocat demersul decanatului facultății[2].

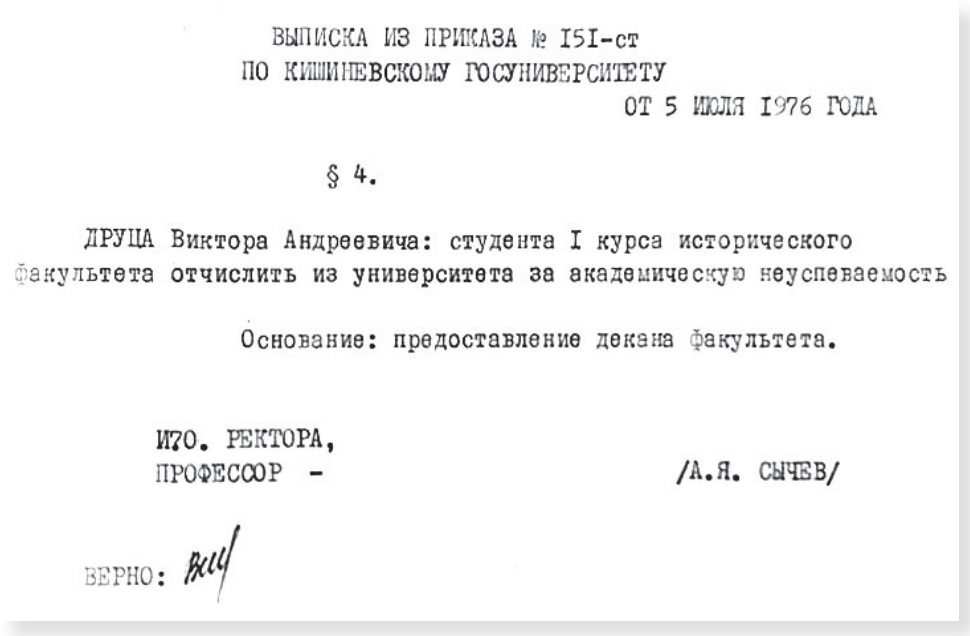
În continuare vom reda *ad litteram* amintirile lui Victor Druță, fost student la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Chișinău în anul universitar 1975–1976.

Eu am intrat la Universitate în 1975, vara [...]. Vladimir Potlog era profesor de istorie antică [...]. Să spun de fapt ce s-a întâmplat atunci. Eu aveam un respect deosebit pentru Vladimir Potlog. Îl admiram, stăteam în sală aproape de dânsul, în prima bancă, și-l ascultam cum vorbea despre istoria antică, mă impresiona, îmi părea un intelectual deosebit, îmi părea deosebit de inteligent, cu o memorie prodigioasă [...], și la un moment dat, am simțit nevoia de-a avea un mentor, cineva care să mă povățuiască, care să mă îndrume, să cunoască ceea ce gândesc eu, un om care să știe cum gândesc și să-mi dea, eventual, anumite sfaturi.

În timpul acela eu aveam niște caiete de însemnări, și-mi scriam ideile în aceste caiete, un fel de jurnal [...]. Și am hotărât să-i dau aceste caiete pentru ca el să le vadă și să-mi spună părerea despre ceea ce gândesc [...], în fine, caietele acestea, până la urmă, au ajuns la Melnic (rectorul Universității, n.n.), și de la acesta au ajuns la Râbnița, la secția KGB. Și m-au chemat la Râbnița, am fost acolo, și a venit ofițerul KGB de la Râbnița la mine acasă, la Țahnăuți, mi-a adus chemarea, am plecat eu mai pe urmă, peste câteva zile la Râbnița, am stat la discuții cu ei multă vreme, avea caietele mele la dânsul pe masă, și, până la urmă, nu mi-a făcut nimic, nu mi-a zis nimic, dar mi-a adiat că dacă nu aș fi fost atât de tânăr aș fi putut ajunge și undeva la răcoare, deci, cam în felul acesta.

[...] Nu știu ce să zic de Vladimir Potlog, n-aș vrea să zic că el mi-a stricat viața și mi-a stricat cariera, poate că a făcut-o din motive de frică,

[1] *Ibidem*, f. 8.
[2] *Ibidem*, f. 7.

ВЫПИСКА ИЗ ПРИКАЗА № 151-ст
ПО КИШИНЕВСКОМУ ГОСУНИВЕРСИТЕТУ
ОТ 5 ИЮЛЯ 1976 ГОДА

§ 4.

ДРУЦА Виктора Андреевича: студента I курса исторического факультета отчислить из университета за академическую неуспеваемость

Основание: предоставление декана факультета.

ИЗО. РЕКТОРА,
ПРОФЕССОР - /А.Я. СЫЧЕВ/

ВЕРНО:

Ordinul nr. 151 din 5 iulie 1976 semnat de profesorul A. Sâcev, rectorul interimar al Universității de Stat din Chișinău, privind exmatricularea lui Victor Druță, student în anul I. Sursa: AUSM. Dosarul personal Victor A. Druță. F. 1, inv. 5, d. 3943, f. 7.

din motive de dragoste patriotică mare pentru URSS. Cu atât mai mult, să zicem, că expulzarea mea de la Universitate n-a fost legată de întâmplarea aceasta, pentru că eu nimerisem într-o stare de depresie atunci, nu m-am dus să susțin examenele din vară, în 1976, și am fost exmatriculat pentru nereușită. După care am făcut serviciul militar, am încercat din nou să revin la Facultatea de Istorie, și-am hotărât să mă înscriu la secția de pregătire a Facultății de Istorie, pentru că, ziceam, în felul acesta, o să intru din nou în contact cu profesorii și-o să-mi fie mai ușor să mă reintegrez acolo, dar nu mi s-a permis. Mi-au făcut o examinare și formal m-au dat la o parte fiindcă nu aveam cunoștințele necesare, nu corespundeam, cu toate că eu, și la Universitate, când am dat examenele de admitere, și la Institutul Pedagogic, am trecut cu nota „5" pe linie, întotdeauna, deci am avut notele maxime.

Se poate de presupus că examinatorii, știind de dosarul meu la KGB, n-au vrut să mă accepte acolo, dar, slavă Domnului (!), mulțumesc că nu

m-au încurcat să merg la Facultatea de Filologie de la Institutul Pedagogic, să termin acolo [...].

***Nu e bine să aruncăm o umbră asupra lui Vladimir Potlog pentru lucrurile astea, pentru că el a avut păcatele lui, fricile lui, așa erau timpurile, trăise în timpul stalinismului,** [...] **să nu-i facem procese de conștiință** [...] (s.n.).*

Caietele conțineau, să zicem, unele însemnări de-ale mele despre politica externă a URSS. De exemplu, era atunci în curs războiul din Angola[1], unde interveniseră și cubanezii; URSS nega intervenția proprie în luptele din interiorul Angolei, și eu, probabil, scriam ceva de felul acesta, că noi avem dreptate să-i ajutăm pe prietenii noștri, de ce atunci să nu spunem clar că-i ajutăm, dar să ne dăm la o parte și tot timpul să negăm că nu se întâmplă nimic și că noi nu ne amestecăm etc. Chestii de acestea [...], eu aveam atunci idei destul de comuniste, nu eram ieșit de sub dominația ideologiei ca să mă consider pro occidental sau să pledez pentru lumea capitalistă, pur și simplu îmi expuneam ideile cum să fim mai buni comuniști decât eram atunci [...].

Caietele au rămas la Râbnița, la KGB [...], erau caiete de astea mai groase, de 48 de file, se pare că erau două caiete [...], erau destul de haotic scrise, nu erau zi la zi, tip jurnal, erau fel de fel de însemnări acolo, dar erau unele idei, mă rog [...], de asta și i le-am dat lui Vladimir Potlog ca să le vadă, din care el ar fi putut să vadă modul în care eu gândesc [...].

Nu m-am lăudat niciodată, doar prietenilor mai apropiați le-am spus că am avut întâmplarea aceasta, cu atât mai mult că n-am considerat niciodată că am fost dat afară de la Universitatea de Stat pentru că aș fi fost implicat în istoria asta cu KGB-ul. Am considerat că am fost dat afară că nu m-am dus singur la lecții, pentru că am fost indisciplinat, deci mă învinuiam pe mine însumi [...], cu toate că ei ar fi putut singuri să se apropie de mine, mai altfel [...], cu toate că a avut și asta o anumită importanță [...].

---

[1] Războiul civil între două facțiuni angoleze, foste mișcări anticoloniale de gherilă, a început în noiembrie 1975 și a durat 27 de ani, până în august 2002. Printre țările implicate figurează URSS, SUA, Franța și Africa de Sud. În perioada de existență a URSS, în acțiunile militare din Angola (noiembrie 1975 – noiembrie 1979) au participat 10 militari originari din RSS Moldovenească incluși în componența Armatei Sovietice. Vezi și: Andrei Covrig, *Participanți din RSS Moldovenească în conflictele armate din perioada Războiului Rece*. În: *Revista Militară*. Studii de securitate și apărare, nr. 1 (17), 2017, p. 119.

În grupă nu au fost mari discuții pentru că eu mă izolasem, într-un fel, de dânșii și nu le-am mărturisit mare lucru despre ceea ce mi s-a întâmplat.

Iată deci ce mi-a mărturisit la telefon fostul meu profesor Victor Druță.

Într-o discuție pe care am avut-o în data de 11 aprilie 2022 cu profesorul Vasile Șoimaru, acesta mi-a precizat faptul că Vladimir Potlog a considerat cazul Victor Druță drept o provocare și așa și nu a putut înțelege până la capăt cum au putut ajunge caietele pe masa rectorului Boris Melnic [...]. Vladimir Potlog a dorit foarte mult să se întâlnească și să discute cu Victor Druță și să-i explice situația, să-i spună că nu el ar fi transmis caietele respective [...].

În unul dintre interviurile pe care ni l-a acordat Vl. Potlog se prezintă profilul *studentului informator*: „În fiecare grupă erau studenți informatori. Și-acei de la securitate știau tot ce se întâmplă [...]. Probabil, erau plătiți cumva să facă lucrul acesta. Eu îl știam pe unul dintre ei de-acum când lucram [...]. Ei îi agățau în categoria informatorilor pe cei care au făcut armata. Să-i anunțe despre ce gândesc sau ce vorbesc profesorii, colegii [...], știau absolut tot. Dețineau informația totală, de jos în sus, la toate nivelurile, și băgau o frică oribilă [...]".

Este interesant de observat cum în această istorie toate personajele sunt pozitive. E pozitiv Victor Druță, care nu e decât un adolescent de 18 ani, curios să afle cum e lumea și oamenii, să discute liber despre țara sa și lume, dar care are slăbiciunile și poticnirile sale de adolescent. E pozitiv Vladimir Potlog, om integru, profesor talentat, ascultat cu evlavie de toți studenții. Și Boris Melnic e numaidecât pozitiv, cu toate meritele pe care le are. Există totuși aici și o prezență negativă, pe fundal, care se introduce pe furiș între personajele pozitive, le alterează mesajele, le încurcă țițele, le adumbrește viața. E vorba de țara aceea numită URSS, bazată pe KGB și dictatură.

II.7. BIOGRAFIA ȘTIINȚIFICĂ

Opera științifică a profesorului Vl. Potlog însumează circa 50 de publicații științifice și metodice, inclusiv 25 de articole și studii referitoare la viața și activitatea „domnului între cărturari și cărturar între domni", Dimitrie Cantemir.

La 19 martie 1969, în cadrul ședinței Consiliului științific al Universității de Stat din Chișinău, lectorul superior Vladimir Potlog a fost recomandat la studiile de doctorat[1].

Obligația de susținere a tezei de doctorat a lui Vl. Potlog a fost fixată în Planul de acțiuni al USC în legătura cu aniversarea a 300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir[2]. La 7 martie 1973, în cadrul Universității de Stat din Chișinău, Vl. Potlog a susținut cu brio teza de doctorat: „Dimitrie Cantemir – istoricul". Lucrarea a fost aprobată la 29 iunie 1973 de Comisia Superioară de Atestare din cadrul Ministerului Învățământului Superior și Mediu de Specialitate al URSS[3].

La 8 ianuarie 1973, Consiliul științific al Facultății de Istorie prezidat de conf. univ. M. Sâtnic l-a propus pe Vl. Potlog la funcția de conferențiar universitar[4]. Diploma de conferențiar universitar i-a fost acordată de instanțe abia la 12 mai 1978[5].

Conducător științific al tezei de doctor în istorie a fost Nikolai Mohov (9 decembrie 1904, s. Mostovoe, ținutul Krasnodar, Imperiul Rus – 28 octombrie 1983, Chișinău), doctor habilitat în istorie (1965), profesor universitar (1966), membru corespondent al Academiei de Științe a RSS Moldovenști (1972)[6]. Viitorul membru al Academiei de Științe a RSSM, în anul 1922, a fost admis la studii la Facultatea de Pedagogie a Universității din Rostov-pe-Don, iar în 1923 s-a transferat la Facultatea de Științe Sociale a Universității de Stat din Petrograd, pe care o absolvă în ianuarie 1926, având specializarea „învățător de științe sociale". În timpul celei

[1] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f. 54.
[2] *Istoria Universității de Stat din Moldova în documente și materiale*. Volumul I., doc. 206, p. 521.
[3] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f. 78.
[4] *Ibidem*, f. 86.
[5] *Ibidem*, f. 121.
[6] *Arhiva Centrală a Academiei de Științe a Moldovei* (infra: *ACAȘM*). F. 1, inv. 3, d. 7085, ff. 6, 8; Demir Dragnev, Constantin Manolache, Ion Valer Xenofontov, *Academia de Științe a Moldovei: evoluție, instituționalizare, personalități (1946–1961–2021): Album enciclopedic* /Coord.: Liliana Condraticova, Chișinău, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan", 2021, p. 137.

de-a doua conflagrații mondiale a urmat studiile de doctorat în cadrul aceleiași instituții unde a susținut, în octombrie 1945, cu brio teza de doctorat cu tema „Istoria slavilor polabi".

În paralel, a desfășurat o prodigioasă activitate pedagogică. Rămâne în aceeași branșă și odată cu transferarea sa în RSS Moldovenească (1945). A activat în calitate de lector universitar la Institutul Pedagogic din Chișinău (octombrie 1945 – octombrie 1947), unde s-a implicat activ în soluționarea problemelor sociale ale organizației[1], el însuși locuind în condiții precare – în căminul instituției[2]. Ulterior, s-a transferat la Universitatea de Stat din Chișinău (octombrie 1946 – august 1960), unde a exercitat funcția de conferențiar universitar (1946–1969) și cea de șef al Catedrei de istorie universală (1946–1952)[3]. În mediul universitar a fost titularul cursurilor *Istoria Evului Mediu*, *Istoria slavilor de vest și de sud*, *Istoria Moldovei*, *Metode de predare a istoriei în școală* etc.

Concomitent a deținut funcția de cercetător științific al Sectorului de istorie și arheologie (25 august 1947 – 9 septembrie 1947), șef al Sectorului de istorie (10 octombrie 1947 – 1951)[4], cercetător științific superior (1951–1956), director adjunct (4 mai 1956 –1972) al Institutului de Istorie, Limbă și Literatură a Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS/Institutul de Istorie al Academiei de Științe a RSS Moldovenești, cercetător științific superior (8 iunie 1971 – 15 martie 1982), consultant al Secției de Etnografie și Studiul Artelor al Academiei de Științe a RSS Moldovenești (17 martie 1982 – 28 octombrie 1983). În primii ani de activitate la Institutul de Istorie, Limbă și Literatură a intrat în conflict cu vechea generație de istorici formați în RASSM (V.M. Senchevici, Naum A. Narţov[5]). Totodată, activitatea de cumulard al activității didactice cu cea științifică a fost deseori discutată în sensul că se răsfrânge asupra calității muncii[6]. În virtutea funcțiilor administrative făcea parte din Con-

[1] *AOSPRM*, F. 51, inv. 4, d. 331, ff. 3-8; Liliana Rotaru (ed.), *Crearea și consolidarea sistemului de învățământ superior în RSSM: studiu, documente și materiale*, Chișinău, Lexon-Prim, 2021, doc. 207, p. 442.
[2] *AOSPRM*, F. 51, inv. 7, d. 314, ff. 126-128.
[3] Liliana Rotaru (ed.), *op. cit*., doc. 194, p. 412.
[4] *ACAȘM*, F. 1, inv. 1/1, d. 9, f. 26; d. 12, ff. 12-15, 58-59 v, 159-165; d. 20, ff. 10-13; inv. 1/2, d. 3, ff. 86, 125; inv. 1/3, d. 5, f. 76; *ANRM*, F. P-2848, inv. 2, d. 242, f. 7-8.
[5] Н.А. Мохов, В.А. Ружина, *Антимарксистские извращения истории в работах проф. Н.А. Нарцова*. În: *Уч. зап. Ин-та истории, яз. и лит-ры Молд. Науч.-исслед. базы АН СССР*, 1949, Т. 2. с. 61-78.
[6] *ACAȘM*, F. 1, inv.1/1, d. 31, ff. 248-250; *AOSPRM*, F. 51, inv. 13, d. 279, f. 31.

siliul pentru coordonarea activității de cercetări științifice în RSS Moldovenească, constituit sub egida Filialei Moldovenești a AȘ a URSS[1]. La sfârșitul anilor 1970, vizibilitatea istoricului N. Mohov era cuantificată cantitativ prin 50 de referințe la numele său în presa sovietică; 15-20 ori în presa românească; „5-10 trimiteri în presa anticomunistă burgheză”[2].

Nikolai Mohov a coordonat științific șapte teze de doctori în științe istorice (I. Ivanov[3], I. Cotenco[4], E. Certan[5], A. Novac[6], Vl. Potlog[7] ș.a.). Aceste teze de doctor, la fel ca și opera științifică a conducătorului de doctorat, au fost scrise în spiritul timpului respectiv. Conferențiarul Vladimir Potlog menționează următoarele referitor la teza sa de doctorat și la cel care l-a îndrumat: „Am publicat din ea, dar și-acum regret că n-am scos o monografie! Am avut funcții administrative și n-am avut timp [...]. Am susținut-o în trei ani. Conducător științific mi-a fost Mohov [...]. Dacă era Russev, era altă treabă. L-am cunoscut, eram aproape [...]. Soția mea îl cunoștea mai bine, fiindcă acesta publica în revista «Învățătorul Sovietic» (ulterior, «Pedagogul sovietic»), iar ea era șefă de secție la revistă. Ea deseori discuta cu el [...]. Îl cunoșteam și eu [...], aș fi vrut ca el să-mi fi fost conducător științific [...], dar s-au schimbat lucrurile, l-am întâlnit pe Mohov [...]. Dacă era cineva care cunoștea tematica în cauză, atunci poate și altă structură avea teza, așa, în schimb, pe *dibuite* a apărut *chestiunea* asta” (Vladimir Potlog).

În vederea elaborării tezei de doctorat s-a documentat la arhivele din Chișinău, Moscova. „L-am întâlnit (pe Vl. Potlog, *n.n.*) la arhivele rusești. Sunt două blocuri: Arhiva Centrală a Documentelor Vechi și Arhiva Centrală a Arhivei de Istorie Militară. Eram la Moscova și cercetam o temă tot legată de război și într-o bună zi intră în vestiar Vladimir Potlog, m-a îmbrățișat: vai, tinere, ce te-a adus aici? Iată eu lucrez cu asta! Da eu vreau să lucrez cu materiale referitoare la Dimitrie Cantemir” (Pavel Cocârlă).

---

[1] *AOSPRM*, F. 51, inv. 18, d. 62, ff. 69-71; *ACAȘM*, F. 1, inv.1/1, d. 120, ff. 87-100; *ANRM*, F. P-2848, inv. 6, d. 808, ff. 162-167; AC a AȘM, Fond 1, inv.1/2, d. 41, ff. 162-163.

[2] *ACAȘM*, F. 1, inv. 3, d. 7085, f. 74.

[3] *Рабочее движение и социал-демократия в Молдавии в 1896–1903 гг.* (1956).

[4] *Освободительная борьба молдавского народа против турецких поработителей и укрепление русско-молдавской дружбы (1768–1774)* (1958).

[5] *Россия и борьба Румынии за независимость (1859–1877гг)* (1964).

[6] *Влияние первой русской революции на революционное движение в Румынии* (1966).

[7] *Димитрие Кантемир – историк* (1973).

Vladimir Potlog a fost consultant la realizarea filmului artistc „Dimitrie Cantemir", regie Vl. Ioviță și V. Kalașnikov, produs la Studioul Cinematografic „Moldova-Film" în anul 1974. Pelicula a obținut Diploma pentru oglindirea temei istorice la Festivalul Unional de Film din Baku (ediția a VI-a, 1974)[1].

Odată cu susținerea tezei de doctor și publicarea mai multor studii în domeniu, Vladimir Potlog s-a remarcat ca un reprezentat de vază al cantemirologilor din Moldova.

În paralel, a editat studii în domeniul religiei, articole enciclopedice în domeniul istoriei antice, este coautor de manuale, a realizat traduceri.

Între 8 februarie și 8 aprilie 1988 a efectuat un stagiu de cercetare la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a RSSM. În această perioadă, în funcția de decan, a fost înlocuit de conf. univ. Ion Niculiță, șeful Catedrei de istorie antică și medievală[2].

În anul 1989, Catedra de istorie antică și medievală recomanda următoarele: „Scoțând în evidență calitățile pedagogice și activitatea științifică a conferențiarului Vladimir Potlog, Catedra, totodată, îi recomandă să acorde o atenție sporită activității de cercetare științifică"[3].

Rezultatele științifice au fost diseminate la manifestări științifice. De exemplu, pe parcursul anilor 1984–1989, Vladimir Potlog a participat la șase conferințe științifice (trei de nivel unional, două republicane și una regională. Producția științifică a însumat șapte publicații științifice și de popularizare a științei în volum de 2 coli de autor. Totodată, a fost membru al Colegiului de redacție al volumului II al „Istoriei Moldovei", redactor științific, alături de V.I. Cuzișcin, la manualul universitar „Istoria Greciei antice"[4].

În contextul mișcării de eliberare națională din RSSM generate la sfârșitul anilor 1980 și de revoluționarea scrisului istoric, profesorul Vladimir Potlog s-a aliniat reconfigurării demersului istoriografic, bazat pe realitatea istorică, susținând, de exemplu, ideea unității etnice a spațiului românesc: „istoria comunităților umane care timp de peste două milenii au populat unul și același spațiu și, în linii mari, au avut aceeași

[1] Vera Stăvilă, *Afișul cinematografic din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei*. În: *Tyragetia*. Vol. VII [XXII], nr. 2, 2013, p. 361.
[2] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f. 95.
[3] *Ibidem*, f. 96.
[4] *Ibidem*, f.n.

soartă, și care, deși în diferită măsură, au contribuit la etnogeneza românilor, nu poate fi cercetată, explicată, nici redată în hotarele actualelor formații statal-politice de pe acest vast teritoriu. După cum rușii studiază istoria Knezatului Kievean, iar azerii și armenii, istoria teritoriilor limitrofe, la fel și noi, românii dintre Prut și Nistru, suntem obligați să studiem istoria întregului neam românesc, indiferent de regiunea sau statul în care viețuim"[1].

Vladimir Potlog, *istoricul Antichității*, ca martor ocular la evenimentele majore ale sec. XX avea propriile viziuni referitoare la evenimentele tragice din istoria spațiului pruto-nistrean: „În amintirile sale ceea ce mi-a părut mie interesant [...] este faptul că este singurul care a dat cea mai bună periodizare a ridicării basarabenilor în Siberia, toți spun anii '40–41, după asta '49, '51 operațiile «Iug», «Sever» ș.a.m.d. Vladimir Potlog a făcut următoarea periodizare: la prima etapă îi ridicau și-i duceau cu *căruțele*, la a doua etapă îi duceau cu *mașinile* pentru că le-au dat americanii, deci o astfel de tipologizare, al destinului trist al basarabenilor am auzit-o numai de la el, și suferea mult pentru că a trecut practic prin aceste zile în diferite ipostaze, a avut urmări în psihicul său de lungă durată fiindcă nu putea să spună lucrurile acestea ani întregi" (Sergiu Matveev).

În viziunea lui Vladimir Potlog, un bun istoric trebuie să aibă „vocație, să fie curios pentru trecutul omenirii"[2]. În cunoștință de cauză, dascălul susținea că „între politică și istorie există o relație directă din Antichitate și până în prezent"[3]. Totodată, considera că pentru a fi un bun istoric nu trebuie să plătești tribut timpului, lucru dificil de realizat, în mod special pentru istoricii specializați în istorie contemporană. Experiența sa didactică și științifică demonstrează cu lux de amănunte că a fost printre puținii istorici care nu au plătit tribut timpului și a format câteva generații de profesori și savanți.

Ultimii ani din viața cercetătorului Vladimir Potlog se caracterizează prin oferirea de consultanță științifică la Editura „Cartdidact" în vede-

[1] Ion Niculiță, Ion Hâncu, Ion Tentiuc, Gheorghe Postică, Tudor Arnăut, Aurel Zanoci, Ilie Borziac, Oleg Levițchi, Sergiu Musteață, Octavian Munteanu, Vladimir Potlog, *Unitatea etnică a spațiului carpato-danubiano-pontic în Antichitate*. În: *Limba română*. Revistă de știință și cultură, nr. 4-8 (70-74), 2001, pp. 217-220.

[2] *Interviu realizat de Galina Bucuci cu Vladimir Potlog*. În: *Buletin Informativ ANTIM*, 2004, nr. 4 (24), p. 22.

[3] *Ibidem*, p. 22.

rea elaborării materialelor cartografice. A fost consultant, expert și autor la Institutul de Studii Enciclopedice al Academiei de Științe a Moldovei (reorganizat, la 15 decembrie 2014, în Biblioteca Științifică „Andrei Lupan" [Institut] a Ministerului Educației și Cercetării)[1]. Avea grijă ca în „Enciclopedia Moldovei" să fie inclusă și Cornelia Africana, cea care a dat o educație aleasă fraților Gracchus, tribuni și reformatori ai Romei antice. Totodată, profesorul Vl. Potlog atenționa ca în volumele enciclopedice, la articolul consacrat lui Alexandru Macedon, să fie inclusă informația că eroul preferat al acestuia a fost Ahile, iar cartea preferată – „Iliada".

În opinia noastră, anume activitatea științifico-enciclopedică i-ar fi consacrat profesorului Potlog un nume de referință în acest domeniu. Spirit analitic, abordarea precisă și concisă, pedantism, cunoștințele vaste l-ar fi pus, de exemplu, alături de Horea Matei, un alt profesor consacrat al Antichității de la Universitatea din București, în rândul enciclopediștilor notorii din spațiul românesc.

II.8. ACTIVITĂȚI OBȘTEȘTI. VARIA

În perioada 1 decembrie 1955 – 6 iunie 1956, Vladmir Potlog a frecventat cursurile de radiotelegrafist din cadrul DOSAAF-ului (ДОСААФ – Добровольное общество содействия армии, авиации и флоту), „Asociația benevolă de ajutor armatei, aviației și flotei", organizație de stat creată în anul 1951 în vederea pregătirii populației civile în caz de război.

În paralel cu dimensiunea didactică și administrativă, Vladimir Potlog a desfășurat și activități obștești. Astfel, în cadrul Facultății de Istorie a fost conducătorul colectivelor de agitație (1962–1963), președintele Biroului Sindical (1965–1966), membru al Biroului de Partid și secretar al Organizației de Partid (1966)[2]. A fost președinte al Societății de prietenie sovieto-germană. Totodată, a fost membru al Comisiei de examinare din cadrul Universității, aducându-i-se mulțumiri în acest sens[3]. În pa-

[1] *Arhiva Curentă a Centrului de Cercetări Enciclopedice a Bibliotecii Științifice (Institut) „Andrei Lupan"* a Ministerului Educației și Cercetării.
[2] *AUSM*, F. 1, inv. 8, d. 3989, f. 56.
[3] *Ibidem*, f. 62.

ralel, a fost membru al: Consiliului Universității, Consiliului Redacțional al Universității, Consiliului de susținere a tezelor de doctor în istorie la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a RSSM, Consiliului de probleme complexe ale perioadei precapitaliste al aceluiași Institut. A condus Consiliul științifico-metodic al Facultății[1].

Profesorului Vladimir Potlog îi plăcea foarte mult să-l citeze pe istoricul englez Arnold J. Toynbee (1889–1975), care afirma: „Nu poți fi istoric, dacă nu ești curios". Într-adevăr, îi plăcea să studieze, să se documenteze *de visu*, la fața locului. A călătorit foarte mult. A vizitat republicile unionale, dar și țări din blocul socialist (Republica Democrată Germania, Polonia, Cehoslovacia). În 1981 a efectuat o croazieră pe Marea Mediterană în șapte state: Turcia, Malta, Grecia, Italia, Spania, Franța și Tunis.

Vladimir Potlog a fost intelectualul care a îndrăgit pământul. A avut o parcelă în sectorul Botanica, în Valea Trandafirilor. Lucrau acest lot cu mult drag împreună cu ceilalți membri ai familiei și se bucurau atât de roadele obținute, cât și de peisajele rurale pitorești. Ulterior, soția a obținut de la asistența socială 4 ari în regiunea Schinoasa.

II.9. PROFIL DE PERSONALITATE: DISCIPOLII ȘI COLEGII DESPRE VLADIMIR POTLOG

Vladimir Potlog, nume de referință al sistemului educațional în domeniul istoriei din Republica Moldova, este evocat cu multă căldură de foștii studenți, discipoli. A fost profesorul mai multor generații de istorici. O fostă studentă a profesorului Vladimir Potlog spunea: *Vladimir Potlog l-a învățat pe bunicul, pe tata și pe mine* (Sergiu Matveev).

Anul I pentru studenții de la Facultatea de Istorie era asociat cu dascălul-simbol, cel care făcea o imagine bună a facultății: „În anul I am învățat *Istoria Orientului antic* cu Evdochia Stepanovna Untilă, la seminare, și lecțiile – cu Vl. Potlog, care a fost un aristocrat, îi plăcea obiectul, era îndrăgostit de obiectul acesta, și asta mult înseamnă [...], era foarte competent, foarte împătimit și un profesor foarte și foarte bun! Păcat

[1] *Ibidem*, f.n.

că nu s-au păstrat prelegerile lui!" (Anatol Petrencu). „În ' 81 am intrat la facultate. N-a fost nimic ieșit din comun când prima dată l-am văzut pe prof. Vl. Potlog, pentru că l-am văzut stând în banca studențească și Vl. Potlog a intrat în auditoriu și a început lecția. Cu această lecție, eu am înțeles că iată acum a început Universitatea! Primul semestru chiar undeva ușor rămăsesem dezamăgit pentru că venisem de la Școala nr. 1 cu profesori cotați, cu limba bine plasată, și când colo, la *Istoria Partidului* [...] da! Nici măcar *moldovenească*, mai curând *transnistreană*! Și ajungând la Anul Nou, nu prea eram foarte încântat. După Anul Nou, totul se schimbă radical, cum a intrat Vl. Potlog în auditoriu, a deschis gura și a început să vorbească, am zis iată aici e universitate, în sfârșit, de la școală am ajuns la universitate! Mi-aduc aminte gesticulația lui, când vorbea ținea un pic mâna înainte, ca și cum măsura fiecare cuvânt, pentru că fiecare cuvânt era la locul lui, un orator deosebit, poate nu era vestit prin modulație, dar tonalități diferite, parcă vorbea într-un fel monoton, dar tot timpul, cuvintele se agățau unul de altul așa de frumos, deci eram vrăjiți pur și simplu când vorbea, tot în acest semestru și Niculiță a apărut cu *Arheologia* [...]. Mi-a rămas în memorie, m-a însoțit tot timpul, ca un ideal, cum trebuie să fie un profesor" (Emil Dragnev). „A fost primul om cu care am făcut cunoștință la facultate când am venit, era prima lecție la ora 8:00, *Istoria Orientului antic*. A intrat în auditoriu înalt, zvelt, cu o limbă română impecabilă, a dus o lecție foarte interesantă încât noi toți, eram vreo 60, stăteam cu gura căscată și-l ascultam pe profesorul Potlog" (Liliana Rotaru). „Întâlnirea cu profesorii Potlog și Niculiță la anul I, sigur că m-au marcat deoarece erau domeniile la care țineam cel mai mult. Am venit la facultate, clar, să fac *Epoca Antică*, să fac *Arheologie*, și atunci de la primele lecții afli ce *granzi* în domeniul respectiv, practic cei mai buni din Republica Moldova, care erau la acel moment, poate chiar și în sud-estul Europei, veneau în fața ta și ore întregi îți explicau materialul, sigur că erau practic niște momente ieșite din comun, niște momente de vis, noi stăteam și cu toții ascultam cu gura căscată lecțiile legate de *Orientul antic*, fiindcă Vl. Potlog avea cursuri și de Orient, dar nu mai vorbim de Grecia și Roma, de familia Scipionilor, de frații Gracchus, față de care avea o slăbiciune, sigur că Republica Romană a fost pentru el ceva aparte, unde el se regăsea, încât îți făceai impresia uneori că trăia în Roma antică, cunoștea oamenii de

pe străzile virtuale pe care circula în fiecare zi, când venea și ni le aducea la noi. Am avut conform planului foarte multe ore, astfel încât ultimul timp în care ne mai întâlneam, de fiecare dată avea regretul că practic nimic nu a mai rămas din cursurile noastre de bază, cum spunea el, dacă avea 240 de ore teoretice, când îi spuneam că am ajuns la 45 de ore, mă întreba: *Sergiu, dar ce faceți voi la cursurile acestea, ce le mai spuneți?! Le spunem cât putem, mizăm pe lucrul individual, dar avem ceea ce avem, nici studenți, nici ore*" (Sergiu Matveev). „Am îndrăgit Facultatea de Istorie și istoria lumii antice grație profesorului Potlog. A fost magic ca și istoria Antichității. Prelegerile lui erau fascinante. Doreai să-l tot asculți și să trăiești fiecare eveniment istoric, călătorind în timp [...]. A susține examenul de sesiune la Potlog se echivala cu deschiderea unei porți masive spre lumea istoriei. A fost Arhanghelul Facultății de Istorie. Aristocrația lui naturală i-a fascinat pe studenți" (Svetlana Boeva). „Îmi amintesc cu câtă încântare am ascultat prima lecție și această încântare creștea la fiecare lecție. Mă simțeam de parcă merg alături de profesor în realitatea acelor vremi și țări" (Vasile Filat).

Era dascălul la care frecventarea lecțiilor era realizată sută la sută: „Eram 27 de studenți în grupă, la unii profesori mai chiuleau studenții, dar la el – nu. Eram 100%. Făcea niște ore extraordinare!" (Elena Dragan).

A rămas celebru prin sfaturile utile pe care le-a oferit viitorilor pedagogi: „Ceea ce mi-a rămas de la el este faptul că el spunea: *studenții nu învață, când o să ajungeți în fața elevilor atunci o să învățați de nevoie!*" (Elena Dragan).

Farmecul prelegerilor a fost explicat prin ieșirile din anost, conectare cu trecutul: „Orele lui se asociau mai mult cu o poveste, era un magician în domeniu său. Ca personalitate era deosebit, puteai să te apropii să discuți, în orice problemă intervenea" (Elena Dragan). „Când a intrat Vl. Potlog pentru prima dată în auditoriu, s-a făcut o liniște de puteai auzi musca. Ne-a captivat dintr-o dată, în primul rând prin ținuta lui fizică – curat, îngrijit, un exemplu de profesor, pentru noi era ceva ce n-am văzut. Lecțiile lui se desfășurau în așa mod de captivant, că noi nu reușeam să scriem, noi ascultam [...] și după ce se termina ora, la sfârșit înțelegeam că n-am scris. Avea un vocabular cultivat, captivant, era un adevărat regizor al cursului său, un exemplu foarte bun pentru actorii din ziua de astăzi. Legătura dintre student și el se ducea prin felul de a

trăi, ceea ce vorbea el la lecție. Nouă ni se părea că ne ducem cu el acolo unde era evenimentul istoric [...]. Era numai ochi și urechi și totdeauna a fost corect la examen, corect față de student, față de evenimentele care se desfășurau atunci, aveam momente când discutam, puteam să stau cu orele să-l ascult, parcă ascultam o poveste. A sunat, spunea: *La revedere*, și se ducea. Acesta a fost Vladimir Potlog – regizor, actor a ceea ce i-a dat Dumnezeu să facă" (Silvia Poiană (Ciobanu)). „Am avut fericirea să fiu studenta lui Vladimir Potlog [...], impresiile despre orele pe care le făcea erau deosebite. *Istoria* este o pasiune a vieții, și orele cu Vl. Potlog au umplut clipele în viața mea printre cele mai frumoase [...]. Colegii erau impresionați pentru că la orele lui era o liniște și stăteau toți cu gura căscată, de felul lui de a preda [...]" (Eudochia Goian). „Vladimir Potlog la seminare, în special, avea un timbru extraordinar de frumos, știa să explice liniștit, eu și acum mi-amintesc Bătălia de la Gaugamela, el analiza toate materialele care erau la vremea aceea" (Pavel Cocârlă). „La una din lecții, profesorul Vladimir Potlog ne-a întrebat: „Cine din voi a citit *Biblia*"? Noi am început să râdem și să ne mirăm de întrebare, pentru că toți credeam despre *Biblie* că este o carte pentru oameni bătrâni și ignoranți, așa cum am fost învățați de sistemul în care am crescut. Dumnealui ne-a spus că *Biblia* este unul din documentele principale la *Istoria lumii antice*, că a influențat foarte mult istoria omenirii și că nu poți fi un bun specialist în istorie dacă nu cunoști *Biblia*" (Vasile Filat)[1].

În spatele unei cariere de succes se ascunde munca asiduă, lecturile și consacrarea profesională: „Cel mai mult Vladimir Potlog a iubit cartea, îl vedeam în ultimii ani în care mai lucra la facultate, în pauze, cu cartea în mână și mai citea câteva rânduri și spunea: *mă pregătesc de lecții* [...]. Cei care suntem de generația de mijloc nu mai reușim să citim o carte pe parcursul săptămânii. Citea tot timpul, iar pe masă în permanență erau ziare [...]. Când mergeam la el, tot timpul l-am văzut cu un ziar în mână, întreba ce fac profesorii, ce fac studenții? Avea o memorie extraordinară, ținea minte studenți din anii ' 50, ' 60. În ziua de azi, cum suntem în învățământul la distanță, noi nu cunoaștem studenții anului I și II, cei mai activi din spatele computerului. Profesorul Vladimir Potlog îi cunoștea pe toți pe nume" (Sergiu Matveev).

[1] Autobiografia pastorului Vasile Filat. Disponibil la: *https://moldovacrestina.md/autobiografia-vasile-filat/* (accesat: 20.03.2022).

A fost considerat un profesor exigent: „Fostul meu profesor de istorie m-a întrebat cine ne este titularul orelor de istorie antică la Universitate. I-am spus că Vl. Potlog. El a absolvit Institutul Pedagogic „Ion Creangă". Lectorul lor s-a îmbolnăvit și a fost înlocuit de Vl. Potlog. La susținerea examenului nu a promovat mai mult de jumătate din studenți. Era foarte sever, cu cerințe! [...]" (Elena Dragan). „Era foarte obiectiv la notare, la apreciere [...]" (Eudochia Goian). „Examenul se susținea foarte și foarte greu, pentru că el voia să aprofundăm cunoștințele [...], am susținut examenul referitor la niște reforme, foarte dificil, la care eu cu greu m-am înscris, dar după aceasta i-am spus că iată eu am studiat reforma cutare, și-i spuneam că noi toți am studiat una și aceeași problemă [...] și ne-a spus atunci că dorește să se înțeleagă ceea ce este scris și cum este scris [...]. La examene nu suporta în niciun caz să copii, a fost un băiat care a încercat să copie la examen, pe urmă se temeau ca Vl. Potlog să nu ceară încă mai multe" (Pavel Cocârlă).

În octombrie 1996, la Palatul Național a fost organizat un eveniment festiv consacrat aniversării a 60 de ani de la fondarea USM. La acest eveniment a participat și Petru Lucinschi, președintele Parlamentului Republicii Moldova, care, la finele evenimentului, s-a alăturat unui grup de profesori inițiind o discuție cu referire la anii de studenție. Observându-l pe profesorul Vladimir Potlog, speakerul și-a amintit că singura nota de „4" a avut-o la dsciplina *Istorie antică*, în rest fiind un student eminent, a fost evaluat de alte cadre didactice doar cu note de „5". *Istoricul antichității* nu s-a pierdut cu firea și i-a răspuns calm oficialului: *Eu v-am apreciat cu nota pe care ați meritat-o!* (Ion Duminică).

Consultațiile oferite de profesorul Potlog au fost apreciate ca fiind unele esențiale în parcursul unei cariere de cercetare științifică: „Chiar din primele luni ale primului an de studii [...], Vladimir Potlog mi-a propus să elaborez teza cu titlul «Relațiile agrare în Egiptul Antic, după datele lui Caton și Varon» [...]. M-a ajutat foarte mult, prima dată am aflat de la el cum se face corect referința științifică. În fiecare săptămână mă întâlneam cu Vl. Potlog, care mă întreba despre procesul de elaborare a lucrării. M-a întrebat odată: *Ai făcut materialul acela? Da*, zic, *l-am făcut*! *Ia, dă-l încoace!* I-l dau și-mi zice: *Uite, aici n-ai făcut cum trebuie, aici n-ai făcut cum trebuie, aici n-ai făcut cum trebuie*! M-a învățat cum să scot din material esențialul. Adică, el nu îți oferea tema pur și simplu, ci te consulta la fiecare pas, ce să faci și cum trebuie să faci [...]" (Pavel Cocârlă).

Au fost scoase în evidență calitățile umane, felul de a fi al dascălului fără pereche: „Am învățat la Facultatea de Istorie, cu frecvență la zi. Vladimir Potlog a fost titularul cursului de *Istorie antică*. Noi eram toți înalți, parcă ne-au ales [...] și când se întâlnea cu noi pe coridor punea mâna așa și ne saluta. Noi ne uitam de sus în jos la el: o bunătate nemaipomenită de la profesorii noștri. Văzând de departe studenții îi ziceau: *Bună ziua!* și el avea un răspuns respectabil, cu capul puțin plecat și cu stimă față de cei care îi dădeau bineț [...]. Putea să povestească, uitându-se pe fereastră și era departe, departe" (Silvia Poiană (Ciobanu)). „Emana atâta bunătate, simplitate [...]. Avea o manieră aparte, niciodată nu discuta despre politică, era foarte atent [...]" (Ion Godea). „De o cumsecădenie extraordinară [...]" (Sergiu Matveev). „O legendă! Un mare domn și un intelectual de excepție. Cât de important a fost să fim discipolii lui intr-o perioadă în care adevărații aristocrați erau o categorie socială blamată!" (Monica Babuc). „Vladimir Potlog avea posibilitatea să detalieze tot și să reproducă renumita frază: *Unde mai punem că Imperiul Persan era un colos cu picioare de lut*. Și dacă noi nu înțelegeam ceva, dar atunci majoritatea erau după armată, tinerei eram numai noi șase, de aceea Vladimir Potlog făcea lecții suplimentare cu ei, care după armată nu știau materialul! Și la sfârșitul anului ei au intrat în ritm" (Pavel Cocârlă).

Vl. Potlog a fost un exemplu de comportament, atitudine, iar individualitatea acestuia a lăsat amprentă asupra discipolilor: „Mulți am încercat să-l copiem, nu ne-a reușit, dar câte ceva am cules de la el și ne este călăuză și azi" (Silvia Poiană). „Atât de mult mi-au plăcut acele lecții că le țin minte și acum, am preluat chiar maniera lui de a preda lecțiile [...]. Eu îmi aduc aminte când era vorba de primul triumvirat, al doilea [...], cum îl descria pe Cezar, avea o minte atât de lucidă [...], cu câtă plăcere povestea, mai ales când era vorba de personalități – Alexandru Macedon!" (Ion Godea).

Vladimir Potlog a fost considerat un bun orator: „Cele mai interesante discursuri care se făceau la Facultate se asociau cu numele Vladimir Potlog" (Pavel Cocârlă).

Pentru foștii discipoli și colegi, Vladimir Potlog, la fel, a fost considerat o personalitate cu înalte calități profesionale, morale, un edificator al sistemului universitar: „Am lucrat cu el verile în Comisia de stat de

admitere la Universitatea de Stat din Chișinău. Avea o cultură, omenie și patriotism deosebit" (Vasile Șoimaru, 19 februarie 2022). „Vladimir Potlog a fost un adevărat aristocrat în ceea ce făcea. Un om împătimit de carte. A fost un om cu un caracter foarte blajin, n-am auzit niciodată să strige, dar mai ales să înjure. A fost un model demn de urmat pentru studenți și profesori. A avut o viață deplină și cu mulți discipoli" (Anatol Petrencu). „Vladimir Potlog a fost unul din pilonii USM, face parte din fondul de aur al instituției. Prin contribuția activă în managementul universității, în postură de decan, inclusiv în calitate de cercetător științific, a participat la edificarea USM. Pentru Facultatea de Istorie a fost o tulpină de aur în evoluția facultății [...], a fost o carte de vizită [...]. A fost un model de inteligență și demnitate, care ne-a format ca oameni și specialiști. Personal aveam un sentiment aparte atunci când îl vedeam [...] trecând pe coridoarele facultății. Felul cum preda materialul, cum ne trata, a contribuit la formarea fiecăruia dintre noi" (Otilia Dandara). „Avem tot dreptul să ne bucurăm de faptul că suntem discipolii lui Vladimir Potlog, mă bucur că m-a ajutat foarte mult să încep cariera aceasta de istoric. Vl. Potlog a fost unul dintre cei mai buni profesori pe care i-am avut la facultate" (Pavel Cocârlă). „Eram la ore, intră V. Potlog, își cere scuze și se așază în spate, și cu caietelul începe să facă notițe, și acum îmi aduc aminte, era o temă legată de politica externă și nu am făcut-o prea bine, mie singur nu prea mi-a plăcut, la care, în cadrul discuției, Vl. Potlog a spus-o în așa fel ca să mă încurajeze, ca eu și mai departe să fac lecțiile și să tind să fie bine [...]" (Valentin Tomuleț). „Profesorul Vl. Potlog s-a afirmat la facultate ca un bun cadru didactic, cu oratoria aceasta ca să ajungi tu la inimile studenților [...], a fost un profesor care cunoștea foarte bine materialul [...], noi așa l-am cunoscut [...], noi într-adevăr l-am iubit, l-am respectat, și el a fost un model cum trebuie să fie un cadru universitar, a fost o persoană care merită să fie admirată, tot timpul am încercat să mă raliez la înțelepciunea prof. V. Potlog, tot timpul ne-am străduit să fim alături de dascălii noștri [...], omul trăiește cât îți amintești de el, o să rămână în memoria noastră [...], și îl vom da exemplu studenților [...]" (Igor Bercu).

Nu în ultimul rând, sunt scoase în evidență și dimensiunea patriotică a profesorului Vladimir Potlog: „În 1995, când am organizat grevele,

Vladimir Potlog venea la greve cu noi ca să apere Istoria Românilor!" (Anatol Petrencu). „Era un patriot extraordinar, când vorbeam, îl auzeam spunând: *sărmana Basarabie!* Tot timpul sublinia acest lucru, atât de mult ținea la Basarabia" (Pavel Cocârlă). „Sigur că nu pot să nu-mi aduc aminte anii 2000, când a avut loc restaurarea roșiilor la noi, aici, și expresia lui pe fundal de Blaga, că o iubire este prea mult pentru o viață, spunea că n-a crezut niciodată că avem să revenim la perioada comunistă în Moldova și nu putea să creadă că basarabenii, care practic în fiecare familie aveau câte unul, doi-trei care au fost supuși represiilor, din nou au votat cum au votat [...]. *Sărmană Basarabie, unde ai ajuns și unde mergi?*" (Sergiu Matveev).

Longevitatea activității intelectuale a profesorului Potlog a fost atribuită erudiției acestuia, bunei cunoașteri a proprietăților nutritive ale anumitor produse, dar și în această ipostază rămânea un bun profesor: „Când am început a activa în cadrul universității, trecuse câțiva ani și m-am întâlnit, împreună cu soția, cu Vladimir Potlog la piață, și timp de 20 de minute ne-a spus despre beneficiile nucilor, sănătatea omului; atunci n-am atras eu atenția, ca pe urmă, peste câțiva ani, când am început să caut pe internet ce proprietăți nutritive oferă nuca sănătății omului, tocmai să-mi amintesc ce ne spunea V. Potlog, atunci în piață! [...]" (Valentin Tomuleț).

Profesorul Vladimir Potlog a știut să culeagă din viață ceea ce-i oferea un echilibru intelectual, aflat în antiteză cu dimensiunea politică: „Era prea emoționat dacă discutam politică, se liniștea atunci când discutam despre cărți" (Valentin Tomuleț).

II.10. FAMILIA

În casa cu nouă etaje de pe bulevardul Dacia din mun. Chișinău, unde se află domiciliul profesorului Potlog, era singurul locatar care primea și citea cu regularitate trei ziare preferate, inclusiv „Literatura și arta" (de la fondare, 3 octombrie 1954).

Soția Taisia Tăutu s-a născut în anul 1931. La finele anului școlar 1942–1943, în calitate de elevă în clasa IV a fost distinsă cu Premiul II

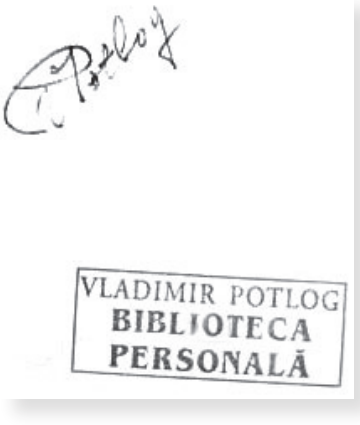
pentru silință la învățătură și conștiinciozitate de către Direcțiunea Școlii Normale de Învățătoare din Chișinău, aflată sub egida Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor din România. În anul 1954 a absolvit Facultatea de Istorie și Filologie, Secția Filologie, a Institutului Pedagogic de Stat din Chișinău.

„Când pleca acasă, lua câte o floare sau măcar câte o frunză și i-o ducea doamnei ca să o bucure cu ceva măcar, cel puțin așa spunea el [...]" (Sergiu Matveev).

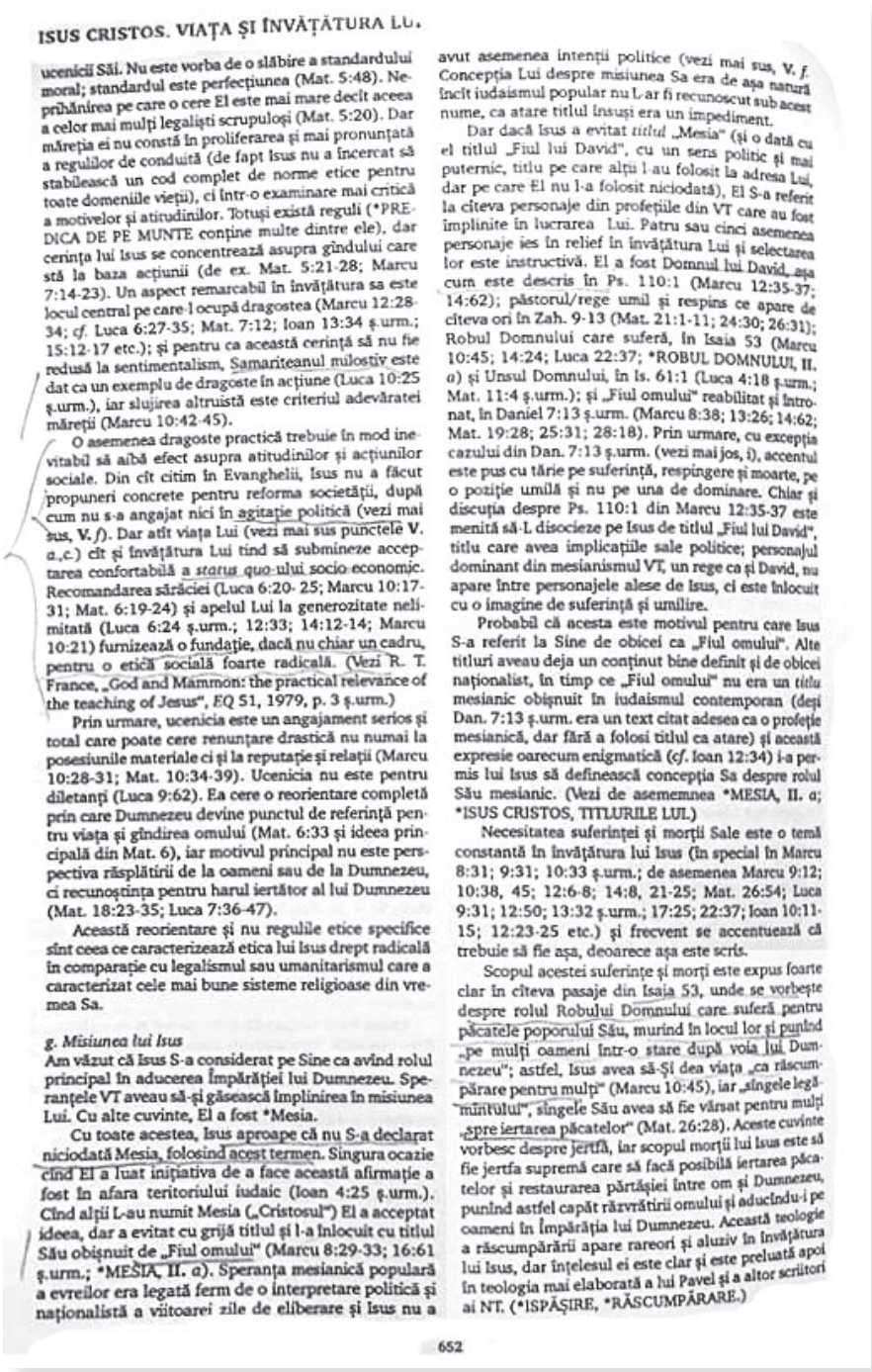
Fiica Tatiana (după căsătorie, Rusu) s-a născut în anul 1954 și a învățat la Școala nr. 1 din Chișinău. A absolvit Universitatea de Stat din Chișinău, Facultatea de Matematică și Cibernetică. Pe parcursul a mai mulți ani a activat în calitate de redactor la Editura „Prut Internațional".

Vladimir Potlog era foarte mândru de nepoată, Mihaela (născută în proximitatea zilei de naștere a poetului național Mihai Eminescu), care l-a înscris în rândul străbunicilor. Mihaela este mama a doi feciori: Lars Theodor (născut în 2015) și Felix Gabriel (născut în 2019). În prezent, Mihaela Karte locuiește în SUA, Seattle, statul Washington. Este angajată la Microsoft.

II.11. BIBLIOTECA CĂRTURARULUI

Prima achiziție de carte a fost realizată în anul 1952, atunci când studentul Vladimir Potlog a cumpărat volumul I al manualului de „Istorie Modernă". Biblioteca personală a profesorului Vladimir Potlog, constituită din literatură de specialitate, a însumat cca 1 500 de titluri și a fost donată Bibliotecii USM. O parte a fost oferită discipolilor, doctorilor în istorie Sergiu Matveev și Andrei Corobcean, titularii cursurilor ce țin de *Istoria Antică*. Câteva lucrări din biblioteca lui Vladimir Potlog au fost oferite de fiica acestuia, Tatiana, autorilor lucrării de față, precum și domnului V. Șoimaru.

ISUS CRISTOS. VIAȚA ȘI ÎNVĂȚĂTURA LUI

ucenicii Săi. Nu este vorba de o slăbire a standardului moral; standardul este perfecțiunea (Mat. 5:48). Neprihănirea pe care o cere El este mai mare decît aceea a celor mai mulți legaliști scrupuloși (Mat. 5:20). Dar măreția ei nu constă în proliferarea și mai pronunțată a regulilor de conduită (de fapt Isus nu a încercat să stabilească un cod complet de norme etice pentru toate domeniile vieții), ci într-o examinare mai critică a motivelor și atitudinilor. Totuși există reguli (*PREDICA DE PE MUNTE conține multe dintre ele), dar cerința lui Isus se concentrează asupra gîndului care stă la baza acțiunii (de ex. Mat. 5:21-28; Marcu 7:14-23). Un aspect remarcabil în învățătura sa este locul central pe care-l ocupă dragostea (Marcu 12:28-34; *cf.* Luca 6:27-35; Mat. 7:12; Ioan 13:34 ș.urm.; 15:12-17 etc.); și pentru ca această cerință să nu fie redusă la sentimentalism, Samariteanul milostiv este dat ca un exemplu de dragoste în acțiune (Luca 10:25 ș.urm.), iar slujirea altruistă este criteriul adevăratei măreții (Marcu 10:42-45).

O asemenea dragoste practică trebuie în mod inevitabil să aibă efect asupra atitudinilor și acțiunilor sociale. Din cît citim în Evanghelii, Isus nu a făcut propuneri concrete pentru reforma societății, după cum nu s-a angajat nici în agitație politică (vezi mai sus, V. *f*). Dar atît viața Lui (vezi mai sus punctele V. *a*,*c*.) cît și învățătura Lui tind să submineze acceptarea confortabilă a *statu quo*-ului socio-economic. Recomandarea sărăciei (Luca 6:20-25; Marcu 10:17-31; Mat. 6:19-24) și apelul Lui la generozitate nelimitată (Luca 6:24 ș.urm.; 12:33; 14:12-14; Marcu 10:21) furnizează o fundație, dacă nu chiar un cadru, pentru o etică socială foarte radicală. (Vezi R. T. France, „God and Mammon: the practical relevance of the teaching of Jesus", *EQ* 51, 1979, p. 3 ș.urm.)

Prin urmare, ucenicia este un angajament serios și total care poate cere renunțare drastică nu numai la posesiunile materiale ci și la reputație și relații (Marcu 10:28-31; Mat. 10:34-39). Ucenicia nu este pentru diletanți (Luca 9:62). Ea cere o reorientare completă prin care Dumnezeu devine punctul de referință pentru viața și gîndirea omului (Mat. 6:33 și ideea principală din Mat. 6), iar motivul principal nu este perspectiva răsplătirii de la oameni sau de la Dumnezeu, ci recunoștința pentru harul iertător al lui Dumnezeu (Mat. 18:23-35; Luca 7:36-47).

Această reorientare și nu regulile etice specifice sînt ceea ce caracterizează etica lui Isus drept radicală în comparație cu legalismul sau umanitarismul care a caracterizat cele mai bune sisteme religioase din vremea Sa.

g. Misiunea lui Isus

Am văzut că Isus S-a considerat pe Sine ca avînd rolul principal în aducerea Împărăției lui Dumnezeu. Speranțele VT aveau să-și găsească împlinirea în misiunea Lui. Cu alte cuvinte, El a fost *Mesia.

Cu toate acestea, Isus aproape că nu S-a declarat niciodată Mesia, folosind acest termen. Singura ocazie cînd El a luat inițiativa de a face această afirmație a fost în afara teritoriului iudaic (Ioan 4:25 ș.urm.). Cînd alții L-au numit Mesia („Cristosul") El a acceptat ideea, dar a evitat cu grijă titlul și l-a înlocuit cu titlul Său obișnuit de „Fiul omului" (Marcu 8:29-33; 16:61 ș.urm.; *MESIA, II. *a*). Speranța mesianică populară a evreilor era legată ferm de o interpretare politică și naționalistă a viitoarei zile de eliberare și Isus nu a avut asemenea intenții politice (vezi mai sus, V. *f*. Concepția Lui despre misiunea Sa era de așa natură încît iudaismul popular nu L-ar fi recunoscut sub acest nume, ca atare titlul însuși era un impediment.

Dar dacă Isus a evitat *titlul* „Mesia" (și o dată cu el titlul „Fiul lui David", cu un sens politic și mai puternic, titlu pe care alții l-au folosit la adresa Lui, dar pe care El nu l-a folosit niciodată), El S-a referit la cîteva personaje din profețiile din VT care au fost împlinite în lucrarea Lui. Patru sau cinci asemenea personaje ies în relief în învățătura Lui și selectarea lor este instructivă. El a fost Domnul lui David, așa cum este descris în Ps. 110:1 (Marcu 12:35-37; 14:62); păstorul/rege umil și respins ce apare de cîteva ori în Zah. 9-13 (Mat. 21:1-11; 24:30; 26:31); Robul Domnului care suferă, în Isaia 53 (Marcu 10:45; 14:24; Luca 22:37; *ROBUL DOMNULUI, II. *a*) și Unsul Domnului, în Is. 61:1 (Luca 4:18 ș.urm.; Mat. 11:4 ș.urm.); și „Fiul omului" reabilitat și întronat, în Daniel 7:13 ș.urm. (Marcu 8:38; 13:26; 14:62; Mat. 19:28; 25:31; 28:18). Prin urmare, cu excepția cazului din Dan. 7:13 ș.urm. (vezi mai jos, *i*), accentul este pus cu tărie pe suferință, respingere și moarte, pe o poziție umilă și nu pe una de dominare. Chiar și discuția despre Ps. 110:1 din Marcu 12:35-37 este menită să-L disocieze pe Isus de titlul „Fiul lui David", titlu care avea implicațiile sale politice; personajul dominant din mesianismul VT, un rege ca și David, nu apare între personajele alese de Isus, ci este înlocuit cu o imagine de suferință și umilire.

Probabil că acesta este motivul pentru care Isus S-a referit la Sine de obicei ca „Fiul omului". Alte titluri aveau deja un conținut bine definit și de obicei naționalist, în timp ce „Fiul omului" nu era un *titlu* mesianic obișnuit în iudaismul contemporan (deși Dan. 7:13 ș.urm. era un text citat adesea ca o profeție mesianică, dar fără a folosi titlul ca atare) și această expresie oarecum enigmatică (*cf.* Ioan 12:34) i-a permis lui Isus să definească concepția Sa despre rolul Său mesianic. (Vezi de asemenea *MESIA, II. *a*; *ISUS CRISTOS, TITLURILE LUI.)

Necesitatea suferinței și morții Sale este o temă constantă în învățătura lui Isus (în special în Marcu 8:31; 9:31; 10:33 ș.urm.; de asemenea Marcu 9:12; 10:38, 45; 12:6-8; 14:8, 21-25; Mat. 26:54; Luca 9:31; 12:50; 13:32 ș.urm.; 17:25; 22:37; Ioan 10:11-15; 12:23-25 etc.) și frecvent se accentuează că trebuie să fie așa, deoarece așa este scris.

Scopul acestei suferințe și morți este expus foarte clar în cîteva pasaje din Isaia 53, unde se vorbește despre rolul Robului Domnului care suferă pentru păcatele poporului Său, murind în locul lor și punînd „pe mulți oameni într-o stare după voia lui Dumnezeu"; astfel, Isus avea să-Și dea viața „ca răscumpărare pentru mulți" (Marcu 10:45), iar „sîngele legămîntului", sîngele Său avea să fie vărsat pentru mulți „spre iertarea păcatelor" (Mat. 26:28). Aceste cuvinte vorbesc despre jertfă, iar scopul morții lui Isus este să fie jertfa supremă care să facă posibilă iertarea păcatelor și restaurarea părtășiei între om și Dumnezeu, punînd astfel capăt răzvrătirii omului și aducîndu-i pe oameni în Împărăția lui Dumnezeu. Această teologie a răscumpărării apare rareori și aluziv în învățătura lui Isus, dar înțelesul ei este clar și este preluată apoi în teologia mai elaborată a lui Pavel și a altor scriitori ai NT. (*ISPĂȘIRE, *RĂSCUMPĂRARE.)

652

Însemnările Profesorului Vladimir Potlog din „Dicționarul Biblic"
(Oradea, „Cartea Creștină", 1995, 1354 p.)

II.12. EVOCĂRI

Monica Babuc, studii la Facultatea de Istorie a USC în anii 1981–1986. Deputat, ministru al culturii; ministru al educației, culturii și cercetării. Informație furnizată la 19 februarie 2022, mun. Chișinău.

Igor Bercu, studii la Facultatea de Istorie a USC. Prodecan la USM. Informație furnizată la 30 martie 2022, mun. Chișinău.

Svetlana Boeva, studii la Facultatea de Istorie a USM în anii 1995–2000. Informație furnizată la 19 februarie 2022, mun. Chișinău.

Pavel Cocârlă, studii la Facultatea de Istorie a USC în anii 1964–1967 și Universitatea de Stat „M.V. Lomonosov" din Moscova (1967–1970). Doctor habilitat (1994), profesor universitar (1995) la USM. Informație furnizată la 30 martie 2022, mun. Chișinău.

Otilia Dandara, prim-prorector, prorector activitate didactică și studențească a USM. Informație furnizată la 22 februarie 2022, mun. Chișinău.

Elena Dragan, studii la Facultatea de Istorie a USM în anii 1997–2001. Profesoară de istorie. Informație furnizată la 19 februarie 2022, mun. Ungheni.

Emil Dragnev, studii la Facultatea de Istorie a USM în anii 1981–1986. Doctor în istorie (1990), conferențiar universitar (2003) la USM. Informație furnizată la 30 martie 2022, mun. Chișinău.

Victor Druță, studii la Facultatea de Istorie a USC în anul de studii 1975–1976. Informație furnizată la 9 aprilie 2022.

Ion Duminică, studii la Facultatea de Istorie a USM în anii 1994–1995. Doctor în științe politice (2006), conferențiar cercetător în etnologie (2016). Informație furnizată la 13 iunie 2022.

Ion Eremia, studii la Facultatea de Istorie a USM. Doctor habilitat în istorie (2000), profesor universitar (2005) la USM. Informație furnizată la 30 martie 2022, mun. Chișinău.

Vasile Filat, studii la Facultatea de Istorie a USM. Informație furnizată la 19 februarie 2022, mun. Chișinău.

Ion Godea, studii la Facultatea de Istorie a USM în anii 1997–2003. Profesor de istorie la Liceul Teoretic „Gh. Asachi", mun. Ungheni. Informație furnizată la 19 februarie 2022, mun. Ungheni.

Eudochia Goian, studii la Facultatea de Istorie a USM în anii 1990–1995. Profesoară de istorie. Informație furnizată la 19 februarie 2022, mun. Ungheni.

Sergiu Matveev, studii la Facultatea de Istorie a USM în anii 1992–1997. Decanul Facultății de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova (din 2018). Informație furnizată la 22 februarie 2022, mun. Chișinău.

Anatol Petrencu, studii la Facultatea de Istorie a USC în anii 1975–1980). Decan (1990–1992), doctor habilitat, profesor universitar la Facultatea de Istorie și Filosofie a USM. Informație furnizată la 22 februarie 2022 și 30 martie 2022, mun. Chișinău.

Silvia Poiană (Ciobanu), studii la Facultatea de Istorie a USC în anii 1980–1985. Profesoară de istorie în s. Petrești, rn. Ungheni, Liceul „Gaudeamus". Informație furnizată la 19 februarie 2022, mun. Ungheni.

Aurel Sâmboteanu, studii la Facultatea de Istorie a USC. Doctor în științe politice, conferențiar universitar. Informație furnizată la 2 aprilie 2022, mun. Chișinău.

Vasile Șoimaru, doctor în economie (1978), conferențiar universitar, deputat în Parlamentul Republicii Moldova (1990–1994, 1998–2001, din 2021). Informație furnizată la 22 februarie 2022, 30 martie 2022 și 11 aprilie 2022, mun. Chișinău.

Liliana Rotaru, studii la Facultatea de Istorie a USM. Doctor în istorie, conferențiar universitar (2010). Informație furnizată la 30 martie 2022, mun. Chișinău.

Valentin Tomuleț, studii la Facultatea de Istorie a USC (1971–1976). Doctor habilitat (2003), profesor universitar la USM. Informație furnizată la 30 martie 2022, mun. Chișinău.

III. ISTORIA NARATĂ ŞI TRĂITĂ. INTERVIU CU VLADIMIR POTLOG

Baștina

Sunt născut la 1 august 1927, în comuna Sinești[1], plasa Cornești, jud. Bălți, din părinți de stare socială mijlocie, erau mazili și se mândreau cu aceasta. Majoritatea în Basarabia erau mazili, oameni liberi. Nu au cunoscut iobăgia din moși, strămoși. Am fost cinci copii: trei frați și două surori. Sora mai mare Maria, iar mezina – Profira. Veneam la rând trei frați.

„Satul meu e între dealuri" Vladimir Potlog. S. Sinești, rn. Ungeni.
Foto: Iurie Șveț, 9 ianuarie 2021

Era datoria mea să fac istoria satului

În Basarabia erau trei sate cu numele Sinești și două în Regat. Satul meu e din sec. XVI. Un sat cu stare mijlocie, dar cu o moșie mare de forma dreptunghiului. Cu o lungime de vreo 20 km și vreo 4 km lățime.

[...] Spre rușinea mea, nu mi-am organizat timpul ca să scriu istoria satului [...], aveam de gând, dar mi-au încurcat alte lucruri și n-am mai reușit s-o scriu [...], trebuia să mă duc la arhivă să culeg materiale [...]. Am încercat odată, întrebând niște bătrâni, ei în schimb se cam temeau de mine ce-oi fi fiind eu, de-i întrebam. Se gândeau că sunt vreun agent? Unul, Toader Canu, un om în vârstă, avea teama asta, știind că sovieticii

[1] Vladimir Potlog a vizitat baștina pentru ultima dată în anul 2005.

venise peste ei cu deportări, foamete, colectivizare [...], au suferit oamenii [...]. Până la urmă a rămas așa [...], sunt un restanțier la capitolul acesta, era datoria mea să fac istoria satului.

A făcut cineva la comandă [istoria satului][1], dar nu era din sat și de aceea a făcut-o foarte sumbru [...]. A venit la mine și mi-a spus că face istoria satului, tipul este născut la Cetatea Albă, dar s-a stabilit la Chișinău [...], am și uitat numele de familie. El a luat niște interviuri de la Osipov, cel care a fost la Iași, și a publicat istoria satului [...]. Prin ceea ce a trecut consăteanul meu Serafim Saca, care a supraviețuit și a decedat recent (era din 1906) [...]. Fratele lui era mai mare și a terminat școala la țarism. Ei știau bine rusa. Pe urmă au terminat liceele rusești, nu românești, iar universitățile le-au făcut de-acum românești.

Eu am fost o singură dată la arhivă și nu am făcut mare chestie [...], el a făcut ceva trimiteri la arhivă [...].

Poeta Lidia Codreanca: pregătită pentru a scrie istoria satului

Am o consăteană care ar putea face istoria satului, poeta Lidia Codreanca[2], mai ales că ea a lucrat în arhivă. Ea publică în hebdomadarul „Literatura și arta". Dispune de materiale și ar putea să scrie istoria satului, mai ales că deja cunoaște arhiva. Teza ei de doctorat este elaborată pe baza materialelor de arhivă. S-a specializat pe sec. al XIX-lea. Conducătorul ei științific a fost membrul corespondent Anatol Ciobanu[3], un om foarte exigent și cult. Ea preda latina la ULIM și la USM [...].

Grinbaum i-a fost profesor [...], și ea a făcut studii la el [...], după care a început să predea latina la USM și ULIM [...], știu că mai lucra și la AȘM, prin cumul.

---

[1] Ion Leașco, *Satul Sinești la 475 de ani*, Chișinău, Litera Internațional, 2005, 155 p.

2 Lidia Codreanca (n. 18 iulie 1954, s. Sinești, rn. Ungheni), filolog, membră a Uniunii Scriitorilor din Moldova.

[3] Anatol Ciobanu (14 mai 1934, com. Ruseni, azi rn. Edineț – 8 aprilie 2016, Chișinău) – lingvist, domeniul științific: gramatica limbii române, lingvistică generală (contrastivă) și sociolingvistică. Doctor habilitat în filologie (1973), profesor universitar (1976). Membru corespondent al AȘM (1992). Vezi: Demir Dragnev, Constantin Manolache, Ion Valer Xenofontov, *Academia de Științe a Moldovei: evoluție, instituționalizare, personalități (1946–1961–2021): album enciclopedic* /coord.: Liliana Condraticova, Chișinău, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan", 2021, p. 135.

Noiman [Natan] Solomonovici Grinbaum

Am avut unul la universitate, Misko, a plecat în America mai târziu [...], el i-a predat și Lidiei Codreanca [...].

Mai era un profesor, evreu, Noiman Solomonovici Grinbaum, care terminase Facultatea de Limbi Străine la Varșovia în perioada Rusiei țariste, iar când Polonia nimerise sub nemți, s-a evacuat în URSS și s-a salvat [...]. Ulterior a făcut doctoratul la Leningrad și-a fost unul dintre cei mai buni [...], el ne-a predat *Literatura antică* [...]. Și a învățat el „limba moldovenească", deși a început cu noi în rusă [...].

Au fost 80 de elevi care au terminat separat cursul cu Grinbaum [...]. Avea manual de *Limba Latină*[1] în care vorbea despre „limba moldovenească", în paranteză însă punea limba română. Ulterior a plecat de-aici la Sankt Petersburg [...], mai trăiește, o fi având vreo 99 de ani [...]. El a învățat limba română, i-a fost ușor s-o învețe [...], i-a predat *latina* în *limba rusă* și soției mele, care a terminat Filologia. Atunci era proaspăt venit [...]. Grație lui s-au pus bazele învățării limbii latine la noi [...], însă n-a fost susținut, poziția statului era de-a nu permite moldovenilor să studieze latină [...]. La USM [...], la Filologie se preda *Limba latină*, la Istorie tot se preda *Limba latină*, la Institutul Pedagogic însă nu se preda *latina*. Acolo planul de studiu avea multe breșe [...].

Părinții

Părinții mei erau din sec. al XIX-lea, născuți prin 1896. Erau analfabeți [...], în 1940 însă sovieticii i-au impus să facă carte [...], pentru ei, care aveau o vârstă, era dificil [...]. Eu mă chinuiam cu mama, îi luam mâna și îi spuneam că trebuie măcar să știe să semneze, și nu putea nicidecum. Mama era foarte evlavioasă. Taică-meu, în schimb, avea Livret Militar, făcuse armata la țarism și fusese pe front [...], pe urmă românii l-au luat la un fel de instrucție militară, *la concentrare* (se numea), acasă ne spunea că a fost *la lună*, probabil că erau luați pe o lună de zile [...]. Și tot spuneau ei în felul acesta – când o fost taică-tău *la lună* [...], eu cred că nu eram încă pe-atunci, era doar fratele meu [...]. Țin minte că tata avea acel

[1] Natan S. Grinbaum, Klaudia N. Nikova, Aglaia P. Mariciuc, *Limba latină*. Manual destinat instituțiilor de învățământ superior din RSSM /Aprobat de Ministerul Învățământului Public al RSS Moldovenești ca manual pentru universități și institute pedagogice, Chișinău, 1966, 243 p.

Livret Militar românesc cu amprenta degetului tras cu penița în două, tot acolo erau descrise și calitățile fizice ale lui [...] pe urmă l-am tot căutat, acel livret, dar nu l-am mai găsit. Ei au fost evacuați [...].

Pământul

Părinții aveau vreo 6 ha de pământ arabil, dar aveau și două păduri. Una era înregistrată după tata și alta – după mama. Cea mai mare era după mama. Aveau vreo 6 ha de pădure, din care părinții au defrișat cam 1 ha de pădure pentru că nu le ajungea pământ arabil.

Se lua pământ în arendă, iar roada era împărțită în jumătate cu proprietarul. În felul acesta, părinții mei au luat de la preot, – dar noi eram vecini cu familia acestuia –, cam 2 ha de pământ. De obicei, se semăna grâu și porumb. Se zicea că a luat pământ „în parte".

Regățean și basarabean

Era o vreme atât de nesigură în satul meu [...], din fostul raion Cornești, acum Ungheni [...], aici erau primii funcționari în plasă din România, după aceasta urmau olteni [...]. Pentru basarabeni, oltenii erau o categorie de oameni mai aspri, mai duri [...], se spunea că oltenii au 24 de măsele, 16 în gură și opt în buzunare [...]. În vocabularul nostru de elevi, unde am făcut școală, foloseam cuvântul – *regățean* [...].

Atunci în vocabularul nostru persista termenul de regățean și basarabean.

Provinciile românești și lecțiile de geografie

Este paradoxal că Banatul și Clujul, două provincii românești, foarte avansate din punct de vedere cultural, tehnic și din punctul de vedere al învățământului, se deosebesc [...].

Țin minte, la geografia făcută pe timpul românilor trebuia să știm foarte multe – să desenăm în clasa a III-a fiecare provincie, cu munți și cu râuri [...], dacă învățam Banatul trebuia să știm istoria Banatului, pe această provincie se făcea lecție specială [...]. Trebuia să vii cu caietelul de desen și cu harta Basarabiei, harta Moldovei și a Regatului, și foarte important să le desenezi.

Caligrafia

Caligrafia, la fel, trebuia să fie foarte bună, eu însă n-am avut notă bună la caligrafie [...].

Cu pantofii în mână

Tineretul de la mine din sat se ducea la hram dimineața, și fetele și băieții luau pantofii în mână pentru că erau scumpi și mergeau desculță până aproape de mănăstire, își spălau picioarele și se încălțau [...].

Icoana Maicii Domnului de Hârbovăț[1]

Icoana aceasta a fost și la mine în sat! Eram copil când umbla din casă în casă prin sate cu un cortegiu [...] și fiecare făcea o mică donație. Erau mai multe legende despre ea [...], umbla lumea noaptea cu lumânările pe drumuri cu această icoană, se spunea că dacă casa era păcătoasă, icoana devenea atât de grea încât patru inși care o duceau n-o puteau ridica și se rupeau scândurile [...], iar dacă casa era de gospodari credincioși, atunci icoana devenea ușoară, ușoară [...].

Croitoriile de la mănăstiri

[...] În anii mei de copilărie, totdeauna auzeam Hârjauca–Hârbovăț și Răciula. La ultima se duceau țăranii noștri [...], acasă țeseau șiacul din lână și-acolo, ce instalație aveau dar îți făceau postav și-l vopseau?! Tatăl meu avea palton negru de postav, l-a țesut acasă și acolo l-a vopsit, era postav veritabil [...]. Totdeauna mergeau la mănăstire [...], țăranii umblau iarna cu sumane cu dorsală și unde se punea la învelitoare – la mănăstire, acolo se făcea [...].

Hârjauca

Când era hramul la Hârjauca, tineretul de la noi se pornea din noapte, de cu zori, o luau la drum și prin păduri ajungeau la destinație, de-acolo cumpărau diferite lucruri și se întorceau seara târziu. La mare căutare erau penele de păun care se puneau la pălărie [...].

---

[1] Vezi: Ion Moșneguțu, *Rolul spiritual și social al Icoanei Făcătoare de Minuni a Maicii Domnului de Hârbovăț*. În: Conferință științifică internațională *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, Chișinău, 28–29 septembrie 2021, ediția a IV-a, pp. 171-177.

Dantură cu aurul de pe timpul țarismului

Țin minte că în 1940 (copil fiind, adolescent, de 13 ani) se răspândea zvonul că uite 7 ani n-o să plătească oamenii impozite. Impozitele la români nu se plăteau în natură, ci doar în bani. Țăranii greu făceau bani [...], da uite, odată cu sovieticii, 7 ani nici pomină de impozite [...]. Lumea sigur zicea: *ce putere vine*! Și când au început să vină [...], lumea zicea: *ăștea nu-s rușii ceia de pe vremuri!* Îl pomeneau pe tata Nicolai (împăratul), țin minte mama mea îi spunea *tata Neculai*, țarul era zeificat, iar la biserică totdeauna se pomenea capul statului: *tata Neculai*! Își mai aminteau că o pereche de cizme pe timpul țarului se putea cumpăra cu 3 carboave (adică, 3 ruble). O vacă costa 25 de ruble [...]. Banii ruseşti erau sub formă de monede de aur [...], acasă găsisem o mulțime de bani ruseşti, nu din metal însă, ci în formă de bancnote, mari și lungi cu Ecaterina. Banii se păstrau în ladă la mama, rămânându-ne de la bunici. Cel mai mult ne-au rămas copeici de 3 și de 5. Cele de 3 erau grele și mari, ce făceau tinerii din ele? Le făceau inele, ele erau din aramă și le băteau cu ciocănelul, le spărgeau la mijloc cu pila și purtau inele, fetele, băieții. De argint am avut de 10 copeici, dar ele nu mai valorau nimic. Dacă am fi avut din aur [...] ar fi fost altă treabă [...].

Icoana Făcătoare de minuni a Maicii Domnului de Hârbovăț.
Colecția foto: M. Brihuneț

În Chișinău am trăit la gazdă la un fost brigadier de construcție și el spunea: *ce prost am fost că am dat muncitorilor bani în aur! De ce n-am făcut eu atunci colecție* [...], *aurul totdeauna are valoare*! Monedele alea de argint nu mai foloseau la nimic. Un coleg de-al meu, evreu (eram foarte aproape, chiar și vecini) [...], mama, bunica lui au avut magazin în perioada țaristă și au păstrat o parte din monedele celea [...] și când au fost în evacuare în Asia Centrală, Asia Mijlocie (bunica lui a rămas aici și s-a pierdut), mama lui ce-a făcut? Au luat cu ei toate monedele de aur care le-au avut și le-au păstrat, după care le-au adus înapoi, iar el și-a făcut dinți de aur [...]. Când era încă elev, n-avea dantură și îmi spunea: *tu știi, astea sunt monedele încă din evacuare, de*

la bunica mea încă au mai rămas ceva?! Venise la Chișinău, la niște rude, și i-au făcut dantură cu aurul de pe timpul țarismului. Valuta rusească era foarte apreciată [...], după aceasta însă, cu lei românești, s-au schimbat lucrurile [...].

Leii românești

În lei erau monede diferite, nu știu din ce fel de metal [...], dar un lucru știu că monedele de 20 de lei, se numeau *pol*, nu știu de ce! Un pol de 20 de lei dacă îl puneai pe unghie și o loveai cu o altă monedă avea un sunet lungggg [...] parcă era de aramă, dacă nu avea acel sunet, atunci banii erau falși. Cele mai multe se falsificau chipurile acelea de 20 de lei [...]. Erau și de 5 lei, mai erau și monede cu gaură, de 50 de bani, 1 leu avea 100 de bani.

Caietul și creionul

Cu moneda aia găurită puteai să iei un caiet [...], țin minte că un caiet era un leu. Un creion (Faber, bun, de calitate) era 2 lei! Doamne ferește să pierzi creionul – era o tragedie, acasă dacă ai pierdut creionul era catastrofă!

În clasa I se scria numai cu creionul (bețișoare, cârligele). Dacă aveam caiete, era mare chestie [...]. Și cărțile erau scumpe, o carte de citire de clasa a IV-a, în care era și istorie, și literatură, și igienă, și religie, costa 40 de lei. Suma dată se considera bani grei. Foarte mulți colegi de ai mei veneau fără manuale la școală. Da ce puteai face fără manuale și aveau probleme!?

Banii se făceau greu, foarte greu!

[...] Cei care aveau gospodărie rustică, ca să facă ceva bani, trebuiau să vândă ceva din gospodărie. Taică-meu, odată, pentru ca să plătească impozit a trebuit să ducă la târg, în centru, la Cornești, o tonă de grâu. Și pentru nevoile casei, la fel trebuiau să vândă câte ceva. De exemplu, vindeau evreilor prune uscate și nuci. Acestea se colectau în cantități mari și erau transportate la Călărași într-un depozit mare [...], după care le duceau la export [...].

Evreii din sat

În satul meu, sat obișnuit, mijlociu, spre deosebire de satele vecine, erau aproximativ 20 de case de evrei. În satele din jur în schimb nu erau [...]. Cu traiul erau amplasați, în mod special, în centru. Se ocupau mai ales de comerț. Cumpărau prune (în locurile noastre erau foarte multe livezi, aproape fiecare țăran, acasă ori pe deal, avea livadă) [...].

Erau două categorii de evrei, bogați, care aveau magazinele lor proprii (pământ nu dețineau), și săraci, care arendau de la moșieri pământul pe care-l lucrau (la fel, pământ propriu nu aveau). O situație vădit mai bună o aveau cei care se ocupau cu comerțul.

[...] Noi uscam prunele pe *lozniță*! Era mare diferență să usuci prunele pe *duhovaia* și pe *lozniță*. Aceasta din urmă era de formă dreptun-

Secvență din s. Sinești, rn. Ungheni. Foto: Vasile Șoimaru, 2021

ghiulară (de vreun metru) și era săpată în pământ, marginile erau din scânduri, deasupra erau puse alte scânduri din lemn (de lungime cam cât era de lată groapa) [...], se făcea focul și astfel se uscau prunele la fum [...]. De asta la piață se scrie: *fără fum*. Țăranii noștri toți le uscau la lozniță, evreii însă le uscau total altfel, pentru că erau destinate exportului.

Ei făceau un aparat special într-un sarai mare în care asamblau foarte multe lăzi în formă de sertare [...] se făcea focul și prunele se uscau numai la căldură. Lemne aveau de unde procura dacă satul era în zona codrilor și oamenii le-aduceau [...]. Zi și noapte ardea focul la saraiele evreilor bogați unde se uscau prunele [...]. După uscare le depozitau la Călărași, unde era centrul comercial [...]. Ei mai colectau și nuci, și deja de la depozit nucile și prunele mergeau la export.

Dintr-ai noștri doar Mișa Osipov usca prunele ca evreii [...]. Mișa Osipov avea o livadă mare, inclusiv un aparat căruia îi spuneau *duhovaia*, unde se uscau prunele [...] și-a făcut și el o chestie de asta pentru a comercializa prunele la un preț mai bun pe piață. El avea opt copii, cinci băieți și trei fete. Prunele pe care le usca le ducea la Iași, la un centru tot evreiesc [...]. Călărașul era orășelul care colecta prunele și nucile din toată regiunea pentru a fi duse la export.

[...] Nucile, la fel, se spălau într-un butoi mare, se dădeau printr-un ciur, cele mărunte cădeau printr-o gaură făcută special, ca să nu meargă mai departe, se uscau frumos, erau împachetate în saci și iar plecau la Călărași.

[...] Proprietarii aceștia mari aveau cale ferată [...] și venea vagonul la magazin, unde se îmbarcau produsele [...]. Călărașul era un târg pur evreiesc, satul era separat, orașul avea o stradă centrală pe care se aflau doar evrei care se ocupau cu comerțul, aceasta le era meseria sau ocupația principală.

În sat erau și evrei săraci care nu aveau casă. Țăranii noștri deseori aveau câte o casă mai veche rămasă de la bătrânii lor [...], apoi evreii aceștia le arendau, plăteau cât plăteau, nu mai știu cât [...]. Erau familii care aveau case bune și familii care nu aveau case deloc. Primii erau așezați [...], chiar colegul meu de școală, evreu, avea rude care țineau magazin, băcănie mare sau magazin de manufactură, textile. Țin minte că au adus chiar postav englezesc pentru cei din categorii mai sus-puse și populație avută.

Să știți că era o conviețuire normală, țăranii nu aveau nimic de împărțit cu ei. Familia colegului meu ne-au fost vecini, erau foarte cumsecade. Dacă făta la noi o oaie, ei erau interesați de pielicică, deoarece se ocupau cu pregătirea pielicelelor [...]. Nu țin minte de ce într-un an erau la modă pielicelele brumării, în altul negre - [...], și veneau evreii seara

la marginea satului și vedeau ce și la cine au fătat oile [...], pielicica să fie bună [...]. Țin minte tatăl meu a dat o pelicică chiar tatălui prietenului meu cu 1 000 de lei, da 1 000 de lei erau bani buni atunci [...]. Și făceau comerț nu numai la noi, da și prin satele vecine [...], într-un sat mai era unul care se ocupa cu pielicele, și-atât, prin alte sate nu mai erau...

N-am studiat istoria evreilor și a satului, de când au apărut [...]. Acum aveau copii [...]. Erau care aveau și câte cinci copii [...]. Erau cam 100 de persoane în sat [...], o parte învățau [...]. Colegul acesta al meu începuse să învețe la liceu [...].

[...] Când se apropia frontul, evreii pe care-i țin minte eu erau bătrâni și nu se puteau porni la drum [...], cei care erau mai tineri au plecat, care și cum a putut. Familia de care vorbesc, care era aproape de părinții mei, aveau relații normale cu lumea din sat [...]. Altceva este când se apropiau cuziștii și intrau în sat, evreii se ascundeau [...], era o problemă, dar în genere aveau relații normale, comerciale [...].

[...] Când au plecat evreii, ce-au făcut țăranii? Au stricat lăcatele la case și au luat fiecare ceea ce-au vrut, ceea ce au găsit acolo! Evreii au mai dat câte ceva pe la oameni, au fost prevăzători [...]. Păcatul e că la noi a stat vara frontul [...], s-au pierdut din lucrurile celea [...]. Ei au lăsat multe, aveau mobilă, lucruri mai scumpe [...] și cum frontul a fost din martie până în august nu s-au păstrat lucrurile care le-au lăsat [...]. S-au întors majoritatea înapoi, o parte au murit pe front, bătrâni de acum, o parte au trecut în Rusia, fiind deportați în Asia Centrală/Mijlocie, Kazahstan, majoritatea însă s-au întors acasă înapoi [...].

Din auzite de la oameni [...], aici nu s-au purtat rău cu evreii. La Cornești a fost altceva, a fost mișcarea aceasta a evreilor din 1903, numită pogromurile evreiești, sutele de *ciornosote*, acolo au fost omorâți mulți. Este interesant că preotul satului i-a apărat pe evrei, el spunea – *aceștia sunt oameni, ce faceți*? Cornești era târg numai de evrei, adevărat nu prea mare [...], avea două străduțe [...], îl despărțea calea ferată de târg. Ei și când s-au început chestiile acestea, acolo au tăbărât peste evrei, aveau magazine [...]. La noi însă n-a fost, n-am auzit în sat să se vorbească, nici chiar când eram copil sau adolescent, să fi fost probleme în sat cu evreii, n-au fost [...]. Războiul a fost deja altceva [...].

Evreii săraci știu că lucrau pământul ca și țăranii, îl luau în parte, îl lucrau și împărțeau roada [...]. Unii dintre ei poate mai arendau pămân-

tul pe un an, sau pe o anumită bucată de vreme. Cum de au venit la noi evreii, este o altă întrebare?

Am avut un profesor de germană din sat, Alexe [...], pe urmă unul Petrilă, care a făcut universitatea la Sankt Petersburg [...], unul fost profesor la Cernăuți, altul a fost primar la români, ulterior deportat [...]. Cel din Cernăuți în 1940 nu s-a evacuat în România, a rămas pe loc și românii nu l-au mai acceptat profesor de liceu [...], el a părăsit Cernăuțiul și a venit în casa fratelui, care a fost repatriat și a trăit până-n 1944, când s-a refugiat în România [...]. Uite așa e istoria evreilor de la noi.

Bulmag

[...] Era o familie din satul vecin, Bulmag [...]. Nu știu de ce prin ziare apare Bulmaga, dar ei erau Bulmag. Era o familie numeroasă, la noi în sat erau mai mulți, iar în satul vecin mai puțini [...]. Era unul, feciorul căruia a fost mobilizat în armată, un băiat frumos, voinic și în 1944 l-au mobilizat în armată de-a făcut armata în marină. După demobilizare, iată și anul 1949 cu deportarea [...]. Familia lui s-a refugiat, s-au ascuns undeva prin pădure [...], au găsit niște rămășițe, arme rămase din timpul războiului (dacă tot satul nostru a fost pe linia frontului) [...], ei s-au ciocnit armat cu cei care îi urmăreau [...], pe urmă i-au prins acolo și i-au omorât fără nicio judecată, nimic [...], unde i-au găsit, acolo i-au și împușcat [...].

Magazinele românești

Când s-au format magazinele românești, care erau aprovizionate mai mult ori mai puțin cu produse, oamenii din sat deveneau membri ai așa-zisei cooperative (ai acestor magazine) și-atunci aveau un fel de privilegii acolo [...].

Mi-au povestit unii colegi de-ai mei, care erau de peste Nistru, că cei de acolo treceau Nistrul în partea noastră înot și cumpărau cârnați de-aici. Înapoi înotau doar cu o mână pentru că în cealaltă țineau cârnații deasupra apei. Aici era totuși o varietate de produse [...], zahărul era sub formă de bolovan, tare, așa ca sarea. Zahăr mărunt cum este acum, sau în formă de cubulețe nu era. Nouă ne plăcea la copii așa cum era, dacă altceva nu era [...]. Uite așa a fost anul acela 1940 [...].

Vin rușii

Când au venit rușii în Basarabia, eu aveam 13 ani [...].

În 1940 veneau cu mașini, camioane, cu *polutorka*, mașini de o tonă jumătate vopsite, soldați echipați, cu căști. Era de-abia începutul, primele zile [...], nu se simțea încă nimic. Mai circulau bani românești, au circulat până-n vară [...], schimbul era de o rublă la 40 de lei, dar era o amăgeală curată, deoarece cei 40 de lei aveau o valoare mult mai mare decât avea o rublă [...]. Așa că s-a căutat să se acumuleze mai repede bani românești și să-i pună la dos [...], în tot cazul, toamna leii românești nu mai circulau, doar rusești (monede și bancnote)[1]. Acesta a fost anul 1940.

Miliția sovietică umbla în haine albastre. Mașini nu aveau, dar le rămăsese foietoanele de la autoritățile române [...], le-au mai rămas și cai de la pretură și patrulau cu ele, umblau prin sate [...]. Au început să organizeze magazin în sat [...] în care se vindea încălțăminte din *părăsină* (stofă), din piele nu erau [...], am văzut chiar și soldați, și ofițeri încălțați în cizme de *părăsină*. Era foarte primitivă Armata Roșie atunci, în 1940 [...].

Cei care veneau în sat și aveau îndeletnicirea topografierii, aveau o căruță în care se aflau niște umbrele mari și cu ele se duceau și măsurau terenurile [...].

Au stat în sat un timp foarte îndelungat [...].

Deportarea: primul val

În timpul primei deportări ei strângeau informație [...], lumea era speriată [...].

Bărbații deportați în 1940 la renumitul iad Ivdel (unde toți bărbații au fost executați) au fost selectați după „crime", separați și duși la Tiraspol. Când au ajuns acolo, cei din Basarabia au fost scoși din vagoane și li s-a zis: *Vă trimitem să pregătiți locul unde o să trăiți cu familiile, lucrați*! Toți au fost împușcați [...] în 1941.

Bomboane sovietice

Mașinile acelea treceau special din sat în sat și dădeau bomboane la copii [...], bomboanele nu erau învelite în hârtie, noi le spuneam *pernu-*

[1] Vezi: Silviu Andreș-Tabac, Ana Boldureanu, Lilia Dergaciova, Eugen Nicolae, Mihai Dima, Dan Ilie, Theodor Isvoranu, Ana-Maria Velter, Aurel Vîlcu, *Moneda în Republica Moldova* / Resp. de ed.: Ion Xenofontov, Chișinău, Institutul de Studii Enciclopedice, 2015, 505 p.

țe, deoarece erau îmbibate cu zahăr și erau de o calitate foarte grosolană [...], țin minte ce bomboane vindeau la magazinele din sat evreii noștri, erau învelite în hârtie, hârtie colorată [...]! Fiind copii, pentru noi și astea erau bune [...].

Boii cu coada scurtă

Când eram mic, am decis să scurtez cozile boilor, ca să nu-și murdărească spatele cu noroi. Am fost aspru pedepsit. Tata cu greu a reușit să-i vândă. Era o rușine pentru el să aibă așa boi.

Frica

[...] S-a pornit din momentul când au început să fie chemați oamenii la sovietul sătesc [...], veneau autoritățile acestea cu securitatea și adunau informație despre fostul primar sau despre cutare [...]. Noi am fost vecini cu primarul, trăia vizavi; pe tata îl chemau noaptea, el nu ne mai spunea unde-a fost și cum a fost [...]. Sovietul sătesc era tot în mahala, nu departe de noi [...]; când se întorcea acasă nu spunea nimic, probabil, erau instruiți să nu vorbească unde-a fost și ce l-au întrebat acolo. Moșul meu, care locuia alături de noi, la fel [...], strângeau informație despre cutare, cutare și cutare, care au fost funcționari în perioada românilor ș.a.m.d.

La lucru în Rusia

Frica era mare [...], mai era ceva [...] ce-au mai făcut rușii în anul acela! Au început să mobilizeze tineret ca să plece în Rusia la lucru. În sat era mult tineret [...]. Și-un frate de al meu, mai mare decât mine (eram trei frați, eu – cel mai mic din toți, el – cel mijlociu) s-a înscris și el fără să spună părinților, avea 17 ani [...]. Erau mulți de teapa lui, de unde au aflat ei? S-au dus la Cornești, le-au spus ce și cum, unde vor merge la muncă [...]. Când au aflat părinții mei, el deja era angrenat și undeva toamna târziu a plecat tineretul acesta dornic de „aventuri" [...]. Când au ajuns acolo în mină, au văzut ei la ce s-au dus [...]; a venit iarna, o iarnă grea, omătul mare, ș-au început ei să fugă [...], la Nistru era graniță, nu fusese scoasă încă [...], atunci treceau clandestin pe Nistrul înghețat și veneau acasă, și frate-meu, la fel. Majoritatea s-au întors iarna înapoi, de-atunci au început să ia tineret de aici și să-l ducă undeva la lucru [...].

Vrei să te duci la școală? Eeee!

Am avut norocul că am avut doi frați mai mari și soră. Astfel, forță de muncă era. Părinții mei nu m-au sustras de la școală nicio zi: din clasa I până în clasa a VII-a. Apropo, sora mea mai mare, Maria (în familie în spuneam Mașa), nu a plecat la școală. Mama a întrebat-o: *Mașa, vrei să te duci la școală? Eeee! Nu prea.* Nu a fost nicio zi la școală. Mai sever era cu bărbații. Trebuia să faci serviciul militar și atunci autoritățile obligau băieții neapărat să meargă la școală.

Poveștile lui Ion Creangă

Când eram în clasa a II-a sau a III-a erau poveștile lui Ion Creangă, nu știam de Harap-Alb [...]. Dar toate poveștile mai scurte erau știute de noi [...].

Școala am pornit-o noi vreo șase inși, dar am terminat-o doar doi

Am făcut școala primară și complementară, de șapte clase, în sat. În România Regală, obligatorii erau patru ani de învățământ, doritorii în schimb puteau să continue școala, de la cea complementară la cea primară. Școala am pornit-o noi vreo șase inși, dar am terminat-o doar doi. Școala era la vreo 100 m de casă.

Satul meu, până a avea o școală nouă, arenda de la un țăran două camere.

Clasa a V-a au terminat-o mai mulți, în clasa a VI-a s-au cam rărit, iar într-a VII-a s-au rărit și mai mult și, astfel, am rămas doar doi care am absolvit în 1940. La 13 ani și ceva începeau examenele de promoție. La examene, copiii erau adunați din mai multe sate. Noi, pentru a susține examenele, am mers la Năpădeni. Era un sat care din perspectivă economică și intelectuală domina în regiune.

Pe atunci, școala complementară de la oraș era diferită de cea de la sat. Noi, cei de la sat, studiam agricultura, tehnica mecanică, uneltele agricole etc. Se mai studia istoria, matematica, geografia universală.

În 1940, în sat erau obligatorii doar patru clase; eu și colegul meu, în schimb, ne-am dus să continuăm studiile la Cornești, trebuia să trecem în clasa a V-a, dar așa cum nu era cămin, ne-am lăsat păgubași și ne-am

întors acasă. În sat ne-au obligat să urmăm școala, și am mers iar în clasa a IV-a. Împreună cu cei care aveau patru clase făcute în perioada României Mari și cu noi, proaspeți învățăcei, au făcut două clase.

Pentru noi, care eram de pe băncile școlii, n-a fost dificil, alfabetul chirilic l-am învățat înaintea tuturor. Eu am învățat alfabetul chirilic înainte de a veni puterea sovietică și chiar înainte de a mă duce la școală. Mătușa noastră Ioana, care făcuse școală pe timpul țarului, ne-a învățat alfabetul dintr-o carte din perioada țaristă și n-a fost o problemă [...].

Aveam patru unchi care nu făcuse niciun an de școală. De vârsta lor în sat erau vreo 10-15 oameni care făcuse totuși patru ani de școală în perioada țaristă [...].

Limba rusă

[...] Ne-o predau tot moldovenii care o cunoșteau, deși aveau școli normale românești. Învățătorii mei în 1940 erau acei care au finalizat școli normale la români. Erau printre ei și de acei care nu le terminase. Era un tânăr care încă nu terminase școala normală din Chișinău [...]. Pe la jumătate de an însă ne-au venit directori de școli de dincolo, cu o limbă pocită [...], îndată se vedea diferența [...]. Ai noștri de-aici știau rusa [...]. Îmi amintesc, învățătorul meu care în clasa a IV-a preda *Естествознание*[1]. Ne preda și matematica [...]. Aveam și o carte de citire cu alfabetul [...]. Aveam un manual în clasa a IV-a de la sovietici, cu caractere latine, care a fost în circuit în RASSM din 1932/33 până în 1938 [...], au ajuns și la noi. Erau cărți de citire cu *z* rusesc, apoi cu litera *h* care avea deasupra un punct de trebuia să citești – *hulpe*, *hoț* [...]. Mi-aduc aminte, era o povestie lungă – *Kaștanka*[2] de o citeam la fiecare lecție, nu mai țin minte cât timp a durat lecturarea poveștii aia cu cățelul [...].

Citea Maria Neagră în loc de Marea Neagră

Când s-au început cursurile școlare, ne-au obligat pe toți să le frecventăm, nu avea importanță câte clase aveam [...]. Toți începeau cu alfabetul. Țin minte, o colegă citea Maria Neagră în loc de Marea Neagră, nu știa să-l pronunțe pe *ia* chirilic.

---

[1] *Științele naturii* (*rus.*).
[2] Lucrare scrisă de A.P. Cehov.

De frică, la școală: likbezul[1] sovietic

Oamenii aceștia în etate trebuiau cumva adunați [...], sigur era și tineret, chiar de vârsta mea, care nu făcuse nicio clasă, mai ales fetele [...]. Sora mea mai mare, născută în 1919, n-a fost nicio zi la școală. Românii ne amendau dacă nu frecventam școlile, cu toate acestea, mai mult fetele erau acelea care nu urmau școala [...].

După clasa a IV-a, împreună cu alți colegi am terminat școala. Colegii erau din diferiți ani. Mi-aduc aminte, în perioada aceea mai erau tineri care nu făcuse școală.

Când am început eu să învăț, la școala din sat erau două clase paralele [...]. Fratele unui cumnat de-al meu, inclusiv cumnatul meu (care era de vârsta mea), n-au făcut niciun an la școală deoarece trăiau în pădure, fiind împărțiți în insulițe mici pe ici pe acolo (în pădure erau vreo 20 de case, risipite, pe unde aveau pământ). Unde să vină ei la școală la 7-10 km de sat.

În 1940 au venit să învețe de frică în clasa I, trebuind să înceapă de la zero școala. La venirea sovieticilor, deja tineret de seama mea sau mai în vârstă erau fără carte. Cumnatul de vârsta mea a venit în 1940 la școală, în clasa I. Evident, trebuia să învețe alfabetul. Eu îl învățam. Îl chema Vladimir, exact ca pe mine [...].

Și-n 1940, de frică, toți s-au adunat la școală! Și cei de vârsta mea au venit în clasa I (cu toate că eu deja aveam șapte clase). Uite-așa, oameni în etate de 40–50 de ani în majoritate erau necărturari. Mi-aduc aminte, în sat erau vreo 4–5 femei care au făcut carte la țarism, fiind născute prin 1903–1905. Puteai să le numeri pe degete [...], făcuse școala în sat. Printre bărbați erau mai mulți știutori de carte, chiar dacă și aceștia puteau fi numărați pe degete.

Pe mine și pe-un coleg de-al meu ne trimiteau să facem carte la școală, pe bătrâni însă îi trimiteau să facă școală pe la case. Se întrunea câte-o mahala într-o anumită casă și-acolo trebuia să-i învețe alfabetul și să scrie [...]. Mai mult chiar, fiind elev la școala din Cornești, ne-au ales pe câțiva să facem carte cu cei mai în etate decât noi. Veneau femei din sat și ne întruneam seara într-o cameră dintr-o casă anumită. Pentru procesul de școlarizare, autoritățile ne dădeau special gaz și caiete pentru a învăța să scriem [...]. Noi primeam chiar și ceva bani pentru a pune la

1 *Likbez* (acronim din *rus.*, *ликвидация безграмотности*), program educațional de lichidare a analfabetismului, acțiune inițiată de bolșevici la 26 decembrie 1919.

punct scrisul și însușirea alfabetului etc., uite așa avea loc *likbezul* sovietic – lichidarea necărturăriei rămase încă de la români [...].

Așa s-a început anul 1940, cu lichidarea analfabetismului, dar mare socoteală n-a ieșit din aceasta. Ce puteai să faci la școală cu oamenii care aveau sub 40–45 de ani [...], mâinile lor erau muncite de îndeletnicirile câmpului, ce creion puteau ține ei în mână?!

Celor mai tineri sigur că le era mai ușor, dar dacă erau în etate le era mult mai greu. La final trebuia să facem un gen de raport [...], aveam un învățător în școală sub a cărui comandă ne aflam și el verifica tot lucrul efectuat [...].

Trupele germane în sat

După ce trupele sovietice au plecat, la 7 iunie trupele germane au fost în sat pentru a merge spre răsărit. Anii 1941–1942, 1942–1943 i-am petrecut acasă.

Zemstvele

Erau foarte bune organizațiile acestea locale – zemstvele[1], constiuite în perioada țaristă. Ele au construit școli în multe sate. În Cornești, unde am învățat, [școala] era construită de zemstvă. Inclusiv Școala de Agricultură de la Cricova tot de zemstvă a fost construită [...]. Imaginați-vă, la începutul sec. al XX-lea avea stație electrică, avea lumină, avea apă din Ichel. Era o fântână adâncă care asigura școala cu apă potabilă, de o calitate extraordinară! Cum o pompau ei, nu știu, dar toate clădirile de acolo erau asigurate cu apă din Ichel. Și Valea Ichel era grădina școlii. În ea plantau varză, ardei, roșii etc. De la Ichel, în vale, era șesul. Acolo era o roată care uda [...]. În panta de piatră erau peșteri, de unde se scotea piatră și se aducea la Chișinău. Băieții mai mari intrau în peșteră, trebuiau să aibă lumină și aproape toată Valea Ichel era găurită [...], erau inscripții pe pietrele celea [...]. Școala tot din piatră era făcută [...]. Peșterile sunt și acum [...], sovieticii le foloseau pentru a păstra legumele, murăturile [...], toate peșterile serveau în calitate de pivnițe, în ele se păstra bine totul, la aceeași temperatură, și iarnă și vară. Chișinăul era aprovizionat cu legume și murături de prin peșterile celea de-acolo [...].

[1] A se vedea: Ludmila Coadă, *Zemstva Basarabiei. Aspecte istorico-juridice*, Chișinău, Editura Pontos, 2009, 348 p.

Grigore Cotovschi[1]

La Cucuruzeni a învățat Grigore Cotovschi. El a început să învețe la Chișinău la Gimnaziul nr. 2, care se afla în blocul de filologie (blocul vechi) al universității[2] [...]. Acolo era pusă chiar la intrare o placă în limbile rusă și română, unde era scris că „aici a învățat Cotovschi", dar a fost scoasă [...]. Nu știu cât a învățat [...], dar la scurt timp s-a dus la Școala de Agricultură, pe care ulterior a absolvit-o. El mai era și muzicant, cânta la trombon.

Școala de Viticultură

La Chișinău era o Școală de Viticultură formată la mijlocul sec. al XIX-lea. Școala de Viticultură de opt ani a fost întemeiată prin 1840/50. Era prima în Basarabia construită de Imperiul Rus [...]. Fabrica de Vinuri și Școala de Viticultură erau amplasate alături și se pregăteau inigineri-agronomi în domeniul viticulturii. Sovhozul de la Stăuceni e copilul acesteia, pentru că s-a mutat totul de aici încolo, deoarece acei care lucrau la fabrică participau la expoziții internaționale cu produsele lor [...]. Aveau muzeu chiar, cu unelte de pe vremuri, de prelucrare a vinului, teascuri etc. [...] La muzeu tot ne-au tratat cu niște vinuri selecte, asta e însă altă poveste [...]. Acum școala e închisă, nici nu știu ce mai e acolo [...], unicul drum pietruit (nu era asfaltat atunci) care ducea la Botanica era de la gară până la școala ceea, mai încolo era drum de țară [...].

Am fost la școala ceea în timpul românilor, am zis să fac un transfer, pe-atunci învățam la Școala de Agricultură din Cricova. Unul dintre colegii mei, Beregorâi, s-a transferat din Trușeni, însă cu mare greu, cu mare protecție [...]. Să vii la Școala de Viticultură era mare prestigiu, în primul rând, orașul era aproape [...]. Ei, am venit noi, ne-am uitat pe-afară, poarta era încolăcită cu-o viță-de-vie [...], ne-am uitat, nici n-am mai intrat înăuntru [...], directorul ne-a primit cu condiția să ne transfere, dar nu se transfera decât prin mare pile [...]. Elevi trușeneni la Cricova erau foarte mulți [...]. Cu unul dintre ei, Damaschin, coleg din clasa a II-a, întreținș-acum discuții [...]. În felul acesta am cunoscut eu Școala de Viticultură, unde au învățat Andrei Lupan, Cupcea, tatăl viitorului artist [...]. Am văzut acolo o diplomă internațională cu

[1] Grigore Cotovschi (1881–1925), conducător și activist comunist din Basarabia.
[2] Actualmente, Biblioteca USM.

Școala Națională de Viticultură din Chișinău, perioada interbelică

chenar în formă de frunză de vie, oferită la o expoziție eurpeană, în Belgia, pare-mi-se, unde câștigase un premiu [...]. Prin aceasta ne-au arătat ce importanță avea școala în sec. al XIX-lea [...].

Pe urmă sovieticii au mutat-o sus, s-a schimbat, dar am fost și aici! Și știți cu ce ocazie? Primăvara via trebuia altoită, de aceasta era îngropată să nu înghețe [...]. Între timp au început căldurile și nu erau muncitori ca să o scoată, de aceea se implicau studenții [...], ea de-acum dăduse și avea strugurași mici [...]. Ne-am dus noi acolo s-o dezgropăm, eu am nimerit într-o grupă rusă [...], aceștia habar n-aveau de viticultură și fărmau vița [...], îmi era jale [...]. Era prin anii 1960, când școala era proaspăt transferată din clădirile celea vechi, aici, la Chișinău [...]. Școala asigura capitala, și pe timpul țarismului, și pe timpul românilor, cu struguri și vin [...].

Televiziunea pe o plantație de vie

[...] Unde-i televiziunea acum[1] era o vie, a unui proprietar [...]. În jurul Chișinăului era vie altoită – *preamaia* [...]. Pe locul unde era via, unde astăzi e spitalul, în Valea Dicescu, erau trei turnuri înalte din metal care bruiau radiourile străine [...]. Acolo la început erau vii, livezi [...], pe urmă au început să dea locuri de case rușilor [...], e plină de ruși [...], și-a dispărut via cea de-aici care era cică a unui mare boier.

Via de la Stăuceni

Cea mai mare vie era cea de la Stăuceni, acum s-a mai lărgit în comparație cum era [...], două rânduri de salcâmi vechi de o parte și de altă parte [...]. Această vie asigura Chișinăul cu vin [...].

Vinăria de lângă Universitatea de Stat din Moldova

Unde s-a făcut clădirea cea mare, în fața universității erau niște beciuri subterane [...], se păstrau la sovietici vinurile pentru *fum*, adică pentru marii funcționari de stat, vinuri alese [...]. Niște funcționari ruși veniți la noi la universitate spuneau: *Ce livezi, dacă nu erau clădirile astea vechi*! În beciurile alea vechi făcute de cine știe de când se păstrau vinuri de ani de zile, și veneau mașini de sărbători (ale șefilor), de Anul Nou, de 7 noiembrie, 1 mai și duceau vinurile de acolo prin oraș, pe unde erau ei [...]. În dosul clădirii lui Stati[2] sunt clădiri mai vechi, unde se păstrează beciurile făcute de nu știu când [...]. Acolo, în partea ceea, grecii aveau vii [...]. Pe culmile, unde vezi case decăzute, erau vii, care aparțineau Insitututului Agricol (ori nu știu cui) că erau cam neîngrijite, dar fusese cândva ale grecilor. Pe ei îi ținea panta care e la soare [...], beciurile lor erau acolo unde-s clădirile celea și subsolurile unde poți intra cu mașinile. Și „boierii" la sărbători trimiteau mașinile să le aducă vinuri [...].

Școala Agricolă de la Cricova

În septembrie 1943 am intrat la Școala Agricolă de la Cricova „I.G. Ciorescu", nu departe de Chișinău. Are și o istorie aparte școala. A fost instituită de zemstva rusească la începutul sec. al XX-lea și-a fost deschi-

[1] IP „Teleradio-Moldova".
[2] Este vorda de miliardarul Anatolie Stati, proprietarul imobilului din fața blocului IV al USM.

să în 1907 pe teritoriul unui moșier. Neavând urmași, moșierul Ciorescu a donat zemstvei 400 ha de pământ pentru construcția unei școli destinate copiilor de țărani, să-i pregătească drept specialiști în domeniul agriculturii. Școala era constituită din mai multe clădiri, cea în care am învățat eu – mai este.

Asemenea școli agricole erau și la Saharna (1904), Soroca (1907), Nisporeni (1914) ș.a.[1]. Erau pregătiți în ele administratori de moșii sau ale proprietăților de stat. De exemplu, la Românești, unde a fost proprietatea imperială a Rusiei, ulterior trecută în proprietatea Regală a României, niște cunoștințe de ale mele, tot cu școală agricolă făcută în timpul țarismului, au lucrat pe proprietatea aia în calitate de administratori.

Sovieticii au făcut în ea Tehnicum de Zootehnie, deși ea avea *profil alb*, adica nu era specializată în zootehnie, ci doar în agricultură [...].

Pământul era cultivat cu grâne și porumb, avea și vie pentru vin, inclusiv un beci lung. Era o gospodărie extraordinară [...]. Când ne-au evacuat de-acolo în martie 1944, plângeam [...]. Eram tineri, grâul era cât palma, verde și frumos, semănat de noi în toamnă [...]. Fermele alea toate s-au distrus atunci [...]. Vacile, oile caracul le-am luat cu noi, porcii

Facultatea de Teologie din Chișinău, anii 1930

[1] Ludmila Coadă, *op. cit.*, p. 118.

însă i-am tăiat, i-am pus cu sare în bacuri mari și le-am luat cu noi la drum, în care am fost timp de două luni. Oile au mers cu noi până i-am dat la o fermă de stat în România, vacile în schimb au mers cu noi până la capăt și astfel am avut lapte toată vara [...].

[...] Odată cu școala a fost construită și o biserică [...]. Astfel, școala avea biserica ei, iar de jur împrejur era pământ arabil. În partea stângă a școlii se afla pământul țăranilor, iar în partea dreaptă era pământul școlii [...]. De la școală până la șoseaua centrală, 1 km, a fost sădit un rând de salcâmi [...].

Acolo erau pregătiți ingineri-agronomi [...], era un renumit președinte de colhoz Glușko, feciorul lui lucra la Politehnică [...]. Păi, după ce a făcut el școala, a urmat gradul I, patru ani, ș-apoi gradul II, alți patru ani în altă parte [...]. După toate acestea se putea face Facultatea de Agricultură la Universitatea din Iași, care s-a deschis la Chișinău în 1933. Se afla în clădirea zemstvei pe str. Sfatul Țării [...]. Acolo au învățat A. Lupan, Cupcea [...].

Școlii acesteia de patru ani i se spunea *pentru țărani* [...].

Livada frumoasă

Unde e Biblioteca Națională era o livadă frumoasă în care noi păș-team boii [...].

Satul evacuat

În aprilie 1944, satul a fost evacuat. L-au adus înapoi după 23 august [...], i-au tot mutat din sat în sat [...]. Părinții mei au trăit în trei sate, la vreo 30-40 de km, unii au fost duși până la Cărpineni, mai la sud.

Era jale [...], casa noastră era bună, era făcută de bunicul, avea cer-dac [...], dar i-au luat ușile, i-au luat și lanțul pe care l-au rupt [...], erau multe case dărâmate [...], era foarte trist până când lumea a început să se așeze [...].

Satul cu două armate

În satul meu, într-o jumătate de sat era armata sovietică, în cealalta – cea germană. Mi-aduc aminte, fiind un ger mare la sfârșitul lui martie – începutul lui aprilie [...], un viscol, părea că de-acum e primăvară, dar uite așa a fost un ciclon [...], îmi spuneau ai mei de-acasă că prin sat se

perindau soldați sovietici, până când nemții au întreprins o contraofensivă și i-au scos pe toți din sat. Atunci sovieticii s-au așezat la marginea satului [...], chiar la ultima casă din sat era linia germană, iar peste 1 km – cea sovietică, acolo au stat toată vara, până în august. Interesant e [...], satul meu este situat între dealuri. Aici, la șes, la vale, distanța era cam 1 km, dar cu cât te urcai pe deal se apropiau și erau cam în jumătate distanțele unele de altele [...].

Războiul are legile lui [...]

Satul a fost evacuat completamente, foarte multe case au fost distruse. Nemții, printre altele, la casa părinților mei și nu numai, au scos ușile [...], casa mea era bună [...]. Au scos tot ce era din lemn, în casă podelele de sus și de jos [...], și făceau în pădure niște bordeie, țăranii le spuneau *zemlenci*, pardosite cu lemn, din această cauză multe case au suferit [...].

Războiul are legile lui și nu te întreabă nimeni [...], citisem că nemții se purtau cu populația locală lejer, cumpărau tot [...], da aici, sigur când e linia frontului, nu mai cumpără nimeni nimic. Părinților mei le-au luat boii, apoi șarabanul, bun, nou, făcut cu osie de lemn, care toca și avea coș de lemn [...], ei au venit cu biciclete, și dacă ploua nu erau bune la nimic [...], atunci i-au luat tatei și boii, și căruța. Nu le-a mai văzut, boii îi puneau la tras tunurile [...].

Satul a fost evacuat la 30 de km. Rădenii Vechi, pe urmă Bălănești, Milești, de trei ori ne-au tot mutat din sat în sat și toată vara am trăit acolo [...].

Evacuarea: 30–40 km pe zi

Școala Agricolă din Cricova a fost evacuată în România în primăvara lui 1944, în martie. Atunci când frontul era aproape [...], din Basarabia s-au refugiat masiv [...] toate școlile [...]. Se retrăgeau departe în Transilvania, în Oltenia, în Banat. Drumurile erau încărcate de lume care se refugia [...].

Deși nu ascultam radio, auzeam mereu vorbindu-se: valul de răsărit, care era pe Nipru, unde nemții făcuse o poziție [...]. Se părea că valul de răsărit va hotărî soarta războiului, n-a mai fost să fie așa [...]. Și-atunci chiar de cu toamnă s-au început pregătirile de evacuare, balotele de fân,

lăzi mari de lemn în care urma să fie pusă arhiva școlii [...]. Școala avea ateliere, era una cu gospodărie complexă. Pământul de bază era semănat cu grâu și porumb, urma via, livada de meri [...], avea oi de caracul, se creșteau iepuri, angora, se practica albinăritul. Unii colegi erau meșteri buni în prelucrarea lemnului [...], într-un cuvânt, era o școală foarte bună cu gospodărie foarte mare. Din această școală au ieșit absolvenți care au urmat școli agricole de gradul II. Ea era de gradul I, cele de gradul II se aflau peste Prut, la Roman [...], mai era o Școală de Viticultură de 8 ani la Chișinău, formată în jurul anilor 1840[1], ulterior aceasta a fost mutată la Grătiești.

Ne-am pornit de la Cricova pe 23 martie.

Noi, evacuați cu oile și cu carele de la Cricova, ne-am pornit spre Chișinău, soarele era sus [...], țin minte și acum, când trec pe acolo.., când am poposit în Chișinău, o noapte am dormit lângă Cimitirul Armenesc sub cerul liber. Dimineața am pornit din nou la drum [...], împreună cu oi cu tot.

Prima zi, din Chișinău până la Bardar, a doua zi – din Bardar până la Hâncești, a treia zi – de la Hâncești până la Lăpușna, și tot așa cam 30–40 km făceam pe zi. Țin minte, am ajuns la un sat, Cioara, trebuia să trecem Prutul pe la Leușeni [...], însă din cauza că armata germană se retrăgea cu camioane și mașini era imposibil de înaintat. Atunci am stat la Cioara câteva zile până când am hotărât să mergem la Cahul, înaintând pe malul Prutului.

Acolo nu mai era armată [...], am dormit noi la o gospodărie din stat de ne-a prins ninsoarea cea mare de la începutul lui aprilie. Eu cu un coleg de-al meu am dormit într-o colibă, iar dimineața ne-am trezit acoperiți de zăpadă [...], ș-apoi n-am mai putut merge de acolo vreo 3-4 zile. Ne-am dus la o fermă și am stat acolo pană a trecut ciclonul și pe urmă am continuat drumul. Au înghețat mieii, fătau oile [...], dacă era gerul mare și sub cerul liber [...]. Eu cu un coleg de-al meu aveam grijă de un șaraban cu boi, mai aveam fân, baloturi, după care ne aprovizionau la ferma pomenită [...].

---

[1] Vezi: Liliana Rotaru, Petru Golban, *Traiectoria sinuoasă a organizării învățământului agricol în Basarabia la sfârșitul secolului al XIX-lea. În: Historia est Magistra Vitae: valori, paradigme, personalități: in honorem profesor Ion Eremia* /Ed.: Constantin Manolache; coord.: Liliana Rotaru; resp. de ed.: Ion Valer Xenofontov, Chișinău, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan" (Institut), 2019, pp. 456-475.

„Am văzut România toată, uite așa, cu carul cu boi"

Și uite așa, două luni. Am ajuns la destinație pe 25 mai. Am văzut România toată, uite așa, cu carul cu boi. Ne aprovizionam pe drum [...]. Dacă se aflau în drumul nostru ferme de stat, neapărat ne aprovizionau, tăiau câte un porc, ne dădeau furaj [...]. Pe drum, pentru refugiați erau amplasate cantine, în caz dacă noi ne deplasam pe șosele. În ele se făcea mâncărică caldă [...]. Același lucru era organizat și-n gări, la trenuri [...]. Uite așa, din sat în sat, din loc în loc, mergea înainte un profesor cu o *taceankă*[1] pe două roți și un cal bun cu vizitiu, elev din clasa a IV-a. Ei dinainte știau ce distanță o să parcurgem, unde ne aprovizionam și înnoptam. Eu cu un coleg trebuia să luăm pâinea [...]. În satele mai mari o duceam în șarabanul nostru, erau zile în care mâncam numai pâinică și asta era totul pentru noi la drum. Și uite așa am ajuns noi la Romanați, în jud. Caracal, chiar pe Olt.

Am trecut Oltul. La 7 km era un sat unde era o gospodărie tot de stat, care avea cai de prăsilă și pământ, ce-i drept nu mult. Un grup din colegii noștri au mers cu trenul. Ei au adus bagajul și de-acum ne așteptau.

La Romanați, de pe 25 mai până pe 22 septembrie, am lucrat pe câmp, am prășit, aveau niște plante medicinale pe care le prășeam, pe urmă am lucrat la recoltat grâul, la prășit porumbul. Am luat cu noi de la Cricova vaci, oi, pe drum le-am lăsat autorităților locale. Am băut lapte de vaci toată vara. Dimineața o cănuță de lapte cu pâinică, și mergeam înainte. În tot cazul, nu am dus foame. Gospodăria nu era tare mare, aveau o bucățică de vie, plantau roșii, aveau căpșuni. Alături erau pământurile unor moșieri care semănau mazăre și grâu, prima dată am văzut acolo cositoare care secerau grâul și făceau snopi [...].

Ascultam radio la un lucrător din Drăghiceni; la ora 10 seara se derulau veștile de pe front [...], și iată, când ne-am dus noi pe 20 august, am aflat despre luptele de la Iași [...], era o emisiune care spunea că iată capitala Moldovei a fost cucerită, Chișinăul încă mai era a României. Iași, în schimb, se afla în mâinile armatei sovietice, ș-aici am aflat noi, rămânând perplecși de ce auzisem, că România a întors armele împotriva armatei germane [...].

---

[1] Căruț (*rus.*)

Basarabeni, moldoveni, români

[...] Fiind acolo în Oltenia, nu departe de Olt, 7 km de la Caracal, fiind de la Școala Agricolă, ne-au amplasat într-o cameră agricolă, unde se practicau experimentele [...]. Țin minte că prășeam niște plante mici [...], se spunea că sunt medicinale [...], aveau duzi (aguzi), și noi ne urcam în ei și mâncam fructele [...]. Auzeam cum treceau tinerii pe drum pentru că școala se afla în centru [...], după vorbă se înțelegea că nu erau localnicii [...], nu știu care dintre noi, eram vreo trei-patru băieți, a zis: *băi, ia uite basarabeni de-ai noștri*? Știi ce-au răspuns ei: *Noi nu suntem basarabeni, noi suntem moldoveni*! Astfel, în mentalitatea noastră se făcuse o segregare dintre basarabeni și moldoveni [...].

În percepția părinților mei și a generației lor – ei se considerau moldoveni, iar în conștiință nu se identificau români [...], cum ar fi putut după ce făcuse armata rusă, au fost acolo pe front [...]. Un unchi de al meu a fost și-n războiul ruso-japonez, și-apoi și-n războiul cel mare [...], a nimerit prizonier la nemți [...], doi unchi de-ai mei care-au fost în război au devenit prizonieri [...], taică-meu a luptat pe două fronturi, la nord, la Cernăuți în Bucovina, și pe urmă la sud, la Bolgrad [...], avea pe-atunci 20–22 de ani [...].

Cine vrea să se repatrieze?

Așa am stat noi până pe 22 august până a venit profesorul nostru și ne-a spus: *Băieți, cine vrea să se repatrieze? Scrieți cerere!* O parte dintre noi, nu știam ce-i asta. Cei care au rămas, au dus-o cu chiu cu vai până în iarnă, atunci când au venit la ei tineret, comsomoliști cu tobe, cu chestii, și i-au fugărit de-acolo [...].

În septembrie nu se știa nimic ce vom face, așteptam cu nerăbdare cum urma să fie hotărâtă soarta Basarabiei, ne gândeam că poate ne vom întoarce acasă, la Cricova. La 18 septembrie era clar că Basarabia trecuse la URSS [...].

Ne-am întors care și cum a putut [...], ne-au dat bani de drum, ne-au copt la fiecare câte o pâine mare, cu jumări, au sacrificat un porc [...], pentru început a fost bine, da pe urmă, când am ajuns în Moldova, nu mâncasem zile întregi.

La descărcat trenurile care veneau din Basarabia încărcate cu armament

Ne-am dat jos într-o gară, țin minte mergeau trenurile, la început am mers în vagoane marfare, aproape de București am mers chiar în trenuri personale, mai încoace de-acum am mers iarăși în vagoane marfare, până la o gară din Moldova, nu mai țin minte, unde se făcuse calea ferată, până acolo sovieticii au lărgit ecartamentul pentru vagoane rusești, iar încolo erau cele românești, și noi o zi întreagă am descărcat trenurile care veneau din Basarabia încărcate cu armament, cu lăzi grele, cu carabine, cartușe.

Nimic în jur, nu era niciun sat prin jurul gării celea. Ne uitam, poate vreo vie, undeva, să mâncăm poamă, nu era nimic, pustiu. Am descărcat un eșalon de armament și după ce am stat o zi ne-am urcat în vagoane marfare până la Iași, nu era departe gara ceea de Iași, și tot noaptea am ajuns și fiecare avea câte un bagaj cu dânsul, l-am pus sub cap și ne-am trezit dimineața.

Statuia lui Cuza era îmbrăcată în scânduri

A venit un domn cu care mai era cineva și ne-au sculat: *Sunteți din Basarabia, adunați-vă de-aici!* Ne-au luat și de la Gara din Iași până pe unde e statuia lui Al. Ioan Cuza, fiindcă văzusem atunci pentru prima dată statuia și Palatul Culturii din Iași. Momentul acesta s-a memorizat foarte bine, deoarece statuia lui Cuza era îmbrăcată în scânduri, ca să nu fie distrusă pentru că se bombarda Iașul.

Am staționat într-o curte cu gard de fier, casele erau bombardate, pe urmă am aflat că locul unde staționasem era curtea universității. Acolo se hrănea o dată în zi. Țin minte ne-au dat fasole [...], și a doua zi la fel, până s-a adunat lume, care tot așa venea acolo și staționa. Ei, dimineața ne-au înregistrat, cine și de unde suntem. Pare-se că pe 14 octombrie ne-au dat o pâine și 600 g de cârnați. Mâncarea trebuia să ne ajungă până la Chișinău, unde urma să ajungem pe jos.

Din țară în țară prin hotarul Uniunii Sovietice

Seara ne-au pus în preajmă niște gardieni, de o parte și de alta, înainte unul și din părți, pe flancuri, alții, mergeam prin Iași, deja amurgea, vedeam cum veneau cu carele, aduceau struguri în oraș și noi ne uitam

cu jind. La marginea Iașului era o livadă, în care ne-am oprit, am făcut focul și am dormit sub cerul liber. Norocul nostru că în octombrie încă era cald. Dimineața ne-au pus în coloană. Pe la amiază am trecut Prutul. Țin minte ca acum, când am mers pe pod, au strigat o dată: *Вы переходите границу Советского Союза*![1].

Au luat cartea și au zvârlit-o cât colo

Am trecut pe la Valea Mare, nu departe de granița pe Prut, acolo ne-au controlat bagajele. Eu aveam cu mine un cufăraș de-acasă cu haine [...] și o carte. Bagajul trebuia să fie deschis, când au văzut ce am, au luat cartea și-au zvârlit-o cât colo unde separat era aruncat tot ceea ce era scris, caiete, cărți [...]. Ca să nu-l târâi, am lăsat cufărașul acolo [...]. Mai era încă ceva, erau băieți, care nu știu ce funcții avusese prin România de aveau ceasuri cu ei, și-au fugit repede în porumb să le ascundă, deoarece soldații care-i verificau le luau ceasurile, chiar acolo pe loc.

La trei focuri de armă — adunarea

Am stat o noapte în satul Valea Mare. Am dormit în curtea Sovietului Sătesc și a doua zi dimineață, ne-am sculat și din nou la drum pe jos, de-acum spre Chișinău. Am ajuns la Boldurești, un sat din Nisporeni, unde președintele Sovietului Sătesc ne-a spus: *Oameni buni, vă duceți pe la case, vă rugați, ș-o să vă primească lumea, să înnoptați la ei. Da dimineața, când veți auzi trei focuri de armă, vă adunați aici în curte!*

Noi așa și am umblat prin sat câte doi-trei și nu departe de Sovietul Sătesc am găsit o casă unde ne-am cerut să înnoptăm [...], unde ne-au și găzduit până dimineață.

Între timp, câțiva inși și un fost militar în armata română, care se întorceau acasă, ne-au întrebat pe fiecare în parte de unde suntem. Eu le-am zis că sunt cutare și din cutare sat, da militarul îmi zice: *Nu-i așa departe Cornești*ul de Boldurești! Ne uităm la dânsul – *iată, luați drumul și mergeți pe șosea, orientați-vă la linia de telegraf, mergeți pe șosea până la satul Bălănești ș-acolo vă dumeriți voi ce faceți, întrebați pe cineva acolo și continuați drumul că nu-i așa de departe, vreo 40 km până la Cornești!* Da satul meu e la o distanță de vreo 7 km de Cornești.

[1] Traversați hotarul Uniunii Sovietice (rus.).

Așteptau și ele să le vină bărbații acasă

Era o noapte senină cu lună, se vedea [...]. Și ne sfătuim noi cu colegii mei, gazda, militarul cela care era mai matur. Hai să mergem! Și ne-am pornit noi noaptea pe linia de drum, singuri. Am ajuns până la marginea satului Bălănești, și-acolo, la prima casă, batem noi la o poartă, iese gazda și-i spunem cine suntem: *Dacă ne puteți lăsa să înnoptăm până dimineață! Da, suiți-vă în pod la sarai, acolo este fân!* Așa și am făcut. Dimineața ne-a spus cum să mergem. Au zis să nu intrăm prin sat, să mergem pe alături, că prin sat puteau să ne agațe. Am mers cu drumețul meu, ceilalți colegi de-ai mei erau de prin Trușeni, mai aproape de Chișinău. Dimineața ne-am pornit și seara am fost acasă. Am ajuns la Rădeni, după aceea la Cornești. Ne vedeau femeile ale căror bărbați erau în Armata Română: *Da n-ați văzut pe bărbatul meu?* Mai ales că vedeau că drumețul meu era mai în vârstă și-l întrebau, așteptau și ele să le vină bărbații acasă [...].

Buruienile erau cât omul

Am ajuns la mine acasă. Când m-au văzut ai mei, au rămas perplecși. În satul meu, dacă ei n-au fost o vară întreagă acasă, buruienile erau cât omul, pe drum, pe poteci, pe niște cărări [...]. Doi frați de-ai mei s-au dus prin pădure, prin tranșeele celea, la nemți, și fiecare a luat ce a găsit, scânduri și uși care nu mai erau ale noastre, care și cum, și le-au adus acasă, unde podeaua era scoasă. Nu știu de ce, ei au scos doar două scânduri de la podele, în pod în schimb era secară, care împreună cu lutul a căzut în casă. Și le-o prins bine părinților mei, că au luat și au spălat-o, au uscat-o, că doar vara n-au lucrat nimic [...].

Jukov [1]

[...] Avea autoritate foarte mare, avea armată, militarii spuneau că era foarte aspru, povestea unul la noi, la universitate, că erau foarte des demobilizați militari și puși să lucreze, un fel de ateliere [...], cutare și cutare vorbeau despre Jukov că el era cu sloganul: *взять высоту, во что бы то ни стало*![2] Dacă Jukov dădea vreun ordin, mort-copt trebuia să fie îndeplinit, el n-a jelit soldatul, l-a pus în foc fără să aștepte!

[1] Gheorghe Jukov (1896–1974), militar și politician sovietic.
[2] *Cuceriți înălțimea cu orice preț!* (*rus.*).

Ordinul lui era sfânt! Berlinul l-a luat! Când s-a terminat războiul, el era figura numărul unu. Stalin avea frică de Jukov, deoarece în spatele acestuia se afla armata [...].

Basarabia golită de învățători

Basarabia a fost golită de învățători [...], mulți s-au refugiat în 1940, alții au rămas însă [...] și-n 1944, știind deja ce-a fost [...], nordul a fost ocupat mai devreme, la Soroca au ajuns undeva pe 12 martie, în partea aceasta centrală au ajuns mai târziu. Frontul s-a oprit pe la Ungheni, la Cornești au staționat până prin august [...]. La nord era altă socoteală ș-acolo au rămas mai mulți învățători vechi, de aici în schimb au plecat foarte mulți [...]. Ulterior, o parte dintre cei care au plecat au fost întorși [...], mulți s-au ascuns [...], și-au făcut pașapoarte [...], s-au mutat pe la munte ca să-și spele urmele, deoarece știau cum a fost în 1940.

Revenirea la școală: era așa de frig că nu puteam ține tocul în mână

În toamna lui 1944, când am venit din România, m-am înscris la școala din Cornești, în clasa a VII-a. Având șapte clase românești și două la sovietici, am intrat deodată la Cornești, unde deja se deschisese școală deplină de 10 ani, în anul II de studiu. Școala avea, de bine de rău, cămin și chiar dacă o dată pe zi, totuși, ne dădeau mâncare.

Am învățat acolo vreo două luni și m-am îmbolnăvit de tif, care bântuia pe-atunci. Am părăsit școala și m-am internat în spital. După ce m-am făcut bine, era deja iarna și nu m-am mai dus la școală.

În 1946 am revenit la școală grație unui evreu de la noi din sat, eram vecini. Părinții lui cu ai mei erau foarte apropiați, mai ales în timpul războiului. Acesta a venit într-o zi și mi-a spus: *Știi ce, la Cornești deschid școala medie și-o să fie internat cu întreținere acolo, hai să mergem*! Școala era de 10, nu de 7 ani. El a făcut clasa a VII-a, și mersesem de neam înscris la școală. Acolo, deși era internat, nu se făcea focul și-atunci împreună cu colegul meu am decis să mergem la o gazdă particulară. La ei pe timpul foametei era aceeași situație ca și la noi. Gazda la care am stat n-a suferit așa grozav, precum a fost în cazul meu [...].

Cu mine învățase vreo patru fete și un băiat de la Chișcăreni (acum rn. Sângerei). A învățat o elevă care venise tot de-acolo cu surorile ei și încă alții din satul lor, deoarece în raionul lor încă nu era școală medie.

Acasă veneam (cu colegul meu) de la Cornești în fiecare sâmbătă, 7 km. Iar duminica ne întorceam înapoi.

Norocul nostru că, în gazda la care am stat împreună cu colegul meu, aveam paturile lângă sobă și în felul ăsta ne adăposteam, uite așa a trecut vremea. Foarte cumplită vreme [...].

[...] Tatăl meu murise în timpul foametei în 1947 [...], un frate îmi era în armată, o soră mai mică era acasă, între timp venise fratele meu și fusese demobilizat [...].

[...] Aveam cursul de franceză, pe care eu nu-l făcusem și i-am zis profei să mă înscrie la franceză. Ea a rămas surprinsă: *Ты что? Там одни девушки идут!*[1] Pe urmă am întâlnit-o la universitate, preda germana [...]. Ea era din Ucraina Apuseană, unde majoritatea erau antiruși [...].

La școală am avut parte de diferiți învățători, și de-aici, și de dincolo de Nistru. Cei mai buni erau de aici, basarabeni, aveau 4-5 clase de liceu, unul chiar avea doi ani de universitate din Iași, făcuse litere [...]. La celelalte obiecte erau de dincolo de Nistru, majoritatea însă erau de-aici, din Basarabia. Erau învățători vechi, formați încă pe timpul țarismului [...]

Am făcut *Istoria*, da știi ce *Istorie* făceam? Fiecare învățător, după ce se făcea ascultarea, ne puneau să citim, la o lecție unul, la altă lecție – altul [...], nu se dădea nicio explicație, nimic [...], uite așa istorie se făcea! În clasa a VIII-a mai ales, în timpul foametei, în școală nu se făcea focul, era atât de frig că nu puteam scrie, înghețа cerneala în călimară, stăteam îmbrăcați așa cum umblam afară [...], se făcea focul dacă aduceam din pădure vreascuri [...], Corneștiul avea pădure [...], focul se făcea însă periodic [...], a fost un an de studii foarte greu [...].

În clasa a IX-a tot n-am avut noroc de lecții de istorie pe măsură [...], venise de la Institutul Învățătoresc de la Bălți doi absolvenți și tot după metoda veche făceam *Istoria* [...]. În clasa a X-a ne-a venit un alt învățător de *Istorie*, fost liceist la Telenești, nu sunt sigur dacă absolvise liceul sau era aproape s-o facă [...], păi el ne ținea lecția așa cum cereau legile, doar că-n clasa a X-a deja toată istoria era politizată [...].

[1] *Cum așa? Acolo vin doar fete! (rus.).*

Când eram în clasa a X-a, am avut foarte buni profesori de limbile rusă și franceză [...], venise profesori de-acum tineri de la universitate [...].

În 1949 am absolvit școala de la Cornești[1] și am fost admis la Institutul Pedagogic [...].

Învățătorul și Cricova [...], și nostalgia după Școala de Agricultură

[...] Apropo, învățătorul acela de istorie din Telenești, evreu, a lucrat la Cricova și când a aflat care e istoria acestei localități a umblat pe la instituțiile de stat, a scris și colectat semnături de pe la oameni și astfel autoritățile au decis să schimbe numele [...], acum se numește Cricova Nouă [...]. Cricova și atât, fiindcă satul era Cricova, da o habă de vreme nu se numea așa [...], am uitat cum se numea în timpul sovietic [...].

Destine în vremuri tulburi

Știu câteva familii care s-au refugiat în 1940. URSS nu i-a cerut înapoi după 1944, aceștia erau considerați români deja [...]. Cei care au fugit în 1944 au tot fost cotrobăiți de români cu jandarmii [...], i-au luat forțat jandarmii și i-au dus la gară [...]. Au fugit acasă, aici deja era un alt filtru [...]. Acolo era o listă cine dintre basarabeni a ocupat anumite funcții [...] și dacă nimereau în ea atunci pe loc erau împușcați, dacă nu plecau acasă. Unii dintre ei erau funcționari, alții învățători [...], dacă figurau într-un anumit partid politic și erau găsiți în liste [...] era jale [...]. Când au venit rușii, primii care au fost arestați au fost membrii Sfatului Țării [...] și pe urmă încetișor i-au tot arestat și pe alții [...].

Situația de acasă: sfârșitul anului 1944–1945

În anul 1944, aproape de linia frontului german părinții mei aveau 2 ha de pământ semănat cu grâu, care acolo a și rămas [...]. Frontul s-a retras. Cei doi frați de-ai mei (Leon și Gheorghe) încă nu erau mobilizați, au cosit grâul împreună cu cumnatu-meu căruia îi aparținea jumătate

[1] „Școala de la Cornești [...] era într-o clădire veche, de cărămidă, foarte frumoasă, de pe timpurile țariste. Au distrus-o apoi". Vezi: Lucia Bacalu, *La aniversare. Nonagenar despre satul său de baștină, Sinești*. Disponibil la: https://expresul.md/2017/08/la-aniversare-nonagenar-despre-satul-sau-de-bastina-sinesti/ (accesat: 18.02.2022).

din acel grâu [...]. Când am venit eu, grâul deja era adus acasă, l-am treierat cu boii. Așa că în anul în care ei n-au lucrat o palmă de pământ în sat, noi aveam ceea ce căzu-se la noi din pod, secară, și din grâul care a fost semănat pe linia frontului. Altceva este că în satul meu, care a fost toată vara în asediu, autoritățile sovietice au pus să se dea *postavkă*[1], ce fel de *postavkă* dacă omul nu a lucrat nicio zi?! Și știi ce le explica la o adunare? Că oamenii noștri, având prin jur livezi multe, au strâns merele, dar mai ales prunele, și le-au dus departe la nord, în sate, și le-au schimbat pe porumb. Și spuneau: *Eeee, voi aveți fructe multe, duceți-vă și schimbați acolo și dați postavka*! Era o barbarie și mai mare nu putea să fie. Omul n-a lucrat o zi, și mai pui că o parte din case au fost stricate până la pământ, a noastră avea măcar pereții, acoperișul, pe urmă au pus ferestre, podele [...]. Asta era situația de la sfârșitul anului 1944–1945.

Sursele de existență

Ne duceam la câmp, că am avut și acolo pământ [...], satul meu era împărțit vizual între câmp și pădure, noi aveam curătură și livadă în pădure [...], din partea mamei aveam peste 2 ha de pădure (în care cred că intra și partea tatei) [...]. În perioada României Regale, pădurea ne dădea multe, nu numai în cazul nostru, dar și al altora – lemne de foc, lemn pentru construcție, puteai să-ți faci un șopron acolo [...]. În perioada sovietică deja, tăiam lemne și le duceam la Bălți, la 40 km, și le vindeam în oraș. Mergeam o noapte și dimineața eram acolo, am fost de două ori cu taică-meu tot în anii ceia dificili 1945–1946, țin minte.

Foametea: au murit vreo opt rude

Mai grav a fost anul 1946, fiindcă s-a abătut o secetă grozavă și iarăși *postavkă*. A mai fost ceva, veneau diferiți responsabili [...]. La noi în sat responsabil era un evreu, chiar consătean de-al nostru venit de pe front, a fost rănit, și astfel cotrobăiau tot.

Pe-un moș de-al meu chiar l-au judecat pentru refuzul de a da *postavkă*. Ai mei s-au mai descurcat, au dat acolo ce au mai avut, dar veneau, căutau și dacă găseau și nu te achitai cu datoria pe care o aveai față de stat, atunci [...]. Pe moșul meu care nu a avut nimic l-au judecat, nu l-au luat la închisoare, dar faptul că era dat în judecată, deja era ceva [...].

[1] Sistem de impozitare a gospodăriilor țărănești *(rus.)*.

Feciorul era pe front, era mobilizat în armată [...]. Când m-am dus la el după ce m-am întors, picioarele-i erau umflate, avea o distrofie totală [...].

În timpul foametei, în primul rând mi-a murit tata [...], a murit pe 7 iulie dimineața (eu eram deja în vacanță [...]). A supraviețuit perioada cea mai grea – iarna. Primăvara a lucrat la câmp, și ieșea orzul deja la începutul lui iulie [...]. Vine el la noi (fratele mai mare era deja căsătorit, cel mijlociu venise și el din armată, fusese pe front) și ne spune – *măi băieți, am scăpat, iese orzul deja*! [...] A secerat el vreo 4–5 snopi de orz, l-a bătut, l-a mai pârpălit la soare, l-a râșnit, ce poți să faci cu dânsul? Face mama o mămăligă, seara [...], orzul era greu [...], și mănâncă el lacom mămăliga ceea cleioasă, [...] se scoală dimineața și se gătește să meargă la câmp [...], dar îi spune mamei: *Fa Lisandră, mi-i rău*! S-a așezat pe prispă și ne tot zice: *Mi-e rău*! S-a dus în casă, s-a mai zvârcolit ce a făcut [...], repede l-am chemat pe fratele cel căsătorit [...], dar s-a prăpădit acolo subit [...].

Au murit vreo opt rude de-ale noastre atunci de foame [...]. Știu că este un proces care se petrece în organismul omului atunci când după o perioadă de foame stomacul este încărcat [...] și mai ales cu orz, mămăligă de orz [...], cazuri similare cu ale tatălui meu, când s-a trecut la orz, au mai fost în satul meu, dar și-n alte sate [...].

Erau secătuiți, erau zile când nu aveau absolut nimic, unicul lucru care ne-a salvat a fost vaca [...], mai căpătam de la magazin mălai, făceam *macuc*[1] cu lapte, astfel ne întrețineam [...].

Până a murit tata, îmi mai murise de foame doi unchi, doi verișori, două mătuși, era o distrofie. Deschisese la noi un gen de *baracă*, unde se dădea *iușcă* [...], erau deseori oameni cu picioarele umflate, care se duceau acolo să mănânce [...]. Un moș de-al meu a murit ducându-se acolo. Sovieticii au început să aducă niște ajutoare prin martie, dar era târziu, de-acum multă lume decedase [...], și părinții mei au primit câteva din resursele celea care le aduceau ei, dar erau foarte puține și primite târziu, prin februarie–martie, așa că doi unchi, doi verișori, două mătuși și tatăl meu au fost jertfele foametei. În sat foarte multă lume a murit [...], mai pui că trebuiau să plătească și *postavka* [...].

[1] Șrot *(reg.)*

Foametea între propagandă și „ajutor" sovietic

În timpul foametei se scriau în ziare – în „Moldova Socialistă", care ieșea în limba rusă, un fel de rapoarte ale autorităților și toate începeau cu *Генералиссимус*[1] [...], dări de seamă cum se colectează pâinea, activitate preconizată conform unui program de stat [...]. După un an secetos și colectarea forțată a pâinii au început să se dea niște ajutoare, însă deja era târziu [...].

Se spunea că însuși Kosîghin[2] a mers pe jos din centrul Chișinăului până la piață și-a văzut singur cadavre pe stradă și i-a raportat lui Stalin [...], după aceasta au început să vină ajutoare [...] care nu compensau lucrurile [...], lumea era distrofică [...].

Soția mea spunea că la ei, la Nisporeni, stăteau trupurile unul peste altul ca drucii [...]. Nu știu câți au decedat de foame la noi în sat, dar morți au fost foarte mulți [...].

Drept „ajutor", făceau o dată în zi un gen de supă cu linte sau mazăre și veneau oamenii să mănânce [...].

Femeile au fost mai rezistente decât bărbații [...]

[...] Mama, după ce-a murit tata, s-a îmbolnăvit grav [...], și nu reușise să lucreze pământul, să-l prășească [...], de asta porumb era în buruieni și ne-am dus cu toții să-l salvăm [...], ea a rămas acasă, și ne gândeam, o mai găsim ori nu în viață? [...] Însă femeile au fost mai rezistente decât bărbații [...].

Când eram la școală, mi-aduc aminte, am mâncat *jom* – resturi de la fabrica de zahăr, pe care le-a adus o mătușă de-a mea tocmai de la nord. Umpleai burta, dar nu reușeai să te saturi cu asta. Chiar și la școală la Cornești mă duceam cu mâncare de aceasta [...], îmi făceam de acasă turte din *jom* și luam cu mine. Drept că imi dădea jumate de kilogram de pâine. Pâinea ceea era cleioasă, amestecată cu orz, soia, și tot la fel *jom*, dar în tot cazul, o dată pe zi, aveam mâncare caldă [...].

---

[1] La 26 iunie 1945, prin Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS, a fost introdus cel mai înalt grad militar – *generalissimus* al Uniunii Sovietice, care la 27 iunie 1945 i-a fost acordat lui Stalin.

[2] Aleksei Kosîghin (1904–1980), om politic sovietic. Președintele Sovietului de Miniștri al URSS (1961–1980).

Cazuri de canibalism

La noi nu au fost! Dar despre cazuri de canibalism am auzit în părțile de la sud [...]. Țin minte că se furau cai. Straniu, deoarece moldovenii nu mănâncă cai. Se zvonea că s-a furat un cal, pe care l-au dus să-l taie [...], chestii din astea [...], era foarte sumbru.

Ne-au snopit și natura, și autoritățile

[...] După asta a urmat o iarnă extraordinar de geroasă, –40° C la *pereval*, așa-i spunea lumea gării de la Cornești [...]. Și nu ne venea a crede că era așa ger cumplit și omăt mare. Ne-au snopit și natura, și autoritățile [...]. Spuneau colegii mei (ei au văzut, eu nu) că la brutăria din Cornești, cei care lucrau acolo frământau aluatul desculți (nu era niciun fel de mecanism), cu picioarele, deoarece nu reușeau să-l frământe cu mâinile [...], la un asemenea frig [...].

În primăvară apăruse pâinea care se numea *коммерческий хлеб*[1] – pâine albă, nu mai țin minte la ce preț [...], și o dădeau învățătorilor [...]. Dacă aceștia nu luau porția lor timp de trei zile, atunci le revenea o pâine de cea albă, curată, dar așa, celorlalți le revenea pâinea din orz cu paie-n două [...].

Uite așa a trecut anul acela până a venit 1947, când a fost multă roadă. Anul a fost bun, dar iar s-a început *postavka*, colectivizarea [...], în tot cazul le-a rămas oamenilor tot ce au semănat și-au reușit să lucreze [...], de-acum în 1947–1948 era o altă situație în comparație cu ceea ce a fost [...]. Perioada de iarnă a anilor 1946–1947 a fost foarte gravă [...], până ce-a ieșit pâinea nouă, și-atunci s-a mai schimbat situația.

Au prins o „mișcare" autoritățile atunci [...], cine dădea o strachină de prune le întorcea cu una de grăunțe [...], o escrocherie greu de găsit [...], de asta și mulți au murit de foame, inclusiv tatăl meu [...].

Fratele meu mijlociu a venit din armată în vara lui 1946, până a se începe foametea cumplită, a avut și el de suferit [...].

Emilian Bucov[2]

[...] Avea el o poezie, *Lenin*, așa de grea de n-o puteai înghiți [...]. Apăruse *Țara mea* de Bucov (basarabean din Chilia Nouă) numele lui

[1] Pâine comercială (*rus.*).
[2] Emilian Bucov (1909–1984), scriitor, poet, publicist.

adevărat era Bîkov. El însă făcuse Universitatea din București și-ncepuse să scrie de când era student [...]. Pe urmă a forțat lucrurile și a scris *Lenin* [...], după asta un roman, pe care tot nu-l poți citi [...]. Bucov a fost vicepreședinte, viceprim-ministrul al Sovietului de Miniștri, avea legătură la nivel cu Aleksei Kosîghin[1], conducător sovietic [...]. Și Bucov a fost acel care a spus că în Moldova mor oamenii de foame ca muștele, el i-a transmis lui Kosîghin, acesta, la rândul lui, i-a spus despre Moldova lui Stalin[2], convingându-l că pe străzile Chișinăului stau morți din cauza foamei [...], și imediat au început să trimită ajutoare, dar era târziu deja, bântuia foametea în lung și-n lat [...]. Multă lume vorbește că datorită lui, Stalin a aflat ce se întâmplă aici, conducerea republicii (pe atunci prim-secretar era Coval[3]) afirmând că totul era bine [...].

La moară

Când a început să apară grâul, ne duceam cu sora mea mai mică, de 12 ani, la râșniță, la moară [...], nici nu visa nimeni. Doi vecini de-ai noștri aveau râșnițe [...]. Sora turna în râșniță [...], iar eu măcinam cu hădăragul. Noi puneam în râșniță cât luam de acasă, dar în ea mai rămânea câte ceva [...], era și un fel de plată pentru gazdă, plată pentru că ai râșnit la ei [...].

La o altă moară nici nu te puteai duce [...]. Era o moară vestită făcută de un rus, Nicolae Simireacov, la vreo 10 km de sat. Avea o sirenă de se auzea în satul meu, în perioada României Regale. Pentru prima dată auzisem că moara era pe electricitate (un dinam cu motor, toată aparatura). Era din Germania, deși avea electricitate, se alimenta cu lemne [...]. Satul meu, fiind amplasat în regiunea codrilor, îi făcea pe oameni să meargă la moară cu lemn de esență tare [...]. Astfel, clădirea morii era iluminată de curent electric produs de un dinam [...] și făcea moara ulei, făină de grâu și porumb de diferite calități [...]. Când chemau oamenii din împrejurimi la moară, se punea sirena în funcție și venea lumea din satele din jur [...]. Ulterior au apărut mori mai simple, mai primitive, făcute – *parovik*, care se alimentau cu lemne [...].

---

[1] Aleksei Kosîghin (1904–1980), membru al Biroului Politic al CC al PC(b) al URSS (1948–1952; 1960–1980). Vicepreședinte al Sovietului Miniștrilor al URSS (1940–1953).

[2] Vezi: Valeriu Pasat, *Foametea postbelică în RSS Moldovenească. Politica de stat în condițiile catastrofei*. În: *Akademos*. Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă, nr. 2 (25), 2012, pp. 45-54.

[3] Nicolae Coval, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei (18 iulie 1946 – 6 iulie 1950).

Activități agricole

Vara țăranii adunau grâul într-un loc care se numea arie și venea o batoză (batoze venite încă de pe vremea țarismului) și treiera tot satul timp de două săptămâni [...], uite așa din sat în sat, dinainte se înțelegeau, cooperau ca să facă treaba asta [...]. Toate astea se petreceau până la război. În timpul războiului însă umblau cu *îmblăciugul*, erau două bețe legate care băteau grâul. După ce seceram, băteam orzul, grâul și mai ales secara cu îmblăciugul acela, deoarece nu se aducea batoză [...]. Astfel, erau folosite cele mai vechi instrumentele din agricultură [...].

Deportările: i-a lăsat numai cu sufletul

Deportările au fost o lovitură strașnică [...], când s-au trezit oamenii [...], dimineața se duceau la lucru și pe drum aflau că erau ridicați [...]. Se spunea doar: *i-au ridicat pe cutare, pe cutare* [...]!

Pe noi deportările nu ne-au afectat [...], țin minte însă în satul meu, deportarea cea din 11 iunie. Au fost vreo unsprezece cazuri de deportare în satul meu. Era unul Mișa Osipov (feciorii și nepoții lui [...], unul dintre ei a ajuns în parlament[1]) [...]. Un nepot de-al lui, unul din cei mai înstăriți, avea feciori cu școală [...]. Unul terminase Universitatea de Medicină din Iași, altul în perioada țaristă a învățat la școală rusă, al treilea a terminat Școala Normală tot la Iași și era învățător [...].

În familia lui Mișa Osipov erau în total cinci băieți și trei fete. Soția lui avea 71 de ani când i-au deportat, pe el și feciorul cel mai mic. În 1941, toți bărbații au fost nimiciți în lagărele de la Tiraspol [...], au fost separați [...], le-au spus femeilor: *Iată, bărbații se duc înainte și-o să construiască locuințe pentru restul care vor veni* [...]; e renumit Ivdel[2] [...] nu mai țin minte cum au nimerit acolo, dar toți au fost împușcați [...], primarul orașului, și nu unu, dar doi foști primari.

Osipov avea la Iași fecior medic, altul era director la școala din Sipoteni [...], mai avea doi feciori care învățau la Liceul „Ion Creangă" din Bălți și încă unu. După aceasta urmau cele trei fete. Acestea n-au făcut școală [...]. Cea mai mică nici n-a urmat liceul [...], au fost deportate.

---

[1] Dumitru Osipov (n. 7 februarie 1954 în s. Boghenii Vechi, rn. Ungheni), deputat în Parlamentul Republicii Moldova (1994–2001). Membru al fracțiunii parlamentare a Blocului electoral „Alianța Frontului Popular Creștin Democrat", iar în legislatura a XIV-a – membru al fracțiunii parlamentare a Partidului Popular Creștin Democrat.

[2] La Lagărul Ivdel (Ivdellag), plasat în regiunea Sverdlovsk, se estimează că au fost decimați peste 90 la sută din deportații basarabeni.

Din Siberia, s-a întors numai unul tânăr care avea 17 ani, dar mama lui acolo a rămas [...], uite așa. A fost voluntar în Armata Română, venind acasă, a fost luat de sovietici în cealaltă armată [...], aici a fost rănit, grav rănit [...]. Acești Osipovi au o istorie întreagă, ei vin dintr-o familie foarte numeroasă și înstărită.

Au fost deportați oameni gospodari, fruntea satului [...].

Atunci, în 1949, eu venisem pe 4 iulie, iar deportarea avuse loc pe 6 iulie. La a doua deportare, oamenii au prins firul și au fugit. Așa a scăpat un moș de-al meu, iar o mătușă de-a mea a avut nenorocul. În timpul războiului, bărbatul ei a făcut un magazin, nu era cine știe ce, așa un magazin într-o cameră [...], începuse să vândă gaz de la Iași (de la noi până la Iași erau 40 km, era mai aproape decât Bălțul). Soțul ei a murit. Satul nostru nimerise exact pe linia frontului. A căzut o bombă (un brand în casa unde era el, soția și copiii), iar schijele alea, cum au lovit exact în camera unde erau ei, l-au omorât pe el, pe fiica Iulia (verișoara mea) și pe fiu, dar soția a scăpat. Cine i-a mai rămas ei – doi băieți mici încă [...]. Și-au deportat-o în Siberia deoarece bărbatul ei a avut magazin, culmea! Înapoi a venit prin 1957, când s-au întors mai mulți [...].

Mi-aduc aminte, vreo câteva familii prinsese vestea că vor fi deportate și s-au ascuns. În satul meu vreo 4-5 familii au aflat de ridicare și, când au văzut că vin mașinile noaptea, pe la orele 3, au șterpelit-o, s-au dus prin pădure, s-au ascuns prima, a doua zi [...], mai veneau noaptea pe la rude și-și luau câte ceva de mâncare [...]. Și după ce a trecut valul ăsta, nu i-a mai deportat nimeni, însă li s-a luat totul (pământul, casa, vitele) de i-au lăsat numai cu sufletul [...]. S-au descurcat care și cum a putut, au supraviețuit [...], s-au adăpostit pe la rude [...].

Printre ei erau Pintilie Antonov, Vanea Gorea [...]. Apropo, nepoata lui este Iuliana Gorea-Costin[1]. Tatăl ei trebuia să fie deportat. Fusese pe front și a scăpat cu fuga [...], când au intrat în casă și-au văzut că avea livret militar, că a fost pe front [...]. Tatăl lui, Costache Gorea, deja a fost bun gospodar în sat [...]. Nu știu ce găsise, ei erau oameni obișnuiți, ordinari. Feciorii lui, la fel, pe unul îl chema Vanea, iar pe celălalt Vasile Gorea. Ei trebuiau să fie deportați, dar tot așa s-au ascuns și în felul acesta s-au salvat.

[1] Iuliana Gorea-Costin (n. 28 noiembrie 1957, s. Cornești, rn. Ungheni), pedagog, diplomat și om politic.

Grigorie Osipov

Un fiu de-a lui Osipov, Grigore, a terminat patru ani în sat, iar pe urmă a început să învețe la o școală rusă de rang mai înalt. La Cornești sau poate chiar la Chișinău, pe timpul țarismului a făcut liceul, ulterior a făcut Facultatea de Medicină din Iași și-a devenit în România medic de forță [...], stomatolog [...], umbla pe la congrese în străinătate, era recunoscut, venea acasă cu mașina [...], era așa josuț [...]. Un alt fecior a terminat Școala Normală de la Iași și a fost învățător și director la școala din Sipoteni. Alți doi feciori, unul Gheorghe și altul Petea, au învățat la Liceul „Ion Creangă" din Bălți, dar nu l-au terminat că a venit „eliberarea" din 1940 [...].

[...] În timpul războiului, autoritățile române i-au impus pe unii basarabeni care aveau nume de familie rusești să le schimbe. De exemplu, Antonov a devenit Antoniu [...]. Ei, Osipovii, au luat numele satului Sinești și au devenit Sinescu [...]. În timpul lui Antonescu s-a decis ca numele de familie rusești să dispară [...], așa că trebuia oficial să depui o cerere și să-ți alegi un nume de familie românesc [...].

Un cuzist nedeportat

Unicul care s-a salvat în 1941 era cuzist și deloc bogat, a doua oară, în 1949, iar s-a salvat [...], Nacu Avănuță. Nu l-au putut deporta nici în 1949. Și-n 1940, și-n 1949 a fugit și nu l-au putut găsi [...]. Pe urmă au trecut timpurile [...], însă i-au luat casa, i-au luat boii, tot. A umblat fugar o bucată bună de vreme, iar pe urmă a reapărut [...].

S-a dus Vanea [...] și dus a fost [...]

Un alt caz. Primarul satului, Petrilă, de fapt ei erau Petrilo, pe timpul românilor, cu universitatea făcută la Sankt Petersburg, avea două vii altoite [...]. Era translatorul diferitor agenți sovietici care veneau în primul rând la el ca să le traducă în limba rusă. Parcă văd și acum, o rusoaică îmbrăcată în haină militară, *ghimnastiorkă*[1], încinsă la mijloc, frizată (pentru sat era ceva neobișnuit) ne spunea ce este Uniunea Sovietică, el fiind traducătorul. Îmi suna mereu SSSR[2], SSSR [...], și mă întrebam:

[1] Maletă (n.n.).

[2] Союз Советских Социалистических Республик (СССР) (*rus.*), Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste.

Măi, ce o mai fi SSSR aista? Eram încă copil. El era traducător din rusă în română, era cunoscător bun al limbii ruse [...], ca pe urmă, după ce le-a făcut serviciu, tot ei să-l ia și să-l ducă acolo de unde nu s-a mai întors [...]. Când au aflat oamenii despre toate chestiile astea, au fost uluiți [...]. Cei mai buni au fost duși.

Nu era căsătorit. La el acasă venea unul împuternicit al *raicomului*[1] [...], acesta îl punea în gazdă, mă rog, avea vin [...], îl trata cu-n păhar de vin ș.a.m.d. Și când a venit tot acesta să-l ridice, primarul pune mâna pe un *kafeinik*[2], iar el îi spune: *Ваня, на сей раз не надо! Одевайся потеплее!*[3] El când a văzut că au venit să-l ridice, fiind cărturar, s-a pregătit [...], a umplut un sac de cărți. Musafirul lui de totdeauna îi spune însă: *Зачем тебе книги? Ты одевайся теплее!*[4] S-a dus Vanea [...] și dus a fost [...].

Știa unde îl vor duce [...], primarul însă era om cult, foarte disciplinat, în sat a făcut o ordine extraordinară [...].

Primarul de la mine din sat a fost deportat în 1941. Pe toți i-au dus în lagărul cela criminal, Ivdel, unde au fost omorâți prin împușcare [...].

Un alt primar (că ei au fost doi primari deportați) era un om simplu și l-au ridicat și pe el. Toți s-au pierdut [...], niciunul nu s-a întors [...], soțiile lor au scris pe urmă. Însă din cei duși în 1941 nu s-a întors niciunul [...].

Primarul satului meu locuia vizavi de părinții mei. Era liberal și pe poarta lui se afla un afiș al Partidului Național Liberal. Mătușa Vârvara, soția lui, o femeie scundă, care mergea legănat (eu spuneam – ca o rățușcă), a fost deportată și a scris de-acolo, de prin Siberia, dar n-a mai venit înapoi. El s-a pierdut atunci [...], din cei din primul val n-a supraviețuit niciunul.

Formarea colhozurilor

Imediat s-au format colhozurile, chiar a doua zi după deportare [...]. Se ducea lumea la Sovietul Sătesc și depunea cerere pentru a intra în sovhoz [...].

Taică-meu murise în timpul foametei, dar era mama, un frate care venise din armată și cumnatul, toți au depus cerere în colhoz. Așa s-a format colhozul – într-o zi! Și s-a început viața nouă.

---

[1] Comitetului raional (*rus.*).
[2] Aici, urcior (rus.).
[3] *Vanea, de data aceasta nu-i nevoie. Îmbracă-te mai călduros* (*rus.*).
[4] *La ce îți folosesc cărțile? Îmbracă-te mai călduros (rus.).*

În Basarabia era multă populație, nu ajungea pământ. Colhozul la mine în sat nu s-a organizat, dar când a fost prima deportare, la 11 iulie, au pornit și colhozurile [...], ș-au început să strângă de la deportați vitele, trăsurile etc. și le duceau în satul cutare, unde se forma vreun sovhoz, colhozul încă nu era. Țăranii îi spuneau *sovhoz* și-încă *solhoz* [...].

La Cornești erau niște vii boierești, ale lui Balaban, de ajungeau la 100 ha, era un deal lung [...], acolo au și făcut un sovhoz [...], și averile luate acolo se duceau, la gospodăria aceasta [...].

În satele unde s-au format sovhozurile (iată, la Bumbăta), țin minte, cărau de prin satele de unde a fost deportată lumea, vite, tot ce s-a putut lua de prin case [...], era o atmosferă de speriat, când au mai venit și normele (prima, a doua, a treia [...]) acelea pe care urmau să le dea oamenii la stat [...]. Cam așa a pățit-o și acel Osipov, amintit de mine – căra moșul (cum îi spuneam noi, *deadea* Mișa) la gară, pe glod, târziu toamna, când ploua cu ninsoare să plătească *postavka*, și tot așa până când au fost deportați. Altor vecini însă care n-au fost deportați tot le-a venit repetat să dea norma, după ce au dat o normă, le-a mai venit una [...]. La gară, la Bahmut, pâinea ceea se punea pe niște platforme chiar sub cerul liber și când se ducea țăranul și vedea că ninge și plouă pe porumbul pe care l-a dus el acolo [...]. Taică-meu venea de acolo și cu durere mare spunea: *Cum să stea pâinea pe platforme deschise?*

Aceștia trăiesc foarte bine!

Se vorbea că atunci când autoritățile sovietice vedeau gospodării bune și mari la oameni, spuneau că aici la fiecare e colhoz sau că au trăsură bună, doi cai, o casă bună, la fel ziceau că *aceștia trăiesc foarte bine!* Ei făceau comparație cum era la ei și cum era în Basarabia, unde, la sate, cam 80% dintre țărani erau de stare mijlocie, adică aveau forță de tracțiune, care însemna ceva, aveau oi și pământ, care mai mult, unde mai puțin.

Din aceștia, 5% sau 10% se deosebeau printr-o situație materială și mai bună. De exemplu, familiile Gheorghe Alexa, Costache Gorea (bunelul Iulianei Gorea-Costin). Se spunea că ultimul avea 100 ha de pământ și umbla cu șareta pe două roți. Avea stână la câmp, oameni care erau angajați la el și era considerat cel mai înstărit din sat. Acestea au fost deportate. În 1941 au fost duși [...].

Voi sunteți români!

Am fost acolo[1] într-un sat la lucru cu studenții [...], ei ne spuneau: *Voi sunteți români*! Noi nu ne dădeam, le spuneam: *Nu, noi suntem moldoveni*! Ei: *nu, voi sunteți români*! Satul era dincolo de Nistru [...].

Un banc

Circula un banc, precum că un tânăr de aici, localnic, umbla prin târg cu un șirag de cârnați învelit și cu pantaloni rupți în fund și-l întrebau oamenii: *Ce e cu cârnații ăștia? Păi, acesta e jugul românesc*! Asta era viața cea nouă [...].

Informatorii lui Stalin

Cei de pe loc vroiau să iasă curați, îndeplineau ordinele, dar nu anunțau ce se întâmplă în realitate aici. În mod secret, securitatea transmitea ce se întâmplă, aveau misiunea să raporteze, oficial însă nu se declara nimic. Presa relata că diriguitorii republicii, nu-mi mai aduc aminte cine era prim-secretar prin 1945–1946[2], cereau în scris lui Stalin să întoarcă înapoi Moldovei raioanele de sud care au trecut la Ucraina. Demonstrau chiar necesitatea întoarcerii din punct de vedere economic, istoric și demografic [...], dar nu s-a mai făcut nimic [...].

Hrușciov avea mare trecere în anturajul lui Stalin, și anume el a fost inițiatorul luării raioanelor de sud și de nord ale Basarabiei și cedării lor Ucrainei [...], se știe foarte bine că în nota dată României în 1940 se scria că aici trăiesc în majoritate ucraineni, un neadevăr mai mare nici că se putea [...], mai mult chiar, țin minte că la Academie era o adunare și se spunea că lucrătorii Ministerului de Externe (analfabeți) nu știau componența națională, dar trebuia să-și camufleze pretențiile [...].

Liceele din Chișinău și absolvenții acestora [...]

Cel mai avansat în Chișinău a fost Liceul „B.P. Hasdeu" [...]. Unde-i Universitatea, la filologi[3], era Liceul „A. Russo", care s-a evacuat la Craiova, acolo a învățat Cotovschi și de acolo a fugit la Școala de Agricultură din Cucuruzeni [...].

---

[1] Peste Nistru (n.n.).

[2] Nikita Salogor, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei (7 septembrie 1942 – 18 iulie 1946).

[3] Actualmente, Biblioteca USM.

N. Corlăteanu a terminat Liceul „Al. Donici”. Liceele teoretice de băieți erau Hasdeu[1], Russo[2], Donici[3], Eminescu[4]. Unde acum e Liceul „Gh. Asachi”, a fost Liceul de Fete „Regina Maria”[5].

Liceul Hasdeu, unde e Muzeul Național de Istorie a Moldovei [...], dinspre str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, avea un gard, ca și parcul, de jur-împrejur, și intra în cadrul Mitropoliei. Iar gardul acesta făcut din fier forjat înconjura tot teritoriul. Era cel mai important liceu din Basarabia.

Liceul de fete „Principesa Natalia Dadiani”, perioada interbelică

[1] *Liceul de Băieți nr. 1 „B.P. Hasdeu”* a fost înființat în baza Liceului Regional din Chișinău (fondat la 12 septembrie 1833), care până în anul 1871 a constituit unica instituție de învățământ secundar pentru băieți din Basarabia. Se afla în sediul actual al Muzeului Național de Istorie a Moldovei.

[2] *Liceul de Băieți nr. 4 „Alecu Russo”* a fost constituit în baza Școlii Reale din Chișinău, instituție deschisă la 6 decembrie 1873. Sediul instituției s-a aflat în edificiul actual al Bibliotecii Centrale a Universității de Stat din Moldova. *Localul*. În: *Anuarul Liceului pentru Băieți „Alecu Russo” din Chișinău*, 1928, Chișinău, 1929, p. 5.

[3] Din august 1918, Liceul de Băieți nr. 3 „Nicolae al II-lea” poartă numele fabulistului Alexandru Donici. Liceul de Băieți „Alexandru Donici” s-a aflat în „Palatul Sfatul Țării”.

[4] Liceul de Băieți nr. 2 „Mihai Eminescu”a fost constituit în baza Gimnaziului cu patru clase, instituție fondată în 1871. În prezent, pe acest loc se află clădirea Serviciului de Informații și Securitate.

[5] Liceul nr. 1 de Fete „Regina Maria” a fost instituit în baza Gimnaziului Zemstvei, prima școală secundară de fete din Basarabia, deschis de Liubov Beliugova la 4 martie 1864. Se afla în blocul actual al școlii primare a Liceului Teoretic Româno-Francez „Gh. Asachi”.

În perioada țaristă, în Chișinău erau câteva școli de fete și de băieți. Nu știu ce liceu e acum pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, dar era Școala nr. 2 de fete în timpul țarului [...]. Unde e acum Liceul „Mircea Eliade", pe str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, era tot liceu de băieți.

[...] Erau Liceul „N. Dadiani"[1] și Liceul Eparhial[2]. Erau Școala Normală de Fete „Florica Niță" și Școala Normală de Băieți „Mihai Viteazul". Școlile normale pregăteau învățători.

Liceul de Băieți nr. 1 „B.P. Hasdeu", perioada interbelică

Școli normale de fete erau mai puține, însă cel principal teoretic era Liceul Eparhial. În timpul războiului l-au bombardat. A fost unul dintre cele mai puternice licee de fete din perioada țaristă și din perioada românească. Directoarea liceului în perioada interbelică până în 1940 a fost Elena Alistar, absolventa liceului. Acolo învățau fiice de preoți etc. Liceul era susținut și asigurat de mănăstiri. Am avut o profesoară de psihologie care a terminat Liceul Eparhial și apoi Universitatea din Iași (1936), după

[1] Liceul nr. 2 de Fete „Principesa Natalia Dadiani" a fost constituit în baza Gimnaziului nr. 2 de Fete, instituție fondată în anul 1895. Începând cu 1901, instituția activa în edificiul luxos de pe strada Kievskaya (actualmente, 31 August 1989), construită din resursele financiare ale principelui Gheorghi Dadiani, potrivit proiectului lui Alessandro Bernardazzi, arhitectul principal al Chișinăului.

[2] Funcționa în același sediu cu Școala Eparhială de Fete.

Liceul de Fete din Chișinău, perioada interbelică

Unire. Cleopatra Vnorovschi era poloneză de origine, taică-său fusese polonez, maică-sa – nemțoaică. Liceul Eparhial de Fete avea un plan de învățământ bine pus la punct. Limba străină se făcea din clasa a V-a până în clasa a X-a. Pentru a merge în clasa a V-a se susținea un examen de control foarte sever și dacă luai la Liceul Eparhial o notă mai mică de 7, nu erai acceptat la studii. Gradul doi – nu te primea, doar de la 7 în sus. Era foarte sever. Puteai să rămâi anul II, anul III, cât puteai [...] și dacă intrai la studii și le duceai bine la capăt, atunci aveai posibilitate să-ți găsești un serviciu pe măsură.

Finalizarea liceului era foarte dificilă. Vnorovschi spunea că începuse 70 de fete și terminase doar 35. Examenul de trecere într-a V-a era foarte serios, deoarece timp de patru ani (din a V-a până în a VIII-a) se studiau limbile franceză și germană, latină și greacă.

Pregătirea la liceu era foarte bună și dacă erai susținut puteai intra la universitate fără examene. Atestatul era biletul pentru universitate, mai ales pentru cea din Iași.

Eudochia Tăutu, mama soției mele, a fost învățătoare. S-a refugiat în Banat, de unde a fost impusă să revină. Soția a învățat la Școala Normală de Învățătoare din Chișinău. Fiind din Nisporeni, a locuit la o mătușă (tanti Sașa) la Chișinău.

Mai erau și altele – universitățile din București, Iași, Cluj-Napoca și Cernăuți. În total – patru. Restul erau colegii. În Chișinău era Liceul Industrial, de unde ieșeai meșter. Dacă terminai acolo opt ani, deveneai mare meșter, puteai să mergi la o universitate care avea facultăți tehnice [...]. Eu, dacă am mers la Școala de Agricultură, trebuia să fac patru ani începători și, dacă doream să continuu, trebuia să fac gradul II la români. Dacă terminam deja și gradul II, puteam să merg la o universitate care avea Facultate de Agronomie, atât; nu puteam să trec de la una la alta, asta nu mergea.

Andrei Lupan a terminat mai întâi școlile acestea agrare de viticultură din Chișinău, vestite în Rusia. Apoi a făcut și facultatea [...].

Școli vechi, școli noi. Promovați cei de peste Nistru

Cadrele se alegeau atunci, în primul rând, din regiunea transnistreană. Și-apoi aproape toți directorii de școli medii pe care îi știam erau din regiunea transnistreană. Erau foarte mediocri, chiar și directorul meu, matematician [...]. Directorul de la Strășeni, unde a terminat școala soția mea, n-a predat nicio oră, nicio lecție [...], era doar mâna puterii.

Directorul Școlii nr. 4 din Chișinău, care era școală de elită [...], la fel [...]. În această școală cândva învățau doar băieții și avea și câteva clase de liceu. Mai era Școala Internat de Fete nr. 1. Când învățam eu în Chișinău, erau două școli moldovenești (de băieți separat și de fete separat) și ruse. Era Școala de Băieți nr. 37 și pe bd. Ștefan cel Mare era Liceul de Fete nr. 2. Se păstrau niște tradiții vechi, când erau separate liceele de băieți și de fete. Pe urmă le-au contopit [...]. În Chișinău erau cele mai puternice școli, la Școala nr. 4 mai erau niște profesori de pe timpul românilor, care au rămas aici [...], erau evrei care s-au întors [...].

Școala nr. 37 acum e Liceul Ucrainean, cam pe unde e Teatrul „Mihai Eminescu". Aceea era școală internat până s-a unit cu Școala nr. 1, și-apoi a fost mutată acolo unde acum e Liceul „Gh. Asachi" [...]. Școala de fete și de băieți era cu internat, cei din oraș nu erau cazați, doar cei de la sate (care oferea, pe lângă cazare, și masă). Bună-rea, pe vremea foametei aceasta era o salvare [...]. Directorul școlii era unul Sula, tot de peste Nistru. La școala de fete a fost director soția unui mare agronom, tatăl artistului Valeriu Cupcea. Soția lui era directoarea școlii, pe urmă au înlocuit-o [...]. Uite așa posturile înalte de stat erau ocupate de transnistreni [...]. Moscova avea nevoie de piloni siguri [...].

Balta

[...] La început Balta era capitală[1] [...]. Am avut și o profesoară de acolo [...]. Ce-i interesant, mama mea, fiind domnișoară, împreună cu un frate mai mare și un grup de tineri de 18–19 ani (în timpul Revoluției din Rusia și a războiului), au plecat la părintele Inochentie[2] [...], au mers prin vagoane, de-acolo i s-a tras și durerea de cap [...].

Balta era un centru moldovenizat, pe urmă s-a schimbat [...]. În primul rând, a intrat în Ucraina și i s-a schimbat componența [...].

Din partea stângă a Nistrului

Am avut studenți, colegi de la Institutul Pedagogic din Ucraina, chiar de la Bug; cei mai mulți din regiunea transnistreană erau de pe malul Nistrului [...]; cei care au venit de la Balta aveau școală moldovenească. Rusificați erau – Ursulov (așa cum a fost Țaranov), ministru de interne în Basarabia, originar de-acolo [...]; uite așa rusificați – Bradulov, astăzi Bradu [...]; printre altele și Lazarev spunea cunoscuților săi că numele său de familie nu-i Lazarev, ci Lazăr, iar strămoșii îi sunt veniți de prin părțile Transilvaniei. El însuși era din Camenca; au venit aici tocmai din Maramureș [...].

Din raioanele mai moldovenizate ale regiunii transnistrene am avut mulți colegi – din Dubăsari.

În sat era urât să fii comsomolist

Am fost comsomolist [...]. În comsomol am intrat, pare-mi-se, în clasa a IX-a [...]. Elevii scriau cerere și intrau în comsomol [...]. Când mă duceam acasă, scoteam insigna de comsomolist [...], că dacă aflau părinții că sunt comsomolist [...]. În sat era urât să fii comsomolist [...], steluța mea cu Lenin o puneam aici[3] să nu se vadă [...], când mă duceam la școală, o puneam la loc de cinste [...].

Cel care era comosmolist, se considera că s-a dat... cu diavolul...

---

[1] În anii 1924–1929, Balta a fost capitala RASSM, parte componentă a RSS Ucrainene.

[2] Mișcarea religioasă din Basarabia de la începutul sec. XX a fost generată de ieromonahul moldovean Inochentie (1875–1917) din Balta Podoliei. Vezi: Nicolae M. Enea, *Cultele*. În: *Basarabia* /Monografie sub îngrijirea lui Ștefan Ciobanu, Chișinău, Imprimeria Statului, 1926, pp. 330-333.

[3] Arată pe reverul hainei (*n.n.*).

Între universitate și Institut

Chiar la școală, țin minte, s-au organizat cercul de matematică, cercul de istorie [...]; tineretul a început să se miște, deja trecuse vremea foametei și s-au înviorat lucrurile [...], dar eram totuși puțini, terminasem nouă absolvenți. Atunci, țin minte cum umblau prin școlile medii profesorii de la instituții de învățământ superior și ne chemau la învățătură [...]. Unii scriau cerere la medicină, eu am scris cerere la Universitatea de Stat din Chișinău și la Institutul Pedagogic [...]. De ce l-am ales pe ultimul? Deoarece la universitate se făcea totul în rusă, aici, în schimb, cât de cât (mai ales obiectele la anul I și II) se predau în „limba moldovenească" [...].

Studentul eminent

În 1949 am fost admis la Facultatea de Istorie, studiile erau de patru ani. Am absolvit în 1953, fiind eminent. Examenele de stat le-am promovat toate cu note de „5", cum era atunci (nota „5" maximală). Adevărul este că în timpul studiilor nu am fost totdeauna eminent. După anul I am fost eminent, iar la anul II, la limba rusă profesoara mi-a pus nota „4". Nu aveam bursă de eminent, aceasta pare-mi-se îți dădea încă 20% adaos la bursă. În anul III am devenit eminent, însă în al doilea semestru iar am luat un „4". În anul IV am fost eminent în ambele semestre.

Vladimir Potlog la o prelegere, 1949.
Notă: *Dacă băieții erau îmbrăcați în sacouri și pulovere, atunci Vl. Potlog poartă doar cămașă, fapt ce demostrează starea materială precară*

Mă temeam la început pentru că nu știam limba rusă [...], cursurile se țineau în „limba moldovenească", chiar și *Istoria Partidului*, ce-i drept, într-o limbă tare pocită. Dar am avut profesori cu limbă română fluentă, mai ales la *Istoria Antică*.

La anul III am avut mai multe obiecte în limba rusă și din ce în ce mai mult ne îndreptam spre cursurile în limba rusă. La sesiunea din anul II, primul meu răspuns în limba rusă la *Istoria Partidului* a fost remarcat cu succes. Mi-aduc aminte că mi-au spus că am răspuns bine! Îmi părea că am făcut o mare, mare cucerire, îmi era frică, deoarece nu cunoșteam limba rusă fluent, ca acum.

Student în anul I, 1950

Pregătirea de sesiune [...] în Cimitirul Armenesc

Când ne pregăteam de sesiunea de vară, învățam în Cimitirul Armenesc; era o liniște nemaipomenită, multă iarbă, era frumos [...], ne căutam un locușor unde era mai liber și învățam [...]. Cimitirului i se mai spune și polonez/catolic. Polonezi erau mulți aici.

Profesorii de la Institutul Pedagogic de Stat din Chișinău

Am avut diferiți profesori [...]. Din cei mai calificați erau doar câțiva. Ei au finalizat universități în România și-n special la Iași.

Profesori din perioada stalinistă

Prin anii 1930, la Institutul Pedagogic din Tiraspol, pe unii puteau să-i numească șefi de catedră, iar peste două luni – îi deportau.

Mai mulți erau de la Tiraspol care predau istoria. În 1940 a fost deschis la Chișinău Institutul Pedagogic, însă a funcționat un an, după care a fost evacuat la Buguruslan [...]. Acolo au terminat evreii – Roitman și profesorul care ne-a învățat la *Istoria Evului Mediu*.

Am avut un profesor evreu, Coifman. Era cu bagajul făcut, știam de la colegii mei că fusese numit șef de catedră, iar la scurt timp l-au dus [...], așa de furios era regimul.

Literatura antică ni s-a predat în limba rusă. Când profesorul Grinbau a început să ne predea perioada homerică, ne-a spus: *Слушайте, как*

звучит на греческом языке «Илиада»![1] Și începea limba greacă cu „Iliada". L-am ascultat cu plăcere, deși nu posedam bine limba rusă [...].

Arheologia am făcut-o de-abia în anul III. Era un cercetător în etate de la Baza Moldovenească a Academiei de Științe a URSS, Smirnov[2], care ne-a predat-o în fugă, iar practică arheologică nici nu era.

Un alt profesor foarte bun de care am avut parte era un evreu și a terminat Liceul de la Tighina. Institutul Pedagogic însă l-a terminat în evacuare la Buguruslan, unde fusese evacuată instituția. Poseda limba română la perfecție și ne-a predat la superlativ *Istoria Evului Mediu*.

Istoria Uniunii, *Istoria Universală* am ascultat-o în limba rusă la Korolev. Acesta absolvise facultatea la Moscova și era specialist pe *Istoria Modernă* și *Istoria Contemporană*. Preda toată *Istoria Universală*. El ne-a predat totul (și cursurile speciale, și celelalte) în limba rusă. Limba însă deja o posedam și nu-mi era frică că n-o să pot face față lucrurilor, răspundeam deja [...].

Un altul, care ne-a predat *Istoria Partidului*, a fost Kiricenko. Acesta avea o limbă total transnistreană.

Uite asta a fost soarta Basarabiei, vai de capul ei [...].

Timp pierdut

După mine, cel mai mult timp îl pierdeam la obiectele despre partid – *Istoria Partidului*, după aceea era *Economia politică*, *Filosofia*, cu materialismul dialectic și materialismul istoric. Erau atât de politizate [...], prin intermediul lor se demonstra superioritatea regimului politic sau că în Vest domina exploatarea, criza și șomajul, aici, în schimb, așa ceva nu era [...].

Limba rusă

Eu venisem de la țară și nu prea o știam [...]. Când am răspuns la seminar prima dată în limba rusă, mi s-a părut că am făcut o cucerire extraordinară, pentru că nu o știam, dar nu m-au tradus niciodată. În tot cazul, am avut colegi (evrei) care la seminar la *Istoria Partidului* (printre care și prietenul meu) vorbeau și în „limba moldovenească".

---

[1] *Ascultăți cum sună „Iliada" în limba greacă!* (*rus.*).

[2] Gheorghe D. Smirnov (1903–1978), arheolog. În anii 1940 – începutul anilor 1970, G.D. Smirnov a coordonat cele mai importante investigații arheologice din Moldova sovietică. Vezi: *Arhiva Națională a Republicii Moldova*, F.P. 3330, inv. 1, d. 59, 10 f.; d. 66, 30 f.; d. 151, 2 f.

Alături de colegii de facultate, 1951

Era unul Kanițchi care traducea, avea o pregătire foarte bună și făcea o traducere extraordinară. Am fost într-o grupă mare, de vreo 30.

Am început să cunosc rusa mai bine prin anul III, până atunci însă mă confruntam cu mari dificultăți. Manualele lipseau, chiar și cele de limbă rusă erau doar câte unul venite din or. Gorki, Moscova, sub formă de donație [...]. Acestea erau la catedră și acces la ele nu prea aveam, dar trebuia să cunoaștem rusa [...]. Aveam evreii care venise din evacuare și ei știau limba rusă. Colegul meu din sat, la fel, cunoștea rusa bine, fusese evacuat împreună cu familia prin Kazahstan și acolo a învățat-o. Mama lui știa limba rusă foarte bine, grație faptului că făcuse școala pe timpul țarismului. Atunci școala se începea din clasa I cu limba rusă. În satul de unde sunt originar știu patru femei care au învățat limba rusă la țarism, restul nu prea [...].

Limbi străine

Ceea ce a fost rău e că programa de învățământ superior nu includea studierea limbilor străine [...]. Când am venit, în 1949, nu mai erau

limbi străine, dacă doreai trebuia să te înscrii la cursuri suplimentare, benevol. Am decis atunci noi, 10 băieți, și-am făcut un an de franceză, iar când am terminat nu s-a mai luat în seamă ceea ce am făcut [...], la final figura doar un colocviu. La Facultatea de Istorie și Filologie limba străină era exclusă și nu doar la istorie. Soția mea, care a terminat aceeași Facultate, Secția Filologie, n-a învățat limba franceză, doar în anul IV a început să li se predea franceza, însă la ce bun dacă erau pe finalizarea studiilor, trebuia făcută la anul I.

Istoricul fără latină și greacă

La fel, n-am făcut latina; istoricul fără latină și greacă nu e istoric.

Am învățat obiecte pe care le trecusem și în școală

Ceea ce era rău la Institutul Pedagogic – lucrurile nu erau bine gândite, era o breșă la nivel de minister [...]. Am învățat obiecte pe care le trecusem și în școală, de exemplu, *Limba rusă* am făcut-o la același nivel, din același manual ca și în școală [...].

Alături de prof. R. Enghelgardt, 1962

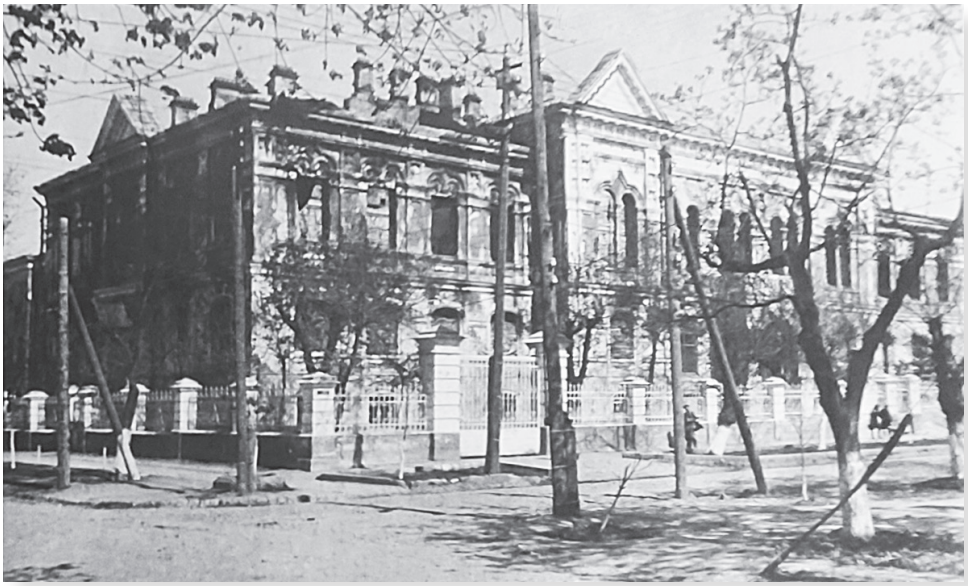
După aceea, au urmat *Limba și literatura moldovenească* predate de Brad Petrovici Penza, la lecțiile căruia aflasem despre Mihai Eminescu și Ion Creangă. Doar că problema consta în faptul că accentul era pus pe chestiuni partinice [...].

Conspectele

Principalul rămâneau conspectele făcute la lecții, deoarece nu era literatură; citisem câte ceva din literatură, dar nu înțelegeam prea multe, nu știam încă suficient limba rusă ca să pătrund în esență.

Profesori mai mulți de la Iași

Institutul Pedagogic s-a deschis în 1944, în octombrie a început să activeze [...]. La români era școală normală, ulterior, în 1951, l-au mutat unde-i blocul II al Bibliotecii Naționale, acolo am învățat și-am lucrat tot acolo [...]. Din 1960 s-au început grupele moldovenești și ruse (paralele), până atunci însă se preda totul în limba rusă, chiar și la Filologia moldovenească la așa-zisa universitate, se predau multe obiecte în limba rusă, în afară de specialitate. Ce diferențe avea universitatea? Avea profesori mai mulți de la Iași [...].

Edificiul Institutului Pedagogic Moldovenesc (1940), clădirea în care a studiat Vladimir Potlog. Sursa: ANRM, F. 1026, inv. 2, d. 340, vol. I, f. 22.

Cleopatra Mihailovna Vnorovschi[1]

Am avut-o drept profesoară de psihologie pe Cleopatra Mihailovna Vnorovschi [...]. Ce cunoștințe avea! Părinții ei au fost funcționari în timpul țarismului, ea a rămas aici, dar a terminat la Iași (ea și sora ei).

Tatăl ei era polonez. Terminase Școala Eparhială de Fete din Chișinău cu merite, împreună cu sora ei. Au făcut școală solidă [...]. În timpul războiului s-a evacuat în Rusia, în Asia Mijlocie. Aici s-a ocupat și

[1] Cleopatra Vnorovschi (1 noiembrie 1911 – 26 ianuarie 2005), psiholog, pedagog.

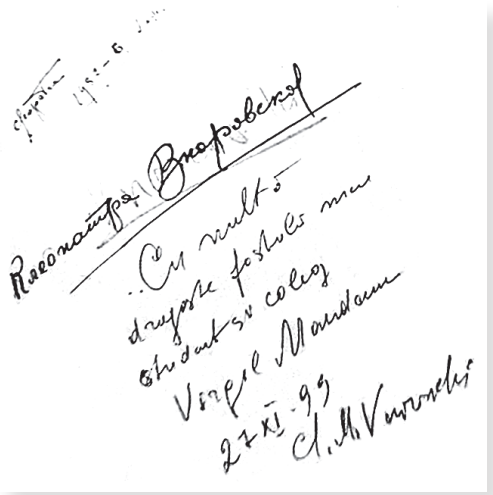
cu păscutul vitelor, cu agricultura, dar în toamna lui 1944 s-a întors în republică și a fost numită inspectoare la Ministerul Învățământului și organizatoare a unor cursuri pentru învățătorii tineri [...]. Majoritatea învățătorilor se evacuase în România și de aceea umblau prin sate și căutau băieți care învățase la liceu [...]. Erau întrebați cei care aveau câteva clase de liceu, în felul acesta au fost formați primii învățători [...].

Ea era inspector, în timp însă a devenit profesoară la universitate și chiar a susținut teza la Moscova când eu eram student la anul I [...]. Era o plăcere să o asculți. O profesoară care cunoștea limbi străine: franceza, germana. Frecventarea orelor ei era o plăcere [...]. M-a îndrumat la practica pedagogică de la Școala nr. 20 din Chișinău, se afla la Sculeni. Mi-aduc aminte, mergeam pe jos și ea ne povestea (locuia împreună cu părinții în Chișinău și știa bine istoria acestuia) ce a fost aici, a cui casă a fost dincolo. Trecusem pe lângă Muzeul de Arte și ea ne-a spus că aici a fost casa lui Herța, om bogat, a început să ne spună despre el [...].

Cimitirul Evreiesc din Chișinău

În drumul nostru spre școală se afla Cimitirul Evreiesc. Ne oprisem acolo (era chiar lângă șosea); pe timpul sovieticilor a fost demolat, și ne arată: *Uitați-vă mormântul acesta e construit din piatră adusă din Palestina*! Evreii în genere nu puneau în cimitire copaci pentru ca acesta să le amintească de țara lor, de munți [...], știu după Cornești, unde era cimitirul creștinilor și al evreilor; în ultimul nu era nici zare de copac – piatră

Autograful autoarei pe lucrarea: Cleopatra Vnorovschi, Școala Eparhială de Fete din Chișinău*, Chișinău, Museum, 1995, 32 p.*

și atât. În Cimitirul Evreiesc de la Chișinău erau niște monumente fantastice, care aparțineau unor evrei bogați [...]. Pe timpuri, în Chișinău locuiau foarte mulți evrei. Magazinele toate erau evreiești [...], ei, și-apoi, foarte mulți evrei tineri terminase liceele în România (medicina la Iași, care era la modă) [...]. Evreii nu aveau voie să fie înrolați în învățământ [...], da încolo, orice profesie, și ei își alegeau avocatura, o parte dintre ei – Facultatea de Juridică, alții dacă vroiau – alte meserii [...]. Tot la facultate erau mulți evrei matematicieni, care mai târziu, după ce terminau aici, făceau studii și-n Italia [...]. În tot cazul, am avut așa o absolventă a Universității din Iași, dar nu era evreică, ci poloneză [...].

Am chiar și o broșurică a Cleopatrei Vnorovschi despre Școala Eparhială de Fete din Chișinău[1]. Ea a scris Istoria Liceului Eparhial de Fete.

Lev Abramovici Kaț[2]

Un noroc mare am avut că în anul I ni s-a predat *Psihologia*. *Literatura Universală* timp de doi ani, anul I și II, am făcut-o cu profesorul evreu Kaț [...]. Nu țin minte câte ore aveam pe săptămână, dar la sigur nu aveam seminare, ci doar lecții [...], prelegeri. Prelegeri și-apoi examen [...].

Kaț era atât de erudit și foarte liberal în sensul că își știa potențialul [...], iar noi, care venisem de la sapă, urma să depunem un efort enorm să pătrundem în opera marilor scriitori francezi, italieni, germani, englezi ș.a.m.d.

Lev Abramovici Kaț, care era și pictor amator, ne-a predat *Literatura universală*, *Evul Mediu*, *Modernă* și *Contemporană*, un enciclopedist

[1] Cleopatra Vnorovschi, Ludmila Vnorovschi, *Școala Eparhială de Fete din Chișinău*, Chișinău, Museum, 1995, 32 p.

[2] Lev Abramovici Kaț (1911–?) publica sub numele de Cezza. Vezi: L. Cezza, *Momente din istoria artelor plastice*. În: *Cultura Moldovei,* nr. 15, 21 februarie, 1957, p. 3.

adevărat. Când venea în auditoriu, avea o geantă mare și-o arunca pe masă [...], își punea mâinile la spate [...], lecțiile se făceau în două ore, 45 min., pauză și iar 45 min.

[...] Nici nu se uita la geanta ceea [...], când ne vorbea despre marii scriitori, Balzac, de exemplu; făcea o analiză profundă [...], avea o erudiție și-un vocabular extraordinar, le-a predat *Literatura Antică* generației lui Nicolae Dabija, îmi imaginez cum stăteau cu gura căscată la prelegerile lui Kaț [...].

Devreme s-a dus [...], nu știu de ce boală a suferit. Era înalt, masiv, cu burticică [...]. A fost cu Vnorovschi coleg la Iași, ea spunea că era un leneș [...], nu scria nimic la lecție, venea să ia de la ele (fete) conspecte [...].

[...] Țin minte, un coleg de-al meu, după ce Kaț ne-a ținut vreo șase ore de Balzac, zicea: *Mă, n-am înțeles nimic*! Kaț atunci putea să îl numească prost [...]. Când îi dădeai bună ziua, nu știu dacă îți răspundea, era în sinea lui, avea lumea lui [...]. El și ea [Vnorovschi] erau foarte erudiți [...].

Împreună cu Leonid Cheiserman, coleg de facultate și bun prieten, 1952

Obiecte și profesori plictisitori

Am avut profesori și de dincolo de Nistru, mai slabi [...]. În primul rând, nu cunoșteau bine limba română [...]. Orele de *Istorie a Uniunii*, nemaivorbind de cele ale *Istoriei Partidului*, ne provocau o senzație de respingere, nu doar că era *Istoria Partidului* (de care nu știam noi ce mâncare de pește este), dar de cine o preda [...]; Kornițov, după nume, pare să fi fost rus, dar, de bine de rău, știa limba, adevărul, foarte pocit, așa cum o vorbește un țăran totalmente necărturar [...]. Perioada cea începătoare cu lucrările lui Lenin era foarte plictisitoare [...].

Istoria Partidului am făcut-o doi ani, ore teoretice și seminare [...], la ele trebuia să facem conspect! Pierdeam o mulțime de timp cu ele, și ce era de conspectat? Lenin? Cel mai greu și complicat pentru noi era *imperialismul* și *imperiocriticismul*!

Andrei Procopievici Guzun

Pe mine m-a captivat foarte mult *Istoria Antică*. Profesor ne era Andrei Procopievici Guzun, un bărbat sfios, de vreo 40 de ani, frumos, brunet, fetele se prăpădeau după el. Numele și-l scria Guzun, dar cred că a fost cândva Huzun. În comparație cu alții, avea un vocabular la un nivel destul de avansat [...]. Unicul lucru era rău: îi plăcea păhărușul [...]. Toată lumea spunea că mai avea și alte funcții [...], îl mai treceau în Basarabia, în mod incognito, aici avea legătură cu comuniștii [...]. Îi ascultam cu plăcere cursul lui, în total șase ore pe săptămână, de *Istoria Antică*. Pe urmă s-a dus la Bălți și acolo a început să predea *Istoria Partidului*. De la *Istoria Antică* la *Istoria Partidului*! Acolo a și terminat cariera sa.

Acest Guzun, despre care vorbeam că avea o limbă formată nu știu cum, dar era suportabilă în comparație cu Karpenco, Repida sau Muntean [...]. Ei nu spuneau ceas da *ceasuri – cât e ceasurile*? Vocabularul lor era uzual, de acasă [...], nu citeau [...]. Apoi era literatura cea a lui Ion Cana, Iacob Cutkoveţchi, Leonid Corneanu cu *Tiraspol, tu ești uezdnîi gorod, gorodișko*, foarte primitivi [...]. Noi l-am învățat doar pe Eminescu, altceva nimic din literatura română și pe aceștia de care am pomenit [...], pe Portnoi (de-aici) [...].

Iosif Moiseevici Șlaen

Am mai avut un profesor evreu – Iosif Moiseevici Șlaen, foarte mult îl simpatizam; făcuse liceul la Tighina, dar n-a urmat studii universitare în timpul României Regale [...].

A început să lucreze la fabrica de textile, iar în 1940 Institutul Pedagogic a fost transferat de la Tiraspol la Chișinău, atunci s-a dus la cursuri la anul I [...]. Ulterior Institutul Pedagogic a fost evacuat la Buguruslan și deja acolo a terminat studiile [...]. Când a revenit, a devenit profesor la Institutul Pedagogic.

Cursuri pentru învățători tineri

Mai întâi, [Iosif Moiseevici Șlaen] a fost organizator al cursurilor pentru învățători tineri, îi căutau prin sate pe cei care făcuse două-trei clase și le făceau, timp de o lună, un fel de pregătire și astfel deveneau învățători de școală [...]. Asemenea învățători au fost pregătiți incipient la nord, deoarece autoritățile sovietice au intrat acolo mai devreme, aici în schimb au intrat abia în august, când majoritatea învățătorilor se evacuase în România [...]. Vnorovschi era una dintre organizatorii acestor cursuri [...], îți imaginezi, ce școală se făcea atunci?! Ulterior lucrurile s-au schimbat.

Afanasie Repida [1]

Și *Istoria Uniunii Sovietice* ni s-a predat. Profesor era Afanasie Repida. Era tânăr, nici nu era doctor în științe, mi-a predat *Istoria Uniunii Sovietice* în „limba moldovenească" [...], vocabularul lui era în genere primitiv [...].

Alături de decanul Afanasie Repida și studenți, 1 mai 1963

[1] Afanasie Repida (4 iulie 1920, s. Pohrebea, volostea Dubăsari, uezdul Tiraspol – 1991), profesor universitar, doctor habilitat în istorie. Decan al Facultății de Istorie și Filologie a Institutului Pedagogic de Stat din Chișinău (1953–1960), decan al Facultății de Istorie a USC (1960–1970). Vezi: Ion Eremia, *Biografia unei personalități marcante – Afanasie V. Repida*. În: *O utopie devenită realitate: învățământul superior în RSS Moldovenească – de la planificare la reproducere*. Lucrări prezentate la Conferința națională cu participare internațională *O utopie devenită realitate: învățământul superior în RSS Moldovenească – de la planificare la reproducere*, Chișinău, 15–17 octombrie 2020 /Coord.: Liliana Rotaru, Ion Valer Xenofontov, Chișinău, 2020, pp. 257-279.

Lucheria Repida[1]: pătrunsă de ideile comuniste

În timpul când eram student, Lucheria Repida era mai pătrunsă de ideile comuniste decât soțul ei [Afanasie Repida] [...]. Pe-atunci ea era comisarul controlului de stat, organ care controla totul [...]. Probabil, la propunerea lui Afanasie Vasilievici m-a recomandat pe mine și pe un coleg de-al meu din regiunea transnistreană să lucrăm acolo, să avem de-a face cu școlile. Ei bine, ne-am dus noi la ea și mă-ntreabă [...], de unde, cum [...]? I-am spus că am fost refugiat în România în timpul războiului [...]. Colegului meu de dincolo de Nistru bunica i-a fost deportată [...], din cauza aceasta, nici pe mine, nici pe dânsul nu ne-a acceptat [...]. S-au mai dus doi colegi de-ai noștri la ea (unul, din păcate, s-a prăpădit din cauza alcoolizării, a terminat-o foarte tragic), ei fiind ambii din regiunea transnistreană au fost promovați [...]. Așa se făcea că în acele timpuri cei din partea stângă a Nistrului aveau trecere și dacă Institutul Pedagogic era la putere, toate școlile erau controlate de ei, însă nu prea erau pregătiți [...]; ca să știe lucrurile trebuiau să lucreze în școală [...]. Ei bine, au fost aceștia acceptați și au fost funcționari acolo o bucată de vreme [...].

Împreună cu Andrei Cojocaru (viitorul doctor habilitat în economie), coleg de facultate, 1952

Promovări în spiritul timpului

Ulterior, Leicas (al cărui frate a fost secretarul comsomolului prin anii 1940–1950 și după aceea secretar de partid la universitate) preda *Istoria Partidului* [...]; el terminase un tehnicum agricol nu știu pe unde [...], era foarte slăbuț la carte [...], da uite așa erau promovați [...].

[1] Lucheria Repida (n. 1922, s. Sucleea, rn. Slobozia – august 2022), istoric specializat în domeniul istoriei contemporane. După ce absolvă *rabfacul* a urmat studiile la Facultatea de Istorie a Institutului Pedagogic din Tiraspol (1938–1941) și din Chișinău (a absolvit în 1949). A activat în aparatul Comisariatului Controlului de Stat, unde a avansat de la funcția de controlor până la comisar al Controlului de Stat (1944–1958). Vezi: Veaceslav Stepanov, *Lucheria Repida – nonagenară*. În: *Revista de Etnologie și Culturologie*, nr. 11-12, 2012, p. 5.

Durata lecțiilor

Când am învățat eu și după aceea chiar era altfel, nu ca acum! O pereche dura 45 de minute, după care urma o pauză mică, iar după aceasta alte 45 de minute, în total 90 de minute perechea (așa se numea). După aceasta urma o pauză mare, de 15 minute, și venea perechea a doua, și-apoi perechea a treia ș.a.m.d. Perechea de 80 de minute a venit mai încoace, prin anii 1970.

Teze de an

La Institutul Pedagogic nu se făcea lucrare la final de studii, doar la Universitate. Erau teze de acestea anuale. Una din teze am scris-o pe tema referitoare la Marele Război pentru Apărarea Patriei etc. Alta am scris-o deja la I. Șlaen, la *Evul Mediu*, nu era legată de *Istoria Antică*.

Moartea lui Stalin: sfârșitul lumii

Era 5 martie [...], Stalin încă nu murise, dar au început să anunțe despre agravarea stării sănătății lui [...], era de-acum inconștient, nu mai putea să vorbească. Se transmitea un fel de buletin despre starea sănătății „Marelui Stalin", până când s-a anunțat deja decesul [...]; toți eram copleșiți [...].

Aveam un profesor evreu de *Filosofie*, Șlaen [...]. Deși avea liceul terminat la români, preda cursul de *Istoria filosofiei* în limba rusă din cauza că fusese unite grupele: de istorie, filologie și filologi ruși [...]. Când ținea el cursul, era și înmormântarea lui Stalin [...]. I s-a oprit un nod în gât, nu mai putea vorbi și noi de asemenea [...]. Era sfârșitul lumii, o tragedie întreagă. Seara, la intrare în Parcul Pușkin (așa se numea Grădina Publică „Ștefan cel Mare"), se afla o namilă de statuie dedicată „Marelui Stalin" [...], o coadă lungă, depuneri de flori și-un plânset pe-acolo [...]; domina o mâhnire totală, o durere care se suprapunea cu starea de sfârșit de lume [...]. Mergea lumea, când s-a terminat torentul ăsta, lumea era buimăcită [...].

La momentul funerariilor care urmau să se desfășoare începând cu ora 12, sirenele trebuiau să dea semnale, totul se oprea din mișcare [...], noi am oprit prelegerea, împreună cu profesorul noi eram afectați enorm [...].

Nu știu de ce și noi eram implicați în această tragedie [...], fusese atât de mult zeificat, știam pe de rost cele *десять сталинских ударов*[1], începând cu deblocarea Leningradului, operația Iași–Chișinău și tot așa mai departe [...].

A fost o perioadă urâtă, chiar șefii cei mari de la Moscova se întrebau ce vor face fără Stalin, – Malinkov, Beria, Hrușciov, pe de altă parte [...], nu-mi amintesc exact, dar toți vorbeau despre *сила партии в твердых руках*[2]. Atenționau că pierderea era mare, dar trebuie să se încurajeze, țara trebuia să prospere, în felul acesta încercau să îmbărbăteze poporul pentru a face să nu piardă cumpătul, curajul etc.

O adevărată bombă!

După moartea lui Stalin de-acum se mai dezlegase un pic limbile, a venit Hrușciov, care a început să-l critice pe Stalin. Aceasta a fost o adevărată bombă! Cum să-l critici pe Stalin!? Nu le venea oamenilor să creadă!

Chișinăul dărâmat

În timpul războiului, Chișinăul a fost aproape tot dărâmat până aproape de str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, chiar și Biblioteca Hasdeu a fost atacată, n-au distrus Primăria, Sala cu Orgă [...]. Se spune că nu le-a ajuns suficient cablu ca să pună dinamită [...].

Casa Eparhială

La intersecția străzii actuale A. Pușkin cu bd. Ștefan cel Mare și Sfânt a fost o casă unică – *Серафимовский дом*[3] – cea mai frumoasă clădire a Chișinăului. Au aruncat-o sovieticii în aer în timpul războiului. Impresiona exteriorul, în interior erau saloane, se făceau cele mai înalte ședințe bisericești și lumești. Purta numele mitropolitului din Basarabia. Clădirea a fost construită în 1912, la aniversarea a 100 de ani de la anexarea Basarabiei [...]. Unii au fotografii cu ea, avea o sală mare de festivități.

---

[1] „Zece lovituri staliniste" (*rus.*) – terminologie militar-politică utilizată în timpul vieții lui I.V. Stalin, care identifica cele mai importante zece operațiuni ofensive, inclusiv operația Iași–Chișinău, ale Armatei Roșii în anul 1944. Aceste operații au fost enumerate de însuși Stalin pe 6 noiembrie 1944, în cadrul discursului cu ocazia aniversării a 27 de ani de la Revoluția Bolșevică. După moartea lui Stalin, sintagma a fost simplificată – „10 lovituri".

[2] Forța partidului în mâini forte *(rus.)*.

[3] E vorba de Casa Eparhială (n.n.).

Casa Eparhială din Chișinău, perioada interbelică

Hotarul orașului Chișinău

Orașul se începea la gară și se termina, practic, la Institutul de Stat de Medicină, dacă excludem Cartierul Sculeni, care era încă sat până a apărea Fabrica de Încălțăminte „Zorile". În stânga, unde azi e parc, era Cimitir Evreiesc. Sovieticii l-au dărâmat și au făcut pentru evrei altul, mai sus. Chiar un coleg care a lucrat la Universitate a fost înmormântat acolo, am fost la funeraliile lui [...]. Pe urmă le-au dat loc la Cimitirul „Sfântul Lazăr", separat.

Străzile din Chișinău

Când am venit la Chișinău, denumirile străzilor erau aceleași ca pe timpul țarismului – Mihailovskaia, Komsomolskaia, Moghilevskaia, Bolgarskaia, Țerkovnaia, Gonciarova etc. Cea care mergea de la Academie în sus se numea Svecinaia [...]. Pe urmă a apărut, totuși, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt.

Str. A.S. Pușkin, perioada interbelică

Ovidiu

La Stația „Ovidiu" era un cătun (un gen de căsuțe cu un etaj), și când a început să se refacă această stradă în jos, cătunul a trebuit să fie ridicat și locul a fost numit Ovidiu. Sigur că Ovidiu este asociat cu portul Constanța, însă uite așa a rămas din perioada sovietică [...].

Era un regizor la Teatrul Pușkin care a montat primul pe scena teatrului piesa „Ovidiu".

Discuții lingvistice

Era prin anul 1954 și se discuta alfabetul atunci, se certau Bucov cu Ciobanu. Chiar într-un număr al ziarului *Советская Молдавия* apăruse polemica lor. Primul susținea limba română, cei de aici îi spuneau că și dincolo de Nistru se vorbește la fel, însă se zice *cheatră* nu *piatră*, *cior* nu *picior* etc. Bucov spunea că acesta e graiul moldovenesc [...]. Peatunci acesta n-a fost susținut. Au susținut limba română Bogaci, care a plecat de aici, Corlăteanu. Cei de dincolo de Nistru îi ziceau *moldovenească* [...].

O fotografie de grup cu colegii, 1952

Sub vremuri

Când învățam noi, să vezi cum îl descriau capitalismul acesta [...], Doamne, și noi eram fanatici, noi gândeam [...], Doamne ferește! Cu toate că trăisem în perioada României Regale, eram totuși atât de mult sub vremuri [...]; am spus deja, când a murit Stalin, plângeam și era o nevoie întreagă [...]. Ei, Doamne ferește ce era, ne-am dus în grup [...].

La votare

Știi cum ne duceam noi la votare? Votarea începea, de obicei, la ora 6, noi, care trăiam compact (studenților li se dădea cămin [...]), ne sculam, ne duceam și votam dimineață și veneam și ne culcam din nou [...].

Doamne ferește dacă lipsea cineva de la votare, noi îl pălmuiam! Un coleg de-al meu din Trușeni s-a dus acasă și-a venit tocmai seara, vai de capul lui ce-a pățit în grupă pentru chestiunea asta! Să nu votezi, era o rușine!

Disciplina comunistă

Era o disciplină acerbă! Să lipsești de la paradă?! Să te duci acasă sau, la Paști, să mănânci ouă roșii în cămin!? Era o adevărată crimă și rezultau urmări grave [...]. Era o frică să te duci acasă de Paști sau la biserică! Păi dacă te afla – te elimina! Cine venea din școală necomsomolist era dubios și, vrei nu vrei, trebuia să devii unul dintre ei.

Era un fecior de preot, comsomolist, făcea Facultatea de Geografie. Mai era o fată la litere, fiică de preot; de unde avea ea (cred că de la părinți), niște romane?! Se numeau *Colecția celor 15 lei*, că le-a adus cu dânsa de-acasă [...], ce-o fi făcut ea, dar s-a aflat că citește literatură română și a fost eliminată de adunarea comsomolistă [...]. Așa ceva nu era voie [...], chiar dacă erai la filologie. Era în grupa paralelă [...], noi făceam împreună cursurile [...]; nu cred să fi fost fiica cea de preot comsomolistă [...], știa că nu e voie să facă ceva ieșit din legile prestabilite [...], n-o deranja nimeni [...], dar dacă era vreo mișcare, atunci se convoca adunarea comsomolistă, care avea cuvânt greu de spus pe-atunci [...]. La fel, domina cu cea mai mare forță partidul [...].

Revedere cu colegii după două decenii de la absolvirea facultății, 1973

La demonstrație de 1 mai. Chișinău, 1983

Angajarea la facultate

După absolvire, chiar de la bun început am fost programat pentru facultate. Examenele de stat le susținusem toate pe „5” și aveam diplomă de eminent. M-au repartizat la Catedra de istorie universală. Șef de catedră era N. Koroliov.

Trebuie să spun că eram patru membri ai catedrei. Șlaindis preda *Evul Mediu*. Mai era un domn, evreu de naționalitate, care preda pe jumătate de normă. Dar în jumate de an a plecat. C. Drachenberg[1], care a terminat înaintea mea, deși suntem din același an, și eu.

Un democrat în suflet

Am avut foarte buni șefi de catedră, pe N. Koroliov, care a terminat Universitatea din Moscova, democrat în suflet, îl simțeam că nu suportă regimul sovietic [...], dar așa era situația. La Moscova erau mai independenți, toți ai noștri care se duceau acolo și ascultau cursurile, chiar și cei care se duceau să studieze *Istoria Partidului*, alde Movileanu [...].

[1] Constantin Drachenberg (14 septembrie 1927, or. Soroca – 5 decembrie 2020), istoric modernist. Studii la Institutul Pedagogic de Stat „Ion Creangă” (1948–1952), asistent, lector superior la Facultatea de Istorie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă” (1952–1960), lector superior, conferențiar la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Chișinău/Moldova (1960–2008). Vezi: *Dicționar de istorie*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, Chișinău, Civitas, 2007, p. 151.

La începutul carierei profesionale

Mi-a fost foarte greu pentru început, fiindcă știam mai bine *Istoria Modernă* decât *Istoria Antică*, pe care o uitasem de-a binelea și trebuia s-o iau de la zero. Țin minte că eram trei colegi care ne pregăteam: eu și doi evrei. Unul era consătean de-al meu, altul orășean de-aici. Și fiind noi tustrei [...], hai să ne aducem aminte ceva din istorie, ce ținem minte. Să luăm o dată istorică. De exemplu, răscoala lui Spartac. Ne-am sucit noi, ne-am sucit, dar niciunul n-a ghicit anul răscoalei, fiind la anul IV de-acum [...]. Cel mai aproape dintre noi trei a fost Kalnițki, cu care eram la curs [...].

În felul acesta a trebuit s-o încep de la zero.

A fost foarte, foarte complicat. În grupele în care se preda în „limba moldovenească" era mai simplu, dar trebuia să predau *Istoria Romei* la cursul seral, unde erau maturi. Ei ascultase *Istoria Orientului* și *Istoria Greciei*, dar nu audiase *Istoria Romei*. Cursul era destul de mare, în jur de 50 de ore, plus seminare. Celor de la seral trebuia să le predau în limba rusă, pe care n-o posedam într-atât ca să țin cursuri. În tot cazul, un an mi-a fost extrem de greu pentru a putea asimila materia, dar și limba rusă, pe care n-o cunoșteam la nivelul cerințelor. Era și o normă considerabilă de prelegeri și seminare, 800 de ore la un număr uriaș de studenți. Adică, era o normă didactică pentru un om cu experiență bună, dar pentru un începător, a fost foarte complicat. Trebuia să stai și să te pregătești, mai ales în două limbi, și pe una care n-o posedai bine, mă simțeam foarte stingherit la grupa în care trebuia să duc orele. În grupa serală erau persoane mai în vârstă decât mine, oameni cu experiență, care lucrau în diferite domenii, printre ele era și o profesoară de educația fizică, care a vrut să facă cursuri serale și a ales *Istoria Antică*.

Primul an a fost foarte complicat, al doilea an de-acum îmi venea mai ușor. Acum mă gândesc eu – ce norme didactice ne dădeau ei, la un începător?

Îmi mai găsise încă pe lângă *Istoria Antică* și *Istoria Angliei și Franței de la Antichitate până la contemporaneitate*. Trebuia să parcurg istoria Angliei și Franței, două țări cu o istorie bogată, în două limbi (rusă și română). Istoria acestora se preda la grupele de filologie, care învățau limba franceză și limba engleză, eram la anul doi de activitate. Începuturile erau foarte complicate [...].

Mai lejer după vreo 5-6 ani de predare

M-am simțit mai lejer și mai stăpân pe situație după vreo 5-6 ani de predare, dar până atunci era obositor și suprasolicitant. Plus la aceasta, începând cu anul 1956, trebuia în fiecare an să plecăm cu studenții la munci agricole, o lună de zile, de la 1 septembrie până la 1 octombrie. Și eu, și Drachenberg, și nu numai [...], le dădeam un curs și mergeam într-un colhoz, într-un sovhoz și chiar la fabricile de conserve. Am fost la trei fabrici de conserve. La Glinoaia, într-un orășel unde erau foarte mulți pușcăriași, unde chiar locuiau după ce trecuse pușcăria, era foarte periculos. La Fabrica de Conserve „Mikoyan[1]" am fost de două ori, în 1959 și pe urmă, în 1963. Pare-mi-se, după asta mai fusesem când eram decan. Am fost și la Ungheni, uite așa perindam [...].

Istoria Antică — cea mai aproape de suflet

Pe parcurs, în perioada didactică tot timpul am predat *Istoria Antică* și mi-a devenit cea mai aproape de suflet. După aceasta au început să apară noi cursuri, pe lângă cursul general de *Istoria Antică*, predam și *Preistoria* (o bucată de vreme, până a venit Aurel Zanoci[2]). Cursurile pe care le-am avut pe lângă *Istoria Antică* erau: *Istoria Israelului*, pe care l-am predat tot la filologie, *Istoria Greciei și a Romei*, tot la Facultatea de Filologie. A fost o perioadă în care era o grupă care se specializa pe *Istoria Israelului*, de aceea se și preda istoria acestui stat, erau evrei care veneau special la aceste cursuri [...]. În general, la filologie se predau cursuri diferite, eu am început cu *Istoria Antică a Israelului*, după care a urmat *Istoria Evului Mediu* ș.a.m.d. Grupele au existat vreo 4-5 ani, deja după 1990 s-au introdus alte cursuri [...],

[1] Anastas I. Mikoyan (1895–1978) – om de stat sovietic de origine armeană, unul din cei mai influenți politicieni care și-a început cariera în perioada lui V.I. Lenin și a încheiat-o în epoca lui L.I. Brejnev. A deținut o serie de funcții ministeriale. A fost implicat în execuțiile în masă din timpul marii terori. S-a manifestat în mod special în domeniul comercial și alimentar (1926–1953), pentru care fapt occidentalii l-au supranumit drept cel mai bun businessman al socialismului. În calitate de comisar al poporului pentru industria alimentară, în anul 1936, a vizitat SUA, timp de două luni, pentru a se familiariza cu cele mai noi tehnologii. Revenit în URSS, la scurt timp, a pus bazele industriei alimentare sovietice, sub îndrumarea lui fiind date în exploatare un șir de întreprinderi industriale.

[2] Aurel Zanoci (n. 19 septembrie 1967, s. Varnița, rn. Anenii Noi) a absolvit Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova (1991). Lector (1991–1998), lector superior (1998–2001), conferențiar (din 2001) la USM. Vezi: *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc*. Vol. V (S-Z) /Academia Română /Coord.: Victor Spinei, Dorina N. Rusu, Suceava, Editura Karl A. Romstorfer a Muzeului Național al Bucovinei, 2021, pp. 511-512.

Profesorul Vladimir Potlog alături de o grupă de studenți. Țipala, 1970

Cronologia istorică și Istoriografia

Cronologia istorică am început s-o predau de prin 1980, târziu. *Istoriografia*, la fel, am început s-o predau mai târziu, spre 1990 [...].

Istoria creștinismului

Am predat *Istoria creștinismului* de la întemeiere și evoluție. Am fost nevoit să mă adaptez la cerințele timpului, trebuind să spun că Iisus Hristos nu a fost. Eram nevoit să le spun următorul lucru: dacă e vorba de personalitatea lui Hristos, nu avem documente precise, antice, care ne-ar fi demonstrat existența acestei personalități. Istoricul trebuie să aibă document. Cel mai mult din *Biblie* mi-a plăcut o frază. Ucenicii i-au pus o întrebare și El le spunea: *Faceți și voi ceea ce doriți să va facă omul*. E miezul religiei creștine. Fiecare vrea ca să-i facă cineva un bine. *Faceți și voi bine*. În *Biblie* sunt foarte multe lucruri de învățat. Istoricii nemți și francezi s-au ocupat cel mai mult de *Istoria creștinismului*.

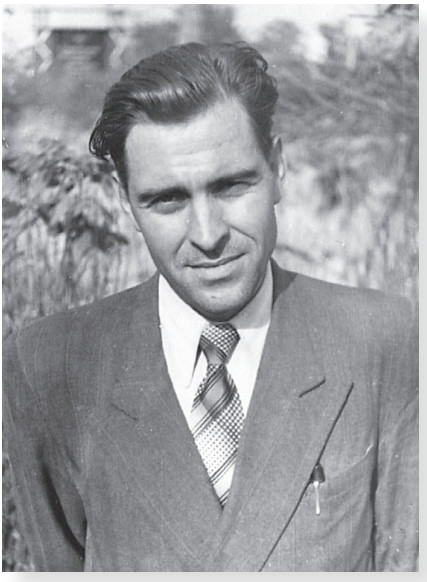
Istoria și politica

Eu am avut noroc, fiindcă predam Antichitatea, deși și acolo persistau câteva elemente de politică. În toată istoria, inclusiv cea antică, trebuiau să fie citate din Marx, Engels și Lenin, neapărat, indiferent dacă avea sau nu atribuție cu subiectul. Cumva trebuia de legat cu clasicii marxism-leninismului [...], norocul meu a fost că nu eram legat, ca și colegii mei, de obiecte precum *Istoria Partidului* sau de alte științe. *Istoria Partidului* era Doamne ferește! În primul rând, Конгресс победителей царизма[1], în anii '30 tot a fost răsturnat cu josul în sus, mai ales în perioada când s-au început presiunile, după moartea lui Kirov (tribun mare), organizarea asasinărilor [...].

Mai politizată era *Istoria Uniunii Sovietice*. Aceasta era politizată din cap până în picioare, totul era întors pe dos.

Antichitatea, mai puțin politizată

Am avut noroc că Antichitatea nu era atât de politizată. Era o frază a lui Stalin care suna în felul următor: *Roma a căzut din cauza revoluției robilor și a coloniilor*! Asta e! Trebuia să fie neapărat revoluție, fără ea nu putea să fie altfel. Pe Engels și Marx în Germania se făcea școală mare [...], Engels și Marx aveau foarte multe trimiteri la autorii antici, în special primul. Războaiele punice erau apreciate de Lenin drept războaie coloniale, care fusese deja din Antichitate.

Vladimir Potlog, 1962

Chiar istoricii ruși care aveau universități făcute în perioada țaristă și țineau cursuri la Universitățile din Moscova și Leningrad – Kovaliov, Mașkin, Struve și alții – în perioada sovietică toți făceau trimiteri la ceea ce a spus Lenin. Astfel, poți să zici că era politizată, dar încolo faptele erau tratate mai mult sau mai puțin obiectiv în comparație cu celelate perioade.

[1] Congresul învingătorilor țarismului (rus.).

Era o abordare prin prisma luptei de clasă. Absolut peste tot figurau răscoalele lui Spartac și era tălmăcită revoluția sclavilor. Pe parcurs, după moartea lui Stalin, au fost revăzute unele lucruri. Manualul de *Istorie a Romei* a lui Kovaliov este clasic, așa a și rămas până acum. Deja istoricii contemporani au mai introdus în manualul lui câteva elemente noi. Am manualul academicianului Struve. Ceilalți erau profesori. Pe Kovaliov l-am ascultat la Chișinău, unde a venit cu o lecție publică. Manualul lui era cotat nu doar de sovietici; românii, la fel, îl foloseau. Ei învățau *Antichitatea* din manualele rusești pe care le traduceau în română [...].

În universitățile din România, aceste manuale s-au folosit până când s-au produs schimbările pe care le știm. Atunci au început ei să abordeze problemele istoriei universale.

Primul manual cumpărat

Primul manual pe care l-am văzut și l-am putut cumpăra a fost «Новая История». I-am dat cartea lui C. Drachenberg, că mie nu-mi trebuia [...]. Era un volum bun și ajungea până la Revoluția Franceză, intra și cea engleză [...]. Apăreau niște broșuri ale moscoviților, iar la noi ajungeau sub formă de conspecte, însă nu erau suficiente [...], pe urmă au început să apară manuale [...], însă nu la *Istoria Antică*.

Institutul Pedagogic: itinerarul

În 1960, în cadrul Institutului Pedagogic a fost inclus actualul Blocul II al Bibliotecii Naționale[1]. În perioada României Regale, în blocul de la colț al Bibliotecii Naționale se afla Facultatea de Teologie a Universității din Iași, iar edificiul Seminarului de Teologie era amplasat în zona unde astăzi este Blocul II al Universității de Stat din Moldova.

În fosta clădire a Facultății de Teologie s-a deschis Institutul Pedagogic de Stat „Ion Creangă"; l-au închis ca să-l deschidă din nou, peste un timp. Erau abia construite clădite căminele institutului, clădirea aia mare din centru; am lucrat acolo șapte ani, din toamna lui 1953 (când am

[1] Blocul II al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (str. Mitropolit Gavril Bănulescu-Bodoni la intersecție cu str. 31 August 1989).

început să lucrez) până-n 1960. Apoi ne-au transferat de acolo, deoarece a venit Institutul Politehnic „Serghei Lazo” cu Facultatea de Inginerie. Ne-au mutat mai sus, și-apoi la Durlești, din 1962 până-n 1966, într-o clădire care trebuia să fie școală internat, până când ne-au adus din nou în centru aici [...].

Studenții

La început, la Institutul Pedagogic Moldovenesc, era o grupă, una singură, grupă rusă nu era [...]. Se considera normal să fie 25 de studenți, treceau însă și 30. După aceasta au început să vină [...] și, de la o bucată de vreme, s-au format două grupe, și-aveam ore în două grupe paralele [...]. După ce ne-au mutat la Buiucani, au început să frecventeze patru grupe [...]. Aceasta din considerentul că au fost închise facultățile de istorie de la Bălți și de la Tiraspol, unde a rămas doar geografie, matematică ș.a., studenții de acolo fiind, astfel, trimiși aici [...].

Promoția anului 1975, împreună cu grupa coordonată de prof. Vl. Potlog

Când eram la Durlești[1], îi ziceam universității *DGU* – Дурлештский государственный университет[2], deoarece era între Buiucani[3] și Durlești [...], într-o clădire care trebuia să fie școală internat, dar au trimis facultatea acolo [...]. Aici am activat din 1962 până în 1966, pe parcursul a patru ani. După aceasta, localul a fost transmis școlii internat [...]. Astfel, pe parcurs, numărul studenților a crescut [...], făceam ore paralel, deoarece nu erau aule atât de mari ca să încapă peste 100 de oameni. Pentru 50 de persoane erau. Atunci a fost angajată Eudochia Untilă, colegă cu Lucinschi și Ciubucciu[4], în calitate de asistentă la seminare. Ulterior, a plecat, preluând orele în limba rusă, deoarece titularul cursului, N. Bregovskaia, își pierduse vederea. Ea a fost titularul cursului de *Istorie Antică* la o grupa rusă, până când, prin 1995, s-a pensionat.

Eu am dus paralel, de când mă țin minte, și grupe ruse, și grupe române. Și la Buiucani, și-aici [...].

Studenți informatori

În fiecare grupă erau studenți informatori. Și-acei de la securitate știau tot ce se întâmplă [...]. Probabil, erau plătiți cumva să facă lucrul acesta. Eu îl știam pe unul dintre ei de-acum când lucram [...]. Ei îi agățau în categoria informatorilor pe cei care au făcut armata. Să-i anunțe despre ce gândesc sau ce vorbesc profesorii, colegii [...], știau absolut tot. Dețineau informația totală, de jos în sus, la toate nivelurile, și băgau o frică oribilă [...].

Translatorul lui Brejnev

[...] Doi-trei studenți se duceau la studii la Moscova [...]. Le ziceam: *cum naiba voi, așa tineri, aveți concepții românofobe?* Unul dintre ei, politician [...], avusese legături cu organele securității într-atât, încât într-o delegație a lui Brejnev în România a fost translator. Să fii translator la așa nivel, nu se făcea atât de simplu [...], acum *el* se ține de nu știu ce partid.

---

[1] Durlești, suburbie a Chișinăului.
[2] Universitatea de Stat din Durlești.
[3] Sector al Chișinăului.
[4] Vlad Ciubucciu (1937–2020), doctor în istorie.

Studenți la Moscova

Erau mai mulți de la noi la Moscova. Interesant este că majoritatea au luat teme referitoare la *Istoria Partidului* [...], feciorul lui Cozma, la fel. Aceasta era specific mai ales pentru cei de la facultățile de economie și de la *Istoria Partidului*. În fizică nu prea [...], avem la noi, la Academie, de exemplu, cei care au făcut la Dubna, frații Moscalenco[1].

Marele secret

Lucrurile se spuneau în mare secret și între prieteni, cei mai apropiați, că dacă te știau, gata erai [...].

Caligrafia

Caligrafia mea este una „chinezească". La catedră, Niculiță[2] mă ocăra. El, care are un scris caligrafic, mă întreba: *Dumneavoastră ați făcut caligrafia la români? Sigur că da! Păi de ce scrieți așa?!*

Soția

Soția mea, Taisia, s-a născut la Nisporeni. Ne-am cunoscut în studenție. Ea era la Secția de filologie, anul I, eu eram la Secția de istorie anul II. Relația noastră, în schimb, s-a însăilat deja când eu eram la anul III și ea era la anul II.

Eram foarte săraci [...], eu fără tată [...].

Căsătoria

Ne-am căsătorit în 1954, în timpul vacanței de iarnă. Ne-am înregistrat [...]. Da ce fel de nuntă am avut, să vă zic? Cu un patefon și câteva

[1] Sveatoslav Moscalenco (n. 26 septembrie 1928, s. Bravicea, azi rn. Călărași) – fizician, domeniul științific: teoria semiconductorilor și optica cuantică. Doctor habilitat în științe fizico-matematice (1971), profesor universitar (1974). Membru corespondent (1989) și membru titular (1992) al AȘM; Vsevolod Moscalenco (n. 26 septembrie 1928, s. Bravicea, azi rn. Călărași – 2 aprilie 2018, Chișinău) – fizician, domeniul științific: fizica teoretică a stării condensate. Doctor habilitat în științe fizico-matematice (1968), profesor universitar (1971). Membru corespondent (1970) și membru titular (1976) al AȘM. Vezi: Demir Dragnev, Constantin Manolache, Ion Valer Xenofontov, *op. cit*., p. 132.

[2] Ion Niculiță (27 mai 1939 – 2 ianuarie 2022), arheolog. Lector, lector superior, conferențiar, profesor universitar (din 1992), șef de catedră (1984–2013), decan (1992–2003) la Facultatea de Istorie (și Filosofie) a Universității de Stat din Chișinău/Moldova. Vezi: *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc*. Vol. III (L-N) /Academia Română /Coord.: Victor Spinei, Dorina N. Rusu, Suceava, Editura Karl A. Romstorfer a Muzeului Național al Bucovinei, 2021, pp. 423-424.

discuri românești găsite la un prieten de-al meu [...]. Am chemat trei colegi din partea mea, cei mai apropiați, și două colege de-ale ei (una căsătorită și alta nu) [...], aceștia ne-au fost toți nuntașii, astfel ne-a fost nunta [...].

La o promenadă cu soția în centrul Chișinăului, 1978

Fiica

Când pe soție au luat-o la maternitate, era o ploaie oribilă. Noaptea, târziu, cu ambulanța. Dimineață mi-au spus că fiica Tatiana are trei alunele. A crescut la bunica vreo doi ani, apoi am luat-o noi la Chișinău. Nu aveam apartament. Stăteam în chirie, în Valea Dicescu. Așa s-a început, cu greutăți.

Am umblat nomad

[...] Până în primăvara lui 1974, după 20 de ani de la promoție [...].

Ne-am mutat de nouă ori

Cum am început viața în Chișinău? Când eram student, profesorii locuiau cu noi în cămine [...]. Chiar doi ani de zile [...], alături de noi, în cămin, au locuit trei profesori [...]. Ulterior, am stat în centru, chiar lângă Catedrală, un pic mai jos, pe str. Frunze[1], și-acolo erau profesori tineri, [...] și uite-așa [...].

Ne-am tot mutat dintr-o parte în alta de nouă ori [...].

Eram gata să merg la țară [...]. Chiar de la început am trăit la o gazdă în Valea Dicescu [...], 90% în Valea Dicescu, unde am locuit noi, erau veniți. Acolo sosise mulți ruși și și-au făcut case [...], unii le arendau, dădeau câte o cameră, așa am stat și noi [...].

[1] Str. Frunze (1970–1992), str. Cantemir (1992–1993). Din anul 1993, str. Columna.

Eram de-acum lector când ne-am căsătorit, ea era studentă la anul IV [...]. Și-atunci am luat în spate patul meu care era la cămin, mai întâi [...], și l-am dus până în Valea Dicescu, sus [...], apoi am venit și-am luat și picioarele patului, ne-am dus acolo într-o *vremeankă*[1], cu plită cu cărbune [...]. Stăpânul avea casă nouă, în care trăia [...], când ne-am mutat [...] acolo în *kibitka*[2] cea mică am făcut și nunta [...].

Pe la gazde private am trăit vreo doi ani [...].

Am stat și la cămin, într-o cameră, și-apoi în altă cameră [...]. Pe urmă, în căminul ăla s-a făcut reparație și ne-au mutat în altă clădire. În tot cazul, dintr-o parte în alta, ne-am mutat noi de nouă ori. Eram săraci la început [...], pe urmă s-au mai schimbat lucrurile [...].

Toți din pleiada mea au început viața profesională în felul acesta, la gazde particulare [...].

Eu m-am dus la minister, pe la direcție și am depus cerere să fiu eliberat și trimis undeva la vreo școală prin sat [...], eram la Institutul Pedagogic și aveam deja copil mic, născut la una din gazde [...], nu mai rezistam [...].

Cu traiul în cămin

Și-atunci ne-au dat o cămăruță în cămin, mititică [...], așa au trăit majoritatea [...]; în cămăruță cea mică am trăit o singură iarnă [...]. În anul următor ne-au dat o cameră mai mare deja, mai spațioasă. Însă nu mult și le venise în cap șefilor să facă un al doilea etaj la casa ceea, pentru că pereții erau tari și permitea fundația [...]; astfel, ne-au mutat pe toți care eram acolo [...], cu copii cu tot, într-o casă tot așa veche [...]. Acolo am stat de-acum de prin luna aprilie până prin februarie anul următor, tot cam o iarnă, până ce-au pus ei etajul doi la casa din care-am plecat. Când ne-am întors în casa ceea cu două etaje, deja am trăit mai mult [...], dar după reparația capitală nu era nici apă, nimic, niciun fel de comodități [...].

Alături de soția Taisia, 2002

[1] Locuință provizorie *(rus.)*.
[2] Cămăruță *(rus.)*.

În 1960, primăvara, ne-am mutat într-un apartament vechi la curte, în centrul orașului, lângă Biserica Ciuflea. Acolo a locuit înaintea mea un profesor evreu. Bucătărie nu era, un tambur unde făceai mâncare și două camere trecătoare [...]. Peste cinci ani – am scris cerere de ajutor material pentru reparație capitală și-atunci ne-am făcut un antreu mic, o bucătărioară și o mică baie, în total 10 m² [...]. Deja aveam apă rece și canalizare [...]. Ne simțeam fericiți, schimbasem multe [...]. Aveam o sobă nouă de teracotă, bucătăria era mică, dar era bucătărie (cu încălzirea ei) și cu baia ceea, cum era ea de câțiva metri, dar era.

Apartamentul cu beci

Am avut o curte bună și liniștită, cu câțiva copaci și multe flori. Eram cinci familii [...]. Dar, cel mai important – acolo aveam beci, și-aveam în el tot ce-ți dorea sufletul (harbuji murați, varză murată, cartofi etc.). De câte ori mi-aduc aminte – *unde-i beciușorul cela*? Aici nu mai avem parte de așa ceva și când am plecat de-acolo am făcut-o cu mare regret [...].

Alături de colegi la Facultatea de Istorie a USM, cca 2000

Apartament primit după 20 de ani de muncă la universitate

Apartamentul acesta de la Botanica l-am primit în 1974, împlinisem 20 de ani de când începusem să lucrez. În toamna lui 1953 începusem activitatea didactică, în 1973 susținusem teza de doctorat și în 1974 ne-am mutat în casa noastră proprie [...]. Toți tinerii care învățau și intrau în serviciu aveau soartă similară. Prin cămine au stat mai toți [...], și Niculiță a stat într-o cameră într-un cămin nou pe str. Tighina până a primit apartament la Buiucani [...]. Toți au trecut prin case de acestea. Pe urmă s-au început cooperativele [...]. Caragea, la fel, a stat în cămin. Mulți, foarte mulți. La Politehnică, unul Cojocaru, tot a stat în cămin. Cu aceasta începeau sau cu gazdele particulare, după care urma câte o cameră în cămin și tocmai după aceea apartament.

Traiul lui Drachenberg

Drachenberg tot așa a început și a primit apartament în casă nouă [...], pe urmă a schimbat cu cineva pentru că apartamentul se afla la etaj fără lift. A schimbat apartamentul pe o casă la curte pe str. A. Șciusev. Are beci, casă din două camere mari, cu salon [...], în casă veche, clădire istorică. În ea trăiesc mai mulți locatari [...], el a adus calorifere, deoarece făceau focul cu cărbune, pe urmă apă, canalizare etc., a modernizat-o într-atât că se simte foarte bine [...].

Drumul până la universitate

Mergeam cu Madan[1] pe jos de atâtea ori [...] de-aici, de la Botanica, până la universitate. Făceam vreo 45 de minute, mergeam pe o cărărușă și ieșeam la universitate, pe str. Viilor [...]. Și mai jos era tot o cărărușă care ne ducea la universitate [...]. La ore mergeam în majoritatea cazurilor pe jos [...], mă înțelegeam cu vecinul meu să mergem în tovărășie până la universitate [...], înapoi de-acum eram mai leneși [...].

---

[1] Ion Madan (1935–2008), bibliograf, istoric, profesor. Doctor în istorie (1974), conferențiar universitar la Catedra de biblioteconomie și asistență informațională a Facultatii de Jurnalism și Științe ale Comunicării. În onoarea sa, în 2008, Ministerul Culturii al Republicii Moldova a instituit „Premiul Ion Madan” în domeniul biblioteconomiei și bibliografiei.

Crăciunii

Timofei Antipovici Crăciun[1] a lucrat mult timp și la Tiraspol, și aici la Universitatea [de Stat]. El a scris ceva despre Universitatea din Tiraspol. N-am citit lucrarea lui, dar e o istorie a pedagogiei în Moldova[2]. Apropo, soția lui, Agripina Crăciun, profesor de limbă și pedagogie, a fost ministru al învățământului[3], adjunct al președintelui Sovietului de Miniștri din RSS Moldovenească [...]. Cu Crăciun mai era Andrus, care tot a lucrat la Tiraspol. Începuturile acestui institut sunt la Balta, deoarece a fost o școală pedagogică aici, de-acolo vine deja la Tiraspol. Acest Andrus a lucrat încă la Balta, de unde au venit *inochentiștii* [...].

---

[1] Timofei Antipovici (numit de către studenți și Antilopovici) Crăciun, profesorul de pedagogie, de peste Nistru, era o adevărată legendă a mediului universitar. Acesta își tot lăuda disciplina: „Pedagogia sovietică e cea mai sovietică din toată lumea" (Interviu realizat de Ion Valer Xenofontov cu Ilie Lupan, absolvent al USC în anul 1980). „El ne spunea*: Și iaca o venit tovarășul nu știu care și avea un gâtlegău atât de frumos.* (Interviu realizat de Liliana Rotaru cu Sofia Rusu (Grosu), absolventă a USC în anul 1974); „Pentru a arăta nivelul intelectual al acestui personaj, voi aduce un exemplu. La studenții de la filologie, câțiva ani mai devreme, la prima oră de curs, când a terminat de făcut apelul studenților, unul a strigat: *Pe mine nu m-ați numit*! *Cum te cheamă*? – a întrebat pedagogul. *Mihai Eminescu* – a urmat răspunsul. Pedagogul l-a trecut în registru, corectându-l – *Mihail Eminescu*. Ceilalți studenți au prins poanta și au urmat Creangă, Alecsandri [...]. Acești „studenți", desigur, nu au mai frecventat lecțiile de pedagogie, dar în ajun de examene îl întâlnește lectorul pe decan și îi zice că unii studenți s-au prezentat doar la prima oră, în rest au lipsit. La acest pedagog, o lipsă însemna mult, dar una singură frecventată [...]. Decanul repede a luat registrul profesorului să vadă situația. Când a văzut numele „răilor", cu greu s-a ținut să nu izbucnească în râs, dar situația pe atunci era gravă. Pentru așa „glumă" puteau fi exmatriculați. Acești scriitori pe atunci erau interziși în RSSM. Atunci decanului i-a venit o idee ingenioasă, știind cu cine are de a face, i-a zis: *Timofei Antipovici, mă iertați, au fost transferați la studii cu frecvența redusă. E vina mea, am uitat să vă previn*. Dar cu studenții decanul a discutat în cel mai serios mod" (*Interviu realizat de Ion Valer Xenofontov cu Iulia Malcoci, absolventă a USC în anul 1972. Arhivă privată*).

[2] T.A. Crăciun, *Din istoria învățământului norodnic în RSS Moldovenească*, Chișinău, Școala sovietică, 1951, 188 p.; Idem, *Un sfert de veac al învățământului superior din Moldova*. În: *Învățătorul sovietic*, nr. 12, 1955, pp. 31-35; *Idem*, O.G. Andrus, *Dezvoltarea învățământului pedagogic în RSS Moldovenească*. În: *Învățământul norodnic din RSS Moldovenească (1917–1957)*, Chișinău, 1957, pp. 244-280; T.A. Crăciun, *Dezvoltarea continuă a învățământului public în RSS Moldovenească*. În: *Blocnotul agitatorului*, nr. 1, 1959, pp. 1-9; *Idem*, *Realizări grăitoare pe tărâmul învățământului din Moldova*: [1917–1967]. În: *Învățătorul sovietic*, nr. 5. 1967, pp. 6-12; V.A. Cherdivarenco, T.A. Crăciun, M.A. Terenti, *Învățământul public [apariția și evoluția școlii și gândirii pedagogice moldovenești din cele mai vechi timpuri și până la începutul anilor '80 ai sec. XX]*. În: *Enciclopedia sovietică moldovenească*, Vol. 8, Chișinău, ESM, 1981, pp. 304-311.

[3] Vezi: *Об опыте инициативного школьного строительства в Молдавской ССР*: *Постановление Президиума ЦК Профсоюза работников просвещения, высшей школы и научных учреждений № 268 от 4 июля 1960 г. (по материалам докладов министра просвещения Молдавской ССР А.Н. Крэчун и пред. респ. ком. профсоюза В.Н. Чебан)*], Москва, [Б.и.], 1960, 21 р.; *Работу высшей школы — на новую ступень*. În: *Коммунист Молдавии*, № 3. 1960, с. 74-82; А.Н. Крэчун, *Развитие народного образования в Молдавской ССР в период между XX и XXII съездами КПСС*, Кишинев, Картя Молдовеняскэ, 1961, 59 р.

Alături de colegul C. Drachenberg și foști studenți, cca 2005

Propagandă răsplătită cu [...] vin

În perioada sovietică era o regulă, ne trimiteau în raioane cu lecții, în cadrul Societății „Știința" [...]. Se făcea propagandă în colhozuri, în sovhozuri, la fabrici, la uzine etc. Prin urmare, am fost cu lecțiile astea pe la sud (la Cahul), ne mai duceau pe la Fabrica de Vinuri din Ialoveni, unde ne-au servit cu vin sec Heres [...].

Am fost la fabricile din sud (la Cahul), unde ne-au tratat cu vinuri selecte păstrate într-un colț în beciurile celea, nu știu de cât timp erau ținute acolo [...]. Dar când venea cineva mai special, scoteau câte o sticlă [...]. Am mai fost la Fabrica de Vinuri din Mileștii Mici. Moscova trimitea aici diferite delegații care trebuiau neapărat duse undeva. Atunci am fost și la fabrica aceasta de pe timpul țarismului; era o vie care fusese proprietate imperială, iar pe timpul românilor a trecut în categoria viilor coroanei; era via zisă regală [...]. Localnicii atunci ne-au organizat o plimbare prin ea [...], printre acești oaspeți eu eram cel care urma să-i conducă [...]. Cine credeți că ne-a întâlnit? Știind că vine o delegație de la Chișinău, ne-a întâmpinat secretarul de partid, un rus, care era de

Vladimir Potlog în timpul unei conferințe științifice organizate cu ocazia împlinirii a 300 de ani de la nașterea domnului-filosof Dimitrie Cantemir. Chișinău, 1973

serviciu, președintele sovhozului fiind lipsă [...]. La ei, delegații veneau foarte des [...], și zice: *Am devenit alcoolic, că aici trimiși de departe, de la Chișinău, vin aproape zilnic și trebuie să beau cu fiecare* [...]. Acei care veneau trebuiau serviți, mâncare – nimic, nu era prevăzut [...]. În tot cazul – băutură și atât!

Eu am dus două-trei delegații de acestea la Ialoveni (unde era Heres), și-apoi o delegație în satul cela de ucraineni (până la Peresecina, pe stânga) și chiar lângă Peresecina unde rușii trimiteau copiii la școală[1]. La Peresecina era o uzină mare de reparat mașini, unde lucrau specialiști ruși și-și duceau copiii la școala rusă din sovhozul ăsta [...], aveau autobuz special, îi duceau și-i aduceau zilnic [...]. Am uitat denumirea localității, dar era o fabrică cu o vie veche din perioada țaristă.

Tema de cercetare

O temă [de cercetare] referitoare la Antichitate m-ar fi făcut arheolog, însă nu fusesem nici într-o expediție arheologică. Făcusem arheologie ca obiect de studiu, dar pe teren la săpături și expediții n-am fost.

[1] E vorba de Sovhozul-fabrică Românești și Fabrica de Vin Românești.

De aceea să abordez o temă la *Istoria Antică* în condițiile Chișinăului de atunci nu era posibil. Puteam să fac la Moscova, dar nu aici.

Dintre colegii mei am avut un evreu foarte cumsecade care mă simpatiza, scrisesem la el și o lucrare, teză de an [...]. Îl chema Iosif Șlaen. A decedat în 1995, subit, după un acces. N-avea universitate românească, făcuse liceul, iar studiile superioare le-a făcut la Buguruslan, unde a fost evacuat Institutul Pedagogic din Chișinău, și de acolo a fost trimis aici. Studiile principale în istorie le avea din liceu. A fost un bun profesor. A predat *Antichitatea*, ulterior a trecut la *Evul Mediu*.

La sugestia lui Șlaen, am ajuns să cercetez opera lui Cantemir.

Membru corespondent Nikolai Mohov, conductor al tezei de doctorat

Teza de doctorat

Am publicat din ea, dar și-acum regret că n-am scos o monografie! Am avut funcții administrative și n-am avut timp [...]. Am susținut-o în trei ani. Conducător științific mi-a fost Mohov[1] [...]. Dacă era Russev[2], era altă treabă. L-am cunoscut, eram aproape [...]. Soția mea îl cunoștea mai bine fiindcă acesta publica în revista „Pedagogul Sovietic", iar ea era șefă de secție la revistă. Ea deseori discuta cu el [...]. Îl cunoșteam și eu [...], aș fi vrut ca el să-mi fi fost conducător științific [...], dar s-au schimbat lucrurile, l-am întâlnit pe Mohov [...]. Dacă era cineva care cunoștea

[1] Nikolai Mohov (9 decembrie 1904, s. Mostovoe, ţin. Krasnodar, Rusia – 28 octombrie 1983, Chișinău) – istoric, domeniul științific: Istoria medievală a Moldovei. Doctor habilitat în istorie (1965), profesor universitar (1966). Membru corespondent al Academiei de Științe a RSSM (1972). Demir Dragnev, Constantin Manolache, Ion Valer Xenofontov, *op. cit*., p. 137.

[2] Eugen Russev (24 decembrie 1915, s. Kubei, azi reg. Odesa, Ucraina – 17 mai 1982, Chișinău) – istoric și filolog, domeniul științific: istoria medie, arheografie și filologia română. Doctor în istorie (1951). Membru corespondent al Academiei de Științe a RSS Moldovenești (1961). Vezi: Demir Dragnev, Ion Xenofontov, *Eugen Russev, fondator al științei academice din Republica Moldova, la 100 de ani de la naștere*. În: *Akademos.* Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă, nr. 4 (39), 2015, pp. 155-158; Xenofontov Ion Valer, Malcoci Iulia. *Eugen Russev (1915–1982) – istoric între filologi, filolog între istorici*. În: *Sesiunea științifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie, ediția a 8-a, 27 mai 2022: In memoriam Ion Niculiță (1939–2022)*: Program. Rezumatele comunicărilor /Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie; editor: Aurel Zanoci; comitetul organizatoric: Aurel Zanoci [et al.]; comitetul științific: Ion Eremia [et al.], Chișinău, CEP USM, 2022, pp. 69-70.

Membru corespondent Eugen Russev

tematica în cauză, atunci poate și altă structură avea teza, așa, în schimb, pe dibuite a apărut chestiunea asta.

După obectul pe care îl predam trebuia să iau *Antica* și să devin arheolog. Însă, predând *Istoria Antică*, am scris despre D. Cantemir [...]. Este o incoincidență între ceea ce predam și ceea ce scriam. Era greu [...]. Dacă scriam despre ceea cu ce mă ocupam, aș fi văzut mai bine lucrurile [...]. Astfel, un Russev mi-ar fi fost o călăuză mai pe măsură, deoarece el știa mai bine epoca, mai bine istoria românilor, cronografia, cultura [...].

Russev împreună cu Beșleagă au fost și în România [...], erau foarte buni prieteni, mergeau la masă amândoi.

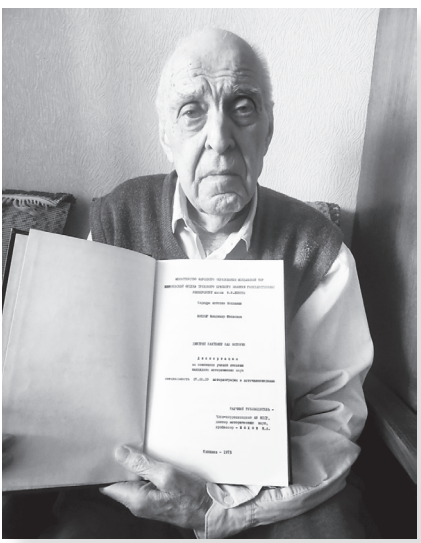
Drumul parcurs l-a apropiat foarte mult de Beșleagă [...]. Russev îi întrecea pe toți de la Academie în timpul cela în cărturărie, mai ales la Istoria Moldovei. El s-a afirmat și în filologie, și în istorie [...].

[...] Am fost la el acasă nu o singură dată, mi-a dat chiar și o recenzie la autoreferat, era foarte pedant, de o curățenie legendară. Profesorul ieșean Ioan Caproșu i-a făcut cadou lui Russev o carte. Mi-a dat-o mie să i-o transmit – „Descrierea Moldovei".

El cu Corlăteanu erau colegi de liceu, Liceul „Donici" din Chișinău [...].

Russev era un om deosebit, pedant, nu suporta nicio intervenție în textul lui, nicio schimbare, nimic; tot cum a dat [...], dacă-i scurta din text putea lesne să spună: *Dacă nu vă place așa, atunci bună ziua*!

Redacția revistei *Вопросы Истории* a trimis o scrisoare lui Bodiul, prim-secretar, ca să publice un articol despre D. Cantemir. Bodiul s-a adresat

Doctorul în istorie Vladimir Potlog, reprezentantul de vază al școlii de cantemirologie din Republica Moldova, 25 ianuarie 2016

lui Lucinschi, ultimul m-a găsit pe mine și pe Russev. Împreună am făcut un material, baza am pus-o eu, însă Russev l-a redactat și l-a publicat în revista nr. 10, din anul 1973, atunci când am susținut teza [...]. Așa că am colaborat cu Russev, atunci când am scris acel articol. Era un om deosebit, țin minte când l-au prigonit [...].

Brâseachin

Era un profesor șovin foc – Brâseachin. Apăreau cu diferite ocazii gazete de perete. Dacă venea Anul Nou, se scotea gazeta de perete care era mai mult ilustrată. Atunci Brâseachin o privea foarte critic, mai ales conta să nu fie scris ceva cu alfabet latin. După ce s-a dus, au urmat schimbări radicale din 1989 [...].

Pavel Cocârlă, membru al Sfatului Țării

Profesorul Pavel Cocârlă[1] a avut un unchi, Pavel Cocârlă, care a fost membru al Sfatului Țării. Am uitat ce studii avea, deși îmi spusese, pare-se că avea studii superioare. Acum P. Cocârlă spune că, dacă îl depistau că a avut unchi în Sfatul Țării, nu îl mai trimiteau să facă studii la Moscova. Dar a scăpat [...], a fost trimis la studii la anul III. Trebuia să dea niște diferențe [...], anul III l-a repetat, anul I și II le-a făcut aici, la Chișinău [...]. Așa că un urmaș al unui membru din Sfatul Țării a făcut studii superioare la Moscova – chestiune serioasă. Adevărul e că teza de absolvire a universității a susținut-o pe *Istoria Uniunii* [...].

Dacă erai ascultător, intrai în partid

Știți când am intrat eu în partid? Tocmai în 1965 [...].

Ei bine, n-am intrat în partid de la început, iar în anul de învățământ 1965–1966 secretara organizației de partid, care era profesoara Fedco,

[1] Pavel Cocârlă (născut la 10 noiembrie 1946, s. Ignăței, actualmente rn. Rezina), istoric medievist. Studii superioare la Universitatea de Stat din Chișinău (1964–1967) și Universitatea de Stat „M.V. Lomonosov" din Moscova (1967–1970). Doctor habilitat (1994), profesor universitar (1995) la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova. Vezi: *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc*. Vol. I (A-C) /Academia Română /Coord.: Victor Spinei, Dorina N. Rusu, Suceava, Editura Karl A. Romstorfer a Muzeului Național al Bucovinei, 2021, p. 569; Pavel Cocârlă, *Mai acasă mă simt, totuși, la Ignăței* [Interviu realizat de Tudor Iașcenco]. În: *30 de întrebări de-acasă (culegere de interviuri ale ziariștilor de la „Cuvântul"). Vol. 2 /„Cuvântul"*. Săptămânal regional independent; concept Tudor Iașcenco, Chișinău, ÎSFEP „Tipografia Centrală", 2011, pp. 145-154.

după numele de soț, acesta fiind rectorul Conservatorului din Chișinău. Fedco era o rusoaică moderată, fără fanatism privind comunismul [...], s-a uitat ea așa (pe-atunci lucram la Durlești) și-mi spune: *Как вы смотрите на вопрос о поступлении в партию?*[1].

Eu i-am zis că *acolo trebuie calități deosebite, oameni mai speciali*. Într-un final, ea m-a convins că trebuie să intru [...]. Apropo, eu n-am avut parte de un exemplu de membru de partid deosebit din punct de vedere moral.

În prezidiu onorific, cca 1975

Era o șmecherie la ăștia bătrâni [...], ei se săturase de adunările astea și de funcția de secretar și-atunci găseau și-i agățau pe cei mai tinerei [...]. În fiecare lună trebuia să ai o adunare de partid, lucru care te surmena [...]. Profesorul Munteanu și alții se săturase și s-au gândit să mă agațe pe mine [...]. Pentru a deveni secretar, un an trebuia să fii stagiar, ulterior deja puteai să devii secretar.

Drachenberg a fost nu știu câți ani secretar ca și Cozma [...]. Sărmanul, nouă ani a fost [...]. Acolo trebuiau făcute adunări, protocoale, care

[1] *Cum abordați problema admiterii în partid?* (*rus.*)

îți luau o mulțime de timp [...], era un lucru de uzură [...]. Sigur că, dacă mi-au propus, nu mai aveam încotro și am depus cerere [...]. Acolo mi-au scris în carnet: *делу Партии предан!*[1].

Ca să intri în partid, trebuiau să te recomande doi membri de partid, ei erau nănașii, și-și luau asupra lor angajamentul, te știau de bun, îți dădeau o caracteristică, treceai prima etapă, scriai o cerere, o depuneai, se făceau ședințe, îți dădeau recomandări, te aprobau [...]. Toate chestiunile acestea se făceau preventiv [...], secretarul de partid trebuia să facă demersuri [...]; țin minte orele de la *raicom*[2], când se coordona treaba asta, nu se făcea atât de simplu, deveneai candidat un an și, dacă erai ascultător, intrai în partid.

Și iată, în 1965 am devenit membru de partid [...]. Spre nenorocul meu, peste mult timp, m-au ales secretar de partid al facultății, unde erai cal de bătaie [...]; dacă se făcea vreo șotie, trebuia să răspunzi: *ce se întâmplă acolo la voi!*? Într-un an de zile m-am săturat eu de chestia asta, trebuia să faci planuri din timp. În fiecare lună – adunare de partid, ce discuții urmează să fie, strategii etc. Era timp pierdut [...], după care urma *Partcomul* [...]. Trebuia să mergi neapărat și la ședințele alea, mai ales dacă erai secretar [...], și dacă se întâmpla ceva prin cămin trebuia să spui ce se întâmplă [...].

Am fost secretar de partid al Universității, al Facultății. Cocârlă [...] și pe el l-au agățat, era primul an, pare-se, nu mai țin minte [...], din punct de vedere moral, te simțeai neplăcut din cauza acestui post.

Iaca am adus [...]!

Se întâmplase în așa fel că plecasem de acum din Comisia de admitere, fiind acolo secretar. Era un lucru extraordinar de neplăcut. Am fost doi ani la rând, prima dată am fost când rector era Lazarev, iar a doua oară, deja pe timpul lui Melnic. Când a venit, ultimul a zis: *Hai, tu ai fost o dată, să fii și anul acesta*! Era un lucru foarte tensionat, cu multe neplăceri [...].

Când am fost secretar în Comisia de admitere (eu de-acum susținusem teza, prin 1974), o doamnă dintr-un sat de la sud (printre altele,

[1] Este devotat cauzei Partidului (*rus.*).
[2] Comitetul raional.

din satul lui Arnăut[1]), fiica sau fiul căreia trebuia să intre la universitate [...], mi-aduc aminte, avea niște mâini crăpate de la vie [...], se vedea că muncea în câmp [...]; când am auzit-o cum vorbește, atât de frumos, cu un vocabular bogat [...], m-a lăsat praf [...].

A auzit ea că la universitate, se poate de dat ceva acolo [...], și băiatul poate să treacă fără probleme. Nici mai mult nici mai puțin, a venit femeia naivă și mi-a adus un plic [...], plinuț: *Iaca am adus* [...]! Iau plicul și-l rup la un colț, mă uit – bani mulți, nu știu câți erau [...]. Am chemat membrii comisiei. Cocârlă era secretar la facultate, și zic: *Uitați-vă, ce chestiune neplăcută*! Un an înainte și Drachenberg avusese asemenea situație [...], când am desfăcut plicul, am chemat pe-un inspector de la securitate de la Secția nr. 1 (Secția nr. 2 se ocupa de armată), o tânără rusoaică era șeful secției [...]. I-am spus rectorului Lazarev care era socoteala, i-am zis cine-i femeia, da el (foarte cumsecade) îmi zice: *Tu ți-aduci aminte ce-a pățit Drachenberg anul trecut*? (A trebuit să facă dare de seamă etc.) *Dați-i banii și lăsați-o să meargă acasă!* Putea să aibă probleme, femeie naivă [...]. Uite ce chestiune foarte neplăcută am avut [...]. Nu țin minte soarta femeii, n-am urmărit [...].

Prorector pentru studenții de la Secția cu frecvență redusă

După ce am fost secretar și avusesem povestea aia cu femeia de la sud, mă cheamă rectorul Melnic[2] și-mi spune: *Este o propunere să fii prorector la Secția cu frecvență redusă*! I-am zis că sunt secretar, atunci el îmi spune: *O să te înlocuiască altcineva*! Vroiam să scap de secretar că mă săturasem de adunările de partid, de făcut planuri de lucru [...]. Am tăcut, iar peste o săptămână mă întreabă iar: *Vrei să fii prorector sau nu*? Eu, vroind să scap de secretariat, am zis: *bine*!

Fiind prorector, aveam și curs la facultate, anual ieșeam la vreo 500 de ore și primeam salariu, se calcula după ore. Principalul, totuși, e că sa-

[1] Tudor Arnăut (24 decembrie 1959, s. Giurgiulești, azi rn. Cahul – 22 aprilie 2012), arheolog, conferențiar la Universitatea de Stat din Moldova. Vezi: *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc*. Vol. I (A-C) /Academia Română /Coord.: Victor Spinei, Dorina N. Rusu, Suceava, Editura Karl A. Romstorfer a Muzeului Național al Bucovinei, 2021, p. 93.

[2] Boris Melnic (11 februarie 1928, s. Briceni, azi rn. Dondușeni – 27 aprilie 2012, Chișinău) – biolog, domeniul științific: fiziologie umană și fiziologie animală. Doctor habilitat în biologie (1970), profesor universitar (1971). Membru corespondent (1972) și membru titular (1984) al AȘM. Rector al Universității de Stat din Chișinău/Moldova (1974–1992).Vezi: Demir Dragnev, Constantin Manolache, Ion Valer Xenofontov, *op. cit*., p. 132.

lariul îmi era dat din contul că eram prorector [...].

Am fost nouă ani prorector la Secția cu frecvență redusă. Anterior, prorector a fost un fost student de-al meu, Panfilov, care a fost avansat în funcția de prorector la studii cu frecvență la zi și pe mine m-au angajat în locul lui la Secția cu frecvență redusă, din 1974–1983.

Gheorghe Palade, Tatiana Josan și Vladimir Potlog de Revelion, 1984

Vladimir Potlog, decanul Facultății de Istorie, împreună cu prof. Boris Melnic, rectorul USC, și prof. Ion Niculiță, îl omagiază pe conf. univ. V. Totrov, cca 1985

Îmi pare rău că nouă ani am pierdut acolo, făceam altceva în timpul acesta, cel puțin făceam istoria satului. Eram implicat și aveam și ore la facultate, n-aveam norma deplină, n-aveam seminare, aveam doar ore de prelegeri, în limba rusă și-n română, *Preistoria* și *Istoria Antică*. Uite-așa, nouă ani de zile de corvoadă [...]. Nu-mi plăcea mie lucrul administrativ, îmi plăcea să fiu profesor la universitate, dar vrând-nevrând am intrat în circuitul acesta.

Activități administrative conexe

[...] Când eram prorector, mai aveam un necaz [...], trebuia de căutat meșteri ca să facă emblema facultății [...], și-apoi mă găseau pe mine [...], ne implicau, din considerentul că aveam legături [...], partea materială, vopsea [...].

Activitatea cea mai importantă

Eu vroiam să am ore, să stau cu studenții, pentru mine să predau era mai important decât toate luate la un loc [...].

Conspecte cu alfabet latin

Erau unii studenți care făceau conspecte cu alfabet latin[1] și, dacă erau prinși de informatori, era grav, urmau să fie eliminați etc.

Muncă epuizantă

Lucram și vara, pe căldura ceea; practic, concediul era vreo trei săptămâni. În condițiile acestea, nici nu puteai face față tuturor cerințelor. Și-apoi pe lângă toate mai aveam și cursuri serale în limba rusă, pe care nu o posedam foarte bine.

Control de la Moscova

Țin minte, au venit de la Moscova și au început să controleze compunerile [...]. La Facultatea de Drept era cel mai mare concurs, doi sau trei inspectori au luat compunerile și notele [...]. Țin minte, prorector pe studii era Racov. El umbla cu inspectorii și cerea, în primul rând, cutia cu lucrările de la Drept [...]. Aceștia deja făceau aprecieri, dacă corespundeau [...]. Au fost la toate instituțiile, venise de la Ministerul Învățământului Superior de la Moscova.

La Drept se cerea *Istoria*, la Filologie, la noi, fără doar și poate, la Biblioteconomie, la fel, și la Facultatea Filologie Rusă.

Boierit decan

În 1983 am fost boierit decan [...], lucru foarte migălos, trebuia să fii la timp, nu vroiam [...], dar nu avusem încotro [...].

---

[1] Relevant în acest sens este cazul Sofiei Rusu, absolventă a Facultății de Istorie a USM (1974). Ea conspecta cu grafie latină: „În anul I și mai pe urmă scriam conspectele în grafie latină. Dar nimeni nu m-a pârât. Poate că eram cu prietenele mele și stăteam alături, poate că nu am dat nimănui conspectele mele. Le-am avut foarte mult timp, dar la momentul când am trecut în oraș, undeva s-au pierdut. Au fost date unui viitor istoric, care acum este peste hotare, și zice: *Tu nu te-ai temut? Nu mă mai speria*, i-am zis, că am trecut de acum prin asta, nici prin cap să-mi treacă că pentru asta pot să fiu pedepsită". *Interviu realizat de dr. conf. univ. Liliana Rotaru cu Sofia Rusu. Arhivă privată.*

Înaintea mea fusese Repida, timp de 25 de ani, apoi Sâtnic, și, pare-se că l-am urmat eu timp de cinci ani. Nu mi-a plăcut lucrul administrativ și i-am spus rectorului Melnic că trebuie să depun cerere să mă elibereze din decănie și să se facă alegeri la facultate. Îmi ziceau să mai fac încă un tur de decănie, eu în schimb le-am zis că nu mai fac niciunul, și atunci l-am chemat pe Moșanu[1], care era șef de catedră [...]. Acesta a preluat lucrurile fără mare entuziasm [...], ei, după el a urmat Petrencu[2] [...]. Și el a fost decan fără voia lui [...].

Decanul Facultății de Istorie a USC, 1987

Și din 1983 până-n 1989 am fost decan [...]. Îmi făceam cruce și mă gândeam când voi scăpa odată de decănia asta. Chetruș era prorector și-mi spunea: *Mai facem un tur*? La care eu: *Nu, nu mai fac niciunul*! Îi spuneam că peste trei ani pot să ies la pensie [...]. Am fost până la 12 ianuarie 1989.

Munca administrativă era un lucru care trebuia să-ți placă! Iată era, Dumnezeu să-l ierte, Sâtnic – el foarte mult își dorea să fie decan [...]. Moșanu a fost decan un an de zile, fiind învestit în 1989.

Alexandru Moșanu

S-a implicat de-acum în alegeri și a fost ales deputat. Țin minte, am avut un profesor, un șovin înveterat, Brîseachin, care, după ce a fost ales Moșanu, îl felicita de formă: Он силен, силен![3] Da, Alexandru Moșanu a câștigat în fața directorului de sovhoz din Trușeni, care era

---

[1] Despre profesorul Alexandru Moșanu a se vedea: *In honorem Alexandru Moșanu: studii de istorie medievală, modernă și contemporană a românilor* /Coord.: Nicolae Enciu, Cluj-Napoca, Editura Academiei Române. Centrul de Studii Transilvane: Presa Universitară Clujeană, 2012, 730 p.

[2] Anatol Petrencu (n. 22 mai 1954, Căușeni), istoric specializat în domeniul istoriei contemporane. Decan al Facultății de Istorie a USM (1990–1992). Vezi: Ion Valer Xenofontov, *Condiția istoricului într-un spațiu marcat de clivaje identitare*. În: *Akademos*. Revistă de știință, inovare, cultură și artă. Chișinău, nr. 3 (62), 2021, pp. 153-154.

[3] El e puternic, puternic (*rus*.).

și el candidat la funcția de deputat[1]. Așa a fost ales Moșanu atunci, deși pe rivalul lui din Trușeni îl cunoștea lumea [...], atunci erau aleși nu pe circumscripții naționale, ci pe circumscripții uninominale [...]. Și învățători au fost aleși, era unul Damaschin în Trușeni, și-acum e președintele Asociației Pensionarilor din Trușeni. Acesta a organizat învățătorii care l-au susținut pe Moșanu și nu numai în Trușeni, dar și-n alte sate.

După ce Moșanu a fost ales deputat, funcția de decan i-a revenit lui Petrencu, iar Moșanu a continuat să predea cursul său la universitate. Nu toate cursurile, ci doar cele de bază [...]. Sigur, după ce a fost ales președinte al Parlamentului, n-a mai predat, nu reușea fizic să facă chestia asta [...]. Este un om de o modestie rară. Pe vremea lui Snegur, i s-a propus să treacă cu traiul în altă parte[2] [...], trăia într-un bloc repartizat de Academia de Științe [...]. Paza personală nu stătea acolo la ușa apartamentului, la etajul trei sau la intrare în bloc [...], era sinchisit de paza aceasta, care i se cuvenea după lege [...].

---

[1] Alexandru Moșanu, deputat între 1990 și 2001. Între anii 1990 și 1994 a fost deputat în Parlamentul Republicii Moldova, ales în Circumscripția nr. 319, raionul Strășeni. Președinte al Parlamentului Republicii Moldova (1990–1993).

[2] Referitor la refuzul de a locui într-un spațiu locativ conformatibl se referă și Iurie Badâr, sef al Agenției de Privatizare a mun. Chișinău (1992–1996), membru al primei componențe a Curții de Conturi a Republicii Moldova (1995–1997). În 1997–1998 deține funcția de ministru al privatizării și administrării proprietății de stat, în 1998–2000 – de consilier al Președintelui Republicii Moldova pentru probleme de economie și finanțe. „Prin 1994, fiind director al Agenției Chișinău pentru Privatizare, într-o dimineață mă pomenesc în birou cu o colaboratoare agitată, care, fiind extrem de emoționată, îmi relatează că în rând la depunerea documentelor pentru privatizarea spațiului locativ se înghesuie Moșanu. Am ieșit și l-am invitat în birou, iar între timp, până a sosit colaboratoarea din secția privatizare a spațiului locativ pentru a-i ridica actele, le-am răsfoit și am rămas uimit de cele două camere în care locuia ex-președintele Parlamentului Republicii Moldova. Au mai trecut niște ani [...], Vasile Merean, ex-viceministru de stat în prima jumătate a anilor'90 [...], ne-a relatat [...], despre o încercare reală de îmbunătățire a condițiilor de trai ale Președintelui Parlamentului. Astfel, până prin 1992–1993 se mai elibera câte un apartament de stat al înalților funcționari de stat care venea în posesia temporară a Cancelariei de Stat pentru a fi distribuit altora. La un anumit moment, ministrul de stat Gusac împreună cu viceministrul Merean au selectat din fondul disponibil două apartamente a câte patru și două sau trei camere; bucuroși, au păsit pragul biroului lui Moșanu, mărturisindu-i că cunosc condițiile lui de trai și îi propun să-și aleagă unul dintre apartamentele eliberate. Aici, Vasile Merean deopotrivă celor mai mari actori dramatici face o lungă pauză pentru a reda cu o notă majoră, ca ulterior să pună întrebarea: *Și cum credeți că a procedat Moșanu?* ca după o altă pauză să ne răspundă: *Ne-a alungat, spunându-ne că nu a venit în Parlament pentru a-și soluționa problemele personale*! Iată astfel de personalități a avut și sunt convins că mai are USM!". *Interviu realizat de dr., conf. univ. Liliana Rotaru cu Iurie Badâr. Arhivă privată*.

Timpul demonstrațiilor

Țin minte, după 1988 am revenit la catedră (nu mai aveam funcții administrative [...]) și am mers la o conferință la Lvov împreună cu Niculiță [...]. Când ne-am întors, aici deja se făceau manifestări [...]. Druță[1] ieșea în centru, venea și la universitate [...], studențimea era deja înflăcărată [...].

La mitingul din Piața Marii Adunări Naționale, 2000

Eu primeam ziarul „Chișinăul de seară" [...], mi-aduc aminte că dădusem peste un material al Comitetului Central referitor la problemele limbii, începuse deja și chestia aceasta [...]. La noi la facultate, lucrurile în jurul limbii fierbeau încă pe când mai eram decan [...], se făceau adunări, inclusiv ale studenților [...].

La una din adunări, Palade[2] luase cuvântul și numise guvernul nostru trădător [...]. În gazeta ceea se spunea că trebuia să fie abordate problemele nu doar ale limbii, să fie formată o comisie care să studieze problemele respective, doar că și acestea s-au făcut de formă [...].

Comitetul Central avea un program special ca să atenueze cumva lucrurile acestea și n-a mai ieșit nimic din ceea ce se programa [...].

Cu toate acestea, la universitate, a fost o adunare unde venise ministrul învățământului [...], Zidul[3] cu Bondarciuc[4] de la CC, o suită întreagă, și ne-au adunat pe toți. Eu mai eram în postură de decan (spre finalul *de-*

[1] Scriitorul Ion Druță.

[2] Gheorge Palade (1950–2016), doctor în istorie, conferențiar universitar la Facultatea de Istorie a USM. Vezi: In memoriam Gheorghe Palade, 1950–2016 /Ed.: Valentin Arapu, Anatol Petrencu, Corneliu Ciucanu, Chișinău, Bons Offices, 2018, 616 p.

[3] Dumitru Zidu (9 mai 1932, în satul Giurgiulești, raionul Cahul – 2002), de profesie a fost pedagog (fizică), doctor în filosofie.

[4] Nicolae Bondarciuc (5 decembrie 1941, Chișinău), de profesie inginer-electrician, politolog. *Oamenii Moldovei*.., p. 103.

căniei), sigur că trebuia să vorbesc despre problema limbii [...], și-atunci am ieșit și m-am agățat de niște denumiri de sate care au fost rusificate – s. Ulmu, care se află nu departe de Chișinău, atunci când mergeai pe Șoseaua Poltava era indicat Ulima! Am zis cui îi trebuie rusificarea aceasta, de ce să fie iritată urechea, este o frumoasă denumire moldovenească de – Ulmu, toată lumea știe de asta [...]. Sau un alt sat de pe malul Prutului, la stația de autobuze era indicat – Zberoie, de râsul găinilor! Vine omul din satul lui [...] sau cei care treceau pe acolo trebuia să citească Zberoie [...]. S-a înfuriat cineva din conducerea universității și când a fost la CC cu chestia asta, i-au zis că e naționalist, Bondarciuc [...]. După aceea, conducerea universității a fost chemată la CC [...], Rusnac[1] era secretarul organizației de partid a universității. Moșanu era responsabil de ideologie la același Comitet de partid al universității și rectorul a fost convocat [...]. Au urmat zeci de ședințe, de discuții acolo [...], au vorbit toți secretarii lor și au blamat universitatea, și-au programat dinainte pe cine să excludă din partid [...]. Apoi au vorbit rectorul și Moșanu, și toți au bătut alarma [...]. Cei de la CC pregăteau răfuială mare, dar s-au înmuiat pe parcurs și le-au dat, cum se spunea pe-atunci – *строгий выговор*[2]. Moșanu a fost ales secretarul Comitetului de partid atunci toamna, proaspăt. Și i-au agățat lui împreună cu Rusnac, care era de-acum rectorul universității, tânăr [...]. În tot cazul, i-au pedepsit pe linie de partid [...] și de

Prof. Vl. Potlog alături de consăteanul Ion Alexa la mitingul din Piața Marii Adunări Naționale, 24 martie 2000

[1] Gheorghe Rusnac (n. 23 noiembrie 1942, or. Ocnița) – politolog, domeniul științific: sisteme politice și electorale, comunicare politică. Doctor habilitat în istorie (1989), profesor universitar (1993). Membru corespondent (2000) și membru titular (2007) al AȘM. Rectorul USM (1993–2007). Demir Dragnev, Constantin Manolache, Ion Valer Xenofontov, *op. cit*., p. 133.
[2] *Mustrare aspră* (rus.).

acolo s-au început toate problemele noastre [...]. Mie în decembrie îmi expirase deja termenul și la 12 ianuarie 1989 trebuiau să fie alegeri. Chetruș era prorector [...] și-atunci a venit Moșanu decan; în timpul lui se pornise manifestările astea mari.

Țin minte în 1989, când a început deja mișcarea de renaștere națională, facultatea noastră ieșea cu drapele [...]. Când urma să traversăm bd. Lenin (cum se numea atunci[1]), jumătate au rămas pe o parte a străzii, iar cealaltă jumătate în frunte cu cine erau au trecut dincolo [...], pe bulevard veneau membrii Frontului Popular[2] [...]. Acestora li s-a închis drumul de un cordon de miliție și nu li s-a dat voie să meargă în Piața Victoriei[3] [...], atunci ei au luat-o la deal, au înconjurat tot cordonul cela, și au ieșit iar pe bulevard, la tribună [...]. Acolo se afla toată suita republicii – prim-secretarul Grossu[4], împreună cu conducătorii care stătea sus, la monumentul lui Lenin, jos erau deja cei cu grade mai inferioare [...]. Când a apărut Frontul Popular cu drapele în fața lor într-o coloană destul de solidă, aceștia toți au părăsit tribuna și au plecat [...]. Atunci Frontul Popular, care era o forță extraordinară, a defilat pe piață [...]; în tot cazul, altercații între aceștia nu au avut loc [...], pur și simplu după aceea Grossu repede „a zburat" [...].

Îmi aduc aminte, venea lumea din satul Băcioi la demonstrații, pe jos! Noi ieșeam la balcon, iar ei ne îndemnau să mergem cu ei, aveau drapele, ce entuziasm mai era! Și cei din Ialoveni veneau pe jos [...]. Când s-a aflat că vor fi manifestări pe Piața Marii Adunări Naționale, rușii nu prea ieșeau, ei aveau frică de tot ce se întâmpla [...]. Lumea venea din sate cu autobuzele, ieșeau cu tricolorul pe piață, dormeau în corturi [...]. Nu mai știu câți s-au îmbolnăvit atunci [...]. Petrencu era în epicentrul manifestărilor de atunci [...].

Leonida Lari în fața tancului

[...] Era o manifestare la care trebuia să ieșim cu drapele, nevoie mare [...]; atunci s-a pus Leonida Lari în fața tancului, Dabija era deputat și s-a

[1] În prezent, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt.

[2] Frontul Popular din Moldova a activat în perioada 1989–1992. A fost succesorul de drept al Mișcării Democratice din Moldova din anii 1988–1989. Vezi: Igor Volnițchi, *Istoria partidelor din Republica Moldova (1991–2014)*. Ed. a 2-a, Chișinău, Estetini, 2015, p. 35.

[3] În prezent, Piața Marii Adunări Naționale.

[4] Simion Grossu, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei (22 decembrie 1980 – 16 noiembrie 1989).

dus la Institutul de Stat de Medicină [...], acolo forfoteau motoarele ca să se pornească tancurile, erau soldați, ofițeri [...].

În tot cazul, tancurile militare n-au mai venit la manifestare, toți s-au împrăștiat [...].

Un semnal, și veneau toți

Mi-aduc aminte, tineretul era atât de înflăcărat încât la Teatrul „Mihai Eminescu", unde era reparație și niște garduri, au cărat cărămizi și au stricat geamurile, au sfărâmat pereții, tencuiala de pe pereți; era o nevoie, au stricat geamurile la magazine [...], noroc că nu s-a transformat într-un măcel [...]; și Grigore Vieru era acolo, s-a urcat și a început să strige la lume să se potolească; cineva care aveau luate pietre în mâini a strigat: *Acolo-i Vieru, nu aruncați cu cărămizi*!

Persista o mișcare a tineretului care forfotea în cămine, era de-ajuns un semnal, și veneau toți [...]; este o clădire la Buiucani, o clădire cu nouă etaje sau mai mare, a Uzinei de Tractoare; păi, ea era plină cu tineret [...]; era suficient să le fi dat un semnal, că imediat se adunau [...].

Din satele astea din jur veneau pe jos în coloane mii de oameni. Veneau și cu autobuzele mai de departe cu tricolorul pe geam afară, era un fenomen extraordinar, mai veneau cei de la Băcioi [...].

Greva studențească din primăvara anului 1995

[...] Era timpul demonstrațiilor, la care participau și studenții [...][1], Petrencu era în fruntea mișcării împreună cu Iuliana Gorea și aveau cartierul lor general în cadrul Liceului Teoretic „Mircea Eliade", fosta Școală Rusă nr. 37. Directoare era Iuliana Gorea-Costin, consăteanca mea. (La acest Liceu a învățat mai târziu nepoata mea, Mihaela, în clasele VI–XII, atunci când directoare era doamna Grâu).

În mișcare [...] erau Godea[2], Cernei[3] [...], atunci erau foarte activi, acum deja sunt cam pasivi.

---

[1] Vezi: Sergiu Matveev, Ion Valer Xenofontov, *Greva studențească din anul 1995 reflectată în foi volante și în presa timpului.* În: *Historia est Magistra Vitae: Valori, paradigme, personalități: In honorem profesor Ion Eremia* /Ed.: Constantin Manolache; coord.: Liliana Rotaru; resp. de ed.: Ion Valer Xenofontov, Chișinău, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan" (Institut), 2019, pp. 621-642.

[2] Mihai Godea, ulterior deputat între 2009 și 2014 în Parlamentul Republicii Moldova.

[3] Oleg Cernei, ulterior consilier în Consiliul mun. Chișinău și consilier raional în Sângerei.

A scăzut și numărul studenților. Zece ani în urmă, numărul total al studenților era de 100 000. Când studențimea mergea la votare sau ieșea la aceste manifestări, reprezenta o forță extraordinară! N-au dormit ei în corturi? Era o mare activistă pe-atunci care s-a dus la București – Aliona Negoiță! Mulți au plecat la Iași, chiar după anul I [...].

Gheorghe Palade[1]

Mi-a fost student prin '66. Era anul I. În acea perioadă au venit o serie de elevi din școlile de la sate cu nume de familie istorice – unul Sturza (de la Strășeni), Palade.

Palade a fost un student îndrăgostit de istorie. Totdeauna a fost fruntaș și tocmai Lazarev a asistat când acesta răspundea la mine la examen la *Preistorie* [...]. Țin minte că l-a întrebat ceva despre cultura Cucuteni-Tripolie. I-am pus atunci maxim, nota „5" (cum era pe vremea ceea). N-a venit Lazarev cu nicio obiecție, chiar dacă ar fi avut, putea să-mi spună mai târziu, dar a rămas satisfăcut de răspuns [...].

Erau câțiva studenți foarte bine pregătiți din școală, cărora le plăcea istoria. Palade mi-a fost și practicant.

A fost foarte bun la carte și participa activ la viața facultății și a universității. Faptul că el a rămas la facultate nu este întâmplător, a susținut teza cu succes.

În general, era eminent și sportiv. A început să practice boxul, el și încă cineva de la ei din curs. Ulterior, au trecut la volei. Juca cu Aurel Zanoci. Se adunau la Școala Pedagogică, la care Arnăut era director, și jucau în sala de sport, evident și Arnăut juca cu ei.

Practica am făcut-o într-un sat din rn. Strășeni. Primul sat când te pornești spre Șoseaua Nisporeni, pe urmă vine Lozova. Satul acesta avea niște vii de se curbau până la pământ [...]. La practică, el s-a manifestat foarte bine. El și câțiva colegi locuiau împreună la gazdă. Eu veneam, mă duceam, iar ei erau tot timpul în școală.

Interesant că el a fost primit în rândurile Partidului Comunist chiar în ajunul evenimentelor acestea. Mi-aduc aminte, o adunare de partid, după aceea s-au început mișcările de eliberare națională și el a devenit participant activ [...].

[1] Vezi: Vladimir Potlog, *Gheorghe Palade: istoric și om al cetății.* În: *In memoriam Gheorghe Palade, 1950–2016* /Ed.: Valentin Arapu, Anatol Petrencu, Corneliu Ciucanu, Chișinău, Bons Offices, 2018, p. 77.

Vladimir Potlog alături de personalități din domeniul educației, culturii și științei, cca 2005

Gheorghe Palade a fost un mare activist în mișcarea națională. Organiza studenții, mergea în fruntea coloanei și coborau de la facultate în Piața Marii Adunări Naționale. A avut și cuvântări în fața Teatrului de Operă. Se manifesta foarte activ, el și Anatol Petrencu. A fost bun organizator [...], bun profesor. Mi-amintesc că la examenele de stat ale studenților lui toate tezele de absolvire se bazau pe materiale de arhivă, erau foarte bine apreciate de comisie și chiar de diferiți examinatori din afara Universității [...].

Pentru mine a fost un șoc când am auzit că a decedat. Probabil, a avut o insolație, s-a dus subit [...]. A fost un bun profesor, cu autoritate printre studenți.

Sora lui era la Botanica, la școala internat de educație fizică ori la o școală de pe traseul acesta care merge spre Costiujeni. Ea tot făcuse istoria, era foarte bună profesoară, se bucura de autoritate printre profesori și elevi. Venise mai târziu [...].

Oleg Cernei

[...] Mi-a rămas în memorie de când era student la anul IV. Intră el pe ușă, și zice: *Domnule Potlog, grevă generală*! Atunci gata, s-au ridicat

toți în picioare, și fuga la grevă [...]. În fața blocului central al Universității erau mulți studenți! Medicina, Universitatea Tehnică veneau aici, se umplea [...] și mergeau cu drapele, tricolorul. Erau mulți, Oleg Cernei, Mihai Godea – erau nucleul.

Într-o seară, țin minte, m-am pomenit cu Oleg Cernei, făcea agitație pentru Chirtoacă[1] și eu mă plimbam pe aici[2], și-ajung la colț, da el era cu Chirtoacă! M-au văzut ei pe mine, a ieșit el în întâmpinarea mea, ne-am salutat și-l cheamă el pe Chirtoacă [...]. Îi zic eu că noi îi ținem pumnii strânși pentru el, la care el a răspuns: *Mulțumesc!* Oleg Cernei era cu el peste tot, omul lui de încredere, iată acum el e candidat independent [...]!

ULIM

Am predat doi ani la ULIM împreună cu Ion Niculiță. Eu – *Istoria Antică*, el – *Arheologia*, în două grupe: rusă și română. Pe urmă istoria pură s-a vânturat și a rămas relații internaționale [...]. Salariul meu de-acolo pe jumate de normă era mai mare decât la USM, unde aveam o normă. Lui Andrei Galben îi place faima [...], el a început de la zero, lucra în incinta Universității Pedagogice „Ion Creangă". Pe urmă a trecut într-o clădire vizavi de Universitatea de Medicină. Apoi a cumpărat terenul din centru, a trecut aici [...], în privința aceasta era un organizator bun.

Am avut cu Andrei Galben și cu Pavel Cocârlă o emisiune de istorie [...]. Într-un timp, chiar secretara lui îmi spunea că el mi-a făcut un beneficiu, și am vrut să-i mulțumesc, dar eram bolnav deja și n-am putut să merg, îl sunasem, dar era ocupat [...].

Valeriu Matei

[...] Numele lui de familie e Mateiciuc. Mi-a fost student la anul I, și-apoi a fost trimis la Moscova, la Bromlei[3]. Acolo, după ce a terminat, trebuia să vină la universitate să predea disciplina *Etnografia*. Afanasie Repida era decan când a fost trimis Matei la Moscova [...]. A fost acolo printre studenții noștri fruntași [...].

---

[1] Dorin Chirtoacă, primar de Chișinău (2007–2018), vicepreședinte (2005–2010), prim-vicepreședinte al Partidului Liberal (din 2010).
[2] Bd. Dacia, mun. Chișinău.
[3] Iulian Bromlei (1921–1990), istoric și etnograf sovietic. Membru titluar al Academiei de Științe a URSS (1976).

Împreună cu colegii lui [ai lui Valeriu Matei] a câștigat un concurs la revista *Юность*[1] (cum se numea), a fost într-un sejur de nu știu cât timp în Cuba. Se făcea atunci prietenie cu această țară. De pe când era elev, deja se plimba [...]. La Universitate eu n-am avut seminare atunci când el era student [...], da la examene îl văzusem.

Organele care urmăreau tot pasul au aflat că el avea legături cu cercul de studenți care puneau în discuție problemele acestea naționale [...], și a fost chemat acolo și au discutat [...]. În tot cazul, la universitate nu l-au mai primit [...], rector era Melnic. De la Moscova, șeful de catedră Bromlei și toată echipa în care fusese încadrat Matei, i-au trimis o scrisoare rectorului, în care se revoltau de ce a fost respins unul dintre cei mai talentați studenți de la universitatea lor. Cu toate acestea, totuși nu l-au acceptat. Și-atunci el a trebuit să lucreze într-un muzeu care se ocupa cu probleme de literatură veche rusă [...].

În timpul campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale[2], pe unde mergea împreună cu Al. Moșanu, ieșea și cânta în scenă. Atunci au candidat Mircea Snegur, Petru Lucinschi, Valeriu Matei și Vladimir Voronin [...]; după primul tur s-au calificat Lucinschi și Snegur [...]. Dacă Matei nu se implica în alegeri, acestea aveau să fie câștigate de M. Snegur [...], au rămas ultimii doi și la final a câștigat P. Lucinschi. M. Snegur era astfel prezentat în fotografii – zdrobit, el nu se aștepta că va pierde [...].

Petru Lucinschi

P. Lucinschi a fost mai șmecher, era comsomolist [...], a fost responsabil și în Tadjikistan, a învățat limba băștinașilor, pentru aceasta îl respectau autohtonii. Uite ce înseamnă să fii om deștept să te apuci de tadjică, dar cei care vin aici?

Era foarte bun prieten cu secretarul comsomolului URSS. Mi-a zburat din memorie numele acestuia, care a fost trimis în România ambasador [...], erau prieteni de familie, pe urmă s-au distanțat [...]. A procedat strategic – să înveți limba și să ai altă priză [...], să știi cum să te porți, să pierzi timpul și cu moldovenii ăștia, să le înveți limba [...]

[1] Revista literară, artistică și sociopolitică «Юность» a fost fondată în 1955 la inițiativa scriitorului Valentin Kataev. Primul număr al publicației a fost editat pe 18 iunie 1955.
[2] E vorba de scrutinul electoral din anul 1996 (*n.n.*).

La întâlnirea cu promoția anului 1962, din care a făcut parte Petru Lucinschi, președintele Republicii Moldova (1996–2001), academicianul Alexandru Roșca ș.a., 28 septembrie 2002

Stăvilă: s-a ridicat încet

Un absolvent de-al nostru lucrează astăzi în cadrul Ministerului de Externe – Stăvilă[1]. Este ambasador la Kiev [...]. A fost un bun student, știa franceza și s-a ridicat încet, încet și uite-așa a ajuns [...].

Valeriu Pasat

Valeriu Pasat mi-a fost student[2]. Cântă extraordinar la acordeon [...]. A organizat un taraf excelent la facultate. Avea abilități organizatorice.

Vasile Filat

Lângă casa mea este o biserică baptistă, Sfânta Treime[3] [...]; predica în acest lăcaș de cult Vasile Filat[4], tot un absolvent de-al meu [...]. De

[1] Ion Stăvilă, diplomat, ambasador al Republicii Moldova în Ucraina și prin cumul în Turkmenistan și Uzbekistan (2010–2015).

[2] Valeriu Pasat, istoric, domeniul științific: istoria Moldovei în perioada contemporană. Doctor habilitat în științe istorice (1996). Membru corespondent (2000) și membru titular (2012) al AȘM. Demir Dragnev, Constantin Manolache, Ion Valer Xenofontov, *op. cit*., p. 132.

[3] Chișinău, bd. Dacia, 13.

[4] Vasile Filat a publicat 13 cărți din domeniul teologiei, al consilerii spirituale și al misiunii creștine. Este autorul monografiei Vasile Filat, *Istoria mișcărilor evanghelice din Basarabia în perioada țaristă*, Chișinău, Lexon-Prim, 2021, 272 p.

mult nu l-am mai văzut, are și cărți religioase scrise de el[1]. Umblă toată lumea, fiind susținuți de americani [...]. Am fost odată la dânșii, aici, la biserică și-am văzut lume multă, tineret, măi frate!

Echipa lui Vlad Filat[2]

El [Vasile Filat] este vărul lui Vlad Filat și sunt dintr-un sat [...]. V. Filat a venit la cârmă cu o echipă formată din Nagacevschi, Alexandru Tănase, Godea al nostru ș.a. și cu cine-a rămas [...]? Vezi ce oameni vin la putere, necinstiți, cu bani? [...]

Varta

Varta[3] a avut mare noroc de conducătorul său științific, Vinogradov, rus de origine. Grație lui a căpătat materiale de arhivă, de altfel, nu le mai vedea [...], și-a adunat documente foarte bune despre Basarabia din sec. al XIX-lea, împreună cu soția sa[4] [...].

Vinogradov ăsta a fost militar în România, după vara aceea din 1944 [...]. În ce măsură a învățat limba română nu știu, dar se descurca [...]; datorită lui, Varta a avut acces la arhive [...]. Cu Varta am lucrat un an la ULIM. El a fost acolo chiar un an șef de catedră, pe urmă însă a plecat [...]. Odată l-am zărit pe stradă și l-am întrebat: *Ioane* (era încă în partidul lui Iurie Roșca[5]), *cum suporți chestiunea asta cu comuniștii?* Era în Parlament încă. El atunci a dat a lehamite din mână. Pe urmă l-a părăsit el tacit pe Roșca. Am înțeles că aceasta s-a făcut doar cu condiția să nu vorbească multe [...].

Iurie Roșca

Iurie Roșca e bandit [...], la Botanica era cel mai mare huligan dintre tineret. Unchiul lui însă fusese secretar de partid la universitate, apoi

---

[1] Tatiana Rusu, fiica profesorului Vladimir Potlog, a ținut să ne menționeze: „M-a contactat într-o zi, în timpul pandemiei, pastorul Filat. Ar fi vrut să discute cu tata, dar din cauza pandemiei nu am acceptat".

[2] Vlad Filat, prim-ministru al Republicii Moldova (2009–2013).

[3] Ion Varta, istoric modernist. A absolvit Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Chișinău (1982). Studii de doctorat la Institutul de Balcanistică și Slavistică al Academiei de Științe a URSS. Doctor în istorie (1990).

[4] Tatiana Varta, cercetător științific.

[5] Iurie Roșca, politician. Președinte al Partidului Popular Creștin Democrat din Republica Moldova. Vicepreședinte al Parlamentului Republicii Moldova (1998–2001; 2005–2009; viceprim-ministru al Republicii Moldova (iunie–septembrie 2009).

a fost șef la Comitetul Central al Partidului. Acum lucrează la Universitatea Pedagogică „Ion Creangă”, e filosof – șef de catedră [...], e din leatul lui Niculiță [...].

Într-o discuție socratică la catedră, 1995. Arhiva familiei Potlog

O studentă ucraineancă

Mi-aduc aminte, am avut o studentă, ucraineancă, a scris chiar teza de licență la mine, a finalizat aici, acum însă e învățătoare la Moscova. S-a căsătorit, lucra taică-său pădurar în s. Văsieni, limba română n-o știau, nici mama ei.

Marina Iabanju

Și încă o studentă din grupa rusă, cineva spunea că e la Academie[1]. Trăia într-un sat găgăuz [...], foarte bună, Marina Iabanju, se specializa pe găgăuzi [...], și găgăuzii aceștia [...].

Tanasoglu

Era unul Tanasoglu [...], când s-a făcut trecerea la grafia latină a limbii găgăuze, el ținea cuvântări în Piața Marii Adunări Naționale ca să poată găgăuzii lui să se adapteze mai activ la viața de aici [...].

La noi era o profesoară găgăuză [...], care îmi spunea următoarele despre acest Tanasoglu [...] – *это предатели нашего народа!*[2] Era un bărbat înalt și frumos [...] și ținea niște cuvântări frumoase în limba română, avea studii universitare românești [...].

Costandoglo

Pe urmă era unul Costandoglo, șeful Secției de învățământ din Chișinău, tot așa, limba română o cunoștea foarte bine [...], da acum iată ei nu vor să învețe [...].

---

[1] Marina Iabanji activa la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei (*n.n.*).

[2] Acesta este trădătorul poporului nostru *(rus.)*.

Artiom Lazarev [1]

Uite Artiom Lazarev nu-i admira pe ruși, dar era un moldovean sadea[2], el a scris un talmud întreg[3] [...]. Când a fost pusă în Parlament problema să li se dea găgăuzilor autonomie[4], el a fost categoric împotrivă și în semn de protest, când a fost aprobată decizia, a depus mandatul deschis și a părăsit Parlamentul.

Diacov[5] foarte mult a insistat să li se dea autonomie. Lazarev a publicat mai târziu un articol în care spunea că rușii i-au tăiat Basarabiei capul (Bucovina) și picioarele (Sudul)[6]. Pentru aceasta, cei din regiunea transnistreană erau foarte furioși [...].

[...] Acesta a mers în sudul Basarabiei, mai ales la Ismail, Reni, și a văzut satele moldovenești din Ucraina deplorabile [...], era foarte revoltat [...]; a fost formată chiar un fel de comisie (și Parasca intra în comisia ceea) să meargă în Ucraina, să discute cu ucrainenii privind sudul Basarabiei [...]. Sigur, unul la unul poate aveau ei contacte, dar oficial [...] ucrainenii unde pun mâna nu mai dau înapoi [...]. Acolo este satul generalului Averescu – Babei – dar i-au schimbat numele, de-acolo se începea Priozeornoie ș.a.

Lazarev a direcționat ca moldovenii de la Academie să meargă mai ales la biologie [...]. El era într-adevăr un statalist al Moldovei, pe unii i-a făcut șefi de catedră, decani aduși de la Academie [...], a construit cămine, a pus universitatea pe picioare, ulterior a pus problema asigurării profesorilor cu apartamente, era un așa-zis naționalist local.

Evident, pe timpul lui, în funcții la universitate erau foarte mulți rusofoni, ruși veritabili, care erau șefi de catedră. Aceștia, când au văzut

---

[1] Artiom Lazarev (30 octombrie 1914, or. Camenca – 14 aprilie 1999, Chișinău) – istoric, domeniul științific: istoria Moldovei, perioada contemporană. Doctor habilitat în științe istorice (1976), profesor universitar (1977). Membru corespondent (1970) și membru titular (1976) al Academiei de Științe a RSS Moldovenești.

[2] Артем Лазарев, *Я – молдаванин*, Тирасполь, Издательство Тираспольского университета им. Тараса Г. Шевченко, 1995.

[3] *Idem*, *Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос*, Кишинев, Cartea Moldovenească, 1974, 910 с.

[4] La 23 decembrie 1994, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri).

[5] Dumitru Diacov, deputat în Parlamentul Republicii Moldova în perioadele 1994–2001 și 2005–2021.

[6] Artiom Lazarev, *Să eliminăm „spațiile able" din istoria Moldovei*. În: *Orizontul*, nr. 6, 1988, pp. 80-83.

că Lazarev aduce cadre moldovenești de la Academie, s-au alarmat și rapid au anunțat la Moscova. Astfel, la scurt timp, Lazarev a fost destituit din funcție, motivele fiind legate de naționalism, și a fost trimis la Academie în funcția de vicepreședinte (1974–1978). Sigur, toate acestea l-au demoralizat [...].

Aleea Clasicilor e făcută pe timpul lui, Lazarev era un patriot moldovean, iar aristocrația rusă care era la noi îl credea naționalist [...]. Când a împlinit 60 de ani, era deja destituit din postul de rector și a sărbătorit cu soția undeva în afară ca turist. Mi-aduc aminte, în ziarul *Cultura Moldovei* o pagină întreagă era dedicată unui dialog între academicienii Petru Soltan și Artiom Lazarev, ambii originari din partea stângă a Nistrului. Primul își permitea să-i pună niște întrebări care nu-i prea conveneau, vroia să-l convingă pe Lazarev că n-are dreptate. Soltan în suflet era român, el, Beșleagă, Pogolșa, Doga [...]. Așa că regiunea transtreană a dat câțiva moldoveni cu suflet românesc [...].

Studente din sudul Basarabiei

Am avut niște studente de-acolo, erau atât de slab pregătite [...], un lucru era îmbucurător – vorbeau corect românește [...].

Giurgiulești și Cahul [...]

Acolo, în satul ăla Giurgiulești, s-a conservat cu adevărat bine [limba română] [...]. Am avut și-un student de acolo, unul Ciorbă [...].

Arnăut a terminat Școala Pedagogică de la Cahul, bună școală [...]; mă miră faptul de ce Cahulul e rusificat, cum s-a ajuns la aceasta, doar acolo erau atâția români [...].

Metroul din Moscova

Rușii au făcut metrou cu mult mai târziu decât francezii, de exemplu. Eu cunosc metroul din Moscova, am fost acolo de multe ori, când eram student, am mers la stația Maiakovschi, unde a stat guvernul în timpul războiului. Stalin stătea aici [...], era o stație caldă, făcută din oțel, extraordinar [...]. Stațiile acestea ale lor sunt adevărate palate, sunt pur și simplu extraordinare [...]. M-au impresionat foarte mult. S-ar putea ca stațiile de metrou din Apus să fie mai puțin fastuoase din considerentul că au fost făcute cu mult înainte [...].

Uciderea prim-secretarului

În perioada lui Brejnev a fost organizată uciderea lui Piotr Mașerov, prim-secretarul de partid al Bielorusiei, care era candidat la funcția de membru al Biroului Politic[1] [...], se vorbea că era în opoziție față de ceea ce făcea Brejnev și anturajul acestuia [...]. Atunci a fost organizată o catastrofă auto [...]. Acest prim-secretar a fost un mare partizan și a condus o echipă întreagă de luptători împotriva nemților, avea mare autoritate și a devenit ulterior prim-secretar, dar l-au lichidat[2], ca și pe Kirov (în cinstea căruia apare mai târziu orașul Kirov), care luase mai multe voturi în raport cu Stalin [...], s-au făcut mușamalizări [...], cică s-au sinucis mulți care știau de lucrul acesta [...].

Excursia din Constantinopol

Am fost la Constantinopol [...], însă în excursia în care am fost ghizii nu aveau interes să vorbească despre Cantemir sau să ne ducă la palatul Cantacuzino. Am văzut orașul, am trecut în Asia, pe o arcadă. În centrul orașului am văzut fostul hipodrom, unde se desfășurau curse de cai, distracțiile [...]. Acum e un oraș nou, din ceea ce a mai rămas n-am văzut prea multe [...], n-am văzut măcar ceea ce a rămas din casele în care a trăit Cantemir. Excursia era programată altfel [...].

Într-o excursie pe canalul Moscova–Volga, 1952

Excursii

Am fost la Japca, la Sănătăuca, în perioada sovietică, prin 1980. La mănăstire se făcea excursie cu vaporul. Am aprins câte o lumânare! M-a impresionat foarte mult mănăstirea, toa-

[1] Piotr Mașerov (1918–1980), activist de partid, om de stat sovietic. Prim-secretar al Partidului Comunist al RSS Bieloruse (1965–1980), candidat în membri ai Biroului Politic al CC al PCUS (1966–1980). Erou al URSS (1944).

[2] Vezi: Ольга Шестакова, *Премьер-министр Беларуси в 1990–1994 годы Вячеслав Кебич: авария, в которой погиб Машеров, не была случайной*... În: *Комсомольская правда*, 1 февраля, 2008.

Vladimir Potlog în Tunisia, 1981

te grădinile lor, gospodăria, cum era totul aranjat, zarzavaturile [...], era unica care s-a păstrat. Bine că a rămas neatinsă [...].

Vărzărești

Regret că n-am fost niciodată la mănăstirea Căpriana. Am văzut-o pe cea mai veche din Vărzărești. Soția mea, care e din Nisporeni (mama ei a fost învățătoare), în copilărie se ducea în fiecare an la hramul mănăstirii. Eeeeee, cât popor venea acolo, era ceva! Cred că și hramul era mare [...].

Theodor Mommsen [1]

[...] E vedetă internațională. În general, școala istorică germană este foarte puternică! Și francezii au fost puternici cu Fustel de Coulanges, dar nu în așa măsură ca nemții! Nemții au început să studieze elenismul primii, după care vin francezii, italienii ș.a. Mommsen era plasat în vârful piramidei.

Școala germană

Istoricii ruși, după tradiție, finalizau studiile la Sankt Petersburg sau Moscova, apoi făceau stagii în Germania [...]. Era o tradiție începută de pe timpul lui Petru I ca istoricii ruși să aibă cel puțin un stagiu în Germania și tocmai după aceasta veneau acasă [...]. În genere, universitățile ruse au fost puternice [...].

Despre armeni

Grigoriopolul a fost armenesc[2]. Când eram student, am avut colegi de la Grigoriopol, care vorbeau româna. Erau din orașele acestea de peste Nistru, Grigoriopolul era cel mai românesc. Eu știam un tip, cu un an în urma mea, Emilianes, vorbea româna, dar terminase școala rusă.

Din vorbele colegului meu, la Grigoriopol era o comunitate de armeni destul de mare și orășelul fusese armenesc [...]. El vorbea fluent limba română, e sigur că aveau și biserică, mai ales că în vechime au

[1] Theodor Mommsen (1817–1903), scriitor, istoric, arheolog german. Laureat al Premiului Nobel în domeniul literaturii (1902).

[2] A se vedea: Lidia Prisac, Ion Xenofontov, *The Armenians in the Republic of Moldova. Demographic, Cultural, and Religious Aspects*. În: *Armenians in Post-Socialist Europe* /Ed. by Konrad Siekierski and Stefan Troebst, Böhlau Verlag Köln Weimar Wien, 2016, pp. 98-106.

devenit primii creștini [...]. Cei care au avut contact cu ei în armată îmi spuneau că armenii erau foarte colegiali, te puteai înțelege ușor cu ei [...], armenii erau solidari în foarte multe aspecte [...].

În perioada sovietică, nefăcând armata la ruși, ne-au inclus în niște cursuri serale să învățăm alfabetul Morse, printre noi erau și câțiva armeni [...]. Chișinăul adunase populații de pe unde vrei.

Am avut un coleg care trăia aproape, vizavi de Biserica Armenească, undeva mai la vale [...]; prin anii 1950, biserica era în delăsare, mai târziu au început să aibă grijă de ea[1], câți armeni erau aici, nu știu.

Despre armeni, în perioada sovietică nu prea se auzea, cei care veniseră în Chișinău erau veniți de dincolo de Nistru [...].

Studenții armeni de la Facultatea de Istorie erau veniți din Grigoriopol și știau limba română [...], adevărul e că minoritățile naționale în România trebuiau să învețe în școli românești, nu știu nemții ce au făcut [...]. Am fost cu studenții la lucru într-un sovhoz din raionul Grigoriopol, într-un sat (la vreo 30 km de acesta), întemeiat de colonișți armeni; casele erau cu uși pictate, rămăsese încă de la ei, cu denumiri tot armenești – grig, armeanster [...], exista o clădire care era clubul, dar era și o biserică armenească pe care în perioada sovietică au distrus-o.

Marietta Șaghinian[2]

Era o scriitoare vestită armeancă în URSS, Marietta Șaghinian [...]. Un unchi de-al ei era preot la Grigoriopol [...]. Publica foarte mult, îmi aduc aminte una din scrierile ei – *Встреча 2000 лет*[3], povestește că s-a pornit din Armenia să ajungă la Grigoriopol la unchiu-său de Anul Nou [...], pe drum, aproape de regiunea transnistreană, i-a prins un troian de nu mai putea înainta trenul [...], astfel mărturisește ea cum a întâlnit în tren Anul Nou 2000 [...], cică – *ехали к моему дяде на край света*![4]

Era o scriitoare extraordinară, după mentalitate era democrată, și publica în «Известия»[5]. Își permitea să scrie despre *Три дня на заводе*

[1] A se vedea: Lidia Prisac, *Soarta lăcașului de cult armeano-gregorian din Chișinău în perioada sovietică*. În: *Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației", Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu" din Cahul*, 7 iunie 2017, Volumul II, Cahul, 2017, pp. 253-259.

[2] Marietta Șaghinian (1888–1982), scriitoare de literatură științifico-fantastică.

[3] *Întâlnirea a 2000 de ani* (*rus.*).

[4] *Am mers la unchiul, la capătul lumii* (*rus.*).

[5] «Известия», publicație a autorităților sovietice centrale editată în anii 1917–1991.

Фиат[1], o uzină mare din Italia [...]. Povestea cum a vizitat uzina, cum lucrează muncitorii, cum fiecare din ei își aduce de-acasă o jumătate de litru de vin și-o pune într-o cadă cu apă rece ca să bea la amiază, lor li se permitea – „noi mergeam prin uzina ceea, iar muncitorii n-aveau nicio treabă, ei erau ocupați cu munca lor, nu-i interesa cine vine și cine se duce [...]".

«Известия»

[...] Se considera mai liberală decât «Правда»[2]. «Известия» a publicat un articol al lui Mores Thorez, care a fost în URSS și și-a lăsat impresiile în subsolul ziarului, astfel arătându-se liberalismul ziarului «Известия» [...].

În «Известия» erau publicate fragmente despre Jukov, unul dintre ele pare-se că n-a intrat în cartea Mareșalului Jukov, în care se spunea că la o întâlnire Stalin, Beria ș.a. i-ar fi propus să facă legaturi cu organele germane [...], fiind anul 1941 [...].

Rușii lipoveni

În România erau rușii lipoveni, care și acum au la Iași biserică de stil vechi. Băieții noștri care se duc la săpături arheologice merg în satele rușilor care au venit acolo încă de pe timpul reformei lui Nikon. Ei și-au păstrat obiceiurile. Au sărbătoarea aceasta importantă de intrare în Postul Mare, pe care o sărbătoresc lipovenii din Iași mergând la biserică [...]. Se vede că în timp s-a redus numărul lor. Mai ales la Dunăre erau pescari lipoveni.

Achiziții de carte

Am vrut să dau din cărțile mele în limba rusă bibliotecii noastre[3], *Ex Libris*. Dar nu au vrut să mi le primească, au zis că nu au spațiu pentru ele și că au nevoie de literatură română. De aceea am donat bibliotecii USM o bună parte a cărților mele în limba română, unele cu valoare de unicat: *Iliada* și *Odiseea*, *Homer*, *Herodot*. Era un magazin de carte românească pe str. Pușkin. Studenții veneau la universitate și treceau

[1] *Trei zile la Uzina Fiat* (*rus*.).
[2] «Правда», publicație a autorităților sovietice centrale editată în anii 1917–1991.
[3] Universității de Stat din Moldova.

pe-acolo și curățau tot, și-atunci l-au mutat pe str. Lenin (astăzi, Ștefan cel Mare), dar tot era aproape, și-atunci l-au băgat la Botanica, pe-aici nu departe [...]. Acum e tot magazin de cărți [...]. În centru au lăsat un loc unde se aducea tot carte doar că din țările democratice. În limba română se găseau doar cărți de medicină, despre familie, numai nu literatură artistică, au redus-o la *minim minimorum* [...].

Când fiica mea a fost doi ani la stagiu la Moscova, a procurat foarte multe cărți românești de la magazinul specializat de literatură din țările socialiste «Дружба».

Ungureanu[1] spunea că atunci când s-a întors de la studii, de la Moscova, de la Șciukin, în vagonul studenților de la noi îți părea că e magazin de cărți, toți erau încărcați, se uitau la ei și nu înțelegeau ce-i cu aceștia. Ei cumpărase literatură românească din acea libărie. Anume acolo venea liber literatura românească și nu numai acolo, ci și la Cernăuți. Eu am căpătat o serie de cărți prin poștă de la Cernăuți. La Chișinău însă cărțile românești își pierduse urmele. Ei au văzut că literatura se întreabă și i-au schimbat locul. Cine vroia o căpăta de la Odesa, Moscova, Cernăuți, Novosibirsk [...]. În Ucraina era mai liber, mai ales la Cernăuți [...].

Am abonat un săptămânal cultural-științific românesc foarte interesant – „Magazin".

În tot cazul, regimul urmărea un singur lucru – ca studentul să nu aibă acces la literatura românească.

Profesia de învățător

Cine vrea să fie acum învățător? Când am terminat [studiile preuniversitare], dar și când am intrat la institut, am purces cu gândul să fim învățători. Când am finalizat, unul s-a dus la conservator, doi la biologie, eu și încă un coleg, evreu (consătean), am mers la istorie. Toți ne gândeam să fim învățători. Da acum fug de învățători, ca dracul de tămâie! Nu e prestigios, e și o delăsare în sate, plecarea tineretului etc. Toți vor la Economie și Drept, acum profesia de învățător nu e cotată [...].

[1] Ion Ungureanu (1935–2017), actor și regizor român, ministru al culturii și cultelor Republicii Moldova (1990–1994).

Într-o atmosferă de sărbătoare alături de colegi de catedră, sfârșitul anului universitar 2003–2004

Anatol Codru

Vizavi de noi a locuit o vreme poetul Anatol Codru. El avea un perete plin de literatură, se abona la presa românească, pe urmă s-a mutat, i-au dat apartament chiar la Porțile Orașului, aici avea trei camere, acolo însă i-au dat patru [...].

Coruri și coriști

Erau coruri la Lozova[1], la Sofia și lângă Cosăuți. Erau coruri bisericești [...], dar cântau și-n afara bisericii. A fost la București un gen de festival și aceste coruri au fost acolo [...]. În perioada sovietică mai erau încă din cei care au fost cu aceste coruri la București. Când am fost la Lozova, am stat în gazdă la un corist. Ei erau atât de patrioți! În corul acela cântau vreo 80 de persoane. Doamne ferește să lipsească cumva cineva de la repetiții, aveau coriști și de 80 de ani. Conducătorul corului era dascăl, nu știu dacă era băștinaș din Lozova.

[1] Corul „Doina Codrului" a fost înființat în 1908 în s. Lozova. Corul a obținut numeroase distincții, inclusiv o diplomă oferită de regele Carol al II-lea al României. Vezi: Mihai Ursu, Ion Mămăligă, *Noi date despre evoluția corului din s. Lozova de la fondare până în anul 1954 și reanimarea activității lui în primul deceniu postbelic*. În: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Vol. 25 (38), 2016, pp. 145-154.

Vorniceni

Iată mi-am adus aminte, satul acela vestit era Vorniceni. Acolo am fost la practică. De atâtea ori am trecut prin satul acela. Îmi plăcea biserica lor. Are un tablou pe temă bisericească extraordinar, semioval, și o Casă de Cultură lângă ea, în spatele bisericii. Dar ce vii! Și-apoi cântăreții aceștia vestiți. Așa că satul este foarte renumit. În general, raionul Strășeni are niște sate cu foarte mare priză națională [...].

Nici nu-ți puteai imagina așa ceva în perioada României Regale

Când l-au stropit pe primarul orașului cu apă[1] [...], nici nu-ți puteai imagina în perioada României Regale să fi îndrăznit cineva să facă așa ceva. Erai băgat la pușcărie! Primarul era o autoritate în sat; adevărul că primarul trebuia să fie un om gospodar, stăpân pe situație, și-l stima lumea. Era o autoritate de stat, ce-i drept, când a venit puterea sovietică, primarii, majoritatea au suferit.

Satele noastre

Acum satul nostru a decăzut, satul meu Sinești [...]. Populația a plecat, satele s-au micșorat. Uite, în raionul Ialoveni, în satul Rezeni, sunt două biserici, cultura și nivelul populației e complet altfel. Am avut de acolo o fată Bivol, nu știu ce face, și alta foarte bună, dar la frecvență redusă [...]; era un sat cu tradiții, cu rădăcini [...].

Lumea s-a risipit

Asta e, lumea s-a risipit, cea mai mare parte a tineretului a plecat și pleacă [...], vai de capul Basarabiei acestea.

Cât îți trebuie, omule?

Acum când te gândești cum capii guvernării își permit să facă așa ceva? Cât îți trebuie, omule? Ce fel de democrație e? Să furi statul pe care trebuie să-l păzești [...], te doare când vezi că-și bat joc ai tăi [...], nu rușii, nu altcineva, da ai tăi [...], din poporul tău!

---

[1] La 3 noiembrie 2014, în cadrul unei ședințe operative a Primăriei, în urma unor altercații cu un grup de protestatari, primarul general al mun. Chișinău a fost stropit cu apă.

Sunt unionist din cap până în picioare

Eu, în primul rând, sunt român, apoi moldovean. Așa cum este un român oltean, un român bănățean. Sunt convins că există o națiune. Sunt unionist din cap până în picioare. Și familia mea la fel. Pentru mine asta ar fi super [...]. Aș dori să mai trăiesc în ceea ce a fost în perioada interbelică.

La masa de lucru, 2012

Mentalitatea basarabenilor

Mentalitatea basarabenilor este bucățită, fărâmițată, și asta e problema.

Povara de la Răsărit

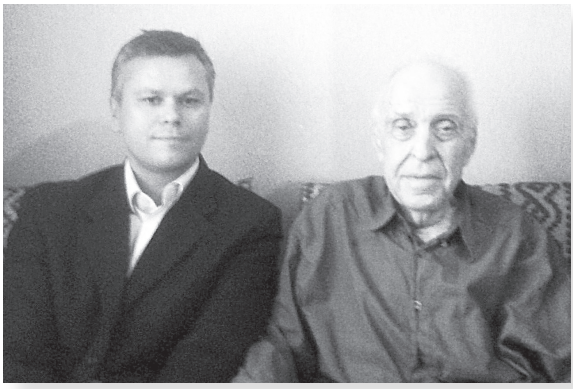
Avem deasupra noastră o povară foarte mare, de la Răsărit. Ei ne mențin în mrejele lor, au multe metode [...], dacă au o persoană potrivnică, neapărat vor găsi momentul să scape de ea [...].

M-am pensionat la 84 de ani neîmpliniți

După ce a apărut Facultatea de Biblioteconomie, a fost introdusă o disciplină nouă – *Societatea civilă*, ceva de genul ăsta. Ei aveau curs de *Istoria Antică*, însă într-o formă comprimată. Țin minte, acolo erau majoritatea fete, băieți – 4-5. Câțiva ani am avut la această facultate cursuri, chiar și în ultimul an de activitate, dar fusesem de câteva ori bolnav și făceam pauză câteva săptămâni [...]; acum regret că nu am plecat la pensie când am împlinit 80 de ani, dar am continuat să lucrez încă patru ani. Drachenberg s-a dus înaintea mea și bine a făcut, cu doi ani pare-se înaintea mea [...]. Mi-au apărut probleme cardiace și trebuia deja să fac pauze și să mă internez în spital [...], veneau studenții cu lucrările de licență la spital, le citeam, făceam rezumate și recenzii la ele. Țin minte, un bulgar de la sud, în timpurile acelea [...], era complicat, trebuia să abandonez mai devreme decât am făcut-o, dar așa s-a întâmplat și am tărăgănat până în 2011, când am avut chiar și un atac de cord și de atunci am așa-zisa insuficiență cardiacă [...]. M-am pensionat la 84 de ani neîmpliniți [...].

Profesorul Vladimir Potlog alături de fosta studentă Svetlana Boeva, 6 octombrie 2015

Ion Valer Xenofontov la sfat cu Patriarhul, 6 octombrie 2015

Familia

Fiică-mea ține casa, suntem trei persoane fizic și moral inapte, soția mea e bolnavă, complet și-a pierdut memoria. Am o singură nepoată care e în SUA, a terminat Universitatea privată Jacobs din Bremen (Germania). În urma unui interviu la telefon a fost selectată pe compania austriacă Red Bull, care i-a sponsorizat complet atât studiile, cât și întreținerea pentru cei trei ani de studii de licență. După primul an de master la aceeași universitate a aplicat pentru practică la compania americană Microsoft (Redmond, SUA) și a fost acceptată, promovând cu succes mai multe etape. Ulterior, după terminarea studiilor, i s-a propus să activeze la Microsoft. S-a căsătorit cu un neamț și de acum au doi băieței.

Alături de fiica Tatiana și primul strănepot Lars Theodor, iulie 2018

Studenții de azi

Acum nu mai sunt atâția studenți [...], în grupele ruse veneau doar câte 5–6, spuneam măcar 10 oameni să fie, ș-atunci se deschide grupă cu predare în limba rusă, dar dacă nu [...], ultima dată au fost vreo câteva cereri și nicidecum nu se ajungea la 10 persoane [...]. Nu știu, ULIM-ul sau Universitatea de Stat „Ion Creangă" dacă au grupă de studenți cu instruire în limba rusă. Când le predai rușilor istoria românilor, ei se uită cu totul altfel la treaba asta [...].

La 90 de ani!

N-am gândit să ajung la 90 de ani, eu și Drachenberg! Nu e șagă, tare mai uit [...]. Cu Drachenberg comunic, e mai bine decât mine [...].

Noi deja suntem la capăt

Am o plăcere deosebită să mă întâlnesc cu tinerii și să-mi aduc aminte de trecut, noi deja suntem la capăt [...], în etate am mai rămas doar eu și Constantin Drachenberg [...].

Plecarea Patriarhului: cerul în direcția s. Sinești, rn. Ungheni,
în dimineața zilei de 19 februarie 2022

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ[1]

I. Izvoare istorice

I.1. Surse orale

Interviu realizat de dr. Lidia Prisac cu dr. hab. Anatol Petrencu. *Arhivă privată*.

Interviu realizat de dr., conf. univ. Liliana Rotaru cu Sofia Rusu. *Arhivă privată*.

Interviu realizat de dr., conf. univ. Liliana Rotaru cu dr. Iurie Badâr. *Arhivă privată*.

Interviu realizat de dr. Ion Valer Xenofontov cu Victor Druță. *Arhivă privată*

Interviu realizat de dr. Ion Valer Xenofontov cu dr. Iulia Malcoci. *Arhivă privată*.

Interviuri realizate de dr. Ion Valer Xenofontov și dr. Lidia Prisac cu Vladimir Potlog. *Arhivă privată*.

I.2. Arhive

Arhiva Centrală a Academiei de Științe a Moldovei, F. 1, inv. 1/1, d. 9, 12, 20, 31, 120; inv.1/2, d. 3, d. 41; inv. 3, d. 7085; inv. 1/3, d. 5.

Arhiva Națională a Republicii Moldova, F. 1206, inv. 2, d. 340, vol. I; F. P-2848, inv. 2, d. 242; inv. 6, d. 808; F. 2991, inv. 5, d. 11; F. 3186, inv. 1, d. 1290; F.P. 3330, inv. 1, d. 59; d. 66; d. 151.

Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova, F. 51, inv. 2, d. 8-9; inv. 3, d. 224, 242; inv. 4, d. 331; inv. 5, d. 14; inv. 7, d. 314; inv. 13, d. 279; inv. 18, d. 62.

Arhiva Universității de Stat din Moldova. Dosarul personal Victor A. Druță. F. 1, inv. 5, d. 3943, 15 f.; Dosarul personal al lui Vladmir Potlog. F. 1, inv. 8, d. 3989, 206 f. + anexe.

I.3. Documente edite

Istoria Universității de Stat din Moldova în documente și materiale. Volumul I (253 doc.), Volumul II (158 doc.) /Ion Eremia (coord.), Liliana Rotaru, Valentin Tomuleț, Pavel Cocârlă, Chișinău, CEP USM, 2019, 740 p.; 484 p.

[1] Bibliografia referitoare la opera științifică și compartimentul personalia ale profesorului Vladimir Potlog este inclusă în Anexa 2 a lucrării de față.

Rotaru Liliana (ed.), *Crearea și consolidarea sistemului de învățământ superior în RSSM: studiu, documente și materiale*, Chișinău, Lexon-Prim, 2021, 334 doc., CXXX + 882 p.

Rotaru Liliana (ed.), *Recurs la memorie: învățământul superior din RSS Moldovenească* /coord.: Georgeta Stepanov, Ion Valer Xenofontov; resp. de ed.: Lidia Prisac, Chișinău, Lexon-Prim, 2022, 780 p.

II. Instrumente de lucru

Dicționar de istorie, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Chișinău, Civitas, 2007, 416 p.

Dragnev Demir, Manolache Constantin, Xenofontov Ion Valer, *Academia de Științe a Moldovei: evoluție, instituționalizare, personalități (1946–1961–2021): Album enciclopedic* /Coord.: Liliana Condraticova, Chișinău, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan", 2021, 148 p.

Enciclopedia „Oamenii Moldovei". Volumul I. Președinți. Prim-miniștri. Președinții Parlamentului. Miniștri. Deputați (1991–2017), Chișinău, S.n., 2017, 188 p.

Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc. Vol. I (A-C), Vol. III (L-N), Vol. V (S-Z) /Academia Română /Coord.: Victor Spinei, Dorina N. Rusu, Suceava, Editura Karl A. Romstorfer a Muzeului Național al Bucovinei, 2021, 699 p., 443 p., 553p.

Volnițchi Igor, *Istoria partidelor din Republica Moldova (1991–2014)*. Ed. a 2-a, Chișinău, Estetini, 2015, 310 p.

III. Monografii

Atkinson Robert, *Povestea Vieții. Interviul*, Iași, Polirom, 2006, 168 p.

Coadă Ludmila, *Zemstva Basarabiei, Aspecte istorico-juridice*, Chișinău, Editura Pontos, 2009, 348 p.

Dolghi Adrian, *Istorie și politică în comunism (1917–1965)*, Chișinău, Editura Pontos, 2016, 298 p.

Enea Nicolae M., *Cultele*. În: *Basarabia* /Monografie sub îngrijirea lui Ștefan Ciobanu, Chișinău, Imprimeria Statului, 1926, pp. 330-333.

Hobsbawn Eric, *Secolul extremelor*, Cluj-Napoca, Editura Lider, 1994, 698 p.

In honorem Alexandru Moșanu: studii de istorie medievală, modernă și contemporană a românilor /Coord.: Nicolae Enciu, Cluj-Napoca, Edi-

tura Academiei Române. Centrul de Studii Transilvane: Presa Universitară Clujeană, 2012, 730 p.

Istoria Universității de Stat din Moldova /Ion Eremia (coord.), Anatol Petrencu, Liliana Rotaru [et al.]; red. șt.: Ion Niculiță, Chișinău, CEP USM, 2016, 740 p.

Leașco Ion, *Satul Sinești la 475 de ani*, Chișinău, Litera Internațional, 2005, 154 p.

Martinot D., *Le soi les approces psyhosociales*, Grenoble, Presses Universitaire de Grenoble, 1995, 168 p.

Nicoară Simona, *Istorie și imaginar. Eseuri de antropologie istorică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, 250 p.

Petrencu Anatol, *Teroarea stalinistă în Basarabia: studii, documente, memorii*, Chișinău, S.n., 2013, 360 p.

Radosav Doru, *Istoria din memorie. Încercări de istorie orală*, Cluj-Napoca /Gatineau, Argonaut/ Symphologic Publishing, 2016, 403 p.

Vnorovschi Cleopatra, Vnorovschi Ludmila, *Școala Eparhială de Fete din Chișinău*, Chișinău, Museum, 1995, 32 p.

Артем Лазарев, *Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос*, Кишинев, Cartea Moldovenească, 1974, 912 с.

IV. Articole, studii

Antonov Andrei, *File din istoria Facultății de Istorie (1940–1960)*. În: *O istorie multidimensională a carierelor universitare: instituții, rețele sociale, biografii* /Ed.: Sergiu Musteață, Chișinău, Ed. Arc, 2017, pp. 207-224.

Covrig Andrei, *Participanți din RSS Moldovenească în conflictele armate din perioada Războiului Rece*. În: *Revista Militară*. Studii de securitate și apărare, nr. 1 (17), 2017, pp. 119-130.

Crudu Lilia, *The Staff Policy in the Moldavian SSR's Government in 1940–1941/1944*. În: *Elites of the Modern Period in the Romanian Historical Research (18-th centuary to 1948)*, Anuarul Institutului de Istorie „G. Barițiu" al Academiei Române. Series Historica /Edited by Iosif Marin Balog, Vlad Popovici, Cluj-Napoca, Editura Academiei Române, 2016, pp. 240-260.

Dragnev Demir, Xenofontov Ion Valer, *Istoricul din RSS Moldovenească între știință, politică și ideologie*. În: *Panorama comunismului în Moldova sovietică. Context, surse, interpretări* /Ed.: Liliana Corobca, Iași, Polirom, 2019, pp. 493-513.

Dragnev Demir, Xenofontov Ion, *Eugen Russev, fondator al științei academice din Republica Moldova, la 100 de ani de la naștere*. În: *Akademos.* Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă, nr. 4 (39), 2015, pp. 155-158.

Eremia Ion, *Biografia unei personalități marcante – Afanasie V. Repida*. În: *O utopie devenită realitate: învățământul superior în RSS Moldovenească – de la planificare la reproducere*. Lucrări prezentate la Conferința națională cu participare internațională *O utopie devenită realitate: învățământul superior în RSS Moldovenească – de la planificare la reproducere*, Chișinău, 15–17 octombrie 2020 /Coord.: Liliana Rotaru, Ion Valer Xenofontov, Chișinău, 2020, pp. 257-279.

Lazarev Artiom, *Să eliminăm „spațiile able" din istoria Moldovei.* În: *Orizontul*, nr. 6, 1988, pp. 80-83.

Matveev Sergiu, Xenofontov Ion Valer, *Greva studențească din anul 1995 reflectată în foi volante și în presa timpului*. În: *Historia est Magistra Vitae: Valori, paradigme, personalități: In honorem profesor Ion Eremia* /Ed.: Constantin Manolache; coord.: Liliana Rotaru; resp. de ed.: Ion Valer Xenofontov, Chișinău, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan" (Institut), 2019, pp. 621-642.

Musteață Sergiu, *Prima Facultate de Istorie*. În: *O istorie multidimensională a carierelor universitare: instituții, rețele sociale, biografii* / Ed.: Sergiu Musteață, Chișinău, Ed. Arc, 2017, pp. 192-206.

Prisac Lidia, *Soarta lăcașului de cult armeano-gregorian din Chișinău în perioada sovietică*. În: *Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației", Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu" din Cahul*, 7 iunie 2017, Volumul II, Cahul, 2017, pp. 253-259.

Prisac Lidia, Xenofontov Ion, *The Armenians in the Republic of Moldova. Demographic, Cultural, and Religious Aspects*. În: *Armenians in Post-Socialist Europe* /Ed. by Konrad Siekierski and Stefan Troebst, Böhlau Verlag Köln Weimar Wien, 2016, pp. 89-106.

Radosav Doru, *Editorial*. În: *AIO – Anuarul Institutului de Istorie Orală*, II, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2001, pp. 7-9.

Radosav Doru, *Editorial*. În: *AIO – Anuarul Institutului de Istorie Orală*, V, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2004, pp. 5-11.

Radosav Doru, *Memorie și eveniment. Câteva considerații*. În: *AIO – Anuarul Institutului de Istorie Orală*, VIII, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007, pp. 7-43.

Rotaru Liliana, Golban Petru, *Traiectoria sinuoasă a organizării învățământului agricol în Basarabia la sfârșitul secolului al XIX-lea*. În: *Historia est Magistra Vitae: valori, paradigme, personalități: in honorem profesor Ion Eremia* /Ed.: Constantin Manolache; coord.: Liliana Rotaru; resp. de ed.: Ion Valer Xenofontov, Chișinău, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan" (Institut), 2019, pp. 456-475.

Rotaru Liliana, *Între intransigența ideologiei și pragmatismul ideologic. Angajarea absolvenților universităților europene în școala superioară din RSS Moldovenească (1940–1950)*. În: *In memoriam Gheorghe Palade. 1950–2016* /Ed.: Valentin Arapu, Anatol Petrencu, Corneliu Ciucanu, Chișinău, Bons Offices, 2018, pp. 452-468.

Rüsen J., *Desfacerea ordinii istoriei – modernitate, postmodernitate, istorie*. În: *Xenopoliana*, XI, nr. 3-4, Iași, 2003, pp. 16-28.

Stepanov Veaceslav, *Lucheria Repida – nonagenară*. În: *Revista de Etnologie și Culturologie*, nr. 11-12, 2012, p. 5.

Ticu Constantin, *Acurateţea în memoria autobiografică*. În: *AIO – Anuarul Institutului de Istorie Orală*, VI, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2005, pp. 19-45.

Tverdohleb Aurel, *Prima Facultate de Istorie din Republica Moldova*. În: Valentina Ursu (coord.), *Profesori ai Facultății de Istorie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă" din Chișinău. Culegeri de studii*, vol. I, Chișinău, Ed. Garamont Studio, 2016, pp. 7-9.

Ursu Mihai, Mămăligă Ion, *Noi date despre evoluția corului din s. Lozova de la fondare până în anul 1954 și reanimarea activității lui în primul deceniu postbelic*. În: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Vol. 25 (38), 2016, pp. 145-154.

Xenofontov Ion Valer, *Condiția istoricului într-un spațiu marcat de clivaje identitare*. În: *Akademos*. Revistă de știință, inovare, cultură și artă. Chișinău, nr. 3 (62), 2021, pp. 153-154.

Шестакова Ольга, *Премьер-министр Беларуси в 1990–1994 годы Вячеслав Кебич: авария, в которой погиб Машеров, не была случайной...* În: *Комсомольская правда*, 1 февраля, 2008.

ANEXE

1. Itinerarul parcurs de studentul Vladimir Potlog în contextul celui de-al Doilea Război Mondial (1944)

● – traseul parcurs cu carul și pe jos de studentul Vladimir Potlog de la Cricova la Romanați

● – traseul parcurs de studentul Vladimir Potlog înapoi, de la Caracal la Cornești (cu trenul și pe jos)

2. Lista lucrărilor științifice și didactice elaborate de Vladimir Potlog

Autoreferat

1973

1. Потлог В.И., *Дмитрий Кантемир как историк*. Специальность 07.00.09 историография и источниковедение: автореф. дис. ... канд. исторических наук, – Кишинев, 1973, – 23 p.

Teză de candidat (doctor) în științe istorice

2. Потлог В.И., *Дмитрий Кантемир как историк*. Специальность 07.00.09 историография и источниковедение: дис. ... канд. исторических наук /Министерство народного образования Молдавской ССР; Кишиневский ордена трудового красного знамени госсударственный университет имени В.И. Ленина. – Кишинев, 1973, – 187 p. + bibliogr.

Manuale și materiale didactice

1964

3. Потлог Владимир, Бреговская Н.Б., Татров В.К., *Материалы по курсу истории первобытного общества (Методическое пособие для студентов-заочников исторического факультета)*. – Chișinău, 1964.

1966

4. Potlog Vl., *Folosirea materialelor documentare la lecțiile de istorie antică*. În: *Învățătorul sovietic*. – Chișinău, 1966, nr. 10.

1989

5. Потлог Владимир, *Место истории древнего мира в подготовке учителей истории* // *Формирование основ педагогического мастерства*: Тезисы докл. и выступл. На республиканской научно-практической конференции. Том 1. – Chișinău, 1989, P. 151-152.

1992

6. *Istoria Greciei Antice* /Red. șt.: I. Cuzișcin, V. Potlog; trad. A. Crețu, C. Drumov, T. Sandu, – Chișinău, Universitas, 1992, – 404 p. ISBN 5362 005847.

1993

7. Potlog Vl., Cocârlă P., Drachenberg C. et al., *Programele de istorie universală: școala de cultură generală: cl. 5-11. Valabile în perioada de tranziție*. – Cimișlia, 1993, – 51 p.

2000

8. Niculiță Ion, Potlog Vladimir, Arnăut Tudor, *Istoria universală. Epoca antică: manual pentru cl. a 5-a*. partea I, – Chișinău, Lumina, 2000, 204 p., il. color, hărți.

9. Niculiță Ion, Potlog Vladimir, Arnăut Tudor, *Всеобщая история: Античная эпоха: учебник для 5 класса*, ч. I. trad. din rom.: Serghei Digol. – Chișinău, Lumina, 2000, –204 p., il. color, hărți.

Lucrări enciclopedice

1966

10. Șlaen I.M., Volcov L.F., Potlog V.I., Obadă F.F. /Red. titular A.C.Moșan, *Mic dicționar istoric explicativ*. – Chișinău: „Cartea Moldovenească", 1966, – 99 p.

1971

11. Potlog V.I., *Egiptul antic*. În: *Enciclopedia sovietică moldovenească*, Vol. 2. – Chișinău, 1971.

1975

12. Bregovskaia N., Potlog V.I., *Roma antică*. În: *Enciclopedia sovietică moldovenească*, Vol. 5, – Chișinău, 1975.

2017

13. *Enciclopedia Moldovei*: [în vol.] /Acad. de Științe a Moldovei, Bibl. Șt. Centrală „A. Lupan" (Inst.); col. șt.-red.: Gh. Duca [et al.]. Autori: ...

Vladimir Potlog... etc. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală „A. Lupan" (Institut), 2017.

[Vol.] 1: A – Basarabia. 2017, 792 p. [Vl. Potlog este autor/coautor a cca 40 de articole enciclopedice].

Articole în reviste științifice

1987

14. Козма В.Т., Потлог В.И., Унтила Е.С., *40-летие Исторического факультета Кишиневского университета* // *Вопросы истории*. – 1987, – Nr. 3. – P. 99-101.

Articole și rezumate în culegeri științifice

1970

15. Потлог Владимир, *Дмитрий Кантемир о предмете исторической науки и методе исторического исследования истории* // *Материалы научной конференции профессорско-преподавательского состава Кишиневского госуниверситета им. В.И. Ленина по итогам научно-исследовательской работы за 1970 год* (Секция общественных и гуманитарных наук), – Кишинев, 1970.

16. Потлог Владимир, *Элементы народоведения в исторических трудах Дмитрия Кантемира* // *Научная конференция профессорско-преподовательского состава ордена Трудового Красного Знамени госуниверситета им. В.И. Ленина по итогам научно-исследовательской работы за 1971 год* (Секция общественных и гуманитарных наук), – Кишинев, 1970.

1971

17. Потлог Владимир, *Дмитрий Кантемир о внутренней и внешней политики России и Украины XVII – начало XVIII в.* // *Ученые записки Кишиневского Ордена Трудового Красного Знамени госуниверситета им. В.И. Ленина* (исторический) том. 117. – Кишинев, 1971.

1974

18. Потлог Владимир, *Дмитрий Кантемир как историк* // *Материалы научной конференции Кишиневского университета, посвященной 309-летию со дня рождения Дмитрия Кантемира*. – Кишинев, 1974.

19. Потлог Владимир, *Дмитрий Кантемир о войне и мире* // *Наследие Дмитрия Кантемира и современность*. – Chișinău, „Cartea Moldovenească", 1976, – P. 94-106.

1981

20. Potlog Vladimir, *Dimitrie Cantemir – istoricul*. În: *Destinul Inorogului*. – Chișinău, 1981, – P. 156-169.

1984

21. Потлог Владимир, *Некоторые вопросы истории России в трудах Дмитрия Кантеми*ра // *Россия и Юго-восточная Европа*. – Chișinău, 1984, – P. 32-38.

1987

22. Потлог Владимир, *Принятие христианства на Руси и его фальсификаторы*. În: *Актуальные вопросы научно-атеистического воспитания студенческой и учащейся молодежи*. – Chișinău, 1987.

1988

23. Потлог Владимир, *Дмитрий Кантемир о государственной феодальной собственности в Молдавии периода османского владычества* // *Общее и особенное в развитии феодализма в России и Молдавии*: докл. и сообщ.: в 2-х томах. Том 1. – Москва, 1988, – P. 319-323.

24. Потлог Владимир, *Вопросы происхождения молдавского народа в трудах Дмитрия Кантемира* // *Этнокультурные и этнографические процессы в конце I тыс. до н.э. на Юго-Западе УССР и сопредельных районах (тезисы докладов второй сессии Всесоюзной школы-семинара 11-13 июля 1988 года)*. – Львов, 1988.

25. Потлог Владимир, *Дмитрий Кантемир о государственной феодальной собственности и эксплуатации в Молдавии периода*

османского владычества // Общее и особенное в развитии феодализма в России и Молдавии. Проблемы государственной собственности и государственной эксплуатации (ранний и развитой феодализм). Чтения, посвященные памяти академика Л.В.Черепнина. Тезисы докладов. – Москва, 1988.

1989

26. Потлог Владимир, *Место истории древнего мира в подготовке учителя истории*. În: *Формирование основ педагогического мастерства*. Тезисы докладов и выступлений на республиканской научно-теоретической конференции 13–14 октября 1989 г. – Chișinău, 1989.

1991

27. Coroban V., Potlog Vl., *Ideile pedagogice ale lui Dimitrie Cantemir*. În: *Istoria școlii și a învățământului în Moldova*. – Chișinău, 1991.

1992

28. Potlog Vladimir, *Romanizarea Daciei în viziunea lui Dimitrie Cantemir*. În: *Probleme actuale ale istoriei naționale și universale: culegere de studii și materiale*. – Chișinău, 1992, – P. 126-131.

29. Potlog Vladimir, *Războaiele daco-romane la Dimitrie Cantemir*. În: *Conferința științifică a corpului didactico-științific. „Totalurile activității științifice în anii 1991–1992”*: Tez. refer. Vol. 2, – Chișinău, 1992, – P. 30.

1995

30. Potlog Vladimir, *Dimitrie Cantemir – un admirator al civilizației antice*. În: *Bilanțul activității științifice a USM pe anii 1993–1994*: Materialele conferinței corpului didactico-științific. Științele umanistice, – Chișinău, 1995, – P. 12.

1996

31. Potlog Vladimir, *Originea, unitatea și continuitatea românilor în viziunea lui Dimitrie Cantemir*. În: *Traco-Dacia*. – București: Editura Academiei Române, 1996, t. XVII, nr. 1-2, – P. 13-22.

1998

32. Potlog Vladimir, *Aspecte din istoria Romei antice la Dimitrie Cantemir*. În: *Bilanțul activității științifice a USM pe anii 1996–1997*. Conferința corpului didactico-științific. Rezumate, comunicări. Științele umanistice, – Chișinău, 1998, P. 174.

1999

33. Potlog Vladimir, *Războaiele daco-romane în relatarea lui Dimitrie Cantemir*. În: *Simposia professorum. Ser. Ist*. – Chișinău, 1999, – P. 10-11.

2000

34. Potlog Vladimir. *Romanitatea românilor la Dimitrie Cantemir*. În: *Romanitate și românitate la nord de Balcani*: (Materialele Simpoz. Int.). – Chișinău, 2000, – P. 47-49.

35. Potlog Vladimir, *Originea, unitatea și continuitatea românilor în viziunea lui Dimitrie Cantemir*, În: *Dimitrie Cantemir. Dimensiuni ale universalității. Studii. Sinteze. Eseuri*. Coord. șt. Pavel Balmuș și Svetlana Korolevski. – Chișinău, Gunivas, 2008, – P. 135-144.

2002–2003

36. Potlog Vladimir, *Dimitrie Cantemir – istoricul*. În: *Pergament*. Anuarul Arhivelor Republicii Moldova, – Chișinău, V-VI, 2002–2003, – P. 112-120.

2018

37. Potlog Vladimir, *Gheorghe Palade: istoric și om al cetății*. În: *In memoriam Gheorghe Palade, 1950–2016* /Ed.: Valentin Arapu, Anatol Petrencu, Corneliu Ciucanu. – Chișinău, Bons Offices, 2018, – P. 77.

Articole de popularizare a științei

1971

38. Potlog Vladimir, *Din relațiile moldo-ruse de la începutul secolului XVIII*. În: *Învățătorul sovietic*, 1971, nr. 2.

39. Potlog Vladimir, *Misia eliberatoare a Rusiei în opera lui Dimitrie Cantemir*. În: *Nistru*, 1971, nr. 9, – P. 135-140.

1973

40. Potlog Vladimir, *Dimitrie Cantemir în Rusia*. În: *Învățătorul sovietic*, 1973, nr. 9, – P. 45-50.

41. Potlog Vladimir, *Primul istoric moldovean*. În: *Moldova socialistă*, Chișinău, 1973, 24 octombrie, – P. 4.

1974

42. Russu I., Potlog Vl., *O frumoasă realizare istorică*. În: *Învățătorul sovietic*, 1974, nr. 9.

1984

43. Potlog Vladimir, *Filă din fondul de aur al marxismuli (O sută de ani de la apariția lucrării lui F.Engels „Originea familiei, proprietății private și a statului”*. În: *Învățământul public*, 1984, 8 decembrie.

1988

44. Potlog Vladimir, *Dimitrie Cantemir – savant și patriot*. În: *Viața satului*, 1988, 27 octombrie, – P. 4.

1996

45. Verbițchi E., Slaen L., Potlog Vl., *O lucrare fundamentală de istorie a Moldovei*. În: *Nistru*, 1966, nr. 11.

1998

46. Potlog Vladimir, *S. Fischer-Fabian. Alexandru cel Mare. Visul despre fraternitatea popoarelor*. În: *Clio. Almanah istoric. 1997*, Chișinău, 1998, – P. 182-185.

1999

47. Potlog Vladimir, *Profesoara miilor de învățători*. În: Cleopatra Vnorovschi, *O viață închinată învățământului*, Chișinău, Editura Museum, 1999, – P. 122-123.

2001

48. Niculiță Ion, Hâncu Ion, Tentiuc Ion, Postică Gheorghe, Arnăut Tudor, Zanoci Aurel, Borziac Ilie, Levițchi Oleg, Musteață Sergiu, Mun-

teanu Octavian, Potlog Vladimir, *Unitatea etnică a spațiului carpato-danubiano-pontic în Antichitate*. În: *Limba română*. Revistă de știință și cultură, 2001, nr. 4-8 (70-74), pp. 217-220.

2003

49. Potlog Vladimir, *Originea, unitatea și continuitatea românilor în viziunea lui Dimitrie Cantemir*. În: *Literatura și arta*, 2003, nr. 42, – P. 4.

2005

50. Potlog Vladimir, *Biserica în Europa și America la sfârșitul secolului al XIV-lea – începutul secolului al XX-lea*. În: *Cugetul*, 2005, nr. 3.

51. Potlog Vladimir, *Profesorul Iosif Șlaen – animatorul învățământului în domeniul istoriei*. În: Pedagogi români notorii (din Basarabia) / Coord.: Virgil Mândâcanu, Valeriu Volcov, Chișinău, S.n., 2013, – P. 309-310.

Personalia

1996

52. *Istoria Universității de Stat din Moldova 1946–1996* /Red. resp.: Gheorghe Rusnac. – Chișinău, 1996, 559 p. Vezi „Indice de nume" (Potlog Vladimir).

1997

53. Ciupercă Ioan, Ursulescu Nicolae, *Domnul Profesor Vladimir Potlog*. În: *Moldova suverană*, 1997, 1 august.

54. *Cu privire la conferirea medaliei „Meritul Civic" unui grup de lucrători din învățământul universitar*: Decretul (extras) Președintelui Republicii Moldova (24.11.1998) Domnului Vladimir Potlog – conferențiar universitar la Universitatea de Stat din Moldova. În: *Omagiu lui Vladimir Potlog și Constantin Drachenberg la 70 de ani*. – Chișinău, 1997, – P. 1.

55. Cozma Valeriu, *Considerații privind politica națională la Universitatea de Stat din Moldova (1946–1996)*. În: *Omagiu lui Vladimir Potlog și Constantin Drachenberg la 70 de ani*. – Chișinău, Editura Cartdidact, 1997, – P. 277-283.

56. Niculiță Ion, *Vladimir Potlog la 70 de ani.* În: *Omagiu lui Vladimir Potlog și Constantin Drachenberg la 70 de ani*. – Chișinău, Editura Cartdidact, 1997, – P. 3-6.

57. *Omagiu lui Vladimir Potlog si Constantin Drachenberg la 70 de ani* /Univ. de Stat din Moldova. Fac. de Istorie. – Chișinău, Editura Cartdidact, 1997. – 294 p.

58. Rusnac Gheorghe, Cozma Valeriu, *Ani trăiți cu demnitate*. În: *Moldova suverană*, 1997, 1 august.

59. Rusnac Gheorghe, *Cuvânt-înainte* [despre profesorii savanți de la USM Vladimir Potlog și Constantin Drachenberg]. În: *Omagiu lui Vladimir Potlog și Constantin Drachenberg la 70 de ani.* – Chișinău, 1997, – P. 3.

2002

60. Rusnac Gheorghe, Cozma Valeriu, *Ani trăiți cu demnitate*: [Vladimir Potlog, dr. în șt. istorice]. În: *Literatura și arta*. – 2002, 1 august, – P. 6.

2004

61. *Interviu realizat de Galina Bucuci cu Vladimir Potlog*. În: *Buletin Informativ ANTIM*, 2004, nr. 4 (24), – P. 22.

2006

62. Rusnac Gheorghe, Cozma Valeriu, *Universitatea de Stat din Moldova (1996–2006)*. Vol. 2, – Chișinău, 2006, – P. 229-250.

63. Petru Tarhon, *Viața consacrată științei și învățământului* [botanist, prof. univ. P. Tarhon] – Chișinău, 2006, – 292 p.

2007

64. *Potlog Vladimir*. În: *Dicționar de istorie*, ediția a doua revăzută și adăugită. – Chișinău: Editura Civitas, 2007, – P. 310-311.

2008

65. Codreanca Lidia, *Crainicul Sâneștilor*. În: *Literatura și arta*, nr. 31 (3283), 31 iulie 2008, – P. 8.

2013

66. Petrencu Anatol, *Teroarea stalinistă în Basarabia. Studii, documente, memorii* [Interviu realizat în august 2013 cu Vladimir Potlog referitor la deportări]. – Chișinău: S.n., 2013, – P. 144-147.

2015

67. Xenofontov Ion Valer, *„11" considerente despre Marele Profesor Vladimir Potlog (Profesorul Profesorilor)*. În: *Moldova suverană*, 2015, nr. 114 (1870), 4 august, – P. 2.

2016

68. Xenofontov Ion Valer, Lidia Prisac, *Vladimir Potlog, profesorul care visează faraoni*. În: *Săptămâna*, 2016, 5 august, nr. 30 (1224), – P. 9.

69. Xenofontov Ion Valer, *Enciclopedia curiozităților. Trecut și prezent. Vol. I [Marele Profesor Vladimir Potlog (Profesorul Profesorilor)]*. – Iași, Lumen, 2016, – P. 72-76.

70. Rusnac Gheorghe, Cozma Valeriu, *Vladimir Potlog – omul care ne-a instruit și omenit*. În: *Pedagogi români notorii (din Basarabia)* /Coord.: Virgil Mândâcanu, Chișinău, Pontos, 2016, – P. 232-234.

2017

71. Ciubucciu Vlad, *Singur în fața strămoșilor: crochiuri genealogice*, Chișinău, Iulian, 2017, – P. 53-57.

72. Prohin Andrei, *Vladmir Potlog la 90 de ani*. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 3, 2017, – P. 5-13.

73. Prohin Andrei, *Lecțiile domnului Vladimir Potlog*. În: *Făclia*, 2017, nr. 29 (3474), 17 august, – P. 15.

74. Bacalu Lucia, *La aniversare. Nonagenar despre satul său de baștină, Sinești*. Disponibil la: https://expresul.md/2017/08/la-aniversare-nonagenar-despre-satul-sau-de-bastina-sinesti/ (accesat: 18.02.2022).

75. Xenofontov Ion, Prisac Lidia, *Profesorul Vladimir Potlog, un aristocrat al pedagogiei istorice*. În: *O istorie multidimensională a carierelor universitare: instituții, rețele sociale, biografii* /Ed.: Sergiu Musteață. – Chișinău, Editura Arc, 2017, – P. 126-134.

76. Xenofontov Ion Valer, Marșalcovschi Teo-Teodor, *Omagiu profesorilor nonagenari Vladimir Potlog (n. 1 august 1927) și Constantin Drachenberg (n. 14 septembrie 1927)*. În: *Literatura și arta*, 2017, nr. 37 (3758), joi, 14 septembrie, – P. 8.

77. Codreanca Lidia, *Istoricul din satul meu*. În: *Literatura și arta*, 2017, nr. 29 (3752), joi, 17 august, – P. 9.

2019

78. Xenofontov Ion Valer, Prisac Lidia, *Vladimir Potlog – profesorul istoricilor*. În: *Profesori ai Facultății de Istorie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă" din Chișinău: culegere de studii* /Ed.: Valentina Ursu, Vol. 2, – Chișinău, S.n., 2019, – P. 335-352.

79. *Vladimir Potlog: un patrician al timpurilor noastre [Interviu realizat de Sergiu Matveev]*. În: *Patrimoniul educațional universitar: dascăl și discipoli*: [în vol.] /Resp. de ed.: Rodica Ursu Naniu, Igor Șarov. – Chișinău, Cartdidact, 2019, – P. 7-31.

80. Tarhon Petru. *Viața cum a fost, sau Destin împlinit*. Vol. 1.: [P. Tarhon, botanist, prof. univ.], – Chișinău, S.n., 2019. – 396 p.

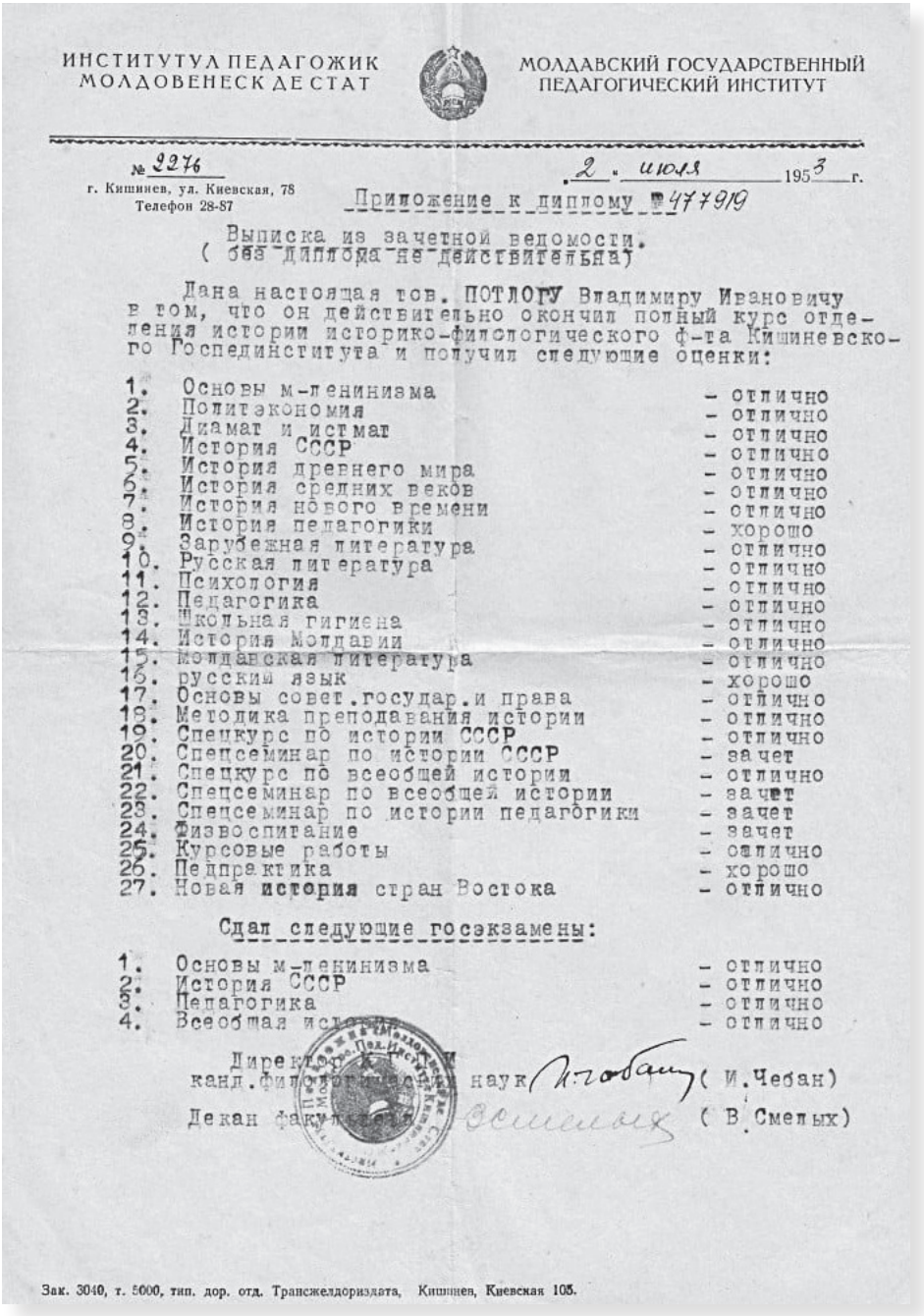
2020

81. Tarhon Petru. *Viața cum a fost, sau Destin împlinit*: [P. Tarhon, botanist, prof. univ.], Chișinău, S.n., 2020. – Vol. 2. – 388 p.

2021

82. Postică Gheorghe, *Vladimir Potlog*. În: *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc. Vol. IV (O-R)* /Academia Română /Coord.: Victor Spinei, Dorina N. Rusu, Suceava, Editura Karl A. Romstorfer a Muzeului Național al Bucovinei, 2021, – P. 283.

3. Documente

ИНСТИТУТУЛ ПЕДАГОЖИК
МОЛДОВЕНЕСК ДЕ СТАТ

МОЛДАВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ

№ 2276
г. Кишинев, ул. Киевская, 78
Телефон 28-87

2 июля 1953 г.

Приложение к диплому № 477919

Выписка из зачетной ведомости.
(без диплома не действительна)

Дана настоящая тов. ПОТЛОГУ Владимиру Ивановичу в том, что он действительно окончил полный курс отделения истории историко-филологического ф-та Кишиневского Госпединститута и получил следующие оценки:

1.	Основы м-ленинизма	– отлично
2.	Политэкономия	– отлично
3.	Диамат и истмат	– отлично
4.	История СССР	– отлично
5.	История древнего мира	– отлично
6.	История средних веков	– отлично
7.	История нового времени	– отлично
8.	История педагогики	– хорошо
9.	Зарубежная литература	– отлично
10.	Русская литература	– отлично
11.	Психология	– отлично
12.	Педагогика	– отлично
13.	Школьная гигиена	– отлично
14.	История Молдавии	– отлично
15.	Молдавская литература	– отлично
16.	русский язык	– хорошо
17.	Основы совет.государ.и права	– отлично
18.	Методика преподавания истории	– отлично
19.	Спецкурс по истории СССР	– отлично
20.	Спецсеминар по истории СССР	– зачет
21.	Спецкурс по всеобщей истории	– отлично
22.	Спецсеминар по всеобщей истории	– зачет
23.	Спецсеминар по истории педагогики	– зачет
24.	Физвоспитание	– зачет
25.	Курсовые работы	– отлично
26.	Педпрактика	– хорошо
27.	Новая история стран Востока	– отлично

Сдал следующие госэкзамены:

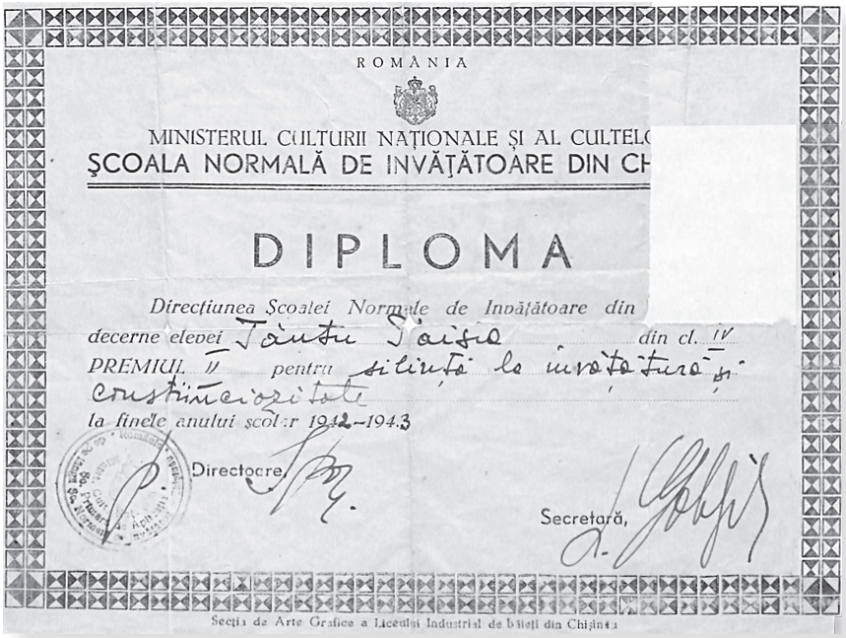
1.	Основы м-ленинизма	– отлично
2.	История СССР	– отлично
3.	Педагогика	– отлично
4.	Всеобщая история	– отлично

Директор и канд.филологических наук (И.Чебан)

Декан факультета (В.Смелых)

Зак. 3040, т. 5000, тип. дор. отд. Трансжелдориздата, Кишинев, Киевская 105.

Anexa la Diploma de absolvire a Institutului Pedagogic Moldovenesc de Stat, 2 iulie 1953. Arhiva familiei Potlog

ROMANIA

MINISTERUL CULTURII NAȚIONALE ȘI AL CULTELO

ȘCOALA NORMALĂ DE INVĂȚĂTOARE DIN CH

DIPLOMA

Direcțiunea Școalei Normale de Învățătoare din

decerne elevei Țăutu Taisia din cl. IV

PREMIUL II pentru silință la învățătură și

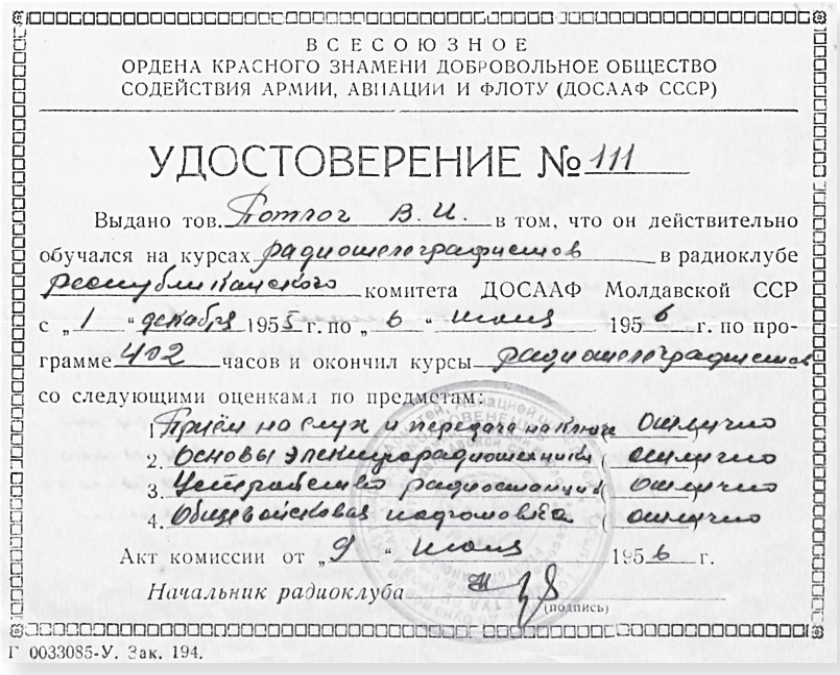
conștiinciozitate

la finele anului școlar 1942–1943

Directoare, P. Secretară, A.

Secția de Arte Grafice a Liceului Industrial de băieți din Chișinău

Diplomă decernată Taisiei Tăutu (soția profesorului Vladimir Potlog). Arhiva familiei Potlog

ВСЕСОЮЗНОЕ
ОРДЕНА КРАСНОГО ЗНАМЕНИ ДОБРОВОЛЬНОЕ ОБЩЕСТВО
СОДЕЙСТВИЯ АРМИИ, АВИАЦИИ И ФЛОТУ (ДОСААФ СССР)

УДОСТОВЕРЕНИЕ № 111

Выдано тов. Потлог В. И. в том, что он действительно обучался на курсах радиотелеграфистов в радиоклубе республиканского комитета ДОСААФ Молдавской ССР с „1" декабря 1955 г. по „6" июня 1956 г. по программе 402 часов и окончил курсы радиотелеграфистов со следующими оценками по предметам:

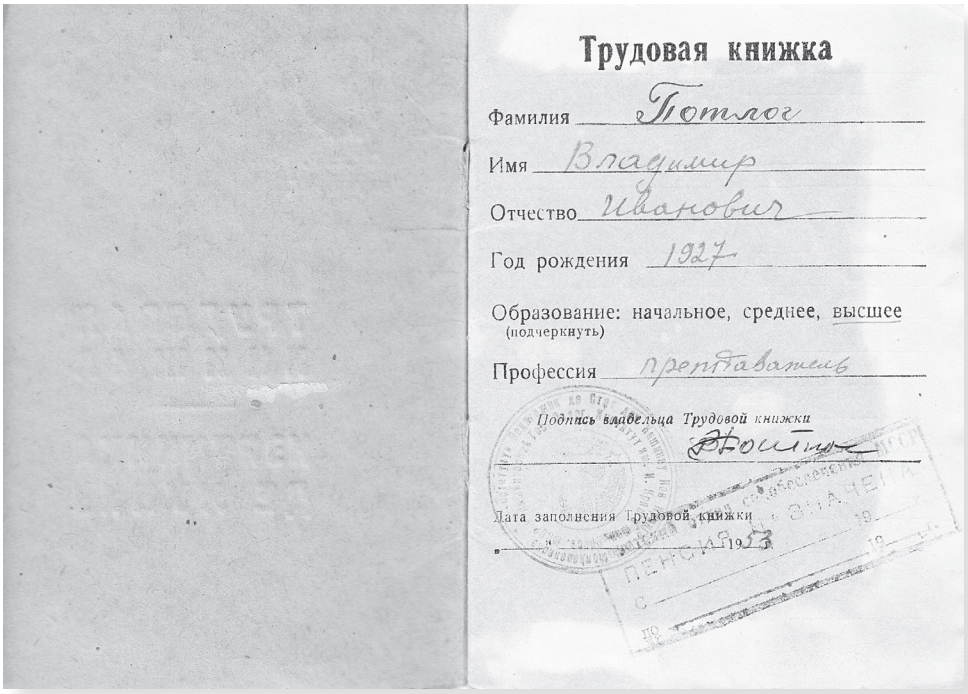
1. Приём на слух и передача на ключе отлично
2. Основы электрорадиотехники отлично
3. Частная работа радиостанций отлично
4. Общевойсковая подготовка отлично

Акт комиссии от „9" июня 1956 г.

Начальник радиоклуба (подпись)

Г 0033085-У. Зак. 194.

Document pe numele lui Vladimir Potlog de frecventare a cursurilor de radiotelegrafist din cadrul DOSAAF-ului, 1956. Arhiva familiei Potlog

Трудовая книжка

Фамилия Потлог

Имя Владимир

Отчество Иванович

Год рождения 1927

Образование: начальное, среднее, высшее
(подчеркнуть)

Профессия преподаватель

Подпись владельца Трудовой книжки

Потлог

Дата заполнения Трудовой книжки

«__» _____ 19__

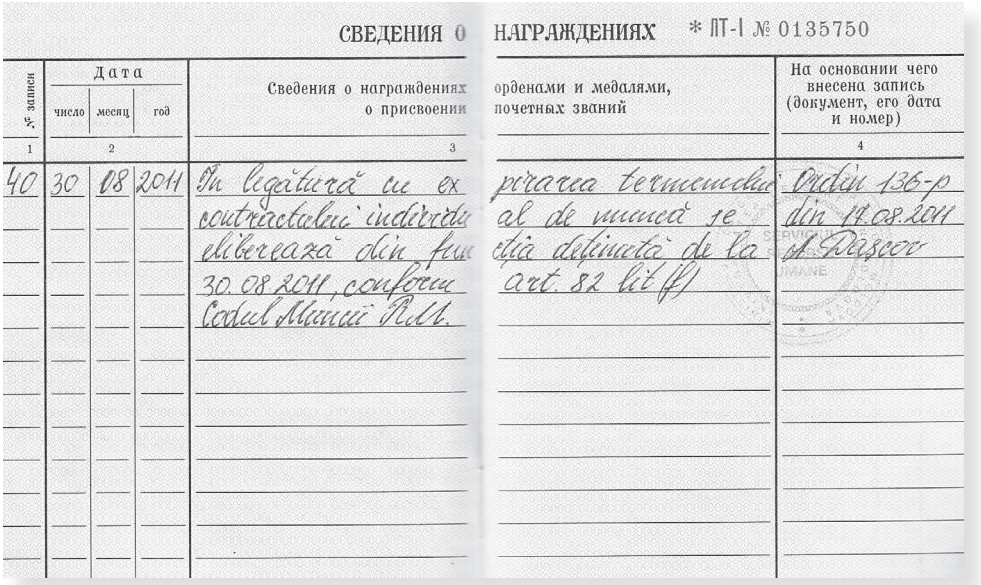
«__» _____ 19__

СВЕДЕНИЯ О РАБОТЕ

№ записи	Дата: Год	Дата: Месяц	Дата: Число	Сведения о приеме на работу и увольнении	работу, перемещениях по (с указанием причин)	На основании чего внесена запись (документ, его дата и номер)
1	2				3	4
1	1949	—	1953	✓ Студент Кишинев. Нач-к	ского госпединститута	Диплом № 473919
2	1953	VIII	14	✓ Назначить тов. Потл по кафедре всеобщей Нач-к	ог В.И. преподавателем	Приказ № 3 от 14 VIII 53 г.
3	1956	VI	29	Утвердить решение от 28 VI-56г о результ курсу на замещени доцентов, ст. преп и считать избранны на штатную долж Нач-к О/К	Ученого совета институт Принятая выборов по кон с штат. должностей давателей и преподават по каф. истории шествующих ст. преподавате	Приказ 271-А от 29 VI-56г. Приказ Минпросса МССР № 411-А от 21/VII-56 г.

Ин-та Дрон

Приказ № 411-А выписан. Д. Кучинскому

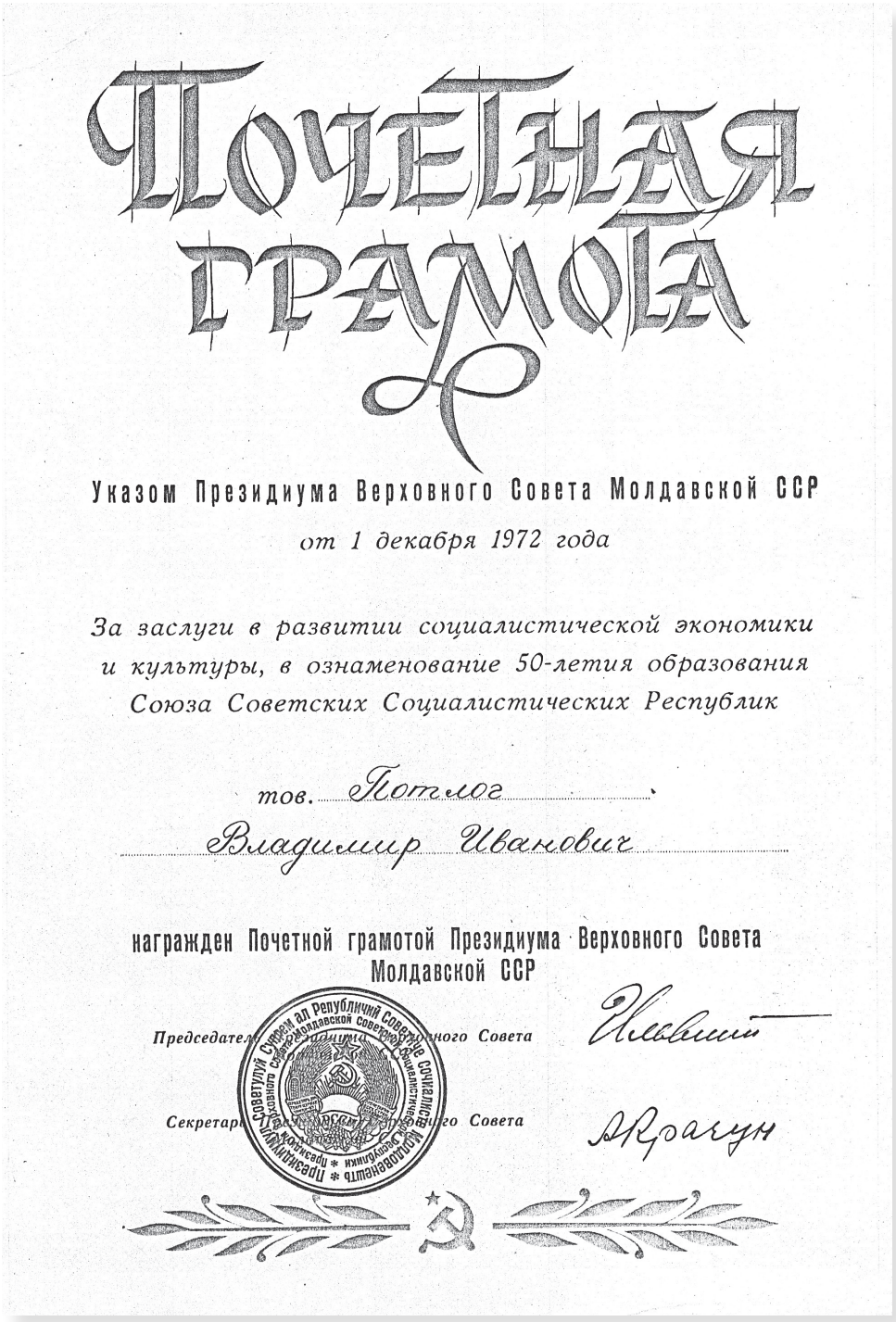

СВЕДЕНИЯ О НАГРАЖДЕНИЯХ * ПТ-I № 0135750

№ записи	Дата: число	Дата: месяц	Дата: год	Сведения о награждениях о присвоении	орденами и медалями, почетных званий	На основании чего внесена запись (документ, его дата и номер)
1	2			3		4
40	30	08	2011	În legătură cu ex contractarea termenului de muncă în ceția deținută de la art. 82 lit f)		Ordin 136-p din 11.08.2011 al Raion

Extras din Carnetul de muncă al profesorului Vladimir Potlog, în care sunt inscripționate date referitoare la perioada de studenție, de angajare la serviciu și de eliberare din funcția deținută. Arhiva familiei Potlog

4. Distincții. Recunoașterea activității didactice

Почётная грамота

Указом Президиума Верховного Совета Молдавской ССР

от 1 декабря 1972 года

За заслуги в развитии социалистической экономики и культуры, в ознаменование 50-летия образования Союза Советских Социалистических Республик

тов. Потлог

Владимир Иванович

награжден Почетной грамотой Президиума Верховного Совета Молдавской ССР

Председатель Президиума Верховного Совета

Секретарь Президиума Верховного Совета

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

ВЫСШАЯ ШКОЛА СССР

УДОСТОВЕРЕНИЕ

Выдано тов. ПОТЛОГУ

Владимиру Ивановичу

в том, что он ..... за заслуги в области высшего образования СССР награжден нагрудным значком

„ЗА ОТЛИЧНЫЕ УСПЕХИ В РАБОТЕ".

Министр высшего и среднего специального образования СССР

Председатель ЦК профсоюза

„ПОБЕДИТЕЛЬ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО СОРЕВНОВАНИЯ 1977 ГОДА"

Знак учрежден Центральным Комитетом КПСС, Советом Министров СССР, ВЦСПС и ЦК ВЛКСМ

УДОСТОВЕРЕНИЕ

Потлог

Владимир

Иванович

от имени *Министерства и ЦК профсоюза*

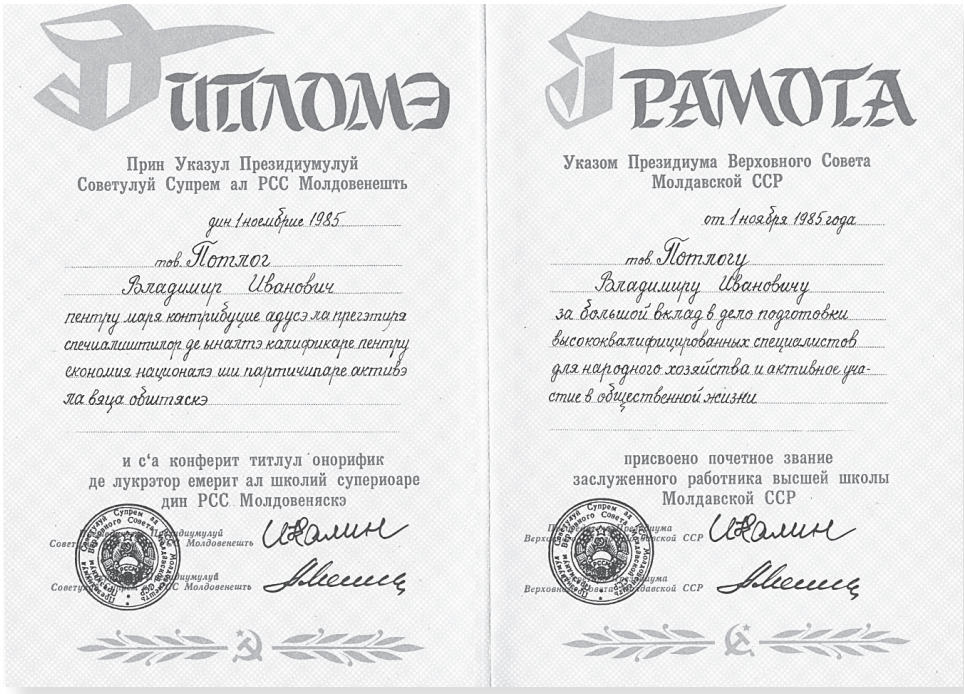
награжден знаком

„ПОБЕДИТЕЛЬ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО СОРЕВНОВАНИЯ 1977 ГОДА"

„ 17 января 1978

(подпись) (подпись)

М. П.

ДИПЛОМЭ

Прин Указул Президиумулуй
Советулуй Супрем ал РСС Молдовенешть

дин 1 ноемврие 1985

тов. Потлог
Владимир Иванович
пентру мэря контрибуцие адусэ ла прегэтиря
специалиштилор де ыналтэ калификаре пентру
економия националэ шй партичипаре активэ
ла вяца обштяскэ

и с'а конферит титлул онорифик
де лукрэтор емерит ал школий супериоаре
дин РСС Молдовеняскэ

ГРАМОТА

Указом Президиума Верховного Совета
Молдавской ССР

от 1 ноября 1985 года

тов. Потлогу
Владимиру Ивановину
за большой вклад в дело подготовки
высококвалифицированных специалистов
для народного хозяйства и активное уча-
стие в общественной жизни

присвоено почетное звание
заслуженного работника высшей школы
Молдавской ССР

Legitimaţia nr 02682
Potlog
Vladimir

este posesorul medaliei

„Meritul Civic"

Preşedintele
Republicii Moldova

21 Febmarie 1998

Удостоверение №02682
Потлог
Владимир

награжден медалью

„Meritul Civic"

Президент
Республики Молдова

медаль № 01477

Medalia „Alexei Mateevici”

SE CONFERĂ

Domnului/Doamnei *Vladimir Potlog*,
profesor universitar

pentru profesionalism, devotament învățământului și contribuție la modernizarea sistemului educațional din Republica Moldova.

Aprobată
prin ordinul
nr. 215 din 21.05.2003

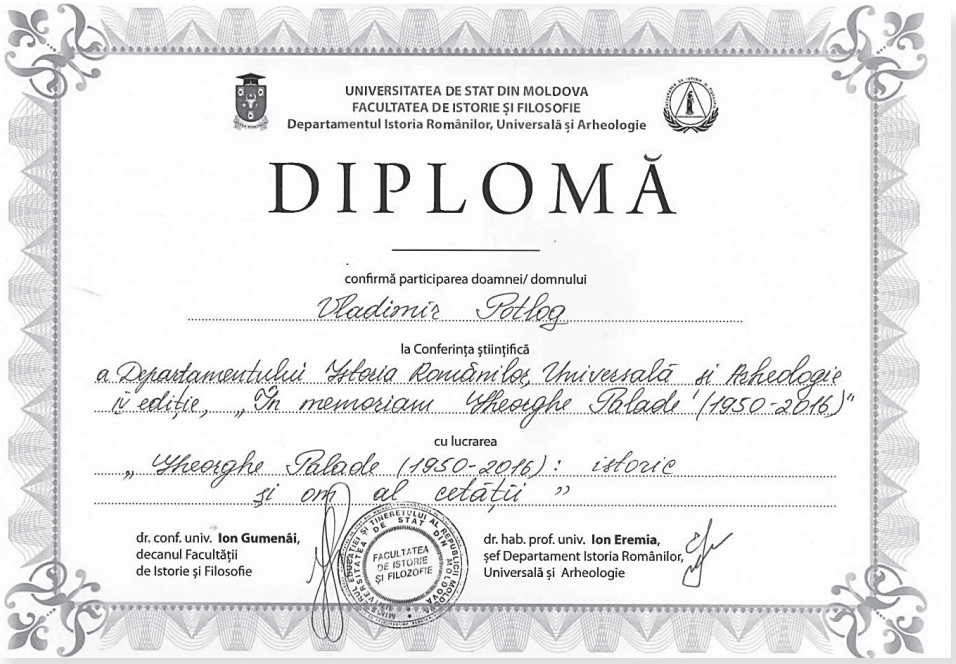
Victor Țvircun
Ministru

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

DIPLOMĂ DE ONOARE

CHIŞINĂU

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie

DIPLOMĂ

confirmă participarea doamnei/ domnului
Vladimir Potlog
la Conferința științifică
a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie
ediție, „In memoriam Gheorghe Palade (1950-2016)"
cu lucrarea
„Gheorghe Palade (1950-2016): istorie și om al cetății"

dr. conf. univ. **Ion Gumenâi**, decanul Facultății de Istorie și Filosofie

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOZOFIE

dr. hab. prof. univ. **Ion Eremia**, șef Departament Istoria Românilor, Universală și Arheologie

Diplomă de participare la ultima conferință științifică, 28 aprilie 2017, USM

5. Viniete cu absolvenți

Vinieta absolvenților Facultății de Istorie și Filologie (Secția Istorie) a Institutului Pedagogic Moldovenesc de Stat. Promoția anilor 1949–1953. Rândul 1, sus, al 11-lea din stânga: Vladimir Potlog. Arhiva familiei Potlog

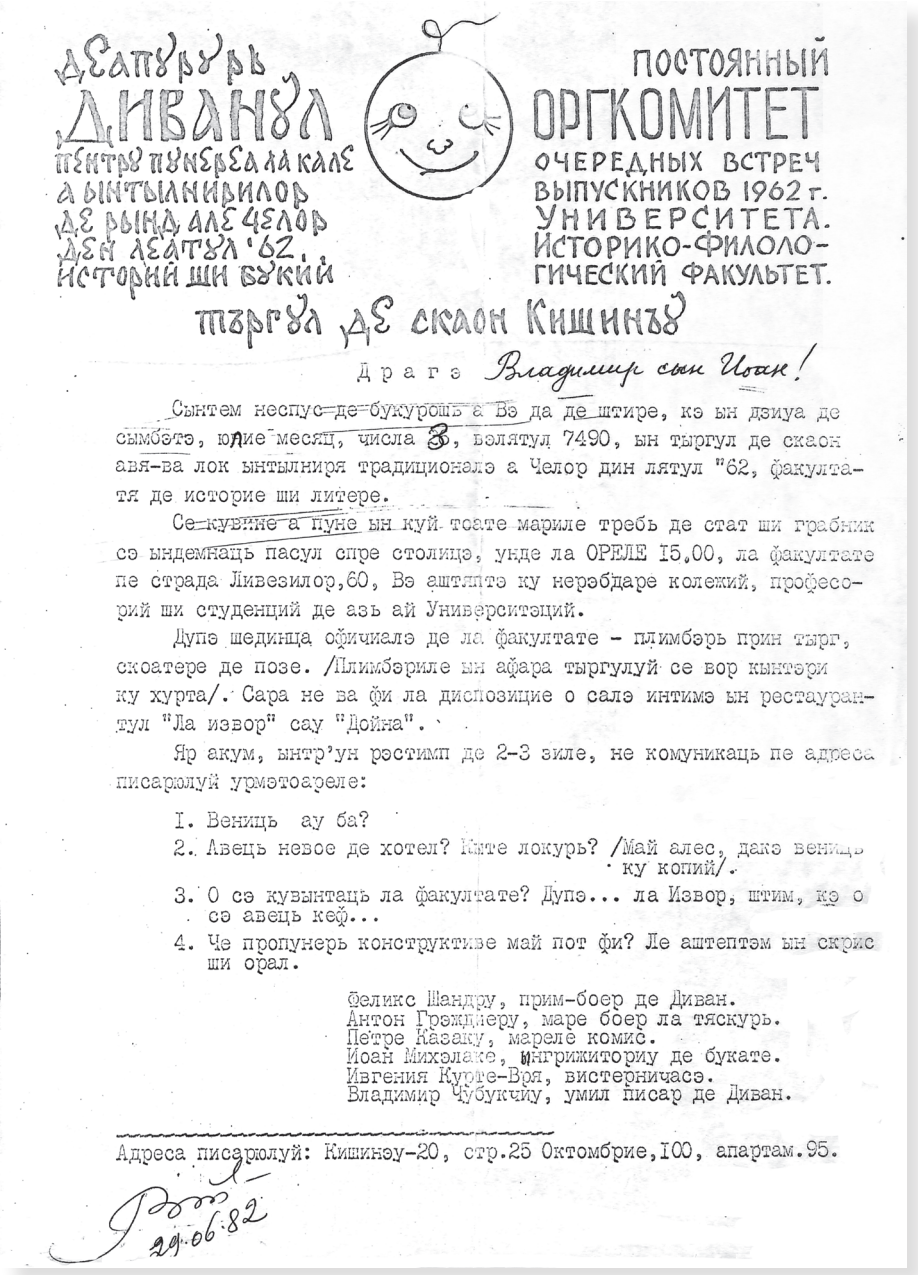

Vinieta absolvenților Facultății de Istorie și Filologie (Secția Filologie) a Institutului Pedagogic Moldovenesc de Stat. Promoția anilor 1950–1954. Rândul 2, sus, a 11-a din stânga: Taisia Tăutu. Arhiva familiei Potlog

Vladimir Potlog în vinieta promoției anilor 1992–1997 a Facultății de Istorie a USM

6. Invitații din partea absolvenților

ДЕАПУРЪ ДИВАНУЛ
ПЕНТРУ ПУНЕРЕА ЛА КАЛЕ
А ЫНТЫЛНИРИЛОР
ДЕ РЫНД АЛЕ ЧЕЛОР
ДЕН ЛЕАТУЛ '62,
ИСТОРИЙ ШИ БУКИЙ

ПОСТОЯННЫЙ
ОРГКОМИТЕТ
ОЧЕРЕДНЫХ ВСТРЕЧ
ВЫПУСКНИКОВ 1962 г.
УНИВЕРСИТЕТА.
ИСТОРИКО-ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ.

ТЪРГУЛ ДЕ СКАОН КИШИНЪУ

Драгэ Владимир сын Иоан!

Сынтем неспус де букурошь а Вэ да де штире, кэ ын дзиуа де сымбэтэ, юлие месяц, числа 3, бэлятул 7490, ын тыргул де скаон авя-ва лок ынтылниря традиционалэ а Челор дин лятул "62, факультатя де историе ши литере.

Се кувине а пуне ын куй тоате мариле требь де стат ши грабник сэ ындемнаць пасул спре столицэ, унде ла ОРЕЛЕ 15,00, ла факультате пе страда Ливезилор,60, Вэ аштептэ ку нерэбдаре колежий, профессорий ши студенций де азь ай Университеций.

Дупэ шединца офичиалэ де ла факультате - плимбэрь прин тырг, скоатере де поза. /Плимбэриле ын афара тыргулуй се вор кынтэри ку хурта/. Сара не ва фи ла диспозиция о салэ интимэ ын ресторантул "Ла извор" сау "Дойна".

Яр акум, ынтр'ун рэстимп де 2-3 зиле, не комуникаць пе адреса писарюлуй урмэтоареле:

1. Вениць ау ба?
2. Авець невое де хотел? Ките локурь? /Май алес, дакэ вениць ку копий/.
3. О сэ кувынтаць ла факультате? Дупэ... ла Извор, штим, кэ о сэ авець кеф...
4. Че пропунерь конструктиве май пот фи? Ле аштептэм ын скрис ши орал.

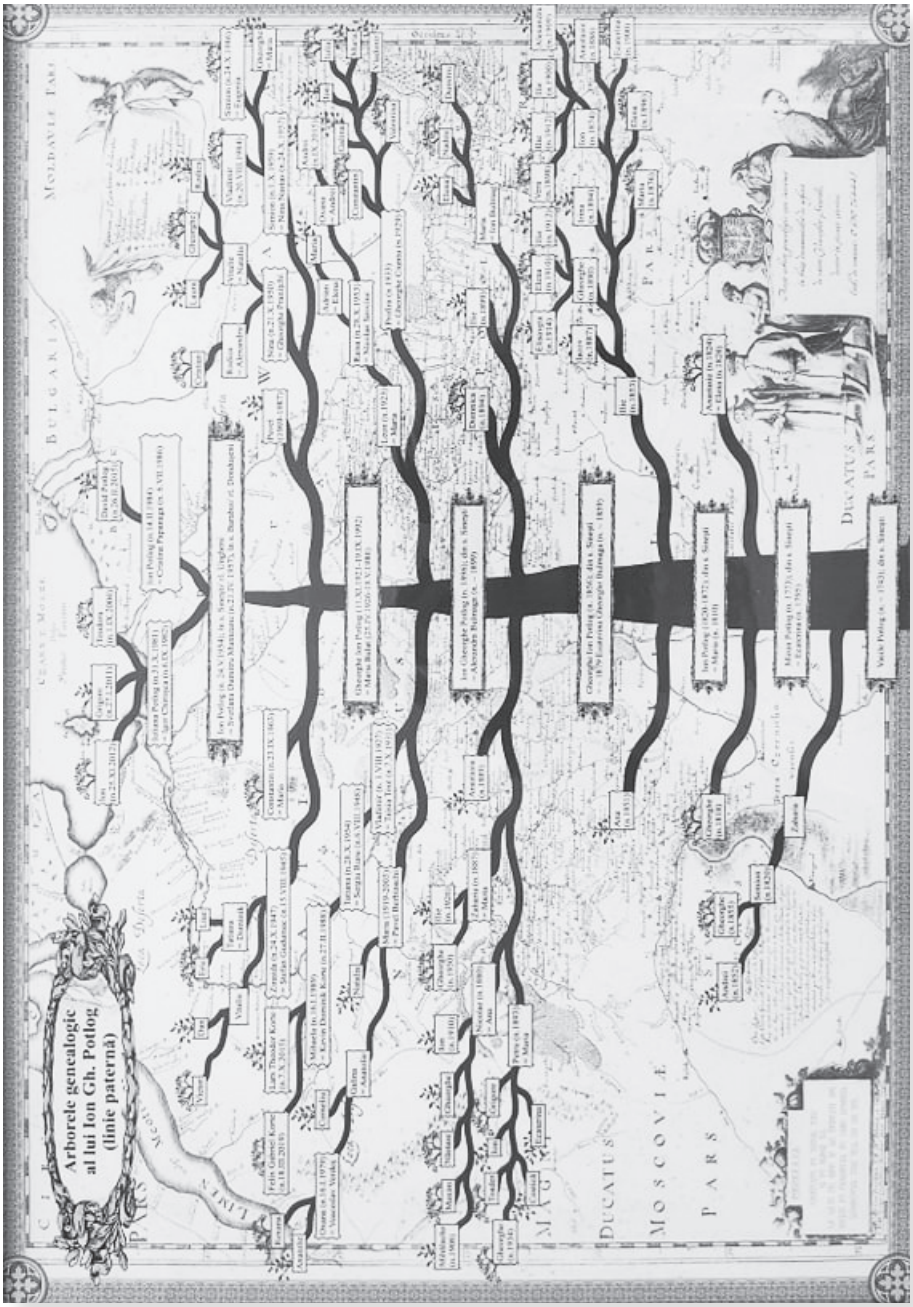
Феликс Шандру, прим-боер де Диван.
Антон Грэждиеру, маре боер ла тяскурь.
Петре Казаку, мареле комис.
Йоан Михэлаке, мнгрижиториу де букате.
Ивгения Куртe-Вря, вистерничасэ.
Владимир Чубукчиу, умил писар де Диван.

Адреса писарюлуй: Кишинэу-20, стр.25 Октомбрие,100, апартам.95.

29.06.82

O invitație pentru profesorul Vladimir Potlog de la foștii studenți, 29 iunie 1982.
Arhiva familiei Potlog

7. Arborele genealogic al familiei Potlog

Arborele genealogic al familiei Potlog. Arhiva familiei Potlog

INDICE DE NUME

A

Africana Cornelia - 54
Afteniuc S. - 27
Ahile - 54
Alecsandri - 147
Alexa Gheorghe - 109
Alexa Ion - 161
Alexandru cel Mare - 197
Alexe [învățător] - 78
Alistar Elena - 112
Andreș-Tabac Silviu - 79
Andrus O.G. - 147
Antonescu - 107
Antoniu - 107
Antonov - 107
Antonov Andrei - 27, 187
Antonov Pintilie - 106
Arapu Valentin - 16, 27, 160, 164, 189, 196
Arnăut Tudor - 53, 155, 164, 172, 192, 197
Asachi Gh. - 65, 111, 114
Atkinson Robert - 20, 186
Avănuță Nacu - 107
Averescu - 171

B

Babuc Monica - 60, 65
Bacalu Lucia - 99, 200
Badâr Iurie - 159, 185
Băieșu Nina - 14
Balaban - 109
Balmuș Pavel - 196
Balog Iosif Marin - 25, 187
Balzac - 29, 124
Bănulescu-Bodoni Gavriil - 111, 112, 129, 139
Barițiu G. - 27, 187
Bârliba Constantin - 43
Bârnea V. - 32
Bazatenco Ion - 38
Beliugova Liubov - 111
Bercu Igor - 61, 65
Berebiuc Natalia - 2
Beregorâi - 85
Beria - 129, 177
Bernardazzi Alessandro - 112
Beșleagă - 151, 172
Bîkov - 104
Bivol - 180
Blaga - 62
Blaja S. - 37
Bodiul - 151
Boeva Svetlana - 2, 57, 65, 182
Bogaci - 131
Boldureanu Ana - 79
Bondarciuc Nicolae - 160, 161
Borziac Ilie - 53
Bradu - 115
Bradulov - 115
Brâseachin S. - 7, 39, 152
Bregovskaia N. - 33, 141, 192
Brejnev L.I. - 7, 136, 141, 173
Brihuneț Manole - 2, 73
Bromlei Iulian - 166, 167
Bucov Emilian - 5, 103, 104, 131
Bucuci Galina - 53, 199
Buga Ion - 14
Bulmag - 4, 78

C

Cana Ion - 125
Candu T. - 24
Cantacuzino - 173
Cantemir Dimitrie - 16, 49, 51, 52, 143, 149, 150, 151, 173, 194, 195, 196, 197, 198, 228
Canu Toader - 68
Caproșu Ioan - 151
Caragea F. - 32, 146
Carol al II-lea [Regele României] - 179
Carol I [Regele României] - 24
Caton - 59
Cernei Oleg - 8, 163, 165, 166
Certan E. - 51

Cezar - 60
Cezza - 29, 123
Cherdivarenco V.A. - 147
Chetruș - 158, 162
Chirtoacă Dorin - 166
Chișca Aculina - 14
Cioban I. - 31
Ciobanu - 131
Ciobanu Anatol - 69
Ciobanu Ștefan - 115, 186
Ciobanu T. - 24
Ciorbă Mihai - 2, 172
Ciorescu I.G. - 25, 87, 88
Ciubucciu Vlad - 14, 141, 200
Ciucanu Corneliu - 16, 27, 160, 164, 189, 196
Ciupercă Ioan - 198
Cleopatra - 15
Coadă Ludmila - 84, 88, 186
Cocârlă Pavel - 7, 33, 36, 51, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 152, 154, 155, 166, 185, 192
Codreanca Lidia - 3, 69, 70, 199, 200
Codru Anatol - 8, 179
Coifman - 117
Cojocaru Andrei - 127, 146
Condraticova Liliana - 49, 69, 186
Corlăteanu Nicolae - 31, 111, 131, 151
Corneanu Leonid - 125
Coroban V. - 195
Corobca Liliana - 27, 187
Corobcean Andrei - 63
Costandoglo - 8, 170
Cotenco I. - 51
Cotovschi Grigore - 4, 85, 110
Coulanges Fustel de - 175
Coval Nicolae - 104
Covrig Andrei - 47, 187
Cozma Valeriu - 14, 36, 142, 153, 198, 199, 200
Crăciun Agripina - 7, 147
Crăciun Timofei Antipovici - 7, 147
Creangă Ion - 4, 27, 32, 41, 59, 81, 105, 107, 120, 134, 139, 147, 166, 170, 183, 189, 201
Crețu A. - 192
Crudu Lilia - 27, 187
Cupcea - 85, 89, 114
Cupcea Valeriu - 114
Cutkovețchi Iacob - 125
Cuza Al. Ioan - 5, 94
Cuzișcin V.I. - 52, 192

D

Dabija Nicolae - 41, 124, 162
Dadiani Natalia [Principesa] - 111, 112
Damaschin - 85, 159
Dandara Otilia - 61, 65
Dergaciova Lilia - 79
Diacov Dumitru - 171
Dima Mihai - 79
Doga E. - 172
Dolghi Adrian - 26, 186
Donici Alexandru - 111, 115
Drachenberg Constantin - 7, 31, 32, 33, 34, 134, 136, 139, 146, 148, 153, 155, 182, 183, 184, 192, 198, 199, 200
Dragan Elena - 57, 59, 65
Dragnev Demir - 24, 27, 49, 69, 142, 150, 155, 161, 168, 186, 187, 188
Dragnev Emil - 14, 40, 56, 65
Druc Mircea - 14
Drumov C. - 192
Druță Ion - 160
Druță Victor - 3, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 65, 185
Duca Gh. - 192
Duminică Ion - 59, 65

E

Ecaterina [Împărăteasa] - 73
Efrim Elena - 11
Eliade Mircea - 112, 163
Emilianes - 175
Eminescu Mihai - 63, 111, 114, 120, 125, 147, 163
Enciu Nicolae - 158, 186
Enea Nicolae M. - 115
Engels - 138, 197
Enghelgardt R. - 33, 35, 120
Eremia Ion - 32, 34, 40, 65, 91, 126, 150, 163, 185, 187, 188, 189

F

Fedco - 152, 153
Filat Vasile - 8, 57, 58, 65, 168, 169
Filat Vlad - 8, 169
Fischer-Fabian S. - 197
Frunze - 143

G

Gheorghe [fratele mijlociu a lui Vladimir Potlog] - 80, 98, 99, 103, 108
Gheorghi Dadiani [Principele] - 112
Glușko - 89
Godea Ion - 60, 65
Godea Mihai - 163, 166, 169
Goian Eudochia - 57, 59, 66
Golban Petru - 91, 189
Gorea Costache - 106, 109
Gorea Vanea - 106
Gorea Vasile - 106
Gorea-Costin Iuliana - 106, 109, 163
Gorniţov G. - 32
Gozun Andrei - 26
Gracchus - 54, 56
Grâu - 163
Grecul A. - 32
Grinbaum Noiman [Natan] Solomonovici - 3, 30, 69, 70
Grossu Simion - 162
Grosul Iachim - 26
Grosul Veaceslav Iachim(ovici) - 39
Guzun Andrei Procopievici - 6, 28, 125

H

Hadîrca Daniela - 15
Hâncu Ion - 53, 197
Harap-Alb - 81
Hasdeu B.P. - 110, 111, 112, 129, 176, 188
Herodot - 177
Herţa - 29, 122
Hobsbawn Eric - 20, 186
Homer - 177
Hrușciov - 110, 129

I

Iabanju Marina - 8, 170
Iașcenco Tudor - 152
Iisus Hristos - 137
Ilie Dan - 79
Iovițǎ Vl. - 52
Isvoranu Theodor - 79
Ivanov I. - 51

J

Jacobs - 183
Josan Tatiana - 36, 156
Jukov Gheorghe - 5, 96, 97, 177

K

Kalașnikov V. - 52
Kalniţki - 135
Kaniţchi - 119
Karpenco - 125
Karte Felix Gabriel - 63
Karte Lars Theodor - 63, 183
Karte Mihaela [nepoata lui Vladimir Potlog] - 63, 163
Kaștanka - 82
Kataev Valentin - 167
Kaţ Lev Abramovici - 6, 29, 123, 124
Kiricenko Nikita - 30, 118
Kirov - 138, 173
Korniţov - 30, 124
Korolevski Svetlana - 196
Koroliov Nicolae - 26, 30, 32, 33, 134
Kosîghin Aleksei - 102, 104
Kovaliov - 138

L

Lăpușneanu Alexandru - 42
Lari Leonida - 8, 162
Lazăr - 115
Lazăr [Sfântul] - 130
Lazarev Artiom - 8, 115, 154, 155, 164, 171, 172, 188
Lazo Serghei - 140
Leașco Ion - 69, 187
Lenin - 30, 36, 103, 104, 115, 124, 125, 136, 138, 162, 178
Leon [fratele mai mare a lui Vladimir Potlog] - 70, 98, 99, 101
Leviţchi Oleg - 53, 197

Lomonosov M.V. - 65, 152
Lucinschi Petru - 8, 59, 141, 152, 167, 168
Lupan Andrei - 16, 49, 54, 69, 85, 89, 91, 114, 163, 186, 188, 189, 192, 193
Lupan Ilie - 147

M

Macedon Alexandru - 54, 60
Madan Ion - 146
Maiakovschi - 172
Malcoci Iulia - 147, 150, 185
Malinkov - 129
Mămăligă Ion - 179, 189
Mândâcanu Virgil - 198, 200
Manolache Constantin - 49, 69, 91, 142, 150, 155, 161, 163, 168, 186, 188, 189
Maria [Regina României] - 111
Maria/Maşa [sora lui Vladimir Potlog] - 68, 81
Mariciuc Aglaia P. - 70
Marşalcovschi Teo-Teodor - 41, 200
Martinot D. - 22, 187
Marx - 138
Maşerov Piotr - 173
Maşkin - 138
Matcovschi Dumitru - 14, 15
Matei Horea - 54
Matei Valeriu - 8, 166, 167
Mateiciuc - 166
Matveev Sergiu - 2, 14, 53, 55, 57, 58, 60, 62, 63, 66, 163, 188, 201
Melnic Boris - 37, 38, 39, 43, 44, 45, 48, 154, 155, 156, 158, 167
Merean Vasile - 159
Mikoyan Anastas I. - 136
Mirchind A. - 32, 33
Misko - 70
Mohov Nikolai - 49, 51, 150
Mommsen Theodor - 8, 175
Morari I.S. - 44
Moşanu Alexandru - 8, 158, 159, 161, 162, 167, 186
Moscalenco Sveatoslav - 142
Moscalenco Vsevolod - 142
Moşin Octavian - 17
Moşneguţu Ion - 72
Munteanu Octavian - 53, 153
Musteaţă Sergiu - 27, 53, 187, 188, 197, 200

N

Nagacevschi - 169
Narţov Naum A. - 26, 50
Negoiţă Aliona - 164
Negruzzi C. - 42
Nicoară Simona - 20, 187
Nicolae al II-lea - 111
Nicolae Eugen - 79
Nicolai [Împăratul] - 25, 73, 82, 112
Niculiţă Ion - 32, 33, 34, 52, 53, 56, 142, 146, 150, 156, 160, 166, 170, 187, 192, 197, 199
Nikon - 177
Nikova Klaudia N. - 70
Niţă Florica - 112
Novac A. - 51

O

Obadă F.F. - 192
Osipov Dumitru - 105
Osipov Grigorie - 5, 69, 107
Osipov Mişa - 76, 105
Osipov Petea - 107
Osipov[ii] - 69, 105, 106, 107, 109
Ovidiu - 6, 131

P

Palade Gheorghe - 8, 16, 27, 156, 160, 164, 165, 189, 196
Panfilov S. - 37, 38, 156
Parasca - 171
Pasat Valeriu - 8, 104, 168
Pasat Valeriu - 8, 104, 168
Passerini Luisa - 20
Penza Brad Petrovici - 120
Petrencu Anatol - 2, 16, 18, 27, 32, 42, 43, 44, 56, 61, 62, 66, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 165, 185, 187, 189, 196, 199
Petrilă[o] Vanea - 5, 78, 107, 108
Petru I - 175
Pogolşa - 172
Poiană (Ciobanu) Silvia - 58, 60, 66

Popovici Vlad - 25, 187
Portnoi - 125
Postică Gheorghe - 53, 197, 201
Potângă Nadia - 2
Potlog Alexandra [mama lui Vladimir Potlog] - 24, 70, 71, 73, 81, 101, 102, 108, 115
Potlog Ion [tata lui Vladimir Potlog] - 24, 70, 71, 72, 77, 80, 98, 101, 102, 103, 108, 142
Potlog Vladimir - 1, 2, *passim*
Prisac Lidia - 1, 13, 14, 15, 44, 175, 176, 185, 186, 188, 200, 201
Prodan Andrei - 14
Profira [sora] - 68
Prohin Andrei - 15, 200
Pușkin A. - 30, 128, 129, 131, 177

R

Racov - 157
Radosav Doru - 20, 21, 187, 188, 189
Repida Afanasie - 6, 30, 34, 39, 125, 126, 127, 158, 166, 188
Repida Lucheria - 6, 127, 189
Roitman - 117
Romstorfer Karl A. - 142, 152, 155, 186, 201
Roșca Alexandru - 168
Roșca Iurie - 8, 169
Rotaru Liliana - 2, 3, 13, 27, 32, 34, 50, 56, 66, 91, 126, 147, 157, 159, 163, 185, 186, 187, 188, 189
Rüsen J. - 21, 189
Rusnac Gheorghe - 14, 161, 198, 199, 200
Russev Eugen - 51, 150, 151, 152, 188
Russo Alecu - 110, 111
Russu I. - 197
Rusu (Grosu) Sofia - 147, 157, 185
Rusu Dorina N. - 136, 142, 152, 155, 186, 201
Rusu Tatiana [fiica lui Vladimir Potlog] - 63, 143, 169, 183

S

Saca Serafim - 69
Salogor Nikita - 110
Sâmboteanu Aurel - 14, 66
Sandu T. - 192
Sâtnic M. - 43, 44, 49, 158
Scipioni - 56
Senchevici V.M. - 50
Sîcev A. - 45
Siekierski Konrad - 175, 188
Silin A. - 33
Simireacov Nicolae - 104
Sinescu - 107
Smirnov Gheorghe D. - 118
Smișnoi Gheorghe - 14
Snegur Mircea - 159, 167
Soltan Petru - 172
Spartac - 135, 139
Spinei Victor - 136, 142, 152, 155, 186, 201
Stalin - 5, 6, 30, 97, 102, 104, 110, 128, 129, 132, 138, 139, 172, 173, 177
Stati Anatol - 87
Stăvilă Ion - 8, 168
Stăvilă Vera - 52
Stepanov Georgeta - 186
Stepanov Veaceslav - 127, 189
Stici Ion - 14
Storojuc V. - 33, 34
Strâmbeanu Andrei - 14
Struve - 138, 139
Sturza - 164
Sula - 114
Svetlicinâi L. - 24

Ș

Șaghinian Marietta - 8, 176
Șaltoian A. - 32
Șarov Igor - 14, 201
Șciukin - 178
Șciusev A. - 146
Șilințev N. - 32, 33
Șlaen Iosif Moiseevici - 6, 30, 31, 32, 33, 125, 126, 128, 150, 192, 197, 198
Șoimaru Vasile - 2, 16, 17, 24, 38, 41, 48, 61, 63, 66, 75
Ștefan cel Mare - 112, 114, 128, 129, 130, 162, 178
Șveț Iurie - 2, 68

T

Tănase Alexandru - 169
Tanasoglu - 8, 170

Tarhon Petru - 199, 201
Tăutu Taisia [soția lui Vladimir Potlog] - 7, 28, 51, 55, 62, 102, 113, 114, 120, 142, 143, 144, 150, 175, 183, 203, 213
Tentiuc Ion - 53, 197
Terenti M.A. - 147
Thorez Mores - 177
Ticu Constantin - 21, 189
Tomuleț Valentin - 34, 61, 62, 66, 185
Totrov V. - 156
Toynbee Arnold J. - 55
Troebst Stefan - 175, 188
Tudoreanu N. - 32
Tverdohleb Aurel - 27, 189

Ț

Țaranov - 115
Țurcanu Ion - 42
Țurcanu Vitalie - 2

U

Ungureanu Ion - 178
Untilă Eudochia - 32, 34, 35, 55, 141
Ursu Mihai - 179, 189
Ursu Naniu Rodica - 14, 201
Ursu Valentina - 27, 189, 201
Ursulescu Nicolae - 198
Ursulov - 115

V

Varon - 59
Varta Ion - 8, 169
Varta Tatiana - 169
Vârvara [mătușa lui Vladimir Potlog] - 108
Velter Ana-Maria - 79
Verbițchi E. - 197
Vieru Grigore - 163
Vîlcu Aurel - 79
Vinogradov - 169
Viteazul Mihai - 112
Vnorovschi Cleopatra Mihailovna - 6, 26, 29, 113, 121, 123, 124, 126, 187, 197
Vnorovschi Ludmila - 26, 123, 187
Volcov L.F. - 192
Volcov Valeriu - 198
Voldman Iacob - 25
Volnițchi Igor - 162, 186
Voronin Vladimir - 167

X

Xenofontov Ion Valer - 1, 2, 3, 4, 14, 15, 27, 41, 42, 49, 69, 79, 91, 126, 142, 147, 150, 155, 158, 161, 163, 168, 175, 182, 185, 186, 187, 188, 189, 200, 201

Z

Zâkov - 28
Zanoci Aurel - 53, 136, 150, 164, 197
Zidu Dumitru - 160

Б

Бреговская Н.Б. - 191

К

Кантемир Дмитрий - 51, 191, 193, 194
Кебич Вячеслав - 173, 189
Козма В.Т. - 193
Крачун А.Н. - 147

Л

Ленин В.И. - 191, 193

М

Мохов Н.А. - 50

Р

Ружина В.А. - 50

Т

Татров В.К. - 191

У

Унтила Е.С. - 193

Ч

Чебан В.Н. - 147
Черепнина Л.В. - 195

Ш

Шевченко Тарас Г. - 171
Шестакова Ольга - 173, 189

INDICE GEOGRAFIC

A

Africa de Sud - 47
America - 38, 70, 198
Anenii Noi - 136
Anglia - 135
Angola - 47
Asia Centrală - 73, 77
Asia Mijlocie - 73, 77, 121

B

Babei - 171
Bahmut - 109
Baku - 52
Balcani - 196
Balta - 6, 115, 147
Balta Podoliei - 115
Banat - 25, 71, 90, 113
Bardar - 91
Basarabia - 5, 15, 18, 29, 62, 68, 79, 85, 90, 91, 93, 94, 97, 98, 109, 111, 115, 125, 129, 168, 169, 186, 187, 189, 193, 198, 199, 200
Băcioi - 162, 163
Bălănești - 90, 95, 96
Bălți - 15, 29, 68, 98, 100, 105, 107, 125, 140, 227
Bâc - 24
Belgia - 86
Berlin - 97
Bielorusia - 173
Boldurești - 95
Bolgarskaia [str.] - 130
Bolgrad - 93
Botanica - 55, 85, 146, 165, 169, 178
Bravicea - 142
Brăila - 24
Bremen - 183
Briceni - 155
Bucovina - 93, 171
București - 24, 54, 94, 104, 114, 164, 179, 195
Bug - 115
Buguruslan - 26, 30, 117, 118, 125, 150
Buiucani - 140, 141, 146, 163
Bumbăta - 109

C

Cahul - 8, 15, 91, 148, 155, 160, 172, 176, 188
Călărași - 74, 76, 142
Camenca - 115, 171
Canada - 38
Căpriana - 175
Caracal - 92, 93, 190
Cărpineni - 89
Cehoslovacia - 55
Cernăuți - 78, 93, 114, 178
Cetatea Albă - 69
Chilia Nouă - 103
Chișcăreni - 98
Chișinău - 2, 5, 6, 10, 12, 14, 16, 17, 18, 26, 27, 29, 30, 32, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 61, 62, 63, 65, 66, 69, 70, 72, 73, 74, 79, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 94, 95, 96, 102, 104, 107, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 129, 130, 134, 139, 141, 142, 143, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 168, 169, 170, 171, 176, 178, 180, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 192, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 227
Cimișlia - 192
Cioara - 91
Ciuflea - 145
Cluj-Napoca - 20, 21, 27, 71, 114, 158, 186, 187, 188, 189
Columna - 143
Constanța - 131
Constantinopol - 8, 173
Cornești - 15, 25, 68, 71, 74, 77, 80, 81, 83, 84, 95, 96, 97, 98, 99, 102, 103, 106, 107, 109, 122, 190

Cosăuți - 179
Costiujeni - 165
Cricova - 4, 5, 25, 84, 85, 87, 90, 91, 92, 93, 99, 190
Cricova Nouă - 99
Cuba - 167
Cucuruzeni - 85, 110
Cucuteni-Tripolie - 164
Cula - 24

D

Dacia - 62, 166, 168, 195
Dondușeni - 156
Drăghiceni - 92
Dubăsari - 115, 126
Dubna - 142
Durlești - 140, 141, 153

E

Echimăuți - 42
Edineț - 69
Egipt - 35, 59, 192

F

Franța - 47, 55

G

Gagauz-Yeri [Găgăuzia] - 171
Gaugamela - 58
Germania - 40, 55, 104, 138, 175, 183
Giurgiulești - 8, 155, 160, 172
Glinoaia - 136
Gonciarova [str.] - 130
Gorki - 119
Grătiești - 91
Grecia - 35, 55, 56
Grigoriopol - 175, 176

H

Hâncești - 91
Hârbovăț - 4, 72, 73
Hârjauca - 4, 72

I

Ialoveni - 148, 149, 162, 180
Ichel - 24, 84
Ignăței - 152
Imperiul Persan - 60
Imperiul Roman - 33
Imperiul Rus - 24, 49, 85
Istros - 24
Italia - 42, 55, 123, 177
Ivdel - 79, 105, 108
Ismail - 171
Iași - 6, 14, 20, 21, 27, 29, 69, 76, 89, 92, 94, 98, 105, 106, 107, 112, 113, 114, 117, 121, 123, 124, 129, 139, 164, 177, 186, 187, 189, 200

J

Japca - 173

K

Kazahstan - 77, 119
Kiev - 168
Kievskaya [str.] - 112
Knezatul Kievean - 53
Köln - 175, 188
Komsomolskaia [str.] - 130
Krasnodar - 49, 150

L

Lăpușna - 91
Leningrad - 70, 129, 138
Leușeni - 91
Lozna - 24
Lozova - 164, 179, 189
Lvov - 160

M

Malta - 55
Maramureș - 115
Marea Mediterană - 55
Marea Neagră - 4, 25, 82
Mihailovskaia [str.] - 130
Milești - 90
Mileștii Mici - 148

Moghilevskaia [str.] - 130
Moldova - 2, 4, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 24, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 42, 49, 52, 55, 56, 59, 62, 66, 69, 79, 87, 93, 94, 102, 104, 105, 111, 118, 134, 136, 139, 142, 146, 147, 150, 151, 152, 155, 159, 162, 163, 168, 169, 171, 175, 177, 178, 185, 186, 187, 188, 189, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 227, 228
Moscova - 7, 8, 29, 39, 51, 65, 114, 118, 119, 122, 129, 134, 138, 141, 142, 148, 150, 152, 157, 166, 167, 170, 172, 173, 175, 178
Mostovoe - 49, 150

N

Năpădeni - 81
Nipru - 90
Nisporeni - 88, 95, 102, 113, 142, 164, 175
Nistru - 5, 6, 24, 27, 28, 53, 78, 80, 98, 110, 114, 115, 124, 127, 131, 147, 172, 175, 176, 196, 197
Novosibirsk - 178

O

Ocnița - 161
Odesa - 150, 178
Olt - 92, 93
Oltenia - 90, 93
Oradea - 64
Orenburg - 26
Orient - 31, 55, 56, 135

P

Palestina - 29, 122
Peresecina - 149
Petrograd - 49
Pohrebea - 126
Polonia - 55, 70
Poltava - 161
Priozeornoie - 171
Prut - 53, 63, 91, 95, 161, 227

R

RASSM - 10, 24, 50, 82, 115
Răciula - 72
Rădeni - 96
Rădenii Vechi - 90
Râbnița - 45, 47
Regat - 25, 68, 71
Reni - 171
Republica Democrată Germania - 55
Republica Moldova - 2, 10, 13, 16, 27, 31, 55, 56, 79, 150, 151, 162, 169, 185, 186, 188, 189
Republica Romană - 56
Rezeni - 180
Rezina - 42, 152
Roma - 15, 56, 138, 192
Roman - 91
Romanați - 92, 190
Românești - 88, 149
România - 5, 17, 25, 27, 29, 30, 63, 71, 78, 81, 89, 90, 92, 95, 97, 107, 117, 122, 123, 126, 127, 139, 141, 151, 167, 169, 176, 177, 187, 227, 228
Rostov-pe-Don - 49
RSS Moldovenească - 2, 10, 13, 17, 27, 47, 50, 51, 104, 126, 147, 186, 187, 188, 189
RSSM - 10, 17, 28, 32, 49, 50, 52, 55, 70, 147, 150, 186
Ruseni - 69
Rusia - 4, 77, 80, 114, 115, 121, 150, 197

S

Saharna - 88
Sankt Petersburg - 70, 78, 107, 175
Sănătăuca - 173
Sângerei - 98, 163
Schinoasa - 55
Sculeni - 29, 122, 130
Seattle - 63
Siberia - 53, 106, 108
Sibiu - 24
Sinești - 15, 24, 68, 69, 75, 99, 107, 180, 184, 187, 200, 227
Sipoteni - 105, 107
Slobozia - 127
Sofia - 179
Soroca - 88, 97, 134
Spania - 55

Stăuceni - 4, 85, 87
Strășeni - 114, 159, 164, 180
SUA - 10, 38, 47, 63, 136, 183
Suceava - 136, 142, 152,155, 186, 201
Sucleea - 127
Svecinaia [str.] - 130
Sverdlovsk - 105

Ș

Ștefan cel Mare și Sfânt [bd.] - 112, 129, 130, 162, 178

T

Tadjikistan - 167
Telenești - 98, 99
Tighina - 30, 118, 125, 146
Tiraspol - 30, 79, 105, 117, 125, 126, 127, 140, 147
Transilvania - 90, 115
Transnistria - 28
Trușeni - 85, 96, 132, 158, 159
Tunis - 55, 174
Tunisia - 174
Turcia - 55
Turkmenistan - 168

Ț

Țahnăuți - 45
Țareuca - 42
Țerkovnaia [str.] - 130
Țipala - 137

U

Ucraina - 98, 110, 115, 150, 168, 171, 178
Ucraina Apuseană - 98
Ulmu - 161
Ungheni - 65, 66, 69, 71, 75, 97, 105, 106, 136, 184
Uniunea Sovietică / URSS - 5, 10, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 33, 37, 38, 42, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 70, 93, 94, 95, 99, 102, 104, 107, 118, 124, 126, 136, 138, 152, 166, 167, 169, 173, 176, 177
Uzbekistan - 168

V

Valea Dicescu - 87, 143, 144
Valea Ichel - 84
Valea Mare - 95
Valea Trandafirilor - 55
Varnița - 136
Varșovia - 70
Vărzărești - 8, 175
Văsieni - 170
Viilor [str.] - 146
Vorniceni - 9, 180

W

Washington - 63

ABSTRACT

PROFESSOR VLADIMIR POTLOG (1927–2022): LIFE STORY. A STUDY OF ORAL HISTORY

The monograph is dedicated to Professor Vladimir Potlog, university teacher in the field of history, who in the years between 1953 and 2011 carried out a prodigious professional activity in the university environment of the Moldavian SSR/Republic of Moldova. He had had the longest university career working as a teacher in two eras: the Soviet and the post-Soviet ones.

Historian by vocation, a man of high culture and intellectual outfit, he is a symbolic figure of the university system in the area between the Prut and the Dniester rivers.

Vladimir Potlog was born on August 1, 1927, in the Sinesti village, Balti County, Bessarabia. The format of the interwar Romanian school was a marking one, having left an obvious trace on his professional vocation and "way of being".

In the years 1949–1953, Vladimir Potlog studied at the Moldovan State Pedagogical Institute. As a student he felt that he had wasted a lot of valuable time by attending useless subjects that were fully based on the "those times' rigors". The history of the Communist Party of the USSR was causing the biggest revulsion among students.

After graduation he started his career at his *Alma mater*. In 1960, after the merge of two higher educational schools, Vladimir Potlog worked at the Chisinau State University. He went through a prodigious professional career from university lecturer to professor associate; he held the position of vice-rector and dean at the Faculty of history of the Chisinau State University. Although he had also had some administrative responsibilities, he was firm that his main destination was that of a teacher, which he devoted himself to with abnegation and dedication.

Prof. Potlog was teacher to several generations of historians, pedagogues, philologists. He was teacher to Moldova presidents, Chairs of Parliament, Prime Ministers, ministers, diplomats, etc. Mr. Vladimir Potlog managed to affirm himself due to his oratorical talent, erudition and exigencies in training the students.

In his didactic activity, of training young specialists, Mr. Potlog was focused on the aesthetic, deontological and ethical education. Through the narrative gift he was endowed with, he extended the imagination of

the audience – an important thing, especially important during a totalitarian regime, when few people could afford to physically visit the places of old civilizations– Greece, Egypt... Generations of students remember with nostalgia the optional lectures that Professor Potlog used to hold beyond his main work hours. Vladimir Potlog, a name worth making reference to within the whole educational system in the sphere of history, is warmly remembered by his former students.

The scientific work of Professor Vladimir Potlog totals about 50 scientific and methodical publications, including 25 articles and studies on Dimitrie Cantemir's life and activity. In 1973 he successfully defended his PhD thesis: "Dimitrie Cantemir – the Historian". He is part of the prominent representatives of cantemirologists (scientists with research in the Dimitrie Cantemir's life) from the Republic of Moldova. He had edited studies in the field of religion, encyclopedic articles in the field of ancient history, co-authored textbooks, and produced translations, considered samples of scientific and literary language.

Observing the challenges of that specific political environment era, Vladimir Potlog joined, in 1965, the Communist Party. In the context of the national liberation movement of the late 1980s he got detached from the communist ideology.

The researcher Vladimir Potlog was a scientific consultant at the Cartdidact Publishing House, in the activity of compiling maps relating to ancient history. In 2008–2017 he was a consultant, expert and as an author at the Institute of encyclopedic studies of the Academy of Science of Moldova.

The personal library of Professor Vladimir Potlog, consisting of specialized literature, amounted to about 1,500 titles, most of which have been donated to the library of the State University of Moldova.

In the view of accomplishing this study, the authors made use of interviews with Professor Vladimir Potlog conducted between October 31, 2014 and March 31, 2017 and held in line with the principles of oral history.

From the perspective of the political regimes in which Vladimir Potlog had lived and worked, we find several personal identities in his biography. These can be easily divided into three lives or three identities: the Romanian period, the Soviet period and the post-Soviet period.

The book covers the biography of the protagonist in different hypostases: didactic, scientific, and managerial areas. A careful attention was also paid to his private biography.

The current paper/work is addressed to teachers, scientific researchers, historians, pedagogues, master students and students.